PSALTERIUM

DAVIDIS,

BREVI AC SUCCINCTA PARAPHRASI

EXPLICATUM.

IMPRIMERIE D'ABEL GOUJON,
A SAINT-GERMAIN-EN-LAYE.

PSALTERIUM
DAVIDIS,

BREVI AC SUCCINCTA PARAPHRASI

EXPLICATUM,

D. D.

SODALIBUS ACADEMICIS

CONGREGATIONIS MAJORIS MOLSHEMIANÆ,

SUB TITULO

B. MARIÆ VIRGINIS

AB ANGELO SALUTATÆ,

OBLATUM

ANNIS 1779—1782.

TOMUS SECUNDUS.

PARISIIS,

APUD MEQUIGNON JUNIOREM,

BIBLIOPOLAM FACULTATIS THEOLOGIÆ,

VIA MAJORUM AUGUSTINIANORUM, N° 9.

1830.

PSALTERIUM
SIVE
LIBER PSALMORUM
DAVID.

PSALMUS LXXI.

SYNOPSIS.

Christi Regnum in figurâ Salomonici regni, pacificum, amplum, felix, æternum fore prædicitur. Titulus est: In Salomonem, *quià occasio hunc psalmum canendi fuit, ùt benè precaretur filio suo, quem in regni solium extulerat.*

℣. 1. *DEUS, judicium tuum regi da: et justitiam tuam
filio regis.* 2. *Judicare populum tuum in justitiâ, et pau-
peres tuos in judicio.* Hæc est bona præcatio, quâ pre-
catur David filio suo gratiam Dei ad justè judicandum.
Deus judicium tuum regi da, id est, *da* Salomoni *regi*
recèns instituto *judicium tuum*, id est, judicium tale,
quale est tuum, rectum, sapiens, justum: sivè gratiam
judicandi secundum leges tuas. Idem deindè repetit.
Judicare, sivè ut judicet *populum tuum in justitiâ*, id
est, justo judicio, *et pauperes*, id est, eundem populum
tuum *in judicio*. Est repetitio.
3. *Suscipiant montes pacem populo et colles justitiam.*
4. *Judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios paupe-*

rum : et humiliabit calumniatorem. Pergit in bonâ precatione : *Suscipiant montes*, etc., id est, descendat *pax* ad omnes montes hujus terræ promissionis, et *suscipiatur* ab eis pro *populo* in eis habitante, *et colles* hujus terræ suscipiant *justitiam*, quæ est causa *pacis* : *Judicabit pauperes populi*, etc., id est, si pax, et justitia vigeant in regno, facilè rex *judicabit pauperes populi* à calumniis et oppressionibus paucorum potentiorum, et *salvos faciet filios pauperum* de manu *calumniatorum*, et ipsos *calumniatores* humiliabit.

5. *Et permanebit cum sole et antè lunam, in generatione et generationem.* Jàm Propheta transit à Salomone ad Christum. *Et permanebit* rex Salomon in filio suo, qui verissimus erit pacificus et amabilis Domino : *cum sole*, id est, quamdiù sol erit, *et antè lunam*, id est, coràm lunâ, *in generatione et generationem*, id est, usque ad finem sæculi. Q. d. In æternum stabit regnum Christi.

6. *Descendet sicùt pluvia in vellus : et sicùt stillicidia stillantia super terram.* Describit adventum Christi et propagationem ac proprietates regni ejus. *Descendet* Christus in terram, vel in uterum virginis, *sicùt pluvia* seu ros *in vellus* Gedeonis, Judic. 6, v. 37, *et sicùt stillicidia*, id est, quietè insensibiliter, sinè corruptione virginitatis per operationem Spiritûs S. cum fœcundatione, et influxu omnium bonorum. Ità S. Hieron., Theodor., Euthym. Christum descendisse, ait S. Bern., Serm. 2, super missus est, *sicùt pluviam in vellus* per Incarnationem, et *sicùt stillicidia stillantia super terram* per prædicationem.

7. *Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis : donec auferatur luna.* Hic erit primus fructus adventûs Christi, vera justificatio et verissima pax cum Deo, et cum omnibus hominibus. *Donec auferatur luna*, id est, durabit justitia fidei, et pax conscientiæ, non sinè externis persecutionibus, *donec* tollatur è medio omnis corruptio et mortalitas, quæ per *lunam* significatur. Vel, tamdiù durabit, *donec non sit luna*, ùt in Hebræo est.

8. *Et dominabitur à mari usque ad mare : et à flumine*

usque ad terminos orbis terrarum. Describitur nunc propagatio regni Christi, quod est ipsa Ecclesia toto orbe diffusa. Videtur autem hic describi terra habitabilis secundùm longitudinem à mari Indico, sivè orientali, usque ad mare Gaditanum sivè occidentale: et për latitudinem à flumine Tanai septentrionali usque ad fines Æthiopiæ, quæ est ultima provincia ad meridiem.

9. *Coràm illo procident Æthiopes: et inimici ejus terram lingent.* Nominantur Æthiopes in particulari, quià, ùt nigerrimi corpore, ità feri moribus longissimè videbantur abesse à cultu veri Dei. Illud, *Et inimici,* etc., est explicatio prioris; nàm *procidere* est prosterni usque ad terram, quod faciunt, qui terram lambere volunt. Itaque significatur humillima subjectio et adoratio, quæ propriè debetur Deo: et quam deferent Christo inimici ejus, id est, infideles, etc.

10. *Reges Tharsis et insulæ munera offerent: reges Arabum et Saba dona adducent.* Sensus est: *Reges Tharsis*, id est, insularum orientalium, et ipsæ etiàm insulæ, id est, populi earum, munera pretiosa regi Christo offerent. *Reges Arabum et Saba* significat, reges Arabiæ et totius regionis, quæ dicitur Saba.

11. *Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes servient ei.* Hæc sumenda sunt in sensu accommodo; vel si hic locus absolutè sumatur de adoratione sivè spontaneâ, sivè coactâ, adimplebitur in die judicii, tunc enim Christo curvabitur omne genu.

12. *Quià liberabit pauperem à potente: et pauperem, cui non erat adjutor.* Hæc est ratio cur omnes servient Christo, quià per ipsum liberabuntur à potestate diaboli: adeòque per *pauperem* intelligitur genus humanum, spoliatum à diabolo omnibus bonis suis, quibus in statu innocentiæ abundabat. Per *potentem* intelligitur diabolus; *liberabit* ergò Christus *pauperem* hominem à *potente* diabolo, *et pauperem, cui non erat adjutor*, id est, quem neque alius homo, neque Angelus, neque ulla creatura poterat adjuvare.

13. *Parcet pauperi et inopi; et animas pauperum salvas faciet.* Explicat modum, quo Christus *liberabit* homines à diabolo: *Parcet* igitur *pauperi et inopi*, id est,

condonabit delicta agnoscentibus debita sua, et confitentibus paupertatem suam, ob quam solvendo non erant: nec solùm ignoscet peccatis, sed etiàm donabit gratiam, sivè justitiam, ac per hoc *animas pauperum salvas faciet*.

14. *Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum: et honorabile nomen eorum coràm illo.* Q. d. Benignissimus Dominus, non solùm peccatum originis, quod fuit primum capitale debitum, per gratiam suam remittet, sed etiàm ab *usuris*, id est, actualibus peccatis, et ab iniquâ oppressione, fraude, et violentiâ durissimi exactoris diaboli *redimet*. *Et honorabile nomen eorum coràm illo*: hæc est causa tantæ pietatis, quià *nomen* istorum pauperum fuit *honorabile*, et pretiosum coràm Deo. Ubì illud *et* iterùm accipitur pro *quià*, et *nomen* significat naturam humanam ad imaginem Dei factam.

15. *Et vivet et dabitur ei de auro Arabiæ, et adorabunt de ipso semper: totâ die benedicent ei.* Quoniàm dicens: *Redimet animas eorum*, insinuaverat mortem Christi, quæ fuit redemptio pro animabus nostris: addere voluit etiàm resurrectionem; ideò subjunxit: *Et vivet*, id est, posteàquàm per mortem redemerit, iterùm vivet, *et dabitur ei de auro Arabiæ*, id est, pretiosis muneribus coletur, *et adorabunt de ipso semper*, id est, et redemti ab ipso *adorabunt* Deum verum ex ipsius ritu doctrinâ et institutione usque ad mundi consummationem, et *totâ die*, id est, jugiter laudabunt eum.

16. *Et erit firmamentum in terrâ in summis montium, superextolletur super Libanum fructus ejus: et florebunt de civitate sicùt fœnum terræ.* Illud *firmamentum* juxtà S. Hieron. et alios interpretes significat abundantiam optimi frumenti. Hìc igitur est sensus hujus loci alioqui valdè obscuri: Tanta rerum omnium maximè spiritualium, fertilitas erit tempore Messiæ, ut pauca grana frumenti in terram conjecta, etiàm *in montibus* silvosis et aridis, tantam latura sint segetem, ut fertilissimi *Libani* messem excedat. *Et florebunt de civitate*, id est, cives qui sunt de civitate Dei, sivè Ecclesiâ Christi, *sicùt fœnum terræ*, multiplicabuntur numero et gratiis. Ità Tirin., Bellarm. et alii.

17. *Sit nomen ejus benedictum in sæcula : antè solem permanet nomen ejus.* Concludit psalmum orando et laudando futurum Messiam. *Antè solem permanet nomen ejus*, id est, *nomen* Christi, coràm *sole*, sivè quamdiù *sol* erit *permanebit*. Conabuntur quidem persecutores illud extingere, sed non prævalebunt.

18. *Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ : omnes gentes magnificabunt eum. Omnes* ergò *gentes benedicentur* in Christo, id est, nemo benedicetur nisi in Christo : et hinc *omnes gentes* laudabunt, et glorificabunt eum.

19. *Benedictus Dominus Deus Israël, qui facit mirabilia solus.* Hæc est laus, quà magnificabunt eum omnes gentes, agnoscent enim, et prædicabunt hæc mirabilia, quæ fecit Deus Christus, justificando impios, et eos eruendo de potestate tenebrarum, ab ipso solo fieri potuisse.

20. *Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum : et replebitur majestate ejus omnis terra, fiat, fiat.* Optat in fine Propheta, ut *nomen* divinæ *majestatis in æternum* ab omnibus *benedicatur*, non in cœlo tantùm, sed etiàm in *terrâ*, ità ut *repleatur omnis terra* glorià Domini, et omnes homines agnoscant, et laudent Dominum. Addit ex magno affectu, *fiat, fiat*, Hebraicè, *Amen, Amen*, verè ità sit, verè ità sit.

Observandum est quòd in Scripturà subjungatur huic psalmo : *Defecerunt laudes David filii Jesse.* Undè hic psalmus videtur esse omnium postremus, scriptus est enim eo tempore, quo David vicinus morti tradidit regnum Salomoni filio suo. Cur autem non sit positus hic psalmus in fine libri, fortassè causa fuit, quià visum est ei, qui psalmorum ordinem disposuit, ut librum concluderent psalmi, qui solas Dei laudes continent, et incipiunt, et desinunt in vocem *Alleluja*, quales hymni continuabuntur post hanc vitam in sæculum sæculi.

PSALMUS LXXII.

SYNOPSIS.

Est exhortatio ad infirmos fideles, ut non scandalizentur, si videant improbos in hoc mundo florere. De Titulo (Psalmus Asaph) jàm alibì dictum est.

℣. 1. *QUAM bonus Israël Deus his, qui recto sunt corde?* David primùm affirmat Deum *bonum* esse, ac per hoc justum; sed *bonum* ùt est, videri bonis, qui sano judicio præditi sunt; quamvis perversis non videatur *bonus*. Ait igitur non interrogando, sed affirmando. *Quàm bonus*, etc., id est, perquàm *bonus* est Deus Israëli, Israëlitis, inquam, *qui recto sunt corde.*

2. *Mei autem penè modi sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei.* Incipit nunc exponere tentationem infirmorum, quorum personam in hoc psalmo gerit. Boni, inquit, fideles, qui puro et *recto sunt corde*, *bonum* et justum Deum esse non dubitant, quicquid illis accidat; sed ego infirmus, et qui cor habeo non usquequaque purum et rectum, penè cecidi in dubitationem de justitià Dei. Hanc enim dubitationem significat *motio pedum et effusio gressuum.* Sicùt enim, qui nutare incipit pedibus, et qui labitur dùm ambulat, deficit à firmitate et stabilitate suà: sic ille qui agitatur dubitationum tentationibus, deficere incipit, et quasi nutat à constantià fidei:

3. *Quià zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.* Aperit causam suæ tentationis, ac dicit esse, quià *viderit iniquos*, quos puniri à Deo oporteret, *pace*, aliisque bonis frui. Illud *zelavi super iniquos* significat, zelo indignationis exarsi.

4. *Quià non est respectus morti eorum; et firmamentum* (non est) *in plagâ eorum.* Dicit impios pace, et prosperitate frui, *quià non est respectus morti eorum*, id est, quià tantà sanitate utuntur, ut ad mortem suam non respiciant, de eà non cogitent, quasi semper essent victuri, et non est *firmamentum in plagâ eorum,* id est,

et si fortè *plaga* aliqua, sivè morbus illis contingat, non habet *firmamentum*, sivè firmitatem, vel stabilitatem, sed continuò evanescit. Ità Theod., Euthym., Bellarm., Tyrin., etc.

5. *In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur.* Ad sanitatem iniquorum accedit abundantia omnium rerum, ut necesse non habeant conflictari cum inopià, fatigatione, laboribus, aliisque tribulationibus, quibus plerique hominum *flagellantur.* Sed rectè monet S. Bern., qui cum hominibus in hac vitâ non *flagellantur*, cum dæmonibus *flagellabuntur* in gehennâ.

6. *Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate, et impietate suâ.* Declarat quem fructum producat prosperitas in impiis, *superbiam* videlicèt, et cumulum *iniquitatum.* Dicitur autem, *tenuit eos superbia*, non enim superbi *superbiam* tenent, sed à *superbiâ* tanquàm vinculo quodam tenentur. *Et operti sunt*, etc., nàm impii rebus omnibus abundantes cooperti sunt *iniquitate*, quià non solùm cogitatione et desiderio, sed visu, verbo et opere peccant.

7. *Prodiit quasì ex adipe iniquitas eorum; transierunt in affectum cordis.* Ostendit originem *iniquitatis* natam esse ex malo usu rerum temporalium abundanter illis à Deo concessarum, *iniquitas eorum prodiit quasì ex adipe*, id est, valdè copiosè et abundanter, sicùt affluit *adeps* ex pinguissimo animali. *Transierunt in affectum cordis*, id est, totos se tradunt explendis animi *affectibus*, ut non legi Dei, vel rectæ rationi, sed suis concupiscentiis obsequantur. Ità S. Hieron., Emmanuel Sà, Le Blanc, Tir., etc.

8. *Cogitaverunt, et locuti sunt nequitiam: iniquitatem in excelso locuti sunt.* Pergit in explicandâ perversitate iniquorum abundantium rebus temporalibus, ac dicit eos *cogitâsse* apud se *iniquitatem* adversùs Deum et homines, et non timuisse eam et palàm prædicare, irridendo Dei majestatem, et qui illum colunt. Illud *in excelso* habetur in Hebræo, *de excelso*, seu sublimi loco, id est, palàm, publicè, inverecundè.

9. *Posuerunt in cœlum os suum: et lingua eorum transi-*

vit in terra. Hæc est nequitia impiorum, *posuerunt in cœlum*, id est, suprà *cœlum os suum*, non timentes Deum et Angelos blasphemare. *Et lingua eorum transivit in terrâ*, id est, lingua eorum perambulavit (ùt sonat vox hebraica) *in terrâ* detrahens cultoribus Dei, q. d. Nemini parcunt.

10. *Ideò convertetur populus meus hìc : et dies pleni invenientur in eis.* 11. *Et dixerunt : Quomodò scit Deus, et si est scientia in Excelso?* q. d. Et hæc impiorum impunita prosperitas causa est, cur infirmi in fide hìc se convertant ad conquerendum, dùm vident *dies plenos* in eis, id est, impios diutissimè, et felicissimè vivere. Undè mirantes dicunt : Scitne, et curat hæc Deus? Ità Bellarm., Tirin. et alii.

12. *Ecce ipsi peccatores, et abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias.* 13. *Et dixi : Ergò sinè causâ justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas :* 14. *Et fui flagellatus totâ die, et castigatio mea in matutinis.* Aperit causam dubitationis, an Deus sciat, quæ aguntur in terris : et loquitur in personâ infirmorum, quasì unus esset ex illis. *Ecce*, inquit, *ipsi peccatores*, etc., id est, hæc ratio est, cur incipiam dubitare de providentiâ Dei; quià *peccatores*, qui flagellari deberent, *abundantes* sunt *in sæculo*, et obtinent magnas divitias. *Et dixi* apud me ista considerans : *Ergò sinè causâ justificavi cor meum*, id est, frustrà cor meum purum à peccatis servare studui, et frustrà *lavi inter innocentes manus meas*, innocenter operans, et vivens; frustrà, inquam, quoniàm Deus non benefacit justis, sed peccatoribus : imò non solùm Deus non benefacit justis, sed eos affligi patitur : ego enim, qui justitiæ studeo, *flagellatus sum totâ die*, id est, semper in tribulationibus versor, *et castigatio mea in matutinis*, id est, summo manè incipit vexatio, et castigatio mea.

15. *Si dicebam : Narrabo sic ; ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.* Incipit jàm Propheta adhibere medicinam infirmis; atque hæc est prima ratio, quâ eis persuadet, ut non dubitent de providentiâ Dei, ne videlicèt contrarii sint omnibus *filiis Dei*, SS., videlicèt Patriarchis et Prophetis, etc. *Si dicebam* apud me, *narrabo*

sic, id est, pergam *narrare* prosperitates impiorum, quasì injustas. *Ecce nationem filiorum tuorum reprobavi*, id est, hoc ipso sic judicando *reprobavi*, et damnavi omnes *filios Dei* quasì insipientes, qui frustrà justitiæ studeant; vel quià judicavi eos omnes à Deo derelictos esse, quod falsum est.

16. *Existimabam, ut cognoscerem hoc, labor est antè me :* 17. *Donec intrem in sanctuarium Dei : et intelligam in novissimis eorum.* Addit secundam rationem petitam à difficultate hujus quæstionis. *Existimabam, ut cognoscerem hoc*, id est, reputabam mecum, et cogitando investigabam, ut ad hujus rei cognitionem pervenirem : sed *labor* magnus et difficultas mihi objiciebatur, *donec intrarem in sanctuarium Dei*, et per orationem à Deo lumen obtinerem, et eo lumine ad *novissima* impiorum abundantium aspicerem, nàm ex *novissimis*, id est, ex divino judicio, quod post mortem impios manet, manifestè declarabitur, illos non fuisse verè felices.

18. *Verumtamen propter dolos posuisti eis : dejecisti eos, dùm allevarentur.* Ostendit, ex *novissimis* intelligi posse, iniquos *abundantes in sæculo* non esse felices. *Verumtamen*, inquit, *propter dolos*, id est, ut dolosè et callidè deciperentur, *posuisti eis* illam prosperitatem, id est, dedisti impiis omnia prospera, ut *dùm allevati*, id est, in altum evecti essent, *dejiceres*, et præcipitares eos, ut lapsu graviore ruant. Illud *propter* non designat hìc finem Dei, sed eventum rei, quem Scriptura sæpè finem vocat. Ità Tirin.

19. *Quomodò facti sunt in desolationem? subitò defecerunt : perierunt propter iniquitatem suam.* Admirans celerem ruinam iniquorum, quorum felicitas vix exorta arescit, *quomodò*, inquit, *facti sunt in desolationem, subitò?* etc.

20. *Velùt somnium surgentium, Domine, in civitate tuâ imaginem ipsorum ad nihilum rediges.* Comparat prosperitatem impiorum somnio. *Velùt somnium*, inquit, *surgentium*, quod vigilando evanescit : *sic tu, Domine, in civitate tuâ*, quæ in novissimo demonstrabitur et aperietur, *imaginem* impiorum, id est, imaginariam eorum felicitatem *ad nihilum rediges :* umbratilis enim

felicitas evanescet, cùm vera felicitas apparebit. Ità Hieron., Aug., Theodoret., Euthym., etc.

21. *Quià inflammatum est cor meum, et renes mei commutati sunt: et ego ad nihilum redactus sum et nescivi.*
22. *Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum.* 23. *Tenuisti manum dexteram meam; et in voluntate tuâ deduxisti me, et cum gloriâ suscepisti me.* Exponit nunc Propheta undè noverit solutionem quæstionis, et apud Deum multùm profecerit. *Quià inflammatum est cor meum,* in Deum videlicèt *et renes mei commutati sunt,* id est, affectio mea carnalis mutata est in spiritualem, *et ego ad nihilum redactus sum et nescivi,* id est, humiliatus sum, et ignorantiam meam confessus sum : imò ùt insipiens *jumentum factus sum apud te,* id est, obedire tibi sinè contradictione constitui, et onus quodcunque portare decrevi, *et ego semper tecum,* à fide et charitate non recedens : propter has omnes virtutes meas, quæ dona tua sunt, *tenuisti manum dexteram meam,* ne fortè tentatio illa gravissima me aberrare faceret à te, *et in voluntate tuâ,* id est, secundùm beneplacitum tuum *deduxisti me* per viam rectam, *et cum gloriâ suscepisti me* in civitatem tuam, nunc in spe, suscepturus posteà in re. Ità ferè Arnobius, Genebr., Bellarm., Tirin., Le Blanc et alii.

24. *Quid enim mihi est in cœlo : et à te quid volui super terram?* Quià dixerat, *cum gloriâ suscepisti me,* raptus à Spiritu jàm omnia creata despicit. *Quid mihi,* inquit, *est in cœlo?* quid pulchri, quid pretiosi est *in cœlo* quod appetam, aut *quid volui super terram à te,* id est, præter, aut extrà te. Q. d. Nihil creatum in cœlo, neque in *terrà* invenio, quod me satiet, in quo cor meum penitus acquiescat, etc.

25. *Defecit caro mea et cor meum : Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum.* Reddit rationem, cur nihil cupiat præter Deum : quià ubìcunque, inquit, posuero *cor meum,* aut *carnem meam,* putrescent et deficient, nisì quieverint in te, qui solus es *Deus cordis mei : pars mea,* portio mea, hæreditas mea, id totum, quod prætendere possum *in æternum.*

26. *Quià ecce, qui elongant se à te, peribunt : per-*

didisti omnes, qui fornicantur abs te. Rectè elegit quiescere in solo Deo, quoniàm omnes, qui per iniquitatem separantur à Deo *peribunt. Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te,* amantissimo sponso, tuìque amore et cultu deficiunt, et creaturis quasì adulteris adhærent.

27. *Mihi autem adhærere Deo bonum est : ponere in Domino Deo spem meam :* 28. *Ut annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.* Concludit dicens : *Mihi autem*, etc., q. d. Viderint alii, quid eis bonum sit, mihi certè bonum est, utile, jucundum, honorificum *adhærere Deo* interìm per spem, et in spe perfectæ adhæsionis gaudere, *ut annuntiem*, etc., id est, ut per hanc *adhæsionem* ad Deum, liberatus ab omni cupiditate terrenâ, totus occuper in laudibus ejus, idque *in portis filiæ Sion,* coràm multitudine fidelium, ut multos erudiam, quàm inane et noxium *adhærere* temporalibus bonis, et quàm *bonum adhærere Deo et ponere in Domino Deo spem suam.*

PSALMUS LXXIII.

SYNOPSIS.

Prædicitur et deploratur Jerosolymæ ruina, et quidem juxtà probabiliorem sententiam illa, quæ facta est sub Antiocho, de quo in libris Machabæorum. Dicitur in titulo : Intellectus, *vel ùt alii vertunt,* eruditio Asaph, *ut admoneantur Judæi, diligenter cogitare et intelligere, quæ de ipsis in hoc psalmo dicuntur.*

℣. 1. *Ut quid, Deus, repulisti in finem : iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ?* Deplorat propheta in personâ populi Judaici calamitatem illam, quâ totus populus Judaicus miserrimè oppressus fuit à gentilibus sub Antiocho rege, qui dictus est Epiphanes. *Ut quid,* etc., id est, quare ità te geris, ut videaris populum tuum *repulissè* in æternum? *Iratus est furor tuus,* id est, accensus est *furor tuus* contrà populum tuum, quem

singulari providentiâ regere solebas, ut pastor proprias *oves* pascit et regit.

2. *Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.* Orat idem populus Deum, ut non repellat in finem, adducens pro argumento, quòd ipse Deus olim hunc populum congregaverit et eum, dùm nullum regem et dominum habuit, primus *ab initio possederit.*

3. *Redemisti virgam hæreditatis tuæ : mons Sion, in quo habitâsti in eo.* Hoc est alterum argumentum, quo probatur æquum esse, ut Deus non repellat populum suum. *Redemisti virgam hæreditatis tuæ*, id est, sceptrum et potestatem totius nostræ nationis, quæ est hæreditas tua, à variis tyrannis liberâsti. *Mons Sion*, etc., id est, hæc *hæreditas* tua est populus, qui nunc incolit montem Sion, ubì et tu *habitas* cum arcâ et templo tuo. Ità ferè Symmach., Hier., Theod., Euthym. et alii.

4. *Leva manus tuas in superbias eorum in finem : quanta malignatus est inimicus in Sancto!* Propter causas jàm dictas orat populus Deum, ut convertat *manum suam* in hostes populi sui, et confundat *superbiam eorum* in perpetuum. *Quanta malignatus est*, id est, quanta mala fecit inimicus *in Sancto!* id est, in Sanctuario: quæ regi Antiocho aptissimè convenire habetur. 1. Machab. 1.

5. *Et gloriati sunt, qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ.* Id est, Antiochus, et milites ejus, *qui oderunt* sacra tua, et ceremonias legis tuæ, *gloriati sunt*, idque *in medio solemnitatis tuæ*, id est, ingressi templum et sanctuarium tuum, dum sacra solemnia peragerentur : ibì gloriati sunt, et fremuerunt quasì victores captâ prædâ.

6. *Posuerunt signa sua, signa (et non cognoverunt) sicùt in exitu super summum.* Sensus est : *signa sua*; id est, vexilla bellica, *posuerunt signa*, id est, quasì trophæa victoriæ *sicùt in exitu*, scilicèt urbium, id est, in portis, ubì solent erigi trophæa, sic *super summum* verticem templi *posuerunt* illa. *Et non cognoverunt*, id est, nesciverunt, neque curârunt, quantus honor deberetur templo tuo. Ità S. Hier., Theodor. et alii.

7. *Quasì in silvâ lignorum securibus exciderunt januas ejus in idipsum : in securi et asciâ dejecerunt eam.* Pergit explicare mala, quæ fecerunt hostes in Jerusalem. *Quasì in silvâ lignorum* versarentur *securibus exciderunt januas ejus,* videlicèt civitatis Jerusalem, *in idipsum,* id est, simul omnes pariter. *In securi et asciâ dejecerunt eam,* videlicèt ipsam Jerusalem. Id fecit Antiochus, qui dejecit portas et muros Jerusalem.

8. *Incenderunt igni sanctuarium tuum : in terrâ polluerunt tabernaculum nominis tui.* Id est, *incenderunt* portas templi (sumitur enim totum pro parte), et ipsum templum, seu *tabernaculum polluerunt,* ponentes in eo idolum abominationis et sacrificantes idolis, ùt dicitur 1. Machab. 1. *Polluerunt* autem *in terrâ,* id est, *polluerunt sanctuarium* quod habes *in terrâ,* nàm cœleste *tabernaculum* non potuerunt polluere.

9. *Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul: Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terrâ.* Pagani tempore Antiochi conabantur totis viribus delere religionem veri Dei, ùt patet ex L. 1. Machab. 1. *Dixerunt,* etc., id est, decreverunt apud se tota natio Gentilium, qui Antiocho serviebant, dicentes : *Quiescere faciamus,* etc., id est, contaminemus sanctuarium, repleamus omnia idolis, tollamus omnia signa religionis, et hoc modo *quiescent,* id est, deficient, et cessabunt omnes solemnitates veri Dei in *terrâ* Israël.

10. *Signa nostra non vidimus, jàm non est Propheta : et nos non cognoscet ampliùs.* Ponit verba populi fidelis in tantâ afflictione penè desperantis de auxilio Dei. *Signa nostra,* id est, vexilla et insignia religionis nobis usitata, *non* ampliùs *vidimus. Jàm non est Propheta,* qui nobis opitulari possit, ùt olìm Moyses, Samuël et alii. *Et nos non cognoscet ampliùs,* supplendum est, Deus. Q. d. Videtur Deus, nos quasì alienos nolle ampliùs cognoscere aut curare.

11. *Usquequò, Deus, improperabit inimicus? irritat adversarius nomen tuum in finem.* Exorat populus clementiam Dei, ut memor populi sui convertat iram in *adversarios,* qui *improperabant* Deo infirmitatem, quasì non valeret salvare populum suum. Hæc videntur dici

de Nicanore, et de ipso Antiocho, Demetrio et ducibus eorum, ùt cognosci potest ex LL. 1. et 2. Machabæorum.

12. *Ut quid avertis manum tuam et dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem?* Oraverat populus Deum, ut irasceretur in hostes: nunc orat, ut complectatur populum suum, ùt anteà faciebat. *Ut quid avertis manum tuam* sinistram, *et dexteram de medio sinu tuo*, ut videlicèt sinas nos cadere à paterno *sinu tuo* vel non complectaris in *sinu tuo*. Ità Bellarm. Alii volunt, quòd *avertere manum à sinu*, sit manus post tergum convertere, in signum negantis auxilium. Illud *in finem* significat in perpetuum.

13. *Deus autem rex noster antè sæcula, operatus est salutem in medio terræ.* In hoc, et sequentibus quinque versibus explicatur potentia, quam olìm Deus ostendit: ut declaretur, posse Deum, si velit, populum suum etiàm nunc liberare. *Deus rex noster antè sæcula*, id est, *rex noster*, qui est *antè sæcula* Deus, *operatus est salutem*, Judæorum videlicèt, *in medio terræ*, id est, palàm, et ubique in omni *terrâ*, inquit Theod. et Euthym., vel ùt S. Hieron. in *Jerusalem*, aut generaliter *in Judæâ*, quæ est medium *terræ* habitatæ. Undè etiàm opus Redemptionis *operatus est* Salvator noster in Judæâ, ut ipsa ex se, quasi ex orbis corde *salutem* in totum mundum transmitteret, inquit Genebrardus.

14. *Tu confirmâsti in virtute tuâ mare: contribulâsti capita draconum in aquis.* Explicat, quomodò Deus olìm operatus sit salutem Judæorum: *Tu confirmâsti*, id est, solidàsti potentiâ tuâ *mare* rubrum, ut utrìmque instar muri stans, Hebræis in medio transitum daret. *Contribulâsti*, sivè contrivisti et obruisti in aquis ejusdem maris *capita* Ægyptiorum, qui instar *draconum* filios Israël insequebantur, ità Theodor., Euth., Bellarm., Tirin., etc.

15. *Tu confregisti capita draconis: dedisti eum escam populis Æthiopum.* Hunc versum ad Pharaonem referunt ferè omnes Interpretes. *Capita draconis*, antonomasticè Pharaonis, id est, primores et proceres Ægypti. *Dedisti eum escam populis Æthiopum*, id est, accolis maris ru-

bri, qui erant *Æthiopes*, vel corvis, inquit Jansenius : aliquandò enim populus in Scripturâ dicitur etiàm de belluis. Joël 1.

16. *Tu dirupisti fontes et torrentes : tu siccâsti fluvios Ethan.* Hìc describitur potentia Dei, quâ paulò pòst in deserto ex petrâ excitavit *fontem* et rivum aquæ instar fluminis, etc. *Tu derupisti fontes*, id est, diruptâ petra fecisti scaturire *fontes et torrentes.* Exod. 17 et Numer. 20. *Tu siccâsti fluvios Ethan*, id est, *fluvios* fortes et magnos, ùt vertit Hier., Aquila et Chald., qui etiàm nominat illos, nempè Arnon, Toubecha et Jordanem.

17. *Tuus est dies et tua est nox : tu fabricatus es auroram et solem.* 18. *Tu fecisti omnes terminos terræ : æstatem et ver, tu plasmâsti ea.* Transit ad potentiam, quam Deus in creatione monstravit : et quoniàm creatio in summâ complectitur duas partes principales, cœlum et terram, de his tantùm loquitur.

19. *Memor esto hujus, inimicus improperavit Domino : et populus insipiens incitavit nomen tuum.* Explicatâ potentiâ Dei, redit ad orationem, ac precatur, ùt Deus dignetur recordari, quemadmodùm *inimicus* blasphemaverit Deum, quasi impotentem et infirmum. *Memor esto hujus*, id est, recordare, Domine, hujus rei, quam dicturus sum : *Inimicus improperavit Domino*, id est, hostis noster improperavit tibi tanto Domino impotentiam, *et populus* ejus *insipiens incitavit te* blasphemiis et contumeliis. Ità ferè Hieron., Chald., Bellarm. et alii.

20. *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.* Id est, *ne tradas* hominibus insipientibus et crudelibus more ferarum, homines qui te colunt et confitentur laudes tuas, et ne obliviscaris defendere et liberare animas pauperum tuorum, qui ad januam misericordiæ tuæ panem mendicant.

21. *Respice in testamentum tuum : quià repleti sunt, qui obscurati sunt terræ, domibus iniquitatum.* Q. d. Si non vis nos respicere, saltem *respice in testamentum tuum*, id est, memento pacti, quo pepigisti, te semper adjutorem fore populo tuo : quoniàm, *qui obscurati sunt terræ*, id est, qui anteà obscuri, viles et ignobiles erant in terrâ

jàm *repleti* et ditati *sunt* nostris agris, *domibus* et supellectilibus *iniquitatum*, id est, iniquè nobis ereptis.

22. *Ne avertatur humilis factus confusus : pauper et inops laudabunt nomen tuum.* Id est, ne permittas *humilem* populum tuum à te reverti *confusum*, si non impetret quod postulat : rationem addit, quoniàm *humilis*, qualis est *pauper et inops, laudabunt nomen tuum*, quod despicitur à divitibus et superbis.

23. *Exurge, Deus, judica causam tuam : memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipente sunt totâ die.* Addit aliam rationem, quoniàm causa populi est causa Dei : quoniàm *improperia*, quæ dicuntur ab inimicis, in ipsum Deum recidunt. *Memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt totâ die.* Id est, quæ jugiter in te jactantur *ab insipientibus* populis, inimicis tuis.

24. *Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum : superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.* Concludit rogans Deum, ut non obliviscatur punire hostes suos, quià illi non obliviscuntur peccare. *Ne obliviscaris*, etc., id est, ne impunitas dimittas blasphemias inimicorum tuorum : quoniàm *superbia eorum*, etc., id est, superbæ voces inimicorum tuorum nunquàm cessant, sed jugiter ascendunt à linguis eorum.

PSALMUS LXXIV.

SYNOPSIS.

Est admonitio ad humanum genus, ut omnes justè vivant, et superbiæ tumorem deponant, propter judicium Dei severissimum ac justissimum. Titulus psalmi est : In finem, Ne corumpas, Psalmus Cantici Asaph. *Omnes hujus tituli partes sunt alibì explicatæ, si tamen planè explicari possunt : Tanta est enim titulorum obscuritas, ut divinatore opus sit potiùs, quàm explicatore. Cæterùm videtur hic psalmus compositus per modum dialogismi, ùt colligitur ex verbis, quæ nunc populi justorum, nunc Prophetæ, nunc Dei esse ipsa se produnt.*

℣. 1. CONFITEBIMUR *tibi, Deus : confitebimur, et invocabimus nomen tuum.* 2. *Narrabimus mirabilia tua. Cùm accepero tempus, ego justitias judicabo.* Populus electus, ex notitià Dei, quam habet præ cæteris hominibus, dicit suum officium esse, laudare, orare et prædicare Deum. *Confitebimur tibi*, etc., id est, laudabimus te, nec solum laudabimus, sed etiàm *invocabimus* te, et prædicabimus omnibus aliis *mirabilia opera tua*, ut et cæteri discant timere et amare te. Deindè loquitur Deus, qui approbans verba justorum, promittit suo tempore, se redditurum illis præmium, ut etiàm impiis nec confitentibus, nec invocantibus se pœnam. *Cùm*, inquit, *accepero tempus*, id est, cùm aderit *tempus* judicandi ab æterno præfinitum ad Deo, *tunc ego justitias judicabo*, id est, id quod justum et æquum est decernam. Ità, S. Hieron., Theodor., Bellarm., Tirin. et alii.

3. *Liquefacta est terra et omnes qui habitant in eâ : ego confirmavi columnas ejus.* Iterùm loquitur populus justorum, dicens : Si justè judicabis, Domine, quis sustinebit ? nàm *liquefacta est terra*, id est, defluxit, corrupta est, dissipata est propter iniquitates habitantium in eà, *et omnes, qui habitant in eâ* defluxerunt et corrupti sunt, non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. Respondet Dominus : *Ego confirmavi colum-*

nas ejus. Q. d. Non omnis omninò *terra* corrupta est: nàm *ego confirmavi columnas ejus*, iros perfectos, ob quos *terra* subsistit semper enim habuit Deus servos suos electos et perfectos.

4. *Dixi iniquis: Nolite iniquè agere: et delinquentibus: nolite exaltare cornu.* 5. *Nolite extollere in altum cornu vestrum: nolite loqui adversùs Deum iniquitatem.* Jàm loquitur Propheta admonens *iniquos*, ut desinant ab iniquitate, cùm adhuc spes remaneat salutis, et propterea differatur judicium, ut locus sit pœnitentiæ. *Dixi iniquis: nolite iniquè agere*, id est, *nolite* perseverare in *iniquitate*, et dixi *delinquentibus*, *nolite exaltare cornu*, id est, *nolite* gloriari in *iniquitate*, *nolite* superbè defendere peccata vestra, *cornu* enim superbiam significat. *Nolite extollere in altum cornu vestrum*, idem repetit, *nolite loqui*, etc., id est, nolite in Deum verba blasphemiæ evomere, etc.

6. *Quià neque ab oriente, neque ab occidente, neque à desertis montibus, quoniàm Deus judex est.* Reddit rationem, cur non oporteat adversùs Deum loqui iniquitatem: quià videlicèt ab illius judicio nusquàm erit effugium: non enim *ab oriente* judicabit, ut possis fugere in occidentem; *neque ab occidente*: ut possis latere in oriente, neque *à desertis montibus*, ut abscondas te in aliquà valle inter arborum ramos. Iste enim *judex Deus est*, qui ubique est.

7. *Hunc humiliat et hunc exaltat: Quià calix in manu Domini vini meri plenus misto.* 8. *Et inclinavit ex hoc in hoc: Verumtamen fæx ejus non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ.* Dixerat, non esse effugium à judicio Dei, nunc declarat, dicens: *hunc humiliat*, superbum videlicèt, *et hunc exaltat*, scilicèt humilem. *Quià calix in manu Domini vini meri*, id est, quià in potestate Dei est justitia vindicativa, quæ dùm superbos punit, simul exaltat et consolatur justos humiles, quos ab oppressione impiorum liberat. Porrò *calix vini meri*, dicitur justitia vindicativa passim in Scripturis. Isaiæ 51. Jerem. 25. Ezech. 23. Apocal. 14 et alibi. Ratio autem hujus metaphoræ est, quià *vinum merum* epotum sæpè debilitat adeò totum hominem,

ut nec sciat nec possit se juvare: ebrius enim amittit judicium, tremit, cadit, soporatur. Qui punitur ab homine sæpè remedium habet: qui autem punitur à Deo, tanquàm multo *vino mero* inebriatus repentè cadit, et omni prorsùs remedio caret. Addit Propheta, *plenus misto*, id est, *plenus* est calix Domini non simplici vino unius generis, sed mistione variorum generum *vini meri*, quâ mistione non temperatur vinum, sed fortius redditur. Id significat justitiam Dei vindicativam abundare multitudine et varietate pœnarum. *Et inclinavit ex hoc in hoc*, id est, jàm Deus propinavit multis hunc *calicem* iræ suæ, *inclinavit calicem ex hoc* ore *in hoc* os, transtulit ad varias gentes. *Verumtamen fæx ejus non est exinanita*, id est, adhuc remanet gravissima pars justitiæ vindicativæ, quæ servatur in diem ultimi judicii: et tunc ex eâ *bibent omnes peccatores terræ*. Tunc enim non erit ampliùs locus misericordiæ; sed omnes, qui in illâ die peccatores invenientur, cogentur libere *fæces calicis* iræ Domini.

9. *Ego autem annuntiabo in sæculum: cantabo Deo Jacob*. Vox hæc Prophetæ est. Q. d. Illi bibent calicem iræ Dei, *ego autem* liberatus per gratiam Dei, *annuntiabo in sæculum:* deindè declarat, quomodò *annuntiabit: cantabo Deo Jacob*. Hæc erit *annuntiatio* mea, hymnus laudis et gratiarum actionis.

10. *Et omnia cornua peccatorum confringam: et exaltabuntur cornua justi*. Hæc Dei vox est, qui subjungit: *et ego confringam omnia cornua peccatorum*, omnem superbiam, omnem gloriam, omnem potentiam. *Et exaltabuntur cornua justi* et faciam, ut *exaltetur* gloria et potentia cujuscunque *justi*, sed præcipuè Christi, qui sic fuit eminenter *justus*, ut multos justificaverit, ùt dicitur Isaiæ 52, *Justificabit ipse justus servus meus multos*.

PSALMUS LXXV.

SYNOPSIS.

Propter ultima verba, quæ habentur in hoc hujus psalmi titulo (In finem, in Laudibus, Psalmus Asaph. Canticum ad Assyrios), *existimant Theodor., Euthym., Tirin. et alii, in hoc psalmo prædici victoriam, quam obtinuit Ezechias de Sennacherib rege Assyriorum, 4. Reg.* 19, *sed dubium non est, altiori sensu prædici victoriam electorum contrà hostes tùm visibiles, tùm invisibiles.*

℣. 1. *Notus in Judæâ Deus: in Israël magnum nomen ejus.* Nunc etiàm verum est, et semper erit verum, quod hìc dicitur: sed jàm per *Judæam* et *Israëlem* accipienda est Ecclesia et populus Dei, ùt alibì diximus. In Ecclesià Christiànà igitur *notus Deus* est, et in populo Christiano *magnum est nomen ejus.*

2. *Et factus est in pace locus ejus: et habitatio ejus in Sion.* Ad litteram redditur ratio, cur *in Judæâ* potiùs, quàm in aliis locis olìm Deus *notus* esset. *Et factus est in pace locus ejus*, id est, Deus elegit sibi locum peculiarem, in quo tabernaculum suum collocaret, in civitate *Salem*, quæ pacem significat; *Salem* est nomen civitatis Jerosolymæ. *Et habitatio ejus in Sion*, id est, elegit sibi *habitationem in Sion*, quæ est pars altissima et nobilissima Jerosolymæ. Sed altiore sensu significatur, Deum præcipuè *habitare* in mentibus *pacem* habentium et contemplantium.

3. *Ibì confregit potentias arcuum, scutum, gladium, et bellum.* Hic jàm describit victoriam adversùs Assyrios; quorum 185000 unà nocte occidit Angelus, et eo modo *confregit* Deus arma offensiva et defensiva Assyriorum *et bellum* totum *confregit*, id est, avertit ab urbe Jerusalem. Altiori sensu significatur, quod Deus maximas victorias obtineat in animis perfectorum.

4. *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis: turbati sunt omnes insipientes corde.* Per apostrophen ad

Deum ostendit Propheta, undè potissimùm orta sit victoria adversùs Assyrios. Q. d. Tu, ô Deus, nos in tenebris obsidionis mirabili ope et favore tuo, quasi novâ luce ac sole illustrâsti, *à montibus æternis*, id est, ex cœlis supplendum, nobis suppetias mittens. Ità Euthym. et Tirin. *Turbati sunt omnes insipientes corde*, id est, Assyrii, qui tàm stultè et superbè se jactârant, Deumque blasphemârant. Altiore sensu significatur, quòd Deus *illuminans mirabiliter à montibus æternis* habitaculi sui cœlestis fortissimos reddat servos suos : et è contrario conturbet hostes.

5. *Dormierunt somnum suum : et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.* Si intelligatur de Assyriis ab Angelo interfectis, sensus est, *dormierunt somnum suum*, id est, somno mortis soporati sunt, *et omnes viri divitiarum*, etc., id est, et isti Assyrii, qui ditissimi erant, et majores divitias appetebant, post mortem illam repentinam in infernum detrusi, *nihil invenerunt in manibus suis*, neque ex iis, quæ habebant, neque ex iis, quæ sperabant. Sed altiore sensu doctrina generalis traditur adversùs *insipientes corde*, qui magni faciunt bona temporalia, et viros sanctos hæc contemnentes despiciunt. Illi enim *insipientes* tempore vitæ quasì sopore gravi concupiscentiæ oppressi quietè *dormiunt;* sed ubì per mortem evigilant, *nihil inveniunt in manibus suis*, etc.

6. *Ab increpatione tuâ, Deus Jacob, dormitaverunt, qui ascenderunt equos.* Declarat mortem Assyriorum non fuisse naturalem, sed ab ipso Deo irato immissam. *Ab increpatione tuâ*, id est, *te, Deus*, increpante, seu puniente, *dormitaverunt* somno mortis oppressi, *qui ascenderunt equos*, id est, equites Assyrii. In sensu spirituali significatur, morte sempiternâ plectendos ab irato Deo *insipientes corde*, divites superbos, justorum oppressores, etc.

7. *Tu terribilis es, et quis resistet tibi? ex tunc ira tua.* Alloquitur nunc Propheta Deum, et ex ultione et supplicio tàm Assyriorum, quàm peccatorum admiratur potentiam Dei, erudiens nos, ut similiter admiremur et timeamus. *Tu*, inquit, *terribilis es, et quis resistet*

tibi, quandò iratus fueris? Illud enim *ex tunc ira tua*, significat, ex quo tempore incipit *ira tua*, et conjungendum est cum præcedentibus, ùt conjungit etiàm S. August.

8. *De cœlo auditum fecisti judicium: terra tremuit et quievit.* 9. *Cùm exurgeret in judicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.* Occasione acceptâ ex *irâ* Dei in Assyrios, transit ad *iram*, quam ostendet in die judicii. Loquitur autem more prophetico de rebus futuris in præterito. *De cœlo auditum fecisti judicium*, id est, *de cœlo* annuntiabis per varia signa, te ad *judicium* novissimum venturum esse: et tunc *terra* contremiscet et præ timore silebit, id est, omnes habitantes in terrâ silebunt, arescentes præ timore, etc. Luc. 21. *Cùm exurgeret in judicium Deus*, id est, cùm tu, *Deus*, *exurges* de solio tuo cœlesti, et venies ad judicandum, *ut salvos faceres*, etc. Hic enim erit finis *judicii*, ut omnes *mansueti*, qui sunt in *terrâ*, non ampliùs vexentur à crudelibus et superbis peccatoribus; sed omnibus impiis justo judicio condemnatis omnes pii et justi salutem, ác requiem sempiternam possideant.

10. *Quoniàm cogitatio hominis confitebitur tibi: et reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.* Hoc sequetur ex judicio ultimo, ut mansueti liberati ab omni oppressione persecutorum hoc tantum beneficium *cogitantes* perpetuò Deum laudent. Illud *quoniàm*, hìc accipitur pro *quare*, vel *propter quod*, ut sensus sit: quare *cogitatio hominis* liberati *confitebitur tibi* laudes: *et reliquiæ cogitationis*, id est, perpetua memoria, quam in ipsis relinquet *cogitatio* tantæ rei, *diem festum aget tibi*, in æternum tibi cantabit et jubilabit.

11. *Vovete et reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus affertis munera.* 12. *Terribili et ei, qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ.* Concludit Propheta psalmum cohortans fideles populos ad *vovendum et reddendum*, ut sic placatum habere possint Deum, qui terribilis est, adeò ut ipsis etiàm regibus spiritum, id est, vitam adimat, quandò ei libitum fuerit. *Vovete*, inquit, *et reddite*, id est, promittite Deo sacrificia et dona, sed simul fideliter *reddite*. *Vovete*, in-

quam, et *reddite* vos *omnes, qui in circuitu ejus affertis munera*, id est, vos omnes, qui in circuitu altaris consistentes afferre soliti estis munera. *Vovete* et *reddite Deo* vero, qui *terribilis* est in judiciis suis, et à nemini irrideri, aut falli potest: nec solùm *terribilis* est ergà privatos homines, sed etiàm in *reges* et principes, qui aliis hominibus terribiles esse solent. Atque hic finimus primam partem libri psalmorum David.

PSALMUS LXXVI.

SYNOPSIS.

Est oratio adversùs tribulationes: et S. Aug. psalmum exponit de miseriâ humanâ generatìm, ac præsertìm de eâ, quam sentiunt viri perfecti, qui dùm anhelant ad patriam cœlestem, molestissimè ferunt moram hujus exilii. Quid sibi velit hic titulus præfixus: In finem, pro Idithun, Psalmus Asaph, *difficile est divinare. Alii existimant psalmum datum esse ad decantandum ipsi Asaph pro Idithun, id est, vice Idithun. Alii volunt, psalmum cantatum esse alternatìm ab Idithun et Asaph. Alii aliter sentiunt.*

℣. 1. *Voce meâ ad Dominum clamavi: voce meâ ad Deum, et intendit mihi.* Indicat anima viri sancti, quàm molestè ferat moram, et pericula hujus peregrinationis. Dicit enim *Voce meâ*, id est, animæ desiderio *ad Dominum*, vel ùt est in Hebræo, *ad Deum*, et repetit, *ad Deum clamavi*, quià se videbat in regione dissimilitudinis longè separatum à Deo, et magnâ voce, magno affectu sibi opus esse. Addit, *et intendit* mihi, ostendens sibi profuisse ejusmodi clamorem.

2. *In die tribulationis meæ Deum exquisivi, manibus meis nocte contrà eum: et non sum deceptus.* Declarat cur et quomodò Deum quæsierit et invenerit. *In die tribulationis meæ*, etc., id est, in tempore hujus vitæ mortalis, quæ tota est *tentatio*, ùt ait Job, c. 7. *manibus meis nocte contrà eùm*, vel, ut græcè habetur, *coràm eo*, id est, in

nocte hujus vitæ (nàm tempus hujus vitæ non est dies, sed nox potiùs, quià *per fidem ambulamus, et non per speciem.* 2. Corinth. 5) *manibus contrà Deum* extensis illum quæsivi attingere et apprehendere, *et non sum deceptus.* Multi hunc versum exponunt de extensione manuum in oratione tempore nocturno, quorum expositio non videtur reprehendenda.

3. *Renuit consolari anima mea, memor fui Dei et delectatus sum, et exercitatus sum: et defecit spiritus meus.* Q. d. Quamtumvìs blandirentur carnales voluptates, noluit indè gaudere anima mea, sciens eas secum trahere graviores tristitias. *Memor fui Dei, et delectatus sum,* id est, ne tamen sinè consolatione essem, *memor fui Dei,* qui nullum decipit, et in quo solo solidum gaudium reperitur *et delectatus sum.* Magnum est hoc arcanum sapientiæ Dei, quo in hoc exilio plus delectet memoria Dei, quàm præsentia carnalium voluptatum. *Et exercitatus sum: et defecit spiritus meus:* id est, post memoriam Dei, et voluptatem indè haustam, *exercitatus sum* meditando, et mecum ipse colloquendo de mœroribus exilii, et de jucunditate patriæ, et præ desiderio *defecit spiritus meus.*

4. *Anticipaverunt vigilias oculi mei: turbatus sum, et non sum locutus.* Declarat, quod dixit, *exercitatus sum,* et ait: *anticipaverunt,* etc., id est, nocte surgebam ad meditandum, antequàm excubiæ militares vigilare inciperent, nàm per *vigilias* intelliguntur custodiæ, vel excubiæ, ùt patet ex Hebræo et Græco. Quod sequitur, *turbatus sum, et non sum locutus,* significat ex meditatione periculorum hujus vitæ Prophetam *turbatum* fuisse, sed non fuisse ausum aliquid loqui, quòd sciret, judicia Dei esse justissima quamvìs occulta.

5. *Cogitavi dies antiquos: et annos æternos in mente habui.* Hæc fuit materia nocturnæ meditationis. Cogitabat *dies antiquos,* id est, *dies* hujus vitæ temporalis à principio usque ad finem, et simul cogitabat *annos æternos* vitæ futuræ, qui non prætereunt, sed stabiles permanent. Ità S. Aug., Genebr., Bellarm. Digna planè cogitatio, quæ per totas noctes occupet meditantem.

6. *Et meditatus sum nocte cum corde meo, et exerci-*

tabar, et scopebam spiritum meum. Idem aliis verbis repetit, et ait: Consumpsi integras noctes mecum ipse colloquendo, non ore, sed corde: *et exercitabar*, cogitando videlicèt, ac mecum ipse discurrendo, *et scopebam spiritum meum*, id est, et hoc modo variis cogitationibus ac discursibus quasi scopis versabam huc atque illuc animum meum. S. Aug. et scrutabar *spiritum meum.*

7. *Numquid in æternum projiciet Deus? aut non apponet, ut complacitio sit adhuc?* 8. *Aut in finem misericordiam suam abscindet, à generatione in generationem?* 9. *Aut obliviscetur misereri Deus? aut continebit in irâ suâ misericordias suas?* Hæc est agitatio mentis, in quâ noctu exercitabatur. Videns enim multitudinem hominum peccatorum, dicebat intrà se: Num Deus projiciet omnes homines in interitum sempiternum? ubi est igitur infinita *misericordia* ejus? Sed his interrogationibus contrariam sententiam concludere intendit; videlicèt futurum aliquandò tempus redemptionis generis humani, quo per *misericordiam* Dei, non solùm reliquiæ Judæorum, sed etiàm multitudo gentium salvaretur. Ait igitur: *Numquid in æternum projiciet Deus?* Id est, numquid Deus tantam multitudinem generis humani in æternum projiciet à *misericordiâ suâ?* q. d. non projiciet, sed tempore suo visitabit. *Aut non apponet, ut complacitior sit adhuc?* id est, numquid Deus non addet aliquandò ad iram suam *misericordiam suam*, ut incipiat sibi complacere in gentibus, quas nunc odio prosequi videtur? Q. d. Addet omninò propitiationem. *Aut in finem misericordiam suam abscindet?* id est, numquid removebit *misericordiam suam* ab hominibus in æternum? Q. d. non removebit. *Aut obliviscetur misereri Deus? aut continebit in irâ suâ misericordiam suam*, id est, non *obliviscetur*, et non continebit. Facilius est enim Deo continere *iram suam*, quam *misericordiam suam;* et ideò quamvis justè irascatur in peccatores, tamen in ipsâ *irâ* non continebit *misericordiam suam*, sed hanc effundet ut *iram* mitiget.

10. *Et dixi: Nunc cœpi; hæc mutatio dexteræ Excelsi.* Prævisâ redemptione dicit Propheta, se respirare cœpisse

à tædio et mœrore, quo tenebatur antè. *Et dixi : Nunc cœpi*, id est, *nunc* incepi respirare, posteaquàm Deo revelante cognovi, misericordiam Domini effundendam super genus humanum. Hæc est *mutatio dexteræ Excelsi*, id est, mutatio quam prævideo, iræ divinæ in misericordiam, etc., *mutatio* est admirabilis, quam nemo poterat efficere nisì *dextera Excelsi*, quæ Christus est; ipse enim placavit iram Patris. Vel, ùt S. August. ait : Hæc *mutatio* à pusillanimitate et anxietate mentis meæ, in spem magnanimitatem et quietem, provenit à *dexterâ Excelsi*, per gratiam suam dispellente priorem nebulam et caliginem. Alii sic explicant : *Nunc cœpi* sapere et in melius commutare vitam, nempè præventus novo lumine, novo robore cœlesti. Undè S. Antonius hoc enique propositum manè faciendum, iterandumque docebat.

11. *Memor fui oper m Domini : quià memor ero ab initio mirabilium tuorùm.* 12. *Et meditabor in omnibus operibus tuis, et in adinventionibus tuis exercebor.* Q. d. Anteà quidem memor fui aliquorum *operum Domini*, quæ fecit in Ægypto coràm Patribus nostris; sed nunc, ô Domine! memor ero omnium *mirabilium tuorum* ab *initio* mundi. *Et meditabor in omnibus operibus tuis*, considerans videlicèt opera justitiæ et misericordiæ, opera potentiæ et sapientiæ, opera naturæ et gratiæ : *et in adinventionibus tuis exercebor*, mente revolvens et admirans arcana consilia et admirabiles rationes curandi genus humanum, quas sapientia tua adinvenit. Talis adinventio fuit incarnatio Verbi, Passio Christi, Mysterium Eucharistiæ, etc. Porrò illud *quià*, ex Hebraïcâ phrasi hoc loco exponendum est per *sed*, vel, *quin etiàm*.

13. *Deus in sancto via tua : quis Deus magnus sicùt Deus noster? tu es, Deus, qui facis mirabilia.* Dicit generatìm mirabilia Domini opera, in quibus cogitandis exerceri solebat, esse sancta, magna et *mirabilia*, id est, facta sanctè, potenter et sapienter. Illud *in sancto* exponendum est, *in sanctitate*, ut sensus sit : *Via*, id est, actio tua, sivè operatio tua omnis, *in sanctitate* efficitur, id est, sancta est, nihil enim agis quod non rectum et justum sit. *Quis Deus magnus*, etc., id est, non solùm

Deus noster sanctus est, et sancta via ejus; sed etiàm *magnus* et magna opera ejus : et non modò sancta et magna, sed etiàm *mirabilia* sunt, ob sapientiæ divinæ profunditatem, quæ in illis cernitur.

14. *Notam fecisti in populis virtutem tuam : redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Jacob et Joseph.* Descendit ad particulare opus Dei magnum et mirabile. *Notam fecisti in populis* Ægyptiorum, atque aliarum gentium *virtutem*, sivè potentiam *tuam : redemisti in brachio tuo*, id est, propriâ tuâ potentiâ et fortitudine, quià non eges alieno auxilio, liberàsti per multa signa et prodigia *populum tuum*, qui constat ex *filiis Jacob et Joseph.* Constabat populus Israël ex tredecim tribubus, quarum undecim descendebant ab undecim filiis Jacob, duæ autem à filiis Joseph, scilicèt Ephraïm et Manasse; et ideò cum patre suo Jacob nominatur etiàm Joseph. Spiritualiter Deus notam fecit potentiam suam in populis omnium gentium, quià redemit eas à tyrannide diaboli, in brachio suo, quod Christus est : sunt autem *filii Jacob et Joseph* tàm Judæi, quàm Gentiles, ùt exponit S August.

15. *Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ: et timuerunt, et turbatæ sunt abyssi.* Describit scissionem maris rubri, more poëtico tribuens aquis sensum et tremorem. *Viderunt te*, etc., id est, *aquæ* maris rubri ità siccatæ sunt jubente te, ac si majestatem tuam vidissent, et ob timorem et reverentiam fugissent. *Et turbatæ sunt abyssi*, id est, non solùm in superficie, sed etiàm in imo profundo existentes aquæ, quasi à præsentiâ tuâ conturbatæ recesserunt. Spiritualiter per aquas populi intelliguntur, qui per fidem Deum *viderunt et timuerunt* agnoscentes peccata sua et judicia Dei, etc.

16. *Multitudo sonitûs aquarum : vocem dederunt nubes.*
17. *Etenim sagittæ tuæ transeunt : Vox tonitrui tui in rotâ.* Post scissionem maris rubri, describit etiàm reversionem maris et tempestatem ad obruendos Ægyptios, quod fuit quoque opus mirabile Dei. *Multitudo sonitûs aquarum*, id est, maximus *sonitus* et fremitus *aquarum* posteà successit, cùm, jubente Deo, aquæ maris, quæ anteà steterant instar murorum, magno impetu cadentes, submer-

serunt et suffocârunt Ægyptios, quandò etiàm *sagittæ tuæ* cœlestes, id est fulmina discurrentia, transibant super eos, et *vox tonitrui tui in rotâ* sivè super rotas curruum Pharaonis, eas subvertebat et in profundum dejiciebat. Ità Theodor., Euthym. et alii. Spiritualiter, *sonitus aquarum* est confessio populorum, vox nubium est vox prædicatorum Evangelii, fulmina et tònitrua sunt probitas vitæ et miracula, quibus veritas fidei confirmatur.

18. *Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: commota est, et contremuit terra.* Q. d. Hæc mirabilia magna, hæc *coruscationes*, hæc signa *illuxerunt* non solis Ægyptiis; sed *orbi terrarum*, longè latèque nota facta sunt, et ideò *commota est, et contremuit terra*, id est, habitantes in terrâ perturbati sunt, et populum Israëliticum formidare cœperunt. Videri potest c. 2. L. Josue. Spiritualiter significatur his verbis, quod in ps. 18. clariùs habetur de prædicatoribus evangelicis: *In omnem terram exivit*, etc.

19. *In mari via tua, et semitæ tuæ in aquis multis, et vestigia tua non cognoscentur.* Apertè describitur transitus filiorum Israël per medium mare. *In mari via tua*, id est, in mari novo, et insolito modo invenisti populo tuo viam, *et semitæ tuæ in aquis multis*, et semitam eidem populo fecisti inter aquas multas. *Et vestigia tua non cognoscentur*, id est, tàm admirabili ratione duxisti populum tuum, ut nullus deinceps *vestigia sua* et eandem viam invenire potuerit. Mysticè significatur, opera non solùm admirabilia, sed etiàm investigabilia esse.

20. *Deduxisti sicùt oves populum tuum, in manu Moysi et Aaron.* Hic fuit finis omnium operum mirabilium Dei in Ægypto, et in mari rubro, ut populum suum indè liberaret, et in terram promissionis introduceret, quod fecit per Moysen et Aaron, primos pastores Synagogæ. Dicitur autem, *deduxisti sicùt oves*, id est, magnâ facilitate, magnâ charitate, indefessâ providentiâ *deduxisti* per desertum, et usque ad terram promissionis, quasi ad pascua uberrima, populum tuum *in manû Moysi et Aaron*, id est, sub horum potestate et regi-

mine. Mysticè admonemur, eos, qui ad cœlestem patriam perventuri sunt, ducendos esse, *sicùt oves, in manu Moysi et Aaron*, ità ut mites et patientes sint, et sinant se regi à Magistratu ecclesiastico et civili, etc.

PSALMUS LXXVII.

SYNOPSIS.

Decantat beneficia Israëli præstita à peregrinatione in Ægypto usque ad sua tempora. Hoc tamen non solùm in hoc psalmo propositum est Davidi, sed etiàm adumbrat regnum Christi, qui ex tribu Juda et familiâ David existens finem Veteri Testamento dedit, et Novum longè excellentius inchoavit. Et hoc videtur admonere titulus Intellectus Asaph, *ut nimirùm Asaph, cui psalmus cantandus dabatur, intelligeret et alios intelligere faceret mysterium futuri Messiæ.*

℣. 1. *ATTENDITE, popule meus, legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei.* David hortaturus populum longissimo sermone, captat initio attentionem ostendens utilia et magna se locuturum. Per *legem*, non intelligit legem Moysi, quæ propriè dicitur Lex; sed intelligit verba sua, quibus populum instruere et exhortari volebat. Atque idipsum declarans, ait: *Inclinate aurem vestram*, etc. Porrò inclinare aurem, hic significat, obedienter et humiliter audire. Ità Bellarmin. ex Theodor. et aliis.

2. *Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio.* Hæc est ratio, cur David petat attentè et humiliter audiri verba sua, quià videlicèt verba hujus psalmi continent res obscuras et secretas. Per *parabolas* intelliguntur hoc loco similitudines, sivè proverbia. Per *propositiones* intelliguntur ænigmata. Multa sunt autem in hoc psalmo proverbia et ænigmata, ùt suis locis videbimus; sed illud potissimùm ænigma hic significari videtur, quod per regnum Davidis regnum Christi, et per montem Sion Ecclesia adumbrabantur.

Per illud *ab initio* videtur intelligi tempus liberationis populi à captivitate Ægyptiacâ : sed S. Matth. c. 13, citans hunc locum, declarat, hoc initium sumendum esse de initio mundi. Est igitur sensus : Proferam sententias, quæ fuerunt absconditæ ab initio mundi.

3. *Quanta audivimus et cognovimus ea : et patres nostri narraverunt nobis.* 4. *Non sunt occultata à filiis eorum, in generatione alterâ.* 5. *Narrantes laudes Domini, et virtutes ejus et mirabilia ejus quæ fecit.* Narraturus historiam rerum gestarum, sub quibus tegebantur mysteria abscondita à constitutione mundi : docet eam historiam accepisse se à patribus, qui et ipsi à majoribus suis acceperant. Porrò, quamvis res gestæ à patribus narratæ non fuerant occultatæ à filiis, mystica tamen significatio erat ab eis abscondita.

6. *Et suscitavit testimonium in Jacob : et legem posuit in Israël.* 7. *Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis : ut cognoscat generatio altera.* 8. *Filii qui nascentur, et exurgent et narrabunt filiis suis.* Hìc incipit narrare res gestas à Deo, quas à patribus accepit : ac primo loco ponit, quòd Deus dederit populo Israëlitico legem et mandata per Moysen : et jusserit eam legem et mandata tradi *filiis* à parentibus, et sic propagari ad posteritatem. Illud *et* nihil conjungit, sed additur in Hebræo ornatùs gratiâ. *Suscitavit* idem significat, quod *constituit* sivè *posuit*. Vox *testimonium* hoc loco significat legem. vid. v. 8. ps. 18. Itaque idem omninò est, *suscitavit testimonium in Jacob*, cum eo, quod sequitur : *Legem posuit in Israël*, id est, dedit Deus legem suam filiis *Jacob*, qui et *Israël* dictus est. Illud *quanta mandavit*, idem est, ac *quæ mendavit*, ùt habetur in Hebræo, teste Bellarmino.

9. *Ut ponant in Deo spem suam, et non obliviscantur operum Dei : et mandata ejus exquirant.* 10. *Ne fiant sicut patres eorum, generatio prava et exasperans :* 11. *Generatio, quæ non direxit cor suum : et non est creditus cum Deo spiritus ejus.* Explicat Propheta, cur legem dederit populo suo : ut scilicèt filii Israël non sperarent in diis falsis et idolis gentium, sed *in Deo* vero ; nec non ut nunquàm obliviscerentur mirabilium *ope-*

rum Dei, quæ fecit in liberatione eorum de servitute Pharaonis. Præterea sollicitè quærerent, quid vellet ab eis Deus. Denique ut non imitarentur ingratitudinem et infidelitatem majorum suorum, qui affecti maximis beneficiis à Deo, ingratissimi fuerunt. Illud *generatio, quæ non direxit cor suum*, significat populum Hebræorum non habuisse cor firmiter directum ad Deum, sed ad varia auxilia respexisse. Illud autem, *et non est creditus cum Deo spiritus ejus*, significat, non fuit fidelis spiritus populi *cum Deo*, quià sæpè defecit à fide et obedientià. Ità S. Hieron., Theodor., Euthym., Bellarm., Tirinus.

12. *Filii Ephrem intendentes et mittentes arcum, conversi sunt in die belli.* Videtur per similitudinem quandam explicari quod dictum est, populum hebræum non fuisse constantem in fide et obedientià Dei; ut sensus sit, *filii Ephrem*, id est, Israëlitæ, similes fuerunt militibus incipientibus præliari cum hostibus, et mox dimisso prælio terga vertentibus. Sic Israëlitæ in deserto non semel promiserunt, se Deo parituros et facturos quæ mandâsset, et statìm mutatâ voluntate cogitabant de reditu in Ægyptum, et contrà Deum et Moysen murmurabant. Nominat autem David filios Ephraim, id est, tribum Ephraim, et per illam intelligit totum cœtum Israëlitarum. Ità Bellarm.

13. *Non custodierunt testamentum Dei: et in lege ejus noluerunt ambulare.* 14. *Et obliti sunt benefactorum ejus et mirabilium ejus, quæ ostendit eis.* 15. *Coràm patribus eorum fecit mirabilia in terrâ Ægypti in campo Taneos.* Id est, in planitie *Ægypti*, cujus regia dicitur *Tanis.* Quod metaphoricè Propheta dixerat, filios Ephraim, sivè Israëlitas, conversos fuisse retrorsùm, jàm explicat. Nàm cùm professi essent, se obedituros Deo; non servaverunt pactum, nec legem Dei impleverunt, *et* citò *obliti sunt beneficiorum* Dei, et *mirabilium* operum, quæ Deus fecerat in Ægypto pro ipsis, quæque à patribus suis narrari audierant.

16. *Interrupit mare et perduxit eos: et statuit aquas quasì in utre.* 17. *Et deduxit eos in nube diei: et totâ nocte in illuminatione ignis.* 18. *Interrupit petram in*

eremo : et adaquavit eos velut in abysso multâ. 19. *Et eduxit aquam de petrâ : et deduxit tanquam flumina aquas.* 20. *Et apposuerunt adhuc peccare ei : in iram excitaverunt Excelsum in inaquoso.* Posteaquàm attigerat David mirabilia facta in Ægypto coràm Pharaone, describit alia facta in egressu, scilicèt divisionem maris rubri, ut transiret populus sicco vestigio : item, quæ patrata sunt in solitudine, videlicèt columnam nubis, quæ præeundo ostendebat iter per diem, et columnam ignis ostendendem iter per noctem : ac posteà sitienti populo eductas aquas de petrâ. Addit verò David, post hæc omnia mirabilia populum incredulum iterùm provocàsse Deum ad iracundiam in deserto *inaquoso*, ob aquæ penuriam, quæ etiàm secundò ipsis fuit educta è *petrâ*. Numer. 20. Illud *statuit aquas quasi in utre*, significat, aquas in unum locum utrimque coactas, et quasi tumido utri inclusas tenuit. Illud *in nube diei*, etc., significat in columna *nubis* per *diem*, et *ignis* per *noctem*. Illud *veluti in abysso multâ*, significat ex *petra* fluxisse tantam copiam aquarum ac si petra conversa fuisset in lacum profundissimum, ut dicitur in sequenti versu.

21. *Et tentaverunt Deum in cordibus suis : ut peterent escas animabus suis.* 22. *Et malè locuti sunt de Deo, dixerunt : Numquid poterit Deus parare mensam in deserto?* 23. *Quoniàm percussit petram et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt.* 24. *Numquid et panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?* 25. *Ideò audivit Dominus et distulit, et ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israël.* 26. *Quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutari ejus.* 27. *Et mandavit nubibus desuper, et januas cœli aperuit.* 28. *Et pluit illis manna ad manducandum et panem cœli dedit eis.* 29. *Panem Angelorum manducavit homo : cibaria misit eis in abundantiâ.* 30. *Transtulit Austrum de cœlo : et induxit in virtute sua Africum.* 31. *Et pluit super eos sicùt pulverem carnes : et sicùt arenam maris volatilia pennata.* 32. *Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.* 33. *Et manducaverunt et saturati sunt nimis, et desiderium eorum attulit eis : non sunt fraudati à desiderio suo.* Conjungit Propheta beneficium panis cœlestis cum bene-

ficio aquæ productæ ex petrà : quoniàm hæc erat figura insignis Passionis Christi et sacrosanctæ Eucharistiæ : ùt explicat Dominus ipse Joan. 6. et Apostolus 1. Corinth. 10. Et hoc significavit Propheta, cùm initio psalmi se parabolas et ænigmata cantaturum pollicebatur. Sed ad expositionem. Postquàm commemoraverat David beneficium aquæ de petrà eductæ et infidelitatem populi: transit ad beneficium panis et carnis, et ad novam populi incredulitatem explicandam. Ait igitur : *Et tentaverunt Deum in cordibus suis*, id est, experiri voluerunt, an Deus verè esset omnipotens, et curam gereret populi sui : et ideò *petierunt escas animabus suis*, quas videlicèt anima ipsorum desiderabat, ùt panes et carnes, Exodi 16 et Num. 11. *Et malè locuti sunt de Deo*, dubitantes videlicèt, an posset *in deserto* pascere populum suum, sicùt potare potuerat. Ideò *audivit Dominus* murmurationem ex incredulitate procedentem : *et distulit*, hoc est, longè fecit à se populum suum, amovit à benevolentià suâ, quin potiùs convertit benevolentiam in iram et indignationem, et immisit ignem in castra et multos occidit, Num. 11. Nihilominus voluit convincere populum infidelem et demonstrare potentiam suam : et ideò *mandavit nubibus desuper, et januas cœli aperuit*, id est, nubes aëris rupit, ut ex *eis pluerit manna*, quod dicitur *panis cœli*, quià ex cœlo aërio pluebat, et *panis Angelorum*, quià operà et ministerio Angelorum fiebat. *Transtulit Austrum de cœlo*, etc., id est, abstulit ex aëre, seu fecit, ne staret ampliùs *Auster*, sed loco ejus Africus, oppositus *Austro*, ut ità commodiùs ex partibus trans mare rubrum circà occidentem sitis deferrentur coturnices in castra Hebræorum, Num. 11, idque in tantà copià, quantà est copia pulveris in littore maris, etc.

34. *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: et ira Dei ascendit super eos.* 35. *Et occidit pingues eorum et electos Israël impedivit.* 36. *In omnibus his peccaverunt adhuc : et non crediderunt in mirabilibus ejus.* 37. *Et defecerunt in vanitate dies eorum, et anni eorum cum festinatione.* 38. *Cùm occideret eos, quærebant eum : et revertebantur, et diluculò veniebant ad eum.* 39. *Et rememorati sunt, quià Deus est adjutor eorum : et Deus excelsus redemptor*

eorum est. 40. *Et dilexerunt eum in ore suo, et linguâ suâ mentiti sunt ei.* 41. *Cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habiti sunt in testamento ejus.* Demonstrat in his versibus Propheta, Deum magno miraculo satisfecisse desiderio Hebræorum, ut ostenderet potentiam suam, sed non dimisisse impunitam infidelitatem et contumaciam eorum. Hebræos autem tùm conversos fuisse ad obedientiam et fidem, sed non stabili corde, neque perseveranter, ùt par erat. *Adhuc*, inquit, *escæ erant in ore ipsorum*, id est, nondùm consumpserant coturnices, et ira Dei excitata est adversùs eos, et occidit ex eis partem maximam, præcipuè *pingues et electos*, id est, primarios, ditiores, nobiliores impedivit, quominùs ingrederentur terram promissam. Hoc autem illis accidit, quià peccaverunt in Deum infidelitate suâ, et non credentes mirabilia illa ab omnipotentiâ Dei fieri, sed casu accidisse, ut coturnices ad eos deferrentur. Ideò morte puniti sunt tantâ velocitate, ut *defecerint dies eorum in vanitate*, velùt fumus aut umbra. Ipsi autem cùm flagellarentur à Deo, redibant ad cor, et *quærebant* adjutorium Dei, *et diluculò*, id est, continuò *veniebant ad eum*, supplices, misericordiam ejus implorantes: et tunc ad memoriam revocabant beneficia Dei priora. Sed non erat stabilis et vera conversio eorum, sed metu extorta et ficta; nàm ore quidem amorem et devotionem ergà Deum profitebantur, sed mentiebantur: quià *cor eorum non erat* verè directum ad Deum, *nec fideles* permanebant in servandâ promissione, *et pacto cum Deò inito.* Utinàm non imitaremur et nos Christiani hanc Hebræorum inconstantiam! quàm multi enim sunt ex nobis, qui in periculo vitæ constituti promittunt et vovent Deo: et Sanctis ejus morum emendationem; et periculo evitato redeunt ad pristinam vitiorum consuetudinem? sed Deus non irridetur, et qui tales sunt, non effugient judicium ejus.

42. *Ipse autem est misericors, et propitius fiet peccatis eorum: et non disperdet eos.* 43. *Et abundavit ut averteret iram suam: et non accendit omnem iram suam.* 44. *Et recordatus est, quià caro sunt: spiritus vadens et non rediens.* 45. *Quoties exacerbaverunt eum in deserto,*

in iram concitaverunt eum in inaquoso? 46. *Et conversi sunt et tentaverunt Deum : et sanctum Israël exacerbaverunt.* 47. *Non sunt recordati manus ejus, die quâ redemit eos de manu tribulantis.* Confert nunc bonitatem Dei cum malitiâ hominum, ac dicit : Deum quidem flagellàsse populum suum, sed non esse oblitum misericordis naturæ suæ : et ideò non tàm severè in illos animadvertisse, ùt peccata eorum merebantur. Nàm *propitius* erit *peccatis eorum, et non disperdet* omninò populum suum. Ipsi quidem digni erant ultimo exterminio, sed misericordia Dei fecit, ut aliqui remanerent. Pergit Propheta, et ait : *Et abundavit ut averteret iram suam*, id est, abundanter et copiosè avertit *iram suam*, quià multùm remisit de pœnâ, et hoc modo temperavit, sivè *avertit iram*, quià *non accendit iram suam*, ùt justè facere potuisset. *Et recordatus est, quià caro sunt*, etc., accesset ad rationem miserendi natura hominis post originale peccatum infirma et mortalis, obnoxia carnalibus concupiscentiis. Et vita hominis sicùt ventus, qui vadit huc illuc flans, posteà evanescit, nec revertitur. Infirmitatem ac instabilitatem hominis Propheta probat, dicens : *Quoties exacerbaverunt*, etc., instabilitate suà, videlicèt nunc promittendo fidem et obedientiam, nunc contrà obloquendo et recalcitrando; nàm *conversi sunt* à bono proposito *et tentaverunt Deum*, experiri volentes, an verè Deus omnipotens esset : et hoc modo *sanctum Israël*, id est Deum, *exacerbaverunt. Non sunt recordati*, etc. Denique tanta fuit mutabilitas et stultitia Hebræorum, ut statim obliti sint signorum et prodigiorum maximorum et plurimorum, quæ manus Dei fecit, cùm eos de servitute Ægyptiacâ liberaret. Atque occasione hujus versiculi describit Propheta signa et prodigia, quæ Deus fecit pro liberatione sui populi, et ait.

48. *Sicùt posuit in Ægypto signa sua et prodigia sua in campo Taneos.* 49. *Et convertit in sanguinem flumina eorum, et imbres eorum ne biberent.* 50. *Misit in eos cœnomyiam et comedit eos : et ranam et disperdidit eos.* 51. *Et dedit ærugini fructus eorum et labores eorum locustæ.* 52. *Et occidit in grandine vineas eorum, et moros eorum*

in pruinâ. 53. *Et tradidit grandini jumenta eorum et possessionem eorum igni.* 54. *Misit in eos iram indignationis suæ; indignationem et iram et tribulationem, immissiones per Angelos malos.* 55. *Viam fecit semitæ iræ suæ, non pepercit à morte animabus eorum : et jumenta eorum in morte conclusit.* 56. *Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti : primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.* 57. *Et abstulit sicùt oves populum suum : et perduxit eos tanquàm gregem in deserto.* 58. *Et deduxit eos in spe, et non timuerunt : et inimicos eorum operuit mare.* David non meminit hìc omnium signorum; sed præcipuorum, neque ordine illa enumerat; sed ùt sibi visum est, sic igitur loquitur : Non sunt recordati Hebræi in deserto operum Domini, *sicùt posuit in Ægypto signa*, id est, non sunt recordati, quemadmodùm statuerit Deus ingentia miracula, signa potentiæ suæ *in Ægypto*, et potissimùm in hujus parte nobiliore, ubì est *Tanis* Regia Pharaonis. *Et convertit*, id est, quià *convertit in sanguinem flumina eorum*, etc.; per *imbrem* hic non intelligitur pulvia, quæ in Ægypto videri non solet, sed ponitur imber pro aqua : itaque David idipsum more sùo bis repetit. *Misit in eos cœnomyiam*, etc. Exod. 8. *Cœnomyia* significat omnis generis muscam, ùt habet S. Hieron. *Et dedit ærugini fructus eorum*, etc. Exod. 10. Fit tantùm mentio locustarum : proindè per æruginem intelligendæ sunt *locustæ* vel bruchi (ùt vertit idem S. Hieron.), quæ animalia devorant herbas ad modum æruginis; quod nomen hoc loco sumitur metaphoricè. *Et occidit in grandine vineas eorum*, etc. Exod. 9. Ubì non fit mentio pruinæ, sed David addit quòd Moyses omiserat. *Et tradidit grandini jumenta eorum, et possessiones eorum igni.* Grando enim cum igne fulgurum et fulminum descendebat, nec solum herbas, sed etiàm jumenta perdebat, ùt ibidem legimus. *Misit in eos iram indignationis suæ*, id est, effectum iræ et furoris Dei, tribulationem videlicèt magnam. Et hoc idem repetens, ait : *indignationem, etc., immissiones per Angelos malos*, id est, quæ *tribulatio* fuit immissa *per Angelos malos* non in se, sed ergà Ægyptios. Hebraicè enim et Chaldaicè, teste Tirino, est : *per Angelos*

malorum, seu damnorum auctores, et ità vertunt S. Aug., Euthym. et Theodór. *Viam fecit semitæ iræ suæ*, etc. Est insignis metaphora, q. d. progressus est Deus in irâ et ultione suâ, et *non pepercit* vitæ ipsorum *à morte*; sed occidit omnia primogenita hominum et jumentorum, quæ erant primitiæ laborum eorum, scilicèt Ægyptiorum: laborant enim plurimùm homines in educandis filiis tàm propriis, quàm jumentorum suorum. Illud *in tabernaculis Cham*, significat in Ægypto, sic dictâ à parente primi habitatoris et possessoris Ægypti, qui fuit *Mesraim* filius *Cham*, filii Noë. *Et abstulit sicùt oves populum suum, etc.*, occisis primogenitis Ægyptiorum dedit Pharao facultatem Hebræis, abeundi, Exod. 12, et tunc duxit Deus populum suum in desertum Arabiæ. *Et duxit eos in spe*, id est, cum magnâ fiduciâ, ùt habet S. Hieronymus. *Et inimicos eorum operuit mare*, quæ fuit ultima et maxima plaga Ægyptiorum, Exod. 14.

59. *Et induxit eos in montem sanctificationis suæ: montem, quem acquisivit dextera ejus.* 60. *Et ejecit à facie eorum gentes: et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.* 61. *Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israël.* 62. *Et tentaverunt et exacerbaverunt Deum excelsum: et testimonia ejus non custodierunt.* 63. *Et averterunt se et non servaverunt pactum: quemadmodùm patres eorum conversi sunt in arcum pravum.* 64. *In iram concitaverunt eum in collibus suis: et in sculptilibus suis ad æmulationem eum provocaverunt.* Transit nunc Propheta ad historiam libri Josue et Judicum, atque ostendit fuisse Hebræos introductos à Deo in terram sanctam, quam *montem sanctificationis* vocat, quià erat terra montuosa, quam Deus ipse sibi sanctificaverat: dicit quoque eam terram acquisitam à Deo, quià Deus fecit evidentibus miraculis, duce Josue, ut Israëlitæ vincerent bello et expellerent pristinos habitatores idololatras. Sicque *divisit eis terram in funiculo distributionis*, id est, *fune*, quali tunc temporis dividi solebant agri et distribui. Vide Jos. 15. Addit verò David, Hebræos in terram promissionis introductos, non fuisse meliores patribus suis, qui in deserto perierant. Nàm ipsi quoque *tentaverunt et exacerbaverunt Deum* servientes idolis, etc., *conversi sunt in arcum pravum*, id

est, aliter et aliò jacientem sagittas, quàm velles. Q. d. Instar arcûs obliqui et fallacis, qui sagittam non in scopum, sed potiùs in sagittantem retorquet : ità Judæi non in cultum pietatis, ad quem à Deo dirigebantur, sed contrà Deum et Dei legem retorti et perversi sunt. Ità Hieron., August., Theodor., Euthym. et alii. *In iram concitaverunt eum in collibus suis, etc.* Siquidem in excelsis *collibus*, præsertim frondosis collocabant altaria idolorum, ibique eis sacrificabant.

65. *Audivit Deus et sprevit : et ad nihilum redegit valdè Israël.* 66. *Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubì habitavit in hominibus.* 67. *Et tradidit in captivitatem virtutem eorum : et pulchritudinem eorum in manus inimici.* 68. *Et conclusit gladio populum suum : et hæreditatem suam sprevit.* 69. *Juvenes eorum comedit ignis : et virgines eorum non sunt lamentatæ.* 70. *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt : et viduæ eorum non plorabantur.* Hic jam explicat Propheta ultionem divinam in peccata populi clamantia in cœlum : *et sprevit* populum suum tanquàm inutilem, *et ad nihilum redegit valdè Israël*, id est, *valdè* humiliavit concessâ victoriâ maximâ hostibus eorum. *Et repulit tabernaculum Silo*, id est, abjecit *tabernaculum*, in quo erat arca, quod tabernaculum tunc erat in Silo, et in quo tabernaculo Deus aliquo modo habitabat inter homines, quià indè dabat responsa hominibus. *Et tradidit in captivitatem virtutem eorum, etc.*, id est, permisit capi arcam à Philistæis, quæ erat robur et gloria Israëlis, inquit S. Aug. Vide 1. Reg. 4. *Et conclusit in gladio populum suum, etc.*, id est, permisit circumveniri, et undique circumdari gladiis hostium *populum suum*, quem elegerat sibi in hæreditatem, id est, in populum peculiarem. *Juvenes eorum comedit ignis*, id est, ira Dei, vel impetus et vis belli, *et virgines eorum non sunt lamentatæ*, id est, occisis in bello juvenibus, virgines eis desponsatæ non habuerunt qui earum sortem lugerent : itaque illud, *lamentatæ*, passivè accipiendum est, ùt indicat S. Hier. *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt*, videlicèt Ophni et Phinees, filii Heli. 1. Reg. 4. *Et viduæ eorum non plorabantur*, id est, relictas uxores eorum nemo fuit,

qui deflendo consolaretur, quoniàm omnes occupati erant in propriis consanguineis deplorandis, quos ruina communis oppresserat.

71. *Et excitatus est tanquàm dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.* 72. *Et percussit inimicos suos in posteriora : opprobrium sempiternum dedit illis.* 73. *Et repulit tabernaculum Joseph : et tribum Ephraim non elegit.* 74. *Sed elegit tribum Juda, montem Sion quem dilexit.* 75. *Et ædificavit sicùt unicornium sanctificium suum in terrâ, quam fundavit in sæculo.* 76. *Et elegit David servum suum, et sustulit eum de gregibus ovium : de post fœtantes accepit eum.* 77. *Pascere Jacob servum suum, et Israël hæreditatem suam.* 78. *Et pavit eos in innocentiâ cordis sui : et in intellectibus manuum suarum deduxit eos.* In hac postremâ parte ostendit David vindictam ab ipso Deo sumptam de Philistæis. Addit deindè, noluisse Deum, ut tabernaculum ampliùs esset in Silo, civitate de tribu *Ephraim*, neque ut summa imperii esset in tribu *Joseph*; sed voluisse, ut tabernaculum statueretur in monte *Sion*, et imperium pertineret ad *tribum Juda*, et ex hac tribu elegisse *Davidem* regem populo suo, quod est vaticinium de Christo et Ecclesiâ, ùt initio dictum est, sed ab ipsa verba : *Et excitatus est tanquam dormiens Dominus*, id est, prævaluerunt Philistæi in Hebræos, non ob Philistæorum potentiam, vel Domini impotentiam ; sed quià Dominus dormiebat et dormiebat sopore gravi, tanqùàm *crapulatus à vino ;* sed à sopore illo excitatus potentiam suam in Philistæos mirificè demonstravit. Dicitur autem Deus dormire metaphoricè, quandò itâ se gerit, ac si non adverteret injurias, quas illi faciunt iniqui. *Et percussit inimicos ejus in posteriora*, immisit enim morbum gravissimum et pudendum in posteriora corporis Philistinorum, ut simul cruciarentur dolore et rubore. 1. Reg. c. 5 et 6. *Et repulit tabernaculum Joseph*, id est; noluit ut deinceps *tabernaculum* sacrum, in quo servabatur arca, esset in Silo, quæ est civitas de tribu *Ephraim*, filii Joseph, *et tribum Ephraim non elegit*, ut ex eâ eligeret Regem, *sed elegit tribum Juda*, ex quâ daret populo suo principem, *et elegit montem Sion* in locum tabernaculi. *Et ædificavit*

sicut unicornium sanctificium suum, etc., id est, Deus in monte *Sion*, sivè in Jerusalem, quæ est terra duratura in æternum, *ædificavit* sanctuarium suum firmissimum, quasi cornu monocerotis. Et hoc est ænigma potissimùm, ùt ait Bellarm., quod initio psalmi Propheta promisit. Neque enim sanctuarium Testamenti veteris fuit adeò firmum, nisi in typo sanctuarii Testamenti novi; neque mons *Sion* aut Jerusalem fuit terra fundata *in sæcula*, nisi in figurà Ecclesiæ christianæ. *Et elegit David servum suum*, et *sustulit eum* de humili loco, ne fortè ejus virtuti tribueretur tanta exaltatio. *Sustulit*, inquam, *de gregibus ovium*, id est, de officio et munere pastoritio, quod reipsà exercebat, cùm oves fœtas sequeretur. *Pascere Jacob servum suum, etc.* Præposuit enim illum regem populo suo, et hæreditate suæ, quæ *Israël* et *Jacob* appellatur. *Et pavit eos in innocentiâ cordis sui, etc.*, id est, optimam fuisse divinam electionem eventus probavit. David enim *pavit* et rexit populum Dei in innocentià cordis *et in intellectibus manuum*, id est, in sapientià operis. Quæ etiamsi utcunque Davidi conveniant, absolutè tamen, et perfectè conveniunt soli Christo, cujus figuram David gessit.

PSALMUS LXXVIII.

SYNOPSIS.

Est deploratio calamitatis, quæ accidit Hebræis sub Antiocho et cœteris regibus tempore Machabæorum, ùt docent S. August., Theodor., Euthym. et alii. Potest tamen idem psalmus accommodari ad persecutiones, quas passa est Ecclesia à regibus et imperatoribus paganis. Ità citatus S. August.

℣. 1. *DEUS, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum: posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam.* Alloquitur Propheta Deum, et in personâ populi, qui futurus erat tempore Machabæorum,

conqueritur devastatione templi et civitatis. *Venerunt gentes*, pagani scilicèt idololatræ *in hæreditatem tuam*; id est, in eam civitatem et provinciam, quam in propriam possessionem elegisti. *Polluerunt templum sanctum tuum*, quod factum est sub Antiocho, l. 1. Machab. c. 1. Tunc enim idolum in templo collocatum est, et altaria profanata sunt. *Posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam*, id est, ipsam regiam civitatem adeò desolaverunt, ut non videretur ampliùs civitas, sed tugurium desertum, qualia sunt quæ eriguntur ad custodiam pomorum in hostis. 1. Mach. 3.

2. *Posuerunt morticina servorum tuorum, escas volatilibus cœli: carnes sanctorum tuorum, bestiis terræ.* 3. *Effuderunt sanguinem eorum tanquàm aquam in circuitu Jerusalem: et non erat qui sepeliret.* Deplorat nunc etiàm cædem hominum et barbariem ac feritatem hostium. *Posuerunt morticina*, id est, cadavera occisorum Judæorum non dederunt sepulturæ, sed exposuerunt in escam corvis et canibus. *Effuderunt sanguinem eorum*, id est, servorum sivè sanctorum tuorum *in circuitu Jerusalem tanquàm aquam*, id est, in magnâ copiâ, sinè delectu personarum, *et non erat qui sepeliret*, et ideò relinquebantur cadavera illa avibus cœli et bestiis terræ. 1. Mach. c. 7.

4. *Facti sumus opprobrium vicinis nostris: subsannatio et illusio his, qui in circuitu nostro sunt.* Deplorat quoque infamiam quæ ex persecutione illâ secuta est. *Facti sumus opprobrium vicinis nostris*, id est, *vicinis* nationibus quæ despiciebant, et irridebant Hebræos, ut homines imbelles et contemptibiles.

5. *Usquequò, Domine, irasceris in finem: accendetur velut ignis zelus tuus?* David in personâ populi precatur finem indignationis divinæ: *Usquequò, etc.*, id est, quousque crescet ira tua, et crescendo minabitur nobis ultimum exterminium? Idipsum repetens comparat indignationem Dei, quam zelum vocat, igni, qui nisi celeriter extinguatur, crescere solet in immensum et in cinerem omnia redigere.

6. *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt: et in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt.* Orat, con-

verti iram Dei in hostes populi sui. *Effunde* potiùs, *iram tuam*, in hostes tuos, *qui te non noverunt*, id est, non habent pro Deo, et non invocant *nomen tuum*, quia omnipotentem te esse non credunt.

7. *Quià comederunt Jacob: et locum ejus desolaverunt.* Non solùm enim isti Deum non invocaverunt, verùm etiàm populum ejus quasì panem consumpserunt, spoliantes, fugantes, interficientes. *Et locum ejus desolaverunt*, id est, civitatem Jerusalem desolantes in solitudinem redegerunt.

8. *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, citò anticipent nos misericordiæ tuæ, quià pauperes facti sumus nimis.* Ne videretur populus Dei, dùm hostes dignos pœnâ esse judicat, se ipsum voluisse justificare, quasì non meritas pœnas daret, confitetur peccata sua et parentum suorum, et ad misericordiam patris, non justitiam judicis appellat. *Citò anticipent nos misericordiæ tuæ*, id est, jàm ruimus in interitum, nisì velocissimè misericordia tua præveniat. Declarat deniquè cur tantâ celeritate auxilii opus sit, *quià pauperes facti sumus nimis*, id est, afflicti, humilitati, attenuati, egeni divitiarum et virium, etc.

9. *Adjuva nos, Deus salutaris noster: et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos: et propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum.* Sensus est: *Adjuva nos, Deus salutaris noster*, in hac præsente calamitate, quod ut facias, duo sunt necessaria, et ut liberes *nos* à persecutione, et ut ignoscas *peccatis*, propter quæ in persecutionem incidimus. Utrumque autem petimus non propter justitiam et merita nostra, sed *propter nomen* gloriam tuam.

10. *Ne fortè dicant in gentibus, ubì est Deus eorum? et innotescat in nationibus coràm oculis nostris.* Ecce cur dixerit propter gloriam nominis tui, nimirùm *ne fortè dicant* gentes, *ubi est Deus*, qui adesse solebat Judæis, et blasphemetur potentia, vel sapientia Dei, quasì fugerit, aut absconderit se tanquàm imbecillus, aut ignoraverit, quid acciderit populo suo. *Et innotescat, etc.*, id est, et non solùm aliqui ità blasphement, sed divulgetur hæc blasphemia inter nationes, nobis ipsis videntibus et audientibus.

11. *Ultiò sanguinis servorum tuorum, qui effusus est; introëat in conspectu tuo gemitus compeditorum.* Ergò ne blasphemetur nomen tuum, *introëat in conspectu tuo* ultio sanguinis *servorum tuorum,* tàm immaniter effusi, introëat etiàm *gemitus* servorum tuorum captivorum, et in compedibus constitutorum, id est, respice aliquandò sanguinem *servorum tuorum* occisorum et ulciscere; respice et ulciscere servos tuos, qui reliqui sunt, et in compedibus viventes gemunt ad te, Domine.

12. *Secundùm magnitudinem brachii tui, posside filios mortificatorum.* 13. *Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum: improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi, Domine.* Petit iterùm conservationem vivorum et ultionem interemptorum. *Secundùm magnitudinem brachii tui, etc.,* id est, quemadmodùm brachium tuum robustissimum est, ità fortiter resiste persecutoribus nostris, et posside ut propriam hæreditatem reliquias populi tui, *filios* videlicèt eorum, qui ab hostibus occisi sunt. *Et redde vicinis nostris septuplum, etc.,* id est, retribue *vicinis* hostibus nostris pœnam longè majorem, quam pœnam reconde in sinu eorum, ut eam non facilè possint excutere. Retribue *improperium, etc.,* id est, sicùt *exprobraverunt tibi* imbecillitatem, quasi verus Deus non esses: sic ostende illos verè fuisse imbecilles, et non tàm homines, quàm miseros terræ vermiculos.

14. *Nos autem populus tuus et oves pascuæ tuæ, confitebimur tibi in sæculum.* 15. *In generationem et generationem annuntiabimus laudem tuam.* Verè scribit S. Aug. illa verba: *Redde vicinis nostris septuplum,* et similia esse potiùs prædictionem, quàm imprecationem: ex illâ enim certissimâ prædictione concluditur psalmus. Illi, inquit, ùt meriti sunt, recipient in sinum suum gravissimam ultionem: *nos autem* laudabimùs te, et prædicabimus gloriam tuam in sæcula. Quod vel maximè implebitur in Ecclesiâ Christianâ, quæ post superatas multas et varias persecutiones, videbit in die judicii omnes persecutores suos recipere in sinum suum mercedem iniquitatis et ipsa cum rege suo Christo in cœlesti Jerusalem laudabit Dominum in sæcula sæculorum.

PSALMUS LXXIX.

SYNOPSIS.

Cognoscitur ex titulo: prædicitur enim captivitas et liberatio Hebræorum: quæ figuræ sunt captivitatis generis humani per diabolum, et liberationis per Jesum Christum. Porrò titulus est iste: In finem, pro iis, qui commutabuntur testimonium Asaph, psalmus. *De particula,* in finem, *et* pro iis qui commutabuntur, *dictum est in explicatione ps.* 44 *et alibì. Illud,* Testimonium Asaph, *significat hunc psalmum esse testimonium per Asaph decantatum, quo Spiritus Sanctus testificatur captivitatem Israël et liberationem.*

℣. 1. *Qui regis Israël, intende; qui deducis velut ovem Joseph.* Incipit Propheta ab invocatione Dei, atque orat, ut exaudiat orationem, et respiciat populum suum. *Qui regis Israël, intende;* id est, tu Deus, qui es proprius rector et pastor populi tui Israëlitici, audi orationem, quam fundo pro ipso populo tuo. Deindè repetit primam partem et subintelligit secundam. *Qui deducis velut ovem Joseph,* id est, tu Deus, qui deducis ad pascua *velut* ovium gregem populum descendentem ex Joseph, *intende,* sivè auribus percipe, ùt vox hebraïca sonat, et audi orationem, quam fundo pro ipso populo tuo, qui et Israël et Joseph dicitur.

2. *Qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin et Manasse.* Rogat Propheta Deum, ut piè respiciat atque ostendat serenam faciem populo suo. *Qui sedes super Cherubim,* scilicèt in Sancto Sanctorum, *manifestare coram Ephraim,* etc. Tres istæ tribus quæ ex Rachele prognatæ sunt, castrametabantur in deserto ad arcæ plagam occidentalem, id est, ad Sanctum Sanctorum, Num. 2, v. 18, ità ut arca, et consequenter Deus insidens arcæ, semper versaretur immediatè antè has tribus, quod specialis ergà illas favoris indicium erat. Cui insistens hìc Propheta rogat: sicùt olìm, ô Deus, singulari favore in deserto semper præsens fuisti tribus

istis tribubus, ità nunc quoque te iisdem (et cum illis toti Israëli) singulari ope et auxilio tuo manifesta et præsentem ostende. Ità Theodor. et alii.

3. *Excita potentiam tuam et veni, ut salvos facias nos.* Potentia tua quasi sopita videtur, dùm nos affligi sinis ab injustis persecutoribus nostris : ideò *excita potentiam tuam, et veni* per auxilium tuum potentissimum, *ut salvos nos facias.*

4. *Deus converte nos: et ostende faciem tuam, et salvi erimus.* Deus sæpè nos non respicit, quià nos avertimus ab eo faciem, et convertimus ad res creatas : sed quià sinè auxilio Dei non possumus ad eum converti, petit Propheta in personâ populi Dei, *Deus, converte nos,* inspirando nobis amorem tuum, ut aversi à rebus creatis ad te iterùm convertamur. *Et ostende faciem tuam,* id est, et simul ad nos *converte faciem tuam:* te enim avertente faciem ægrotamus et perimus: te convertente resurgimus et sanamur.

5. *Domine Deus virtutum, quousque irasceris super orationem servi tui?* Videbat Propheta magnam iram Dei exarsisse in populum peccantem, et ideò se non facilè posse exaudiri : ideò vehementiùs orat : *Domine Deus virtutum*, id est, Domine Deus exercituum, quousque irasceris etiàm mihi oranti ?

6. *Cibabis nos pane lacrymarum : et potum dabis nobis in lacrymis in mensurâ?* Subintelligitur quousque, ut sensus sit: Quousque sines nos in tantâ afflictione morari, ut nihil magìs quàm lacrymari nobis libeat, et sic lacrymis quasi cibo et potu sustentemur? Illud *in mensurâ,* significat abundè, largiter, multipliciter. Ità S. Hier.

7. *Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris : et inimici nostri subsannaverunt nos.* Hæc est causa tanti mœroris et lacrymarum, quià, inquit populus Dei, undique à *vicinis* gentibus, te nos auxilio tuo destituente, oppugnamur et superamur : et victi deridemur et subsannamur.

8. *Deus virtutum, converte nos: et ostende faciem tuam et salvi erimus.* Repetitio hujus versiculi, qui etiàm in fine psalmi repetitur, significat hanc esse conclusionem

præcipuè intentam in toto psalmo. Et verè nihil meliùs peti potest à Deo, quàm ut convertat nos ad se, et ipse convertatur ad nos. Hæc enim gratia fons est omnium bonorum.

9. *Vineam de Ægypto transtulisti : ejecisti gentes et plantâsti eam.* Ut impetret, quod petit, commemorat beneficia Dei ergà populum Judaïcum, quem de captivitate Ægyptiacâ liberavit, et in regna Chananæorum introduxit. Utitur autem metaphorâ vineæ, quâ usi sunt posteà alii Prophetæ, et etiàm Dominus ipse, Matth. 21. *Vineam de Ægypto transtulisti*, id est, populum tuum, quasi *vineam*, de terrâ sterili Ægypti in terram fœcundam Palæstinæ transtulisti : et quoniàm terra illa optima occupabatur ab inutilibus et silvestribus vitibus, *ejecisti gentes* idololatras, tanquàm inutiles vites, et *plantâsti eam* vineam tuam videlicèt.

10. *Dux itineris fuisti in conspectu ejus : plantâsti radices ejus, et implevit terram.* Q. d. Cùm transferres vineam de Ægypto in Palæstinam, et vinea ipsa, utpotè rationalis progrederetur, tu viam ostendebas quasi *dux itineris* præcedens eam. *Plantâsti radices ejus, et implevit terram*, id est, confirmâsti populum tuum in terrâ promissionis et propagâsti eum, ità ut totam illam terram habitatoribus repleret.

11. *Operuit montes umbra ejus : et arbusta ejus cedros Dei.* 12. *Et extendit palmites suos usque ad mare : et usque ad flumen propagines ejus.* Describit incrementum et propagationem populi Israëlitici, admiscens metaphoris hyperbolas: *Operuit montes umbra ejus*, id est, crevit in altum hæc vinea adeò sublimiter, ut esset altior montibus, eosque *umbrâ* suâ tegeret : imò etiàm in tantam altitudinem elevata est, ut ejus *palmites* essent altiores *cedris Dei*, id est, altissimis in Libano. Significat autem altitudo potentiam et gloriam regni Israëlitici. *Extendit palmites suos usque ad mare*, etc., id est, propagata est gens Israëlitica et multiplicata valdè, ut repleret terram promissionis ad occidentem, *usque ad mare* Mediterraneum, et ab oriente *usque ad flumen* magnum Euphratem. Ità Theodor., Euthym., Bellarm. Tirin. et alii.

13. *Ut quid destruxisti maceriam ejus : et vindemiant*

eam omnes, qui prætergrediuntur viam? Persistens in eâdem similitudine vineæ, deplorat miseriam populi, in quam incidit ex indignatione Dei. *Ut quid destruxisti maceriam ejus*, id est, quare removisti ab hoc populo auxilium tuum, quod erat quasi maceria claudens undique vineam. *Et vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam?* id est, quare sinis, ut omnes inimici hujus populi in illum prævaleant eumque diripiant, quomodo diripiuntur vineæ ab omnibus iter facientibus, quandò destructa est maceria. Ità suprà citati.

14. *Exterminavit eam aper de sylva: et singularis ferus depastus est eam.* Pergit in metaphorâ vineæ, et deplorat gravissimam captivitatem, quæ contigit sub Rege Assyriorum, sivè Salmanasar, qui totas decem tribus, sivè Nabuchodonosor, qui reliquas duas captivas transtulit in Assyrios, eversâ penitùs civitate regiâ, incenso templo et regni solio deturbato: hunc enim regem vocat aprum sylvestrem et singularem ferum, qui non vindemiavit, sed eradicavit penitùs vineam. Illud *singularis ferus* in Hebræo est, *bestia agri*, quod idem est, cum *apro de sylvâ*, nàm idipsum Propheta, ùt solet, repetit.

15. *Deus virtutum, convertere: respice de cœlo et vide, et visita vineam istam.* Hìc jàm prædicit per modum orantis Propheta adventum Christi, qui vineam reformavit, et aliis colonis custodiendam tradidit, ùt legitur Matth. 21. *Deus virtutum*, *convertere* per misericordiam ad vineam tuam: *respice de cœlo et vide*, quàm deformata sit, et veni, ac *visita* per teipsum *vineam istam*, de quà visitatione dixit Zacharias, Luc. 1, *visitavit et fecit redemptionem plebis suæ*, et Dominus ipse, Luc. 19. *Eò quòd non cognoveris tempus visitationis tuæ.*

16. *Et perfice eam, quam plantavit dextera tua: et super filium hominis, quem confirmâsti tibi.* Clariùs prædicit adventum Messiæ: *Et perfice eam* vineam, *quam plantavit*, *etc.*, id est, inchoatum opus perfice, Ecclesiam Testamenti veteris destructam reforma et meliorem redde, quoniàm tu eam initio fundâsti, et quasi vineam plantâsti. *Et super filium hominis*, id est, respice etiàm super Messiam, qui filius hominis dicetur, cùm sit etiàm verus Filius tuus, *quem confirmâsti tibi*, in colonum præcipuum

vineæ tuæ, id est, in ducem et principem Ecclesiæ tuæ. Hunc locum de Christo ad litteram intelligunt PP. et Græci, et Latini, et interpretes passim omnes, testibus Bellarm. et Tirin.

17. *Incensa igni, et suffossa ab increpatione vultûs tui peribunt.* Id est, vinea *incensa igni, et suffossa* ab hostibus eradicantibus vites, *ab increpatione vultùs tui peribunt*, id est, imperante te, ut cesset vastatio, et quasi increpante ipsam vastationem, continuò peribunt incensio et suffossio, et redibit viriditas et integritas vineæ per quod declarat Propheta effectum, quem pariet adventus Messiæ.

18. *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, et super filium hominis, quem confirmâsti tibi.* Securus de adventu Messiæ, fausta illi precatur Propheta, et ait: *Fiat manus tua*, ad protegendum semper et ubique *virum dexteræ tuæ*, id est, virum, quem dextera tua sola propriè formavit et præfecit Ecclesiæ, etc.

19. *Et non discedimus à te, vivificabis nos: et nomen tuum invocabimus.* Christo nos regente non ampliùs *discedimus* à te. *Vivificabis nos* vitâ gratiæ hic in terris, et vitâ gloriæ posteà in cœlis, et nos tributum reddemus invocationis et laudis et actionis gratiarum in æternum.

20. *Domine Deus virtutum, converte nos: et ostende faciem tuam et salvi erimus.* Hæc est ultima conclusio psalmi, de quâ suprà diximus.

PSALMUS LXXX.

SYNOPSIS.

Est cohortatio ad festos dies ritè celebrandos, et simul commemoratio beneficiorum Dei, ob quæ dies festi celebrantur, et reprehensio negligentiæ et ingratitudinis Hebræorum. De psalmi hujus titulo: In finem, pro torcularibus, psalmus ipsi Asaph *dictum est in explicatione psalmi* 8 *et alibì.*

℣. 1. *EXULTATE Deo adjutori nostro: jubilate Deo Jacob.* Hortatur Propheta, ut cùm Deum laudamus, cum magnâ cordis lætitiâ id agamus. *Exultate*, inquit, *Deo adjutori nostro*, q. d., cum exultatione laudate Deum, qui potens est, et fortis ad nos rebus omnibus juvandos. *Jubilate Deo Jacob*, id est, magnâ et lætâ voce canite laudes Dei nostri.

2. *Sumite psalmum et date tympanum: psalterium jucundum cum citharâ.* Hoc dicitur Levitis, quorum officium erat canere psalmos, et pulsare tympana, psalteria et citharas, et sensus est, assumite psalmos et incipite canticum; proferte tympanum et incipite pulsationem: nec solùm tympanum, sed etiàm psalterium et citharam proferte ei jucundè pulsate.

3. *Buccinate in Neomeniâ tubâ: in insigni die solemnitatis vestræ.* Explicat, quo tempore sit potissimùm jubilandum: *Buccinate in Neomenia tubâ*, id est, in novilunio; Hebræi enim in noviluniis incipiebant menses et festa celebrabant. *In insigni die solemnitatis vestræ*, præcipuè autem in neomeniâ, sivè novilunio insigni et solemni, quæ erat neomenia Septembris, festum tubarum. Lev. 23. et Num. 29.

4. *Quià præceptum in Israël est: et judicium Deo Jacob.*
5. *Testimonium in Joseph posuit illud, cùm exiret de terrâ Ægypti: linguam, quam non noverat, audivit.* Reddit rationem, cur oporteat cum exultatione psallere in die festo. *Quià*, inquit *præceptum in Israël est*, id est, psallere, etc., oportet in signum lætitiæ et gratiarum actionis, quià

hoc præcepit Deus populo suo Israël. *Et judicium Deo Jacob*, id est, et hoc ipsum est decretum, quod servandum est populo Jacob ergà Deum suum. Hoc autem præceptum sivè decretum *posuit* Deus in *testimonium*, seu commemorationem educti *Joseph*, id est, populi Israëlitici ex Ægypto, ubì cogebatur *audire linguam* Ægyptiacam, *quam non noverat*, eò quòd barbara esset ac difficilis. Ità Tirin. et alii.

6. *Divertit ab oneribus dorsum ejus: manus ejus in cophino servierunt.* Hoc est alterum beneficium ergà Hebræos in exitu eorum de Ægypto. *Divertit ab oneribus dorsum ejus*, id est, Deus divertit ab oneribus dorsum Israël, sivè Jacob, sivè Joseph, scilicèt dorsum populi sui, liberans ab oneribus duris luti et laterum, quibus opprimebatur ab Ægyptiis. *Manus ejus in cophino servierunt*, id est, divertit Dominus ab oneribus dorsum populi sui, cujus populi manus longo tempore in gestandis cophinis, canistris, vel sportis, quibus cogebantur ferre lutum, paleas, lateres, servierunt.

7. *In tribulatione invocâsti me et liberavi te, exaudivi te in abscondito tempestatis: probavi te apud aquam contradictionis.* Ab hoc versu usque ad finem vicissìm commemorat Deus beneficia sua in populum; et ingratitudinem populi in Deum. *In tribulatione* in Ægypto *invocâsti me et liberavi te* educens de terrâ illâ, et liberans de durissimâ servitute. *Exaudivi te in abscondito tempestatis*, id est, quandò te abscondebas propter tempestatem, sivè persecutionem excitatam in te ab Ægyptiis. *Probavi te apud aquam contradictionis*, id est, post hæc tàm magna beneficia tentavi te per aquæ penuriam, ut explorarem fidem et patientiam tuam: sed inveni te impatientem et infidelem. Vocata est autem aqua illa contradictionis, quoniàm propter aquam populus contradicere cœpit Moysi.

Pulchrè hìc advertit S. Aug. omnes qui se subtrahunt servituti Pharaonis, id est, diaboli, mundi, carnis, probari multiplici contradictione, irrisione, persecutione, etc.

8. *Audi, populus meus, et contestabor te: Israël, si audieris me, non erit in te Deus recens, neque adorabis*

Deum alienum. 9. *Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrà Ægypti: dilata os tuum et implebo illud.* Refert Propheta in personâ Dei, quàm æquas conditiones Deus populo suo proposuerit, et quàm amplas pollicitationes addiderit, si pactis conventis stare voluisset. *Audi, populus meus*, gens hebræa, *contestabor te*, id est, palàm tibi edisseram, quid à te velim. *Israël, si audieris me*, id est, si mihi obediri volueris, hoc à te requiro præcipuè, ut non sit apud te *Deus recens*, quem non coluerunt patres tui, sivè Deus recens introductus. Idem deindè declarat et repetit. *Non adorabis Deum alienum*, sivè Deum aliarum gentium; *Ego enim sum Dominus Deus tuus, etc.*; optima ratio cur non debeat populus colere Deos alienos. *Ego enim sum Dominus Deus tuus*, qui redemi te de captivitate, ac transtuli à servitute Pharaonis ad servitutem meam. Quæ ratio multò etiàm magìs convincit Christianos, ut soli Deo serviant, ùt patet consideranti beneficium redemptionis. *Dilata os tuum, etc.* Hæc est promissio amplissima Dei, cultoribus suis facta, quæ sumpta est à metaphorà cibi. *Dilata*, inquit, quantum potes, *os*, et fauces desiderii tui, quià replebo cibo suavissimo famem tuam, quam nulla res creata replere potest: quidquid enim creatum nobis detur, non satiat, neque explere potest, appetitum cordis humani. Expositio desumpta est ex S. Hieronymo, S. August., Theodor., Euthym. et Bellarmino.

10. *Et non audivit populus meus vocem meam: et Israël non intendit mihi.* Queritur Deus de ingratitudine populi sui, quòd tàm æquis conditionibus non aquieverit. Illud *non intendit mihi*, ex Hebræo significat, rejecit me, contempsit me, in me respicere non est dignatus.

11. *Et dimisi eos secundùm desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis.* Horrendum, sed justissimum flagellum minatur Deus his et aliis contemptoribus suis, ut eis scilicèt peccatum fiat pœna peccati, id est, sinantur in peccata semper graviora prolabi: hoc est, quod dicit Apostolus, Rom. 1. *Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum.* Ait igitur Deus: *Dimisi eos secundùm desideria cordis eorum*, id est, permisi, ut ambularent et operarentur juxtà pravas concupiscentias suas. *Ibunt in*

adinventionibus suis, id est, sequentur consilia, nutus et vota sua, non vero leges meas, etc.

12. *Si populus meus audisset me: Israël, si in viis meis ambulâsset:* 13. *Pro nihilo forsitàn inimicos eorum humiliâssem: et super tribulantes eos misissem manum meam.* Iterùm redit ad promissionem per modum optantis: *si populus meus audisset me, et in viis meis*, id est, in legibus meis, *ambulâsset, pro nihilo forsitàn inimicos eorum humiliâssem*, id est, nullo negotio, facillimè et celerrimè omnes hostes populi mei, qui nunc eum tantoperè vexant, dejecissem, *et super tribulantes eos, etc.*, id est, quià super persecutores populi mei misissem manum potentiæ meæ et eos contrivissem. Per illud *forsitàn*, significatur, Deum non necessariò, sed omninò liberè agere, et posse pro arbitrio, si velit, non agere.

14. *Inimici Domini mentiti sunt ei, et erit tempus eorum in sæcula.* Hic jàm loquitur Propheta, et confirmat quod dixerat Deus: *Non audivit populus vocem meam*, proindè per inimicos intelligit Judæos, qui ex filiis inimici Dei facti sunt. *Inimici Domini*, id est, Judæi rebelles et increduli, *mentiti sunt ei*, quià promiserùnt se facturos omnia, quæ Deus imperâsset, Exod. 24, et tamen nihil eorum opere compleverunt. *Et erit tempus eorum in sæcula*, id est, et ideò tempus, quo variis calamitatibus punientur, æternùm durabit. Ità Chaldæus, Theodoret., Tirin. et alii.

15. *Et cibavit eos ex adipe frumenti: et de petrâ melle saturavit eos.* Hic notatur maxima ingratitudo Judæorum, qui *mentiti sunt* Domino, cùm tantis eos beneficiis affecisset; eosque cibâsset *adipe*, id est, medullâ *frumenti et de petrâ melle*, id est, aquâ dulci mellis. Quod contigit primò in deserto; Exodi 17 et Num. 20. Deindè etiàm in ipsâ terrâ sanctâ, quæ tàm fertilis erat, ut passìm etiàm in petris apes mellificarent. 1. Reg. 14. Ità Theodor., Jansen., Genebr. et alii.

Cæterùm adeps frumenti, et mel de petrâ multò pretiosiora sunt apud Christianos, quibus adest sub specie panis corpus Redemptoris, et mel sapientiæ cœlestis de petrâ, quæ idem Christus est: et tamen non pauci post abrenuntiationem diabolo in baptismo factam, mentiun-

tur Deo revertentes ad ea, quibus renuntiaverant : et post gustatum etiàm panem de cœlo, et mel de petrâ, revertuntur, ùt canes, ad vomitum suum. Proh, quanta ingratitudo !

PSALMUS LXXXI.

SYNOPSIS.

Est exhortatio ad judices, ut justè judicent : sed ut majorem efficaciam habeat exhortatio, inducitur Deus summus judex, increpans judices minores.

℣. 1. *DEUS stetit in synagogâ deorum : in medio autem deos dejudicat.* Dicit Propheta Deum semper adesse, cùm judices sententias ferunt, et de ipsis eorum sententiis judicare, rectæne, an iniquæ sint : id quòd certè multum prodesset judicibus, si seriò cogitarent, in conspectu summi judicis omnes causas judicari. *Deus stetit*, id est, semper assistit præsens invisibili Majestate *in synagogâ deorum*, id est, in conventu et concessu judicum, dùm causas judicant, et dùm illi judicant populos, Deus *in medio* eorum præsens assistens judicat ipsos judices. Hi autem vocantur dii, quià participant de eminentiâ potestatis et judicii divini, undè et vulgò suspiciuntur quasi dii quidam terrestres. Sic Exod. 7. *Constitui te Deum Pharaonis.* Et Exod. 22. *Diis non detrahes.*

2. *Usquequò judicatis iniquitatem : et facies peccatorum sumitis ?* Sivè Deus, sivè Propheta hæc dicat, divina reprehensio est. *Usquequò judicatis iniquitatem*, id est, quamdiù perseverabitis in hoc peccato, iniquè judicandi? et addit causam præcipuam iniquorum judicorum, *et facies peccatorum sumitis*, id est, quià facies sivè personas peccatorum accipitis : hinc enim sæpè oriuntur iniqua judicia, quià judices non attendunt ad merita causæ, sed ad gratiam hominum divitum et potentium, qui hoc ipso peccatores sunt, quòd cupiant à judicibus gratiam suam justitiæ anteponi.

3. *Judicate egeno et pupillo : humilem et pauperem jus-*

tificate. Reprehensum fuit vitium acceptionis personarum; nunc additur vitium oppressionis pauperum. *Judicate egeno*, id est, causam pauperis et præsertim *pupilli* libenter admittite, diligenter discutite, sollicitè expedite, ne cogantur bona sua litigando consumere: *humilem*, id est, hominem abjectum et afflictum, *et pauperem justificate*, id est, absolvite et justum declarate. Hoc tamen intelligitur, si verè justus sit.

4. *Eripite pauperem: et egenum de manu peccatoris liberate.* Id est, pauperem eripite de manu potentis, et egenum de manu ejusdem potentis liberate. Idem enim pro more repetit. Porrò eripere pauperem de manu potentis est, sententiam adversùs potentem justè pronuntiatam pro paupere, executioni mandare et reipsà efficere, ut pauper nihil detrimenti à potentiore inimico patiatur. In hoc igitur, inquit Bellarm. potissimùm deberent judices et principes auctoritatem suam demonstrare: sic enim gratiam Dei, et benevolentiam populorum sibi compararent. Sed quoniàm id multi non faciunt, dicit Propheta:

5. *Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terræ.* Q. d. Neque cognoverunt, quid facti, neque intellexerunt, quid juris esset in causà: Ex quà ignorantià judicum fit, ut in tenebris ambulent, id est, errent in judicando, quomodò cæci errant inter ambulandum. Ex hoc autem errore et injustitià sequitur perturbatio et tumultus, seditio et defectio populorum, quod significatur verbis sequentibus: *Movebuntur omnia fundamenta terræ*, id est, indè fiet, ut evertantur urbes, regna et mundus universus. Nàm deficiente justitià confunditur universa ratio humanæ vitæ et convictus, inquit S. Hieron. et Euthym.

6. *Ego dixi: Dii estis et filii Excelsi omnes.* Ostendit Propheta, quàm indigna sint prædicta vitia eo sublimi honore, in quo Deus judices constituit. *Ego dixi*, pronuntiavi, asserui: *Dii estis, et filii Excelsi omnes* vos judices et principes terræ. Vocat autem eos filios Excelsi, vel comparans eos cum Angelis; vel ut ostendat, judices non esse deos propriè, sed esse deos, quià filii Dei, id

est, ab uno vero Deo dii constituti per participationem auctoritatis judicandi et jubenti.

7. *Vos autem sicùt homines moriemini: et sicùt unus de principibus cadetis.* Q. d. Dixi, quòd ex Dei munere dii sitis et Angelis similes, sed ex peccato, quod habetis ex primo homine, non modò *sicùt* cæteri *homines morièmini*, verùm etiàm ex proprio vitio vestro, quo abutimini potestate vobis traditâ *sicùt unus de principibus* cœlestibus, id est, de Angelis apostaticis, *cadetis*, et sic de summo gradu ad imum, de magnâ gloriâ ad extremam miseriam præcipitabimini. Ità S. Hieron., S. Aug., Theod., Euthym. et alii.

8. *Surge, Deus, judica terram, quoniàm tu hæreditabis in omnibus gentibus.* Id est, quandoquidem plures judices abutuntur potestate suâ, tu, Deus, summe judex, exurge, et *judica terram*, exercens judicia in ipsos judices, et liberans innoxios ab oppressione iniquorum. *Quoniàm tu hæreditabis in omnibus gentibus*, id est, tu gentes omnes hæreditario jure possides, et reipsâ plenè possidebis in die judicii. Ità Theod., Euthym. et alii. Undè colligimus hanc psalmi conclusionem propheticam esse de Christo supremo judice, qui aliquandò sublato omni principatu et potestate solus pacificè cum Patre et Spiritu S. regnabit per omnia sæcula sæculorum.

PSALMUS LXXXII.

SYNOPSIS.

Cùm valdè diversæ sint sententiæ de hujus psalmi argumento, S. Augustinum sequi libet, qui omninò contendit, hunc psalmum intelligendum esse de bellis Antichristi adversùs Ecclesiam. Cæterùm quidquid sit de sensu historico, inquit Bellarminus, non potest, nec debet negari, quin præcipua intentio Spiritùs S. ad Christum et Ecclesiam dirigatur. Observandum est, hunc psalmum postremum esse ex iis, qui inscribuntur Asaph : *et habet psalmus hunc titulum :* Canticum Psalmi Asaph ; *quod, quid significet, ex jàm dictis satis colligi potest.*

℣. 1. *Deus, qui similis erit tibi? ne taceas, neque compescaris, Deus.* Precatur Deum Propheta in personâ populi, ut non ampliùs dissimulet et hostibus vindictam sumere. *Deus, quis similis erit tibi?* id est, nemo tibi comparari potest in potentiâ et robore, *ne taceas,* id est, ne dissimiles, *neque compescaris,* id est, ne te ipse mitiges, et compescas à sumendâ vindictâ, tu qui Deus es, cui nemo resistere potest. S. Aug. satis aptè ad Christum accommodat, qui in hoc mundo similis hominibus videbatur, et tempore passionis tacuit; sed in die judicii nemo illi similis erit, et non tacebit, neque justissimam irám suam compescet.

2. *Quoniàm ecce inimici tui sonuerunt, et qui oderunt te, extulerunt caput.* Magna ratio, cur Deus silere non debeat, hic adducitur ; quoniàm inimici ejus tumultum insolitum excitaverunt, convenientes ex väriis nationibus in maximâ multitudine adversùs populum Deï. Illud *sonuerunt,* significat tumultum gravem, undè existit sonitus inconditus multitudinis. Illud *extulerunt caput* S. Aug. refert ad Antichristum, qui caput erit hostium Christi.

3. *Super populum tuum malignaverunt consilium : et cogitaverunt adversùs sanctos tuos.* 4. *Dixerunt : Venite, et disperdamus eos de gente: et non memoretur nomen Is-*

raël ultrà. Hæc omnia propriè pertinent ad tempus Antichristi : tunc enim omni conatu contendent omnes impii simul congregati delere castra sanctorum. *Super populum tuum malignaverunt consilium*, id est, consilium malitiosum et astutum inierunt adversùs totum populum tuum : *et cogitaverunt adversùs sanctos tuos*, id est, malitiosum illud consilium excogitaverunt in perniciem fidelium tuorum. *Dixerunt : Venite, et disperdamus eos de gente*, id est, ùt S. Aug. explicat, de gentibus ; ut inter gentes, sivè homines nullum locum habeant ; *et nomen Israël non memoretur ampliùs*, id est, ne nomen quidem populi Dei supersit.

5. *Quoniàm cogitaverunt unanimiter, simul adversùm te testamentum disposuerunt, tabernacula Idumæorum et Ismaëlitæ :* 6. *Moab et Agareni, Gebal et Ammon et Amalec : alienigenæ cum habitantibus Tyrum.* 7. *Etenim Assur venit cum illis : facti sunt in adjutorium filiis Loth.* Describit gentes, quæ delere nitebantur populum Dei de terrâ. *Quoniàm cogitaverunt unanimiter simul*, id est, consilium cœperunt uno animo omnes inimici Israël, *simul adversùm te testamentum disposuerunt*, id est, fœdus pepigerunt, ùt vertit S. Hieron. et Chald. adversùs populum tuum, *tabernacula Idumæorum et Ismaëlitæ, etc.* Isti sunt, qui inter se pactum inierunt adversùs populum Dei : 1. *Idumæi*, seu potiùs tabernacula Idumæorum, id est, integra eorum castra : sunt autem Idumæi, qui descendunt ab Esau. 2. *Ismaëlitæ* populi, qui descendunt ab Ismaële. 3. *Moab*, id est populus qui descendit à filio Loth, qui dictus est Moab. 4. *Agareni*, qui descendunt ex Agar, ancillâ Abrahæ, sed ex alio marito, cui ab isto dimissa nupsit. 5. *Gebal*, est populus Idumææ fortassè ex posteris Esau ; Genes. 36. 6. *Ammon*, est populus qui descendebat ex altero filio Loth, fratre Moab ; Genes., 19. 7. *Amalec*, est populus descendens ab Amalec, qui fuit nepos Esau ; Genes. 36. 8. *Alienigenæ*, id est, populus Philistinorum. 9. *Habitantes Tyrum*, sivè Tyrii, sic dicti à civitate Tyro. 10. *Assur, qui venit in auxilium filiis Loth*, id est, populus Assyriorum, qui juvabant Moabitas et Ammonitas adversùs Judæos. Per hos ergò populos significabatur multitudo orien-

talium barbarorum, qui cum Antichristo gravissimam persecutionem movebunt adversùs Ecclesiam.

8. *Fac illis sicùt Madian et Sisaræ : sicùt Jabin in torrente Cisson.* Prædicit nunc Propheta per modum imprecationis exterminium Antichristi et exercitûs ejus, comparans illos aliis persecutoribus, qui similiter perierunt. *Fac illis sicùt Madian*, id est, disperde eos, sicùt olim tempore Gedeonis dispersisti, ac penitùs profligâsti Madianitas. Judic. c. 6 et 7. *Et Sisaræ*, id est, sicùt tempore Barach judicis perdidisti Sisaram, principem militiæ Jabin regis, *et Jabin in torrente Cisson*, id est, sicùt delevisti ipsum Jabin regem Chanaan cum exercitu suo propè torrentem, qui dicitur Cisson. Judic. c. 4 et 5.

9. *Disperierunt in Endor : facti sunt ùt stercus terræ.* Locus ubi perierunt Jabin et Sisara cum exercitu suo, *Endor* fuit. Jos. c. 16. Ibi ergò perierunt, et *facti sunt ùt stercus terræ*, quià cadavera eorum insepulta computruerunt et calcata sunt. Ità Theod., Euthym., Tirin. et alii.

10. *Pone principes eorum, sicùt Oreb, et Zeb, et Zebee, et Salmana.* Revertitur ad Historiam Gedeonis, qui non solùm exercitum Madianitarum profligavit, sed etiàm paulò post interfecit duos principes Madianitarum, *Oreb et Zeb*, et duos reges *Zebee et Salmana*. Judic. 7 et 8.

11. *Omnes principes eorum, qui dixerunt : Hæreditate possideamus sanctuarium Dei.* Pone, inquit, sicùt reges et principes Madianitarum *omnes principes eorum* populorum, *qui dixerunt : Hæreditate possideamus*, id est, tanquàm hæreditatem et propriam possessionem vindicemus nobis *sanctuarium Dei*, id est, civitatem Jerusalem, quæ erat sanctificata Deo, significat autem Jerusalem, ùt sæpè diximus, Ecclesiam Dei, quam totis viribus sibi subjicere et captivare conabitur Antichristus.

12. *Deus meus, pone illos ùt rotam : et sicùt stipulam antè faciem venti.* Rota semper circumvolvitur, cùm ruit in præceps et tandem tota confringitur : etiàm stipulæ flante vento hùc illùcque jactantur, donec dissipatæ non ampliùs compareant. Ad hunc modum prædicit Propheta per modum imprecationis, Deum acturum esse cum impiis persecutoribus justorum.

13. *Sicùt ignis, qui comburit sylvam, et sicùt flamma comburens montes:* 14. *Ità persequeris illos in tempestate tuâ: et in irâ tuâ turbabis eos.* Prædicit velocitatem et facilitatem quà Deus impios illos puniet; nàm *sicùt ignis, qui comburit* ligna sylvarum, inter quæ multa sunt arida et velocissimè absumuntur, *et sicùt flamma comburens montes*, id est, fœnum in montibus, præcipuè cùm siccum fuerit: *Ità*, id est, pari facilitate et celeritate *persequeris eos*, et perdes *in tempestate tuâ*, quod declarans addit, *et in irâ tuâ turbabis eos.* Idem enim est tempestas, et ira: utrumque enim justum Dei judicium significat, quod instar vehementissimæ tempestatis et turbinis, cui resisti nullis viribus potest, impios percellet, conturbabit et dissipabit.

15. *Imple facies eorum ignominiâ: et quærent nomen tuum, Domine.* 16. *Erubescant et conturbentur in sæculum sæculi: et confundantur et pereant.* 17. *Et cognoscant, quià nomen tibi Dominus: tu solus Altissimus in omni terrâ.* Prædicit in fine psalmi, alios ad Deum convertendos ex persecutoribus: alios in pertinaciâ et obstinatione suâ permansuros; sed vel invitos tandem agnituros potentiam Dei. *Imple facies eorum ignominiâ*, confusione, ut ignominiam suam intelligentes verecundati *quærant nomen tuum*, id est, quærant te. Illi autem, qui ex flagellis non molliuntur, sed obdurantur, *erubescant et conturbentur* æternâ confusione, nec solùm *confundantur*, sed etiàm *pereant* in æternum, *et cognoscant* inviti, *quià nomen tibi Dominus*, id est, jàm propriâ experientiâ intelligant, tibi soli nomen Domini propriè convenire. *Tu solus Altissimus in omni terrâ*, id est, et cognoscant, quià tu solus præemines potestate super omnes principes universæ terræ.

PSALMUS LXXXIII.

SYNOPSIS.

Videtur idem ferè argumentum hujus psalmi esse, quod psalmi 41 : Quemadmodùm desiderat cervus, etc., *quarè ibidem synopsis videri potest. De hoc psalmi titulo :* In finem, Pro torcularibus filiis Core, Psalmus, *etiàm alibì jàm dictum est.*

℣. 1. *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini.* Hæc vox est hominis pii peregrinantis ad patriam. *Quàm dilecta, etc.*, id est, O quantùm diligunt omnes pii tabernacula tua, cœlestes scilicèt mansiones tuas, ô Domine exercituum! *concupiscit et deficit anima mea, etc.* Q. d. Ego certè ità desidero atria illa, ut præ amore langueam, et anima mea deficiat, ac deliquium patiatur, in atria Domini intendens, et pulchritudinem eorum considerans.

2. *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Id est, mens et lingua mea exultando laudaverunt Deum vivum, ipse enim est pulchritudo increata et infinita cui suspiro. Vocat *Deum vivum*, seu viventem, non solùm ad distinctionem idolorum; sed etiàm, quià Deus solus est vita et ipse fons vitæ, non aliundè accipiens, sed omnibus tribuens.

3. *Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.* 4. *Altaria tua, Domine virtutum : rex meus et Deus meus.* Optaverat sanctus peregrinus in terrà domum cœlestem, sed interim, dùm ejus possessio differtur, consolatur se, quòd vel nidulum in terris invenerit, altaria videlicèt Domini sui. *Etenim passer invenit sibi domum*, id est, omnia animantia quærunt sibi locum aliquem quietis, et ipse etiàm passerculus invenit sibi nidum, et turtur quoque sibi nidum parat, *ubi ponat pullos suos*, et cum eis securè quiescat. *Altaria tua, Domine*, id est, mihi verò altaria tua nidi sunt, ubi interim paulisper quiescam, et ubi vota mea

et casta desideria, precesque, et laudes quasì pullos reponam. *Altaria*, inquam *tua*, *rex meus et Deus meus*, id est, qui me regis, dùm ùt passer hùc illùcque vagor, et qui me consolaris, dùm ùt turtur solitarius gemo.

5. *Beati, qui habitant in domo tuâ, Domine : in sæcula sæculorum laudabunt te.* Q. d. Ego quidem in hoc nidulo, quem hìc interim in terris inveni, paulùm quiesco, sed illi verè beati sunt, illi felicissimè requiescunt, *qui habitant in domo tuâ*, ubì pax et securitas sempiterna est, ubì illis hoc solùm superest negotium, ut te laudent in sæcula sæculorum.

6. *Beatus vir, cujus est auxilium abs te : ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrymarum, in loco quem posuit.* Dixerat beatum esse, qui habitat in domo Domini, nunc addit beatum etiàm esse, qui fretus divino auxilio decernit firmiter in corde suo, non hærere in valle, sed ascendere semper magìs per gradus virtutum, donec tandem etiàm ad felicissimam illam Domini domum perveniat. Ait igitur › *Beatus* ille *vir* est, *cujus auxilium* non in propriis viribus, sed in te, Domine, est, hic enim *ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum*, id est, disposuit semper ascendere ad majorem virtutis perfectionem, dùm est in hac mortali vitâ, dùm degit in hac valle lacrymarum, *in loco*, nempè, *quem* Deus ad id *posuit* et destinavit. Ità S. August., Bellarm., Tirin. Econtrà infelix, qui per varia scelera disponit descensiones ad infernum, inquit S. Hieron.

7. *Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem : videbitur Deus deorum in Sion.* Demonstrat Propheta initium, medium et finem prædictæ ascensionis viri justi. Initium est justificatio, medium impletio legis, finis visio beatifica. *Etenim legislator* Deus, qui dedit legem et eam viam esse voluit ad vitam, *dabit* quoque *benedictionem*, abundantem videlicèt gratiam, justificando à peccatis, infundendo charitatem, pellendo timorem. *Ibunt de virtute in virtutem*, id est, acceptâ gratiæ benedictione proficient quotidiè in melius, et fient semper spiritu, et gratiâ Dei fortiores, ac robustiores, ut commodiùs ascendant *in* cœlestem *Sion*, ubi facie ad faciem *videbitur Deus deorum*, qui est Deus non solùm

cœli et terræ, sed etiàm Angelorum et Beatorum, qui participatione sunt Dii.

8. *Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam: auribus percipe, Deus Jacob.* Revertitur ad gemitum suum, cupiens etiàm ex illis esse, qui sic ascendunt. *Exaudi orationem meam*, quâ peto gratiam ambulandi de virtute in virtutem, etc. Deindè idipsum aliis verbis repetit.

9. *Protector noster aspice, Deus: et respice in faciem Christi tui.* Idem, quod suprà, repetit, sed majori efficaciâ. *Respice in faciem Christi tui*, id est, respice verum principem populi tui, Messiam videlicèt, ac propter eum ac propter prævisa passionis ejus merita aspice in me et protege me, etc.

10. *Quià melior est dies una in atriis tuis super millia.*

11. *Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magìs quàm habitare in tabernaculis peccatorum.* Ut ostendat sanctus peregrinus Dei, se non petivisse protectionem adversùs temporalia mala: sed adversùs tentationes et pericula spiritualia, quæ impediunt ascensum ad domum Dei, subjungit: tantam esse cœlestis patriæ felicitatem, ut optabiliùs sit, unum diem tantùm ibì manere, quàm mille diebus alibì; et meliùs sit, in eo loco etiàm inter ultimos sedere, quàm alibì inter primos. Hæ duæ comparationes, si seriò cogitantur, magnum affectum in corde puro gignere possunt.

12. *Quià misericordiam et veritatem diligit Deus: gratiam et gloriam dabit Dominus.* Consolatur Propheta virum justum ascendentem in valle lacrymarum, et ad patriam anhelantem promittit enim illi à Deo gratiam et gloriam. Probat autem gratiam et gloriam dandam à Deo justis hominibus: nàm *quià misericordiam diligit*, miserebitur, et miserendo *gratiam dabit*, et quià *veritatem*, id est, justitiam diligit, dabit *gloriam*, et reddet fideliter quod promisit diligentibus se.

13. *Non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentiâ: Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.* Q. d. Deus misericors et justus, *non privabit bonis* gratiæ et gloriæ (hæc enim sola sunt vera et absolutè bona) *eos qui*, semel justificati, *ambulant in innocentià*, perseverantes in

fide, spe et charitate. Concludit deindè psalmum conversus ad Deum : *Domine*, inquit, *virtutum*, id est, exercituum, *beatus* erit, qui in te confidit, confidentiâ verâ ac solidâ, quam fides vera et conscientia bona gignere solet.

PSALMUS LXXXIV.

SYNOPSIS.

Agitur de captivitate generis humani sub principe tenebrarum, à quâ liberamur per Christum. In primis versibus prædicitur hæc liberatio, in reliquis oratur pro executione prædictionis : exponitur autem prædictio de re futurâ per verba temporis præteriti, quoniàm quæ nobis futuræ sunt, in Dei præscientia et decreto jàm facta sunt. Titulus : In finem, filiis Core, Psalmus, *nihil habet novi.*

℣. 1. *Benedixisti, Domine, terram tuam : avertisti captivitatem Jacob.* Initio psalmi Propheta, Spiritu S. revelante æternum Dei decretum de futurâ liberatione nobis aperit. *Benedixisti, Domine, terram tuam*, id est, propter peccatum primi hominis maledixisti quidem terræ; sed scio etiàm te revelante, quòd in mente tuâ, in decreto tuo benedixisti terram tuam, decrevisti enim in æterno beneplacito tuo terram tuam, quam fecisti, visitare et benedicere omni benedictione et gratiâ, mittens ad eam Unigenitum tuum. *Avertisti captivitatem Jacob*, id est, jàm in æterno decreto tuo, per mortem Filii tui placatus, removisti, sivè dissolvisti captivitatem populi tui Jacob, ut deinceps fruatur libertate filiorum Dei.

2. *Remisisti iniquitatem plebis tuæ : operuisti omnia peccata eorum.* Declarat modum, quo Deus benedicens terræ suæ dissolvit captivitatem. *Remisisti iniquitatem plebis tuæ*, id est, in mente et decreto tuo condonâsti iniquitatem populo tuo, ob quam eumdem tradideras diabolo tanquàm ministro justitiæ tuæ. *Operuisti omnia peccata eorum*, est repetitio et declaratio ejusdem rei. *Operuisti*,

id est, quasi abscondisti à facie tuâ, ut non videres ad puniendum.

3. *Mitigâsti omnem iram tuam: avertisti ab irâ indignationis tuæ.* Reddit causam, cur Deus remiserit iniquitatem *plebi* suæ, ac dicit, ideò dimisisse, quià placatus fuerat et iram deposuerat. Illud *omnem iram* significat ad plenam satisfactionem. Illud, *avertisti ab irâ indignationis tuæ*, idipsum repetit, et hunc sensum habet: *Avertisti* te *ab irâ* et *indignatione tuâ.*

4. *Converte nos, Deus salutaris noster: et averte iram tuam à nobis.* Incipit nunc Propheta orare in personâ populi Dei pro executione et adimpletione illius decreti divini, de quo dixerat. *Converte nos, Deus salutaris noster*, id est, incipe salutem nostram operari, tu Deus Salvator noster, quod facies, si nobis bonam voluntatem conversionis inspires. Et ut hoc misericorditer facere incipias, *averte iram tuam à nobis*, id est, reconciliare nobis, oblitus offensionum, quæ te nobis inimicum reddiderunt.

5. *Numquid in æternum irasceris nobis? aut extendes iram tuam à generatione in generationem?* Persistit in eâdem petitione, q. d. satìs diù iram tuam justissimam quidem portavimus, sed ne differas misericordiam impertiri et pacem nobis reddere.

6. *Deus, tu conversus vivificabis nos: et plebs tua lætabitur in te.* Declarat effectum, qui sequetur ex reconciliatione indè enim fiet, ut homo lucretur vitam, et Deo reddatur laus. *Deus, tu conversus* ad nos per depositionem iræ et reconciliationem, *vivificabis nos*: nàm *stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna.* Rom, 6. *Et plebs tua* vivificata et respirans ob tàm ingens beneficium, *lætabitur in te*, ac lætabunda cantabit laudes tuas.

7. *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam; et salutare tuum da nobis.* Petiit Propheta mitigationem iræ divinæ, petiit reconciliationem et vivificationem: petit nunc adventum Salvatoris, per quem hæc nobis præstita sunt. *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam*, id est, fac, ut planè cernamus, et experimento certo discamus misericordiam illam, quâ ab æterno decrevisti be-

nedicere terram tuam. *Et salutare tuum da nobis*, id est, mitte nobis Salvatorem Filium tuum : tunc enim verè ostendes omnibus hominibus misericordiam, et benignitatem et gratiam tuam.

8. *Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus: quoniàm loquetur pacem in plebem suam.* Ut certos nos reddat Propheta eorum, quæ dicturus est, admonet, se ea loqui, quæ ipse priùs à Domino audiit. *Audiam*, ait, *quid loquatur in me Dominus Deus*, id est, quod audio à Deo, hoc loquor, ideò et nunc expositâ petitione, audiam, quid Dominus respondeat, ut idipsum cæteris manifestem. Dicit autem, quid loquatur *in me :* ut significet, locutionem Dei ad Prophetas esse interiorem. *Quoniàm loquetur pacem in plebem suam*, id est, scio autem Deum locuturum esse *pacem in plebem suam.* Adeòque summa verborum Dei est, annuntiatio et promissio pacis per adventum Messiæ.

9. *Et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor.* Explicat, quod dixit in plebem suam, promittit enim Deus pacem plebi suæ, sed non toti; nàm in plebe Dei sunt boni et mali : malis autem pax non convenit, sed bonis. Qui vero sint sancti, quibus pax promittitur, explicatur per illa verba : *Et in eos qui convertuntur ad cor*, tunc enim incipit sanctitas, et consequenter inchoatur pax, cùm homo ab exterioribus ad interiora convertitur.

10. *Verumtamen propè timentes eum salutare ipsius : ut inhabitet gloria in terrâ nostrâ.* Adveniente Messiâ prædicabitur pax, sed diù posteà exhibebitur : verumtamen salus, id est, gratia sanitatis et aliorum miraculorum præsentissima erit; indè verò maxima gloria Deo exurget, et hoc est, quod Propheta dicit : *Verumtamen propè timentes eum salutare ipsius.* Id est, salus Dei, sivè Christus ipse Salvator propè erit ad sanandum per omnipotentiam suam omnes timentes eum, omnes videlicèt colentes eum timore sancto, *ut inhabitet gloria in terrâ nostrâ*, id est, fient ista magnalia Salvatoris frequentissima, ut gloria Dei manifestetur, et inhabitet in terrâ promissionis, ad quam propriè Salvator mittetur.

11. *Misericordia et veritas obviaverunt sibi : justitia et*

pax osculatæ sunt. Aperit hoc loco Propheta mysterium aliud in adventu Messiæ complendum : videlicèt, *misericordia et veritas*, sivè justitia, *obviabunt sibi* tempore Messiæ, cùm aliàs in diversa pergere viderentur, cùm hæc puniat, illa ignoscat. Futurum enim erat per Christi passionem, ut genus humanum misericorditer liberaretur, et tamen divinæ justitiæ plenissimè satisfieret. *Justitia et pax osculatæ sunt*, id est, *justitia* punitiva, quæ priùs *veritas* nominata est, et *pax* sub nomine *misericordiæ* significata, amicissimè conjungentur. Hoc eleganter prosequitur S. Bern., Serm. 1. de Annunt.

12. *Veritas de terrâ orta est : et justitia de cœlo prospexit.* Jàm explicat mysterium Incarnationis, rursùs utens verbo temporis præteriti, pro verbo temporis futuri more Prophetarum. *Veritas de terrâ orta est*, id est Christus qui veritas est, de virgine Mariâ nascetur. *Et justitia de cœlo prospexit*, et tunc justitia de cœlo manifestabitur, nunquàm enim plenè cognitum fuisset, quanta sit ira Dei adversùs peccatum, nisì expiari illud Deus voluisset per mortem Unigeniti Filii sui.

13. *Etenim Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum.* Pergit explicare mysterium Incarnationis. *Etenim Dominus dabit benignitatem*, id est, emittet de cœlo Spiritum S. qui virginem obumbrabit, et sic terra nostra neque arata, neque sata, sed virgo intacta dabit fructum suum.

14. *Justitia antè eum ambulabit : et ponet in viâ gressus suos.* Q. d. Christus quasi sol quidam et vera lux mundi radios justitiæ et sapientiæ præmittet, et sic *ponet in viâ gressus suos*, id est, aggredietur iter peregrinationis suæ, ut multos alios perducat ad patriam. Ità igitur concludendo Propheta demonstrat, Messiam omninò justum et sanctum futurum esse.

PSALMUS LXXXV.

SYNOPSIS.

Hic Psalmi titulus (Oratio ipsi David) *satis indicat, hunc psalmum nihil aliud esse, nisi orationem Davidi inspiratam, cùm amaro esset animo et consolatione indigeret.*

℣. 1. *INCLINA, Domine, aurem tuam et exaudi me, quoniàm inops et pauper sum ego.* Incipit orationem à magnitudine Dei et vilitate suâ: quæ est optima ratio precandi. *Inclina*, inquit, *Domine, etc.*, id est, tu, qui excelsus es, *inclina* ad me, qui in imis jaceo, *aurem tuam: exaudi me,* quoniàm mendicus jaceo ad januam divitis, etc.

2. *Custodi animam meam, quoniàm sanctus sum: salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.* Explicat in quo cupiat exaudiri, ac primò petit, quod est verè primum in intentione, et quod ipse Dominus primùm quæri jussit: *Primùm quærite regnum Dei, etc.* Matth. 6. *Custodi animam meam*, id est, conserva vitam animæ meæ, cui tàm multi in hoc exilio insidiantur. *Quoniàm sanctus sum*, id est, studiosus sanctitatis et membrum sanctæ Ecclesiæ tuæ, tuoque servitio et cultui dicatus per circumcisionem et ceremonias, allegoricè per baptismum et alia Sacramenta. *Salvum fac servum tuum, etc.*, idem repetit aliis verbis: ideò enim cupit custodiri animam suam, ut non perdat salutem æternam.

3. *Miserere meî, Domine, quoniàm ad te clamavi totâ die: lætifica animam servi tui, quoniàm ad te, Domine, animam meam levavi.* Petit salutem animæ, quæ est finis omnium desideriorum: nunc petit medium ad finem, lætitiam videlicèt spiritualem, quâ fortiter toleret tentationes et pericula exilii. *Miserere meî, Domine*, id est, misericorditer exaudi orationem meam, *quoniàm ad te clamavi totâ die*, id est, quoniàm ardenter et perseveranter oravi. *Lætifica animam servi tui*, hæc est petitio, quam misericorditer exaudiri petit: *Lætifica, etc.*, id est, un-

dique angustiis premor, nihil occurrit nisi amarum, etc.; ideò lætifica animam servi tui, *quoniàm* illam *ad te levavi*, id est, quoniàm non inveniens requiem et lætitiam in ullà re creatà, ad te Creatorem pennis cogitationis et desiderii animam meam levavi.

4. *Quoniàm tu, Domine, suavis et mitis, et multæ misericordiæ omnibus invocantibus te.* Hæc est ratio, cur animam suam ad Deum levaverit pro consolatione recipiendâ, quià Deus *suavis est*, et dulcis, nec solùm suavis est, sed etiàm *mitis*, ut ad se accedentes non repellat, et imperfectum nostrum toleret imò *multæ misericordiæ* est, quià facilè admittit et recipit, et se gustandum præbet *omnibus invocantibus se*, non accipiens personas divitum et pauperum, etc.

5. *Auribus percipe, Domine, orationem meam; et intende voci deprecationis meæ.* Repetit primam partem versûs 1. ad affectum ostendendum ergà rem desideratam et petitam.

6. *In die tribulationis meæ clamavi ad te: quia exaudisti me.* Q. d. Omni tempore peregrinationis tribulationem et dolorem inveni, et ideò semper *clamavi ad te*, et eâdem fiduciâ *clamavi*, quià tu semper *exaudisti me*, sivè me semper exaudire solitus es.

7. *Non est similis tuî in diis, Domine: et non est secundùm opera tua.* Reddit rationem, cur ad solum Deum confugiat, illum invocet, atque ad eum animam levet: quià videlicèt nemo sit Deo similis, neque in essentià, neque in potentià, neque in sapientià, neque in bonitate, non tantùm inter homines, sed etiàm inter Deos, sivè jàm per Deos idola intelligantur, sivè dii per participationem sapientiæ, justitiæ, auctoritatis, etc., quales sunt Angeli, homines justi, principes et judices terræ. Illud *secundùm opera tua*, significat nullum opus, quorumcunque horum deorum comparari posse cum operibus Dei nostri.

8. *Omnes gentes, quascunque fecisti, venient, et adorabunt coram te, Domine: et glorificabunt nomen tuum.* Hìc colligimus versum superiorem potissimùm intelligendum esse de idolis seu diis falsis, qui ab errantibus odorabantur tanquàm veri dii: probat enim Propheta nul-

lum ex diis esse similem Domino Deo nostro, ex hoc, quòd aliorum deorum cultus tandem aliquandò cessabit, et manifestè apparebit falsitas et vanitas ejusmodi deorum : cultus autem Domini Dei nostri sempiternus erit. Quòd autem hìc dicit Propheta, partìm impletum est in Ecclesiâ Christi, partìm implebitur in die judicii.

9. *Quoniàm magnus es tu, et faciens mirabilia: tu es Deus solus.* Hæc est ratio, cur cessabit cultus inanium deorum, et omnes gentes adorabunt et glorificabunt Dominum, quoniàm ipse solus est Deus, verè magnus, faciens mirabilia, quæ nullus alius facere potest, quod in die judicii potissimùm patebit.

10. *Deduc me, Domine, in viâ tuâ, et ingrediar in veritate tuâ: lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum.* Redit ad orationem, quâ postulat dirigi in hac peregrinatione et exilio, ne forte aberret à viâ, quæ ducit ad patriam, et simul postulat consolationem spiritualem, quasì refectionem, ne deficiat in viâ. *Deduc me, Domine, in viâ tuâ*, id est, per auxilium gratiæ tuæ ostende mihi viam tuam, et sic *ingrediar* iter *in veritate tuâ*, id est, juxtà veritatem fidei et legis tuæ. *Lætetur* te lætificante et consolante *cor meum, ut timeat nomen tuum*, id est, non affecto consolationem propter consolationem ; sed ut per eam quasì cibo recreatus, perseverem in sancto timore tuo. Ità ferè Euthym., Bellarm., Tirin., etc.

11. *Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in æternum.* Orationi adjungit gratiarum actionem : nihil enim utilius est ad impetranda nova beneficia, quàm memorem et gratum se ostendere præteritorum.

12. *Quià misericordia tua magna est super me: et eruisti animam meam ex inferno inferiori.* Hoc est beneficium, pro quo potissimùm gratias agit: quià videlicèt Deus ex magnâ misericordiâ suâ, non ex meritis ipsius supplicantis, eruerit animam ejus *ex inferno inferiori*, id est, justificaverit eum à peccatis ; ob quæ ad infernum inferiorem descensurus erat, nisi per gratiam liberaretur. Ità S. Hier., S. Aug., S. Bern., serm. 2, de Assumpt.

13. *Deus, iniqui insurrexerunt super me, et sinagoga potentium quæsierunt animam meam : et non proposuerunt*

te in conspectu suo. Juxtà S. August. ait homo Dei, liberatus per gratiam Christi ab inferno inferiore, et interim prælians cum hostibus animæ suæ, et graviter ingemiscens : O Deus meus, ecce *iniqui insurrexerunt adversùs me*, neque pauci, aut debiles sunt, sed *synagoga potentium*, id est, congregatio magna fortissimorum hostium quæsierunt animam meam, ut perdant eam, et excæcati atque obdurati *non proposuerunt te antè conspectum suum*, id est, non cognoverunt, te esse protectorem justorum, etc. Alii dicunt, quòd David petat liberari à multitudine hostium corporalium, qui vitæ ejus insidiabantur.

14. *Et tu, Domine Deus miserator et misericors, patiens, et multæ misericordiæ, et verax.* Petit adversùs hostes auxilium à Deo, et primùm prædicat multis nominibus bonitatem Dei, ut ostendat, se non temerè à tàm bono Domino auxilium sperare. *Miserator*, id est, pio et paterno affectu miserans : *misericors*, id est, gratiæ largitor et gratificans : *patiens*, id est, longanimis, sivè tardus ad iram : *multæ misericordiæ et verax*, id est, multus in misericordiâ et veritate, sivè fidelitate. Ità Bellarm. ex Hebræo.

15. *Respice in me et miserère meî, da imperium tuum puero tuo, et salvum fac filium ancillæ tuæ.* Explicatâ tot nominibus Dei benignitate, nunc petit eam in se converti. *Respice in me* oculis tantæ bonitatis tuæ, *et miserere meî* tu, qui tàm multus es ad miserendum. *Da imperium tuum puero tuo*, id est, in hoc peto, ut miserearis meì, ut non prævaleant hostes tàm multi in servum tuum, sed contrà des servo tuo robur et fortitudinem (id enim hìc significat imperium) ad eos vincendos et subjiciendos, et hoc modo ab eorum occultis insidiis, sivè manifestis persecutionibus, eripiar.

16. *Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, et confundantur : quoniàm tu, Domine, adjuvisti me et consolatus es me.* Concludit petens aliquod externum signum, undè constet etiàm apud adversarios, Deum adjutorem et consolatorem esse servorum suorum. *Fac mecum signum in bonum*, id est, ostende in me signum aliquod, quod rem bonam, id est, gratiam et fa-

vorem tuum, manifestet: *ut videant* illud signum, etiàm *qui oderunt me, et confundantur,* diffidentes videlicèt de victoriâ. *Quoniàm tu, Domine, adjuvisti me, etc.*, id est, quoniàm reverà me jàm adjuvisti in certamine, et consolatus es me in tribulatione per internam gratiam tuam, ostende etiàm exteriùs signum aliquod hujus tui favoris ergà me. S. Hieron. et S. August. id exponunt de signo crucis. Alii de signo, quod rex Achaz accepit ab Isaiâ: *Ecce virgo concipiet, etc.* Isai. 7.

PSALMUS LXXXVI.

SYNOPSIS.

Sub allegoriâ florentis Jerosolymæ Ecclesia Christi, tùm militans, tùm triumphans depingitur. Psalmi titulus, Filiis Core, Psalmus Cantici, *ex jàm dictis facile potest intelligi.*

℣. 1. *FUNDAMENTA ejus in montibus sanctis: diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.* Incipit Propheta à fundamentis laudare civitatem Jerusalem, quæ significatur per pronomen *ejus*, ut sensus sit: *Fundamenta ejus* civitatis quam mente intueor, *in montibus sanctis*, scilicèt Moria et Sion. Allegoricè super Apostolos. Ità Arnob., Hier., Euthym., Aug., Theodor., etc., et patet ex Apoc. 21. v. 19. *Diligit Dominus portas*, id est, urbem *Sion super omnia tabernacula Jacob*, id est, plus quàm reliquas omnes civitates Israël. Allegoricè Ecclesiam Christi plus quàm Synagogam.

2. *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.* Scilicèt à spiritu S. per Prophetas, de civitate maximè cœlesti, et etiàm de terrenâ Jerusalem, ùt typum gerebat Ecclesiæ multa gloriosa dicta sunt, quòd videlicèt civitas esset regia, et sacerdotalis, quòd in eà templum Domini, arca testamenti, etc.

3. *Memor ero Rahab et Babylonis scientium me.* 4. *Ecce alienigenæ et Tyrus et populus Æthiopum, hi fuerunt illic.* Laudat nunc Propheta sanctam civitatem à multi-

tudine et varietate nationum, quæ ad illam inhabitandam convenerunt; non enim solùm Judæi ùt in T. V. ad Jerusalem pertinent, sed omnes nationes Ecclesiam Christi, quæ est vera Jerusalem in hoc psalmo laudata, inhabitaturæ erant. *Memor, etc.*, id est: Ego Deus conditor civitatis hujus, in advocandis et conscribendis electis civibus Jerusalem, memor ero non Judæorum tantùm, sed etiàm Ægyptiorum (qui per *Rahab* regem Ægypti significantur) et Babyloniorum, *qui scient me*, per fidem scilicèt, et religiosum cultum cognoscent me. *Ecce* enim etiàm *alienigenæ*, id est, Palæstini, alii habent Philisthæi, et *Tyrus*, id est, populus Tyri, *et populus Æthiopum fuerunt illic*, id est, istæ quoque gentes me vocante et adducente erunt in civitate sanctà Jerusalem: ponitur enim præteritum pro futuro, more prophetico.

5. *Numquid Sion dicet: Homo, et homo natus est in eâ: et ipse fundavit eam Altissimus?* Benè notandum, quòd in textu hebraico et græco primùm *homo* conjungatur cum verbo *dicet*, ut sensus sit: dicet homo ad Sion: et alterum *homo* conjungitur cum verbo *natus est*. Hìc igitur affert Propheta laudem præcipuam sanctæ civitatis, quòd ipse in eà natus sit, qui eam fundavit, Altissimus Dei Filius. Hinc enim potissimum gloriosa dicta sunt de eà, quòd civis ejus esse voluerit secundùm naturam humanam, qui fundator ejus est secundùm naturam divinam. *Numquid Sion dicet homo*, id est, nùm fieri poterit, ut aliquis dicat Sioni rem tàm novam et tàm admirandam et inauditam à sæculo, *et homo natus est in eâ, et ipse fundavit eam Altissimus?* id est, nùmquid significabit aliquis ipsi Sioni, quòd Altissimus ipse homo natus sit in eà, et ipse idem fundaverit eam? Hanc tàm evidentem prophetiam nonnulli cum Judæis obscurare nituntur; sed nos cum Bellarmino sequimur SS. PP. Hieron., et Augustin., et Theodoret. ac Euthym., Doctores Græcos, et antè hos omnes vetustissimum Latinorum Tertullianum, qui hunc locum sicùt explicavimus intelligunt.

Cæterùm quæri posset, quomodò Christus dicatur natus in Sion, cùm constet, eum natum esse in Bethlehem? Respondet Bellarmin. hoc loco per Sion signi-

ficari Ecclesiam, sivè populum Dei: Christum autem natum esse secundùm humanitatem in populo Dei, sivè in Ecclesiâ; quæ cœpit in Abel; cujus Ecclesiæ ipse est conditor secundum divinitatem. Fortè etiàm dici posset, Christum natum esse in Sion, ratione parentum suorum Davidis, Salomonis et aliorum, qui sedem suam posuerunt in Sion.

6. *Dominus narrabit in scripturis populorum et principum: horum, qui fuerunt in eâ.* Respondet ad interrogationem, quâ dixerat: *Numquid Sion dicet: Homo?* Dicit enim Propheta Dominum ipsum hoc dicturum, imò scripturam ad æternam memoriam, in libro, in quo scribit populos et *principes populorum*, qui per novam nativitatem fuerunt in ipsâ civitate. *Dominus narrabit*, id est, annuntiabit, quòd in Sion natus sit homo, qui idem ipse sit fundator Sionis, *narrabit* autem *in scripturis populorum*, etc., id est, narrabit in illis scripturis, in quibus continentur nomina populorum, et principum renatorum in ipsâ civitate: caput enim horum omnium est ille homo, qui simul est fundator Sionis, ac per hoc in capite libri scribetur.

7. *Sicùt lœtantium omnium habitatio est in te.* Hæc est conclusio psalmi, quæ continet summam felicitatem habitantium in illâ civitate: q. d. quotquot in te habitant verissimè lætantur. Hoc plenissimè complebitur in civitate cœlesti, inquit S. August.

PSALMUS LXXXVII.

SYNOPSIS.

Juxtà Hieron., August. et Euthym. hoc loco Passio D. N. J. C. manifestè prædicitur, ùt in multis aliis psalmis. Cœterùm valdè obscurus est hic psalmi titulus : Canticum Psalmi, Filiis Core, in finem, pro Maheleth, ad respondendum, intellectus Eman Ezrahitæ. *Quod ità Bellarminus exponit : Canticum Psalmi filiis Core datum ad canendum et frequentandum usque in finem super choros, vel super instrumento musico, Maheleth appellato, ad respondendum alternatìm canendo, in quo explicatur eruditio, sivè intelligentia mysterio plena, Eman Ezrahitœ, id est, filii Ezrah. 3. Reg. 4, sivè jàm ipse Eman, sivè potiùs David in ejus personâ psalmum composuerit.*

℣. 1. *DOMINE Deus salutis meœ, in die clamavi et nocte coràm te.* Propheta ab oratione incipit, in personâ Christi invocans Deum Patrem, ac dicens : *Domine Deus salutis meœ,* id est, à quo salutem expecto per celerem resurrectionem, *in die clamavi et nocte coràm te :* clamavit enim in die passionis ex cruce dicens : Deus meus, Deus meus, etc., et nocte præcedente in horto ter clamavit : Pater mi, si fieri potest, transfer calicem hunc à me.

2. *Intret in conspectu tuo oratio mea : inclina aurem tuam ad precem meam.* Id est, exaudiatur obsecro oratio mea : hoc enim significant omnia verba, sed metaphoris poëticè admixtis.

3. *Quià repleta est malis anima mea : et vita mea inferno appropinquavit.* In cruce planè repleta erat malis anima Christi ob ingentes dolores totius corporis, et vita ipsius propinquissima erat morti, ac per hoc inferno, ad quem tunc animæ defunctorum descendebant. Sunt, qui hæc omnia et sequentia quoque referant ad morbum corporalem Davidis, aut Oziæ regis : sed si ità esset, nihil mysterii in hoc psalmo esset.

4. *Æstimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicùt homo sinè adjutorio, inter mortuos liber.* Commemorat etiàm ignominiam et contemptum, quem patiebatur jàm mortuus ex opinione hominum: q. d. Ab his *æstimatus sum cum descendentibus in lacum*, id est, putaverunt homines me descendisse in locum animarum sicùt alii descendunt, invitum videlicèt ac coactum: *factus sum* opinione hominum *quasì homo sinè adjutorio*, infirmus et imbecillus, cùm tamen *inter mortuos*, id est, morti addictos, et ejus potestati subjectos solus *liber* sim, ut nemo me ad mortem cogere possit, utpotè *qui potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo, iterùm sumendi eam*, ùt dicitur Joan. 10.

5. *Sicùt vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor ampliùs: et ipsi de manu tuâ repulsi sunt.* Pergit explicare opinionem hominum de morte suâ. Existimatus sum, inquit, sicùt alii vulneribus occisi, et in sepulchris jacentes sopore mortis oppressi. *Quorum non es memor ampliùs*, scilicet ut eos vitæ continuò restituas, ait S. Aug.; nàm *ipsi de manu tuâ repulsi sunt*, omni auxilio et curâ, quam vivis impendere soles, destituti. Porrò Christus etiamsì in triduo mortis non fuerit homo, et verè vulneribus occisus jacuerit in sepulchro, tamen valdè dissimilis erat aliis omnibus, quoniàm ipse se resuscitare poterat, quod nullus alius potest.

6. *Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis, et in umbrâ mortis.* Id est, inimici mei, qui me occiderunt, fecerunt ut descenderem ad inferiores partes terræ secundùm animam, qui jacebam secundùm corpus occisus in sepulchro: describit autem locum inferni, dicens, *in tenebrosis, et in umbrâ mortis*, id est, in locis tenebrosis et in umbrâ densissimâ, qualis est umbra mortis. Ità S. Hier., S. Aug., Bellarm. et alii.

7. *Super me confirmatus est furor tuus: et omnes fluctus tuos induxisti super me.* Duabus metaphoris declarat David in personâ Christi magnitudinem passionis. *Super me* omnia vindicari volebas; super me non solùm effusus est, sed etiàm *confirmatus* et roboratus, ut non indè recederet, donec plenissima satisfactio existeret. *Et omnes*

fluctus tuos, etc., hæc est altera metaphora, quâ comparatur passio Domini omnibus fluctibus totius maris, obruentibus, sivè agitantibus et allidentibus ad varios scopulos hominem in mare præcipitatum. Digna planè res, quam omnes redempti attentissimè contemplentur.

8. *Longè fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi.* Addit ad cæteras passiones aversionem notorum ab ipso. *Longè fecisti, etc.*, id est, permisisti, ut qui me noverant, longè recederent à me: *posuerunt me abominationem sibi*, id est, non solùm recederent, tanquàm si me non nôssent, sed etiàm execrarentur, ùt seductorem, Samaritanum, dæmoniacum, etc. S. Hieron. per *notos* intelligit Apostolos, per *abominantes* intelligit Judæos, utì et Euthym.

9. *Traditus sum et non egrediebar: oculi mei languerunt præ inopia.* 10. *Clamavi ad te, Domine, tota die: expandi ad te manus meas.* Explicatâ passionis magnitudine revertitur ad initium passionis. *Traditus sum* in has passionis angustias: et quoniàm videbat, Dei præscientiâ et prædefinitione se traditum in ejusmodi angustias, idèo dicit, *et non egrediebar*, id est, non poteram, nec volebam egredi, stante decreto Patris æterni. *Oculi mei* lacrymis multis effusis *languerunt*, ut quasì siccati sint *præ inopiâ* humoris, vel, ùt alii habent, *languerunt præ inopiâ*, sivè carentiâ auxilii et solatii. *Clamavi ad te, etc.* Dicitur clamâsse totâ die, quià et die et nocte clamavit, ut dicitur in primo versu; nàm ex die et nocte completur dies naturalis. *Expandi ad te manus meas*, orando videlicèt, vel expandi manus meas in cruce, ut tanto oblato sacrificio faciliùs impetrarem, et mihi celerem resurrectionem, et corpori meo mystico liberationem à morte sempiternâ.

11. *Numquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt et confitebuntur tibi?* 12. *Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam et veritatem tuam in perditione?* 13. *Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua; et justitia tua in terrâ oblivionis?* Reddit rationem Propheta in personâ Christi, cur à morte salvari petierit, optans et petens celerem resurrectionem. *Numquid mortuis faciens mirabilia?* q. d. cupio vitam con-

servari aut brevì restitui, quoniàm mortuis, qui nec vivunt, nec sentiunt, frustrà ostenderes mirabilia opera tua. *Numquid medici suscitabunt, etc.*, id est, mortui non solùm non vivunt, nec sentiunt, sed neque arte ullâ suscitari possunt, ut apud et inter viventes laudent te. *Numquid aliquis in sepulchro* positus, sivè jàm sepultus *et in perditione*, id est, qui jàm interiit, *narrabit* apud et inter vivos *misericordiam et veritatem*, sivè fidelitatem *tuam? Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua*, etc., id est, ideò non narrabunt mortui in sepulchris mirabilia tua, quià ea non cognoscunt, cum degant in tenebris mortis et *in terrâ oblivionis*, ubì nulla est memoria rerum præteritarum, sicùt nec sensus est præsentium. Ità Theodor., Euthym., Bellarm., Tirin., Le Blanc et alii.

14. *Et ego ad te, Domine, clamavi, et manè oratio mea præveniet te.* 15. *Ut quid, Domine, repellis orationem meam: avertis faciem tuam à me?* Demonstrat in fine psalmi, divino decreto confirmatam fuisse passionem dominicam, ut mutanda omninò non esset: et pluribus verbis explicatur illud in cruce brevissimè à Domino dictum, *Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Matth. 27. *Et ego ad te, Domine, clamavi*, ut videlicèt calix passionis transiret à me, *et manè*, id est, satis tempestivè, in ipso passionis exortu *oratio mea præveniet te. Ut quid repellis orationem meam?* id est, quare non exaudis et facis, ut calix iste transeat à me? *Avertis faciem tuam à me*, quasi alienus? quare derelinquis me? Hæc ergò dicuntur, ut intelligatur magnitudo passionis, quam natura humana naturaliter horrebat; alioquin enim Dominus ipse passionem, ùt remedium ad tollenda peccata generis humani, omninò et absolutè volebat et eligebat: et Pater eum semper exaudivit in eo, quòd absolutè petiit.

16. *Pauper sum ego, et in laboribus à juventute meâ: exaltatus autem humiliatus sum et conturbatus.* Revelat hìc nobis Spiritus S. Christum in diebus carnis suæ nunquam sinè passione vixisse. *Pauper ego sum, etc.*, id est, cùm in formâ Dei essem beatus et dives, propter vos homines egenus factus sum, *et in laboribus*, et ærumnis *à juventute*: sivè pueritiâ, imò ab infantiâ, vel à nativi-

tate meâ. *Exaltatus autem* in cruce *humiliatus sum* usque ad mortem, *et conturbatus* ob cæcitatem et ruinam populi mei.

17. *In me transierunt iræ suæ: et terrores tui conturbaverunt me.* Dat causam, cur exaltatus humiliatus sit: quià videlicèt ira Dei in peccata multa et multiplicia totius generis humani in ipsum Christum transiit. Indè est enim, quod in horto cœpit pavere et tædere et mœstus esse, quòd terrores Dei conturbabant eum, ùt qui peccata totius mundi expiaturus divinæ justitiæ satisfacturus erat.

18. *Circumdederunt me sicùt aqua totâ die: circumdederunt me simul.* Id est, ira illa, et terrores Dei me instar maris, undique et semper opprimebant et absorbebant. Idem repetit: *circumdederunt me simul.*

19. *Elongâsti à me amicum et proximum, et notos meos à miseriâ.* Hoc denique ad cumulum malorum accedebat, quòd solus calicem illum amarum libere opus illi erat, nullo participe et socio tantæ calamitatis. Verè enim apud Isaiam loquitur: *Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum: circumspexi, et non erat auxiliator: quæsivi, et non fuit qui adjuvaret.* Is. c. 63.

PSALMUS LXXXVIII.

SYNOPSIS.

Psalmus hic continet desiderium populi Dei in captivitate positi, ùt citò Christus tantò antè promissus adveniat: et quià hìc tractatur de æterno regno promisso Davidi in Christo Filio suo, ideò fortè in titulo ponitur Intellectus: *est autem titulus iste:* Intellectus Ethan Ezrahitæ. *Porrò de Ethan Ezrahitâ mentio fit* 3. *Reg.* 4, *item* 1. *Paral.* 6.

℣. 1. *MISERICORDIAS Domini in æternum cantabo.* Hæc est propositio et argumentum totius psalmi: illud *in æternum* non conjungitur cum verbo *cantabo*, sed cum nomine *misericordias*, ut sensus sit: cantabo misericordias Domini in æternum permansuras.

2. *In generationem et generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.* Est repetitio et explicatio 1. v.: ibi dicit se cantaturum misericordias Domini, quæ in æternum erunt: hic ait se cantaturum *veritatem* Domini, id est, fidelitatem in servandis promissis, quæ *in generationem et generationem* permanebit.

3. *Quoniàm dixisti: In æternum misericordia ædificabitur in cœlis: præparabitur veritas tua in eis.* Probat misericordiam et veritatem Dei in æternum duraturas. *Quoniàm*, inquit, tu *dixisti* et mihi revelâsti, *in æternum misericordia ædificabitur in cœlis*, id est, beneficia misericorditer Davidi promissa in æternum ædificium consurgent *in cœlis*, id est, firma et stabilia erunt. *Præparabitur veritas tua in eis*, id est, in eisdem *cœlis* fidelitas tua, quâ promissa adimples, *præparabitur*.

4. *Disposui testamentum electis meis: juravi David servo meo: Usque in æternum præparabo semen tuum.* 5. *Et ædificabo in generationem et generationem sedem tuam.* Explicat nunc misericordiam fidelem, quam initio cantaturum se dixit. *Disposui testamentum electis meis*, id est, percussi fœdus cum electo populo meo, *juravi David servo meo*, id est, promisi cum juramento Davidi principi populi mei: *Usque in æternum præparabo semen tuum*, id est, hoc erat pactum juratum, ut stabiliam sobolem ejus usque *in æternum, et ædificabo, etc.*, id est, multiplicabo tempora regni tui *in æternum.* Hæc in Christum solum convenire patet ex v. 30, 37, 38, et docent SS. Hieron., August., Theodor. et alii PP.

6. *Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine: etenim veritatem tuam in ecclesiâ sanctorum.* Est digressio à tanto beneficio Dei, ad laudes ejusdem Dei. Q. d. Ego par non sum tantæ laudi, quanta pro hac re tibi debetur, sed *confitebuntur*, id est laudabunt *cœli*, id est, Angeli habitantes in cœlo, *mirabilia tua*, id est, hanc admirabilem misericordiam tuam, *etenim veritatem tuam, etc.*, id est, et *confitebuntur* laudes veracitatis et fidelitatis tuæ in cœtu sanctorum Angelorum, et tibi innumerabiles semper assistunt. Illud *etenim* ex Hebræo hic idem significat, quod *et* vel *etiam*.

7. *Quoniàm quis in nubibus æquabitur Domino: similis*

erit Deo in filiis Dei? Probat Angelos non recusaturos officium laudandi Deum, quià ipso Deo longè inferiores sunt. *Quoniàm quis in nubibus*, id est, eorum, qui super nubes cœli degunt, *æquabitur Domino*, quis *similis erit Deo in filiis Dei?* quales sunt Angeli sancti.

8. *Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum: magnus et terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.* Ostendit, verè nullum Angelorum conferri posse cum Deo, quoniàm *Deus* est, qui solus *glorificatur in consilio sanctorum*, id est, qui in cœtu supernarum potestatum gloriosus agnoscitur, *magnusque* est potentià et sapientià, et ideò reverendus et metuendus super omnes Angelos *qui in circuitu ejus sunt*, ùt milites in circuitu regis.

9. *Domine Deus virtutum, quis similis tibi? potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo.* Deum jàm alloquens, tu, *Domine*, ait, es *Deus exercituum*, id est, tot millium Angelorum; sed in his omnibus ità emines, ut nullus sit perfectè *tibi similis* et ideò nullus est perfectè similis tibi, quià tu solus es absolutè *potens*, et omnia potes, nec solùm potes omnia facere, sed etiàm reipsà facis, quod promittis, quià *veritas in circuitu tuo*, vel ùt Chaldæus, *circumdat te*, id est, quià undequaque ostendis veracitatem et fidelitatem in complendis promissis tuis.

10. *Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuum ejus tu mitigas.* Probat Deum potentem esse ex eo, quòd *dominatur* superbiæ *maris*, elationes ejus comprimendo et mitigando motus ejus. Quam potentiam Deus maximè ostendit, quandò *mitigavit* motum rubri maris, ut quasì murus hinc atque indè steterit. Exod. 14.

11. *Tu humiliâsti sicùt vulneratum superbum: in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.* Hæc ad litteram videntur intelligenda de Pharaone et exercitu ejus. Dicitur autem superbus Pharao humiliatus, *sicùt vulneratus*, is enim, qui graviter vulneratus est, facillimè prosternitur. Possent etiàm hæc referri ad diabolum et angelos ejus.

12. *Tui sunt cœli et tua est terra, orbem terræ et plenitudinem ejus tu fundâsti: Aquilonem et mare tu creâsti.* Docet mirum non esse, si Deus tàm facilè com-

pescuit mare, et *humiliavit superbum*, quià Dominus est universorum, et ideò Dominus, quià omnia fecit.

13. *Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt : tuum brachium cum potentiâ.* Dixerat Deum creavisse Aquilonem et mare, id est, Austrum : nunc addit Orientem et Occidentem; sed utrumque more poëtico describit per montes *Thabor et Hermon*, quorum unus ad Orientem, alter ad Occidentem in terrâ promissionis est : ità quoque more poëtico describit creationem per effectum exultationis, q. d. Oriens et Occidens à te creati *exultant* et gestiunt, inque tuas Creatoris laudes suo modo prorumpunt. *Tuum brachium cum potentiâ*, id est, ex dictis colligimus brachium tuum esse fortissimum.

14. *Firmetur manus tua et exaltetur dextera tua : justitia et judicium præparatio sedis tuæ.* Dixerat suprà Propheta de potentiâ et veritate Dei. Potentiam laudavit hactenùs, nunc etiàm loquitur de veritate, quæ *judicium* quoque et *justitia* dicitur, et cum misericordiâ semper solet esse conjuncta. Ait igitur : Gaudeo quidem, quòd *manus tua firmetur*, id est, potens et robustissima sit, et quod eadem *dextera tua exaltetur*, id est, laudetur et magnificetur ab omnibus, ùt æquum est, sed simul etiàm *justitia et judicium præparatio sedis tuæ*, id est, misericordia et justitia præparant, ornant et stabiliunt thronum tuum.

15. *Misericordiæ et veritas præcedent faciem tuam : beatus populus, qui scit jubilationem.* Per priora verba repetit illud : *justitia et judicium*, etc., et sensus est : *misericordia et veritas*, id est justitia, *præcedent faciem tuam*, ut præparent sedem tuam, cùm ad judicium venturus es. Posteà David hactenùs dicta ad populum israëliticum, et in particulari ad seipsum applicat, dicens : *beatus populus, qui scit jubilationem*, id est, verè præ omnibus populis felix est populus israëliticus, qui scit per notitiam et experientiam has Dei laudes, et scit jubilare, id est, magno affectu laudare Deum.

16. *Domine, in lumine vultûs tui ambulabunt, et in nomine tuo exultabunt totâ die : et in justitiâ tuâ exaltabuntur.* Id est, homines illius populi scientis rectè jubilare, *in lumine vultûs tui*, id est, favore et gratiâ tuâ *ambula-*

bunt viam hujus vitæ, et jugiter *exultabunt* Deum laudantes et gratias agentes, *et in justitiâ tuâ*, remuneratrice bonorum *exaltabuntur* ad majorem vitæ perfectionem et posteà ad gloriam sempiternam.

17. *Quoniàm gloria virtutis eorum tu es: et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.* Q. d. Dixi hujusmodi beatos homines exaltandos, sed ideò, *quoniàm gloria, etc.*, id est, quià virtus et robur eorum, undè proficiunt, ascendunt, et gloriosi redduntur, à te solo est, non ob eorum merita, sed quià tibi placet: nàm *in beneplacito tuo*, id est, in bonâ voluntate tuâ ergà nos, *exaltabitur cornu nostrum*; id est, robusti et fortes erimus adversùs inimicos.

18. *Quià Domini est assumptio nostra, et sancti Israël regis nostri.* In hoc enim apparuit beneplacitum Dei, quòd ex omnibus populis ei placuit assumere populum Israël. *Domini est assumptio nostra*, id est, Dominus ex bonâ voluntate suâ nos assumpsit in populum peculiarem, ac rex noster esse dignatus est: ideò subjungit *et sancti Israël regis nostri*, ubi *Israël* est genitivi casûs.

19. *Tunc locutus es in visione sanctis tuis, et dixisti: Posui adjutorium in potente: et exaltavi electum de plebe meâ.* Hìc incipit descendere ad personam suam tanquàm caput electi populi, et ait: *Tunc*, cùm nos assumeres tibi in electum populum, olìm tempore Patriarcharum *locutus es in visione*, id est, revelâsti Ss. Prophetis tuis, et promisisti, quòd *poneres adjutorium in potente*, id est, quòd provideres, ut fortis aliquis populo tuo opitularetur, *et exaltares electum* tuum de omni *plebe*, scilicèt Davidem, sed multò magis filium Davidis Christum. Ità Theodor., Tirin., Bellarm. Imò S. Aug. omnia de Christo solo exponit.

20. *Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum.* Dicit, se ipsum esse, quem Deus dignum *invenit*, qui eligeretur et *ungeretur* in regem. Dicitur autem Deus metaphoricè *invenisse* Davidem, Deus enim inquisitione non eget.

21. *Manus enim mea auxiliabitur ei: et brachium meum confortabit eum.* 22. *Nihil proficiet inimicus in eo, et filius*

inquitatis non apponet nocere ei. 23. *Et concidam à facie ipsius inimicos ejus : et odientes eum in fugam convertam.* Hæc quoque de Davide utcunque exponi possunt, qui Dei auxilio multas victorias de *inimicis* suis obtinuit : tamen longè veriùs exponuntur de Christo : nàm *manus* et *brachium* Domini, quod est ipsum Dei verbum, potentia et sapientia Dei, ità corroboravit humanitatem Christi sibi hypostaticè unitam, ut nihil in eo homine proficere potuerit ullus *inimicus.*

24. *Et veritas mea et misericordia mea cum ipso : et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.* Hæc quoque in Davide vix adumbrata, in Christo perfectissimè impleta sunt : nàm *veritas et misericordia* Dei cum Christo semper perseverârunt, ex quo factum est, ut *in nomine Dei exaltaretur cornu ejus,* id est, potentia ejus, eò usque, ut in nomine ejus omne genu flectatur.

25. *Et ponam in mari manum ejus, et in fluminibus dexteram ejus.* Ab hoc loco conveniunt ferè omnes, non posse exponi verba psalmi, nisi de Christo, de quo solo rege dicitur, *et ponam in mari manum ejus,* id est, dabo ei potestatem etiàm in ipso mari, *et in omnibus fluminibus,* et per hoc consequenter in omni orbe terrarum.

26. *Ipse invocabit me : Pater meus es tu, Deus meus, et susceptor salutis meæ.* Adhuc apertiùs loquitur Propheta de Christo, non de se : *Pater meus es tu,* quoad divinitatem, *Deus meus,* quoad humanitatem, *susceptor salutis meæ,* quoad mortalitatem.

27. *Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ.* Hìc verò apertissimè de Christo loquitur, qui secundùm divinitatem unigenitus est, secundùm humanitatem primogenitus ex tribus titulis. I. Quià primus est in prædestinatione ; ad Ephes. 1. II. Quià primus est in secundà generat .ne ad vitam immortalem ; Colos. 1, Apoc. 1. III. Quià ipse habuit jura primogenitorum ; Hebr. 1. Nec solum posuit illum Pater *primogenitum,* sed etiàm *excelsum præ regibus terræ,* id est, principem *regum terræ* et *regem* regum. Ut exponit S. Joan., in Apoc. 1 et 19.

28. *In æternum servabo illi misericordiam meam : et testamentum meum fidele ipsi.* Hìc prædicit Propheta æter-

nitatem regni Christi : *in æternum servabo illi, etc.*, id est, *misericordia*, qua illum prædestinavi, et elegi antè sæcula, ut esset primogenitus et excelsus præ regibus terræ semper manebit *et testamentum meum fidele ipsi*, id est, pactum meum cum ipso de stabiliendo regno ejus in æternum, semper *fideliter* observabitur. Expressit hanc promissionem Angelus. Luc. 1, v. 32 et 33.

29. *Et ponam in sæculum sæculi semen ejus : et thronum ejus sicùt dies cœli.* Explicatur modus quo Deus etiàm Davidi velit conservare misericordiam suam in æternum, quià dabit illi *semen*, id est, filium Christum, qui regnabit *in sæculum sæculi*, et per hoc *thronus ejus* Davidis, nunquàm finem habebit, sed regni ejus tempora erunt *sicùt dies cœli*, id est, sicùt tempus, quo durabit cœlum.

30. *Si autem dereliquerint filii ejus legem meam : et in judiciis meis non ambulaverint :* 31. *Si justitias meas profanaverint : et mandata mea non custodierint :* 32. *Visitabo in virgâ iniquitates eorum : et in verberibus peccata eorum.* 33. *Misericordiam autem meam non dispergam ab eo : neque nocebo in veritate meâ.* 34. *Neque profanabo testamentum meum : et quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita.* Dicit, quòd si *filii* Davidis iram Domini malis suis operibus provocaverint, ipsos quidem peccantes puniendo corripiet, non tamen *irritum faciet*, quod jurejurando promisit. Illud *visitabo in virgâ*, etc., significat, non relinquam eorum scelera impunita, sed castigabo paterno flagello. Illud *misericordiam autem meam, etc.*, significat, non propter peccata filiorum removebo à patre beneficium, quod misericorditer promisi, *neque nocebo in veritate mea*, id est, *non nocebo veritati meæ*, vel nihil detraham de fideli promisso semel facto : *neque profanabo testamentum meum*, id est, non polluam pactum meum, illud non observando.

35. *Semel juravi in sancto meo, si David mentiar : semen ejus in æternum manebit.* 36. *Et thronus ejus sicùt sol in conspectu meo, et sicùt luna perfecta in æternum, et testis in cœlo fidelis.* Ratio, cur Deus velit adimplere promissionem de stabiliendo regno Davidis est; quià *semel*, id est, irrevocabiliter et immutabiliter *juravit*, per sanctitatem suam, sivè in sancto nomine suo : *si David men-*

tiar, id est, non *mentiar* Davidi. Verba juramenti sunt, quæ sequuntur : *semen ejus*, etc., id est, *juravi*, et non *mentiar* Davidi, quòd filius ejus Christus in æternum vivet et regnum ejus sempiternum erit. *Et thronus ejus in conspectu meo sicùt sol* in æternum stabit et lucidus erit, *et sicùt luna perfecta*, seu plena lumine, et sicùt iris, sivè arcus cœlestis, qui *testis et fidelis* à Deo datus hominibus, nunquàm ampliùs fore diluvium aquarum. Gen. 9. Ità Jansen., Bellarm., Tirin.

37. *Tu verò repulisti et despexisti : distulisti Christum tuum.* Jàm Propheta in personâ populi captivi orat pro adimpletione factæ promissionis divinæ. *Tu verò repulisti*, etc., q. d. Videris jàm, o Deus, horum promissorum planè oblitus, *repulisse et despexisse* populum tuum, et *distulisse* adventum Messiæ Christi tui. Ità S. Aug.

38. *Evertisti testamentum servi tui : profanâsti in terrâ sanctuarium ejus.* Explicat, quomodò Deus videatur repulisse et despexisse populum suum ; *Evertisti, etc.*, id est, quià videris *evertisse :* Chaldæus habet, irritum fecisse, *testamentum* seu pactum, quod cum *servo tuo* Davide pepigeras : nàm *profânasti*, id est, quasi rem profanam abjecisti *in terrâ*, vel ùt Chaldæus habet, *usque ad terram sanctuarium ejus*, id est templum et religionem. Ità Theodor. et Euthym., vel ùt S. Hier. et Chald. *Diadema*, seu *coronam ejus*, id est, regiam ejus dignitatem.

39. *Destruxisti omnes sepes ejus : posuisti firmamentum ejus formidinem.* 40. *Diripuerunt eum omnes transeuntes viam : factus est opprobrium vicinis suis.* Comparat populum judaïcum, per Davidem significatum, vineæ, quæ destructâ *sepe* fit omnium *transeuntium* præda ; ità enim populus ille, Déo non protegente, factus est in direptionem Assyriis, non semel, sed sæpiùs capientibus et spoliantibus Jerusalem. Illud *posuisti firmamentum ejus formidinem*, significat : fecisti, ut in locum munitionis firmissimæ succederet in regno et civitate formido.

41. *Exaltâsti dexteram deprimentium eum : lætificâsti omnes inimicos ejus.* 42. *Avertisti adjutorium gladii ejus : et non es auxiliatus ei in bello.* Q. d. Juvisti hostes po-

puli tui, ut faciliùs deprimerent populum tuum : et indè secuta est magna lætitia apud hostes : contrà verò *avertisti adjutorium* tuum *à gladio ejus*, regis videlicèt, vel exercitûs populi tui : quod clariùs dicit : *non es auxiliatus, etc.*

43. *Destruxisti eum ab emundatione : et sedem ejus in terram collisisti.* Valdè obscurus iste locus est. S. Hieron. sequi libet, qui ità exponit : *Destruxisti, etc., cessare fecisti* omnem *ejus* (populi) *munditiam.* Et Chaldæus habet : *Abstulisti sacerdotes*, et sacrificia, et sacramenta, *quibus emundabatur, et sedem ejus in terram collisisti* : id est, thronum regni ejus detraxisti in terram, et confregisti, ut neque cultus, neque thronus regius illi superesset.

44. *Minorâsti dies temporis ejus : perfudisti eum confusione.* Hæc est ultima et principalis calamitas, quòd cùm Deus promisisset Davidi regnum perpetuum, jàm videretur illam promissam æternitatem ad brevissimum tempus contraxisse : nàm in Jechoniâ et Sedeciâ finitum est regnum temporale Davidis, quod speraverat nullum finem habiturum, ex hac autem diminutione *temporis* repletus est David in posteris suis magnâ *confusione.*

45. *Usquequò, Domine, avertis in finem : exardescet sicùt ignis ira tua?* Hic incipit oratio pro acceleratione adventûs Messiæ, ut impleatur promissio jurata Dei. *Usquequò avertis, etc.*, id est, quamdiù *avertes* te, aut faciem tuam, usque *in finem*, id est, usque ad ultimam perniciem et consumptionem? quamdiù *exardescet indignatio tua*, quasi ignis qui non cessat, donec in cinerem redegerit, quod cremandum suscepit.

46. *Memorare quæ mea substantia : numquid enim vanè constituisti omnes filios hominum?* 47. *Quis est homo, qui vivet, et non videbit mortem, eruet animam suam de manu inferi?* Propheta ex brevitate vitæ humanæ et caducitate rerum humanarum exarsisse videtur in desiderium vitæ æternæ, ac Deum precari voluisse, ut Messiam citò mitteret, Patrem futuri sæculi, qui aperiret credentibus regna cœlorum : nisi enim saltèm pars aliqua generis humani ad vitam illam æternam et beatam per Christum perveniret : verè *in vanum* condidisse videretur

Deus *omnes filios hominum*. Ait igitur: *Memorare, quæ sit mea substantia*, id est, quàm brevis, quàm fragilis, quàm ærumnosa sit subsistentia mea in terris. *Numquid enim vanè constituisti omnes filios hominum?* id est, nùm constituisti, et creâsti *filios hominum*, ut solùm hanc vitam viverent? id enim esset frustrà condidisse genus humanum. *Quis est homo qui vivet, etc.*, id est, quòd sit brevis, et ærumnosa vita nostra, vel ex eo constat, quòd nemo potest mortem evadere: nemo *eruet animam suam de manu inferi*, quò omnes mortales sinè exceptione trahuntur.

48. *Ubì sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine, sicùt jurâsti David in veritate tuâ?* Jàm apertè Deum precatur, ut impleat promissum de rege mittendo ex semine David, qui populum suum in æternum regat. *Ubì sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine*, id est; promissiones ex misericordià tuà magnâ olìm factæ Davidi, quæ etiàm juramento confirmâsti per ipsam tuam veritatem *jurans?*

49. *Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum* (*quod continui in sinu meo*) *multarum gentium*. Addit aliam rationem, cur tanto affectu postulet adventum Messiæ: quoniàm populi infideles exprobrare non cessant populo Dei, quòd frustrà speraverit regem æternum ex semine David. Illud *quod continui, etc.*, significat, quod opprobrium *multarum gentium*, sivè à *multis gentibus* irrogatum, ego populus tuus *continui*, S. Hier. *portavi*, Chaldæus *sustinui in sinu*, seu corde *meo*, id est, tacitus devorari, et jàm non commemoro, sed prætereo.

50. *Quod exprobraverunt inimici tui, Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui*. Hoc est opprobrium, quòd *inimici* Domini *exprobrarent* populo Dei *commutationem Christi* sui, id est, Deum mutâsse sententiam de Christo Messià, vel jàm non mittendo, vel non nisì tardè admodùm mittendo, q. d. *Exprobrant* nobis, ubi manet promissus toties Christus vester? admodùm tardigradus, vel certè loripes, aut claudus, etc. Ità Vatabl., Genebr., Tirin., juxtà S. Hieron. et Chaldæum. Sed his blasphemiis hoc unum opponit Propheta:

51. *Benedictus Dominus in æternum, fiat, fiat*, q. d.

Laus et gratiarum actio semper deferatur Domino, cujus providentiæ omnia committo, et quem scio certissimè non obstantibus quibuscunque, conservaturum regnum Christi sui, ùt promisit, in æternum. *Fiat, fiat*, in Hebræo, *Amen, amen*, id est, sic est, et sic opto ut *fiat*, ut videlicèt Dominus benedicatur in æternum.

PSALMUS LXXXIX.

SYNOPSIS.

Deplorat David vitæ humanæ brevitatem, ac multiplices ærumnas ex peccato : oratque corrigi hæc per Christum. Hujus psalmi titulus inscribitur Moysi : Oratio Moysi hominis Dei, *eò quòd Moysem loquentem David introducat. Introducitur autem Moyses fortassè, inquit Bellarminus, quòd ipse scripserit creationem mundi, peccatum primorum parentum, et pœnas indè secutas. Cæterùm S. Hieron. Epist. ad Cyprian. affirmat, hunc psalmum cum decem sequentibus à Moyse fuisse compositum : sed id negat S. August., ùt videre est apud Bellarm. colum.* 669.

℣. 1. *DOMINE, refugium factus es nobis : à generatione in generationem.* Orditur Propheta orationem à gratiarum actione pro acceptis beneficiis. *Domine*, inquit, *refugium factus es nobis*, id est, fatemur, quòd te in multis variisque periculis protectorem et adjutorem experti simus, idque non semel, aut iterùm, sed omni tempore per omnes *generationes* sibi invicèm succedentes.

2. *Priusquàm montes fierent, aut formaretur terra et orbis : à sæculo et usque in sæculum tu es Deus.* Q. d. Non solùm *tu es* antè montes et terram, tùm incultam, tùm habitabilem, hoc enim significat *orbis*, sed es *à sæculo*, i. e. ab æterno, et *usque in sæculum*, i. e. usque in æternum. Nec dicit tu eras à sæculo, et eris usque in sæculum, sed *tu es*, ut ostendat veram æternitatem Dei, quæ est duratio sinè ullâ varietate et mutatione.

3. *Ne avertas hominem in humilitatem, et dixisti : Convertimini filii hominum.* Videbat hominem per peccatum primi hominis aversum à Deo præcipitem ruere in deterius : ideò clamat : *Ne avertas hominem in humilitatem*, id est, ne sinas à te penitùs averti humanum genus, et cadere in extremam vilitatem, ac miseriam. Rationem addit : illud *et* ponitur pro *quià tu dixisti : Convertimini*, etc., q. d. Protestatus es, te nolle mortem peccatorum, sed ut convertantur, et vivant.

4. *Quoniàm mille anni antè oculos tuos, tanquàm dies hesterna, quæ præteriit.* 5. *Et custodia in nocte, quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.* Describit abjectionem generis humani post peccatum primi hominis ex brevitate vitæ, comparatæ cum æternitate Dei. *Quoniàm mille anni*, etc., id est, in vilitatem maximam conversi sumus, quoniàm tu quidem æternus es, ità ut apud te *mille anni* sint velùt una dies, quæ statìm præterit, aut velutì *custodia in nocte*, id est, una nocturna vigilia, quæ tribus horis absolvitur : hominum autem anni tàm breves sunt, ut pro nihilo reputari possint : sic enim Interpretes intelligunt illa verba : *quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt*, id est anni hominum post peccatum erunt numerandi inter ea, quæ pro nihilo habentur, id est, brevissimi, ac penè nulli.

6. *Manè sicùt herba transeat, manè floreat, et transeat : vesperè decidat, induret, et arescat.* Declarat annos vitæ esse verè contemptibiles per similitudinem fœni, quod unâ die oritur, floret, exarescit, et perit. In Hebræo verba sunt in futuro, *transibit, florebit, etc.*, et sensus est, *manè* in pueritià quasì herba virens apparebit homo, et non ibì sistet, sed mox *transibit. Manè* item, in juventute *florebit*, sed mox *transibit; vesperè* in ætate virili *decidet*, flore scilicèt juventutis capente : *indurabitur* in senectute amisso vigore virilitatis, et tandem, siccato humore vitali, *arescet* in morte.

7. *Quià defecimus in irà tuâ, et in furore tuo turbati sumus.* Id est, tàm miseri ac mortales effecti sumus, quoniàm irritavimus iram tuam, et *conturbati sumus* mortis horrore et terrore ob *furorem tuum*, qui securi

et quieti anteà vivebamus. Metaphoricè dicitur ira et furor in Deo.

8. *Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo; sæculum nostrum in illuminatione vultûs tui.* Dixerat causam brevitatis vitæ nostræ fuisse iram Dei : nunc dicit causam iræ Dei fuisse *iniquitates nostras.* Vocat autem *nostras iniquitates* peccatum primorum parentum. Fortassè etiàm respicit David ad *iniquitates* posterorum, ob quas semper magìs contracta est brevitas humanæ vitæ. *Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo*, id est, peccata nostra antè conspectum tuum *posuisti*, ut ea diligenter considerares et punires. Deindè repetit idem : *posuisti sæculum nostrum, etc.*, nàm per sæculum nostrum intelliguntur *iniquitates* vitæ, sivè temporis nostri, quas ne laterent, *posuit* Deus *in illuminatione vultûs sui*, id est, luce *vultûs sui* detexit, ut earum turpitudo nota esset, et justo Dei judicio puniretur.

9. *Quoniàm omnes dies nostri defecerunt : et in irâ tuâ defecimus.* Id est, *omnes dies nostri* abierunt, ut nulli jàm supersint, et nos cum illis consumpti sumus. Et hæc est pœna peccati; nàm si Adam non peccâsset, dies quidem præteriissent, sed nos cum illis non *defecissemus.*

10. *Anni nostri sicut aranea meditabuntur : dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.* 11. *Si autem in potentatibus, octoginta anni; et ampliùs eorum, labor et dolor.* Dixit mortem esse pœnam peccati, nunc addit vitam ipsam, quam agimus antè mortem, valdè miseram et brevem esse. *Anni nostri sicùt aranea meditabuntur*, id est, tempus vitæ nostræ exercebitur vanis laboribus, doloribus, timoribus, etc., sicùt *aranea* exercetur in texendis suis retibus, non sinè propriæ substantiæ consumptione. *Dies annorum nostrorum in seipsis* conclusi ac definiti raròtranscendunt suprà *septuaginta annos :* et *in potentatibus*, id est, in robustioribus, usque ad *octoginta*, et si quid ultrà sit, erit *labor et dolor*, ætas videlicèt infirma, et variis malis ac ærumnis obnoxia. Ità S. Hieron., August., Theodoret. et Bellarmino teste, omnes penè Interpretes.

12. *Quoniàm supervenit mansuetudo, et corripiemur.*

Illud *quoniàm* accipitur hic pro *verumtamen*, aut *certè:* ait igitur David *verumtamen* ex labore et dolore senectutis *supervenit* in nos *mansuetudo*, humilitas et modestia; et indè *corripiemur*, et discemus subjecti esse Deo, et id parùm temporis, quod superest, in ejus timore et amore consumere.

13. *Quis novit potestatem irræ tuæ, et præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Ex gravitate pœnæ redditæ peccato primi hominis colligit Propheta, magnam esse valdè iram et severitatem Dei adversùs peccata: sed poëticè describit *iræ* divinæ magnitudinem: *Quis novit potestatem iræ tuæ?* id est, quis cogitando poterit assequi, quanta sit vis, potentia et efficacitas *iræ tuæ*, Domine? *Et præ timore tuo iram tuam dinumerare?* id est, et quis poterit te tantùm timere, quantùm timendus es, et juxtà hunc timorem mensurare magnitudinem *iræ tuæ*, vel omnes ejus puniendi modos enumerare?

14. *Dexteram tuam sic notam fac, et eruditòs corde in sapientiâ.* Ab hoc versu usque ad finem orat Propheta, ut sicùt Deus justè punivit genus humanum pœnâ mortalitatis, ità illud misericorditer respicere et adjuvare dignetur in hujus vitæ mortalis peregrinatione. *Dexteram tuam sic notam fac*, id est: Fac, o Deus, ut jàm tandem innotescat nobis *dextera tua*, quâ nos suscipias, et sustentes. Fortè per *dexteram* significatur Christus, quem promissum sciebat, et ut citò veniret, assiduè precabatur. *Et eruditos corde in sapientiâ*, id est, et simul notos fac nobis homines *eruditos corde in sapientiâ*, id est, Prophetas et Apostolos.

15. *Convertere, Domine, usquequò? et deprecabilis esto super servos tuos.* Idipsum petit, sed oratione magis generali; et dicit: Tu, Domine, avertisti à nobis faciem tuam, iratus nobis propter peccata nostra; sed aliquandò tandem placatus *convertere* ad nos: *usquequò* affliges nos? inquit Chaldæus. *Et deprecabilis esto, etc.*, id est, sine te exorari à *servis tuis*, quos ipse formâsti, ac alis in obsequium tuum.

16. *Repleti sumus manè misericordiâ tuâ: et exultavimus, et delectati sumus omnibus diebus nostris.* 17. *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliâsti: annis quibus vi-*

dimus mala. S. Hieronym. hos versus partim per modum imperandi seu deprecandi, partim per tempus futurum ex Hebræo sic vertit : Imple nos matutinâ tuâ misericordiâ, et laudabimus, et lætabimur in cunctis diebus nostris : lætifica nos pro diebus quibus afflixisti nos, et pro annis quibus vidimus mala. Si verò velimus tenere versionem nostram, dicendum est cum S. Augustino, Prophetam prænuntiare res futuras per verba temporis præteriti propter certitudinem prædictionis; itaque versus hi non ad tempus viæ, sed ad tempus patriæ pertinent, tunc enim dicemus : *Repleti sumus manè*, id est, initio veræ illius diei, quo solem justitiæ aspicere cœpimus, *misericordiâ tuâ, etc.* Tunc benedicemus dies illos, et annos, qui nobis materiam patiendi præbuerunt, etc.

18. *Respice in servos tuos, et in opera tua: et dirige filios eorum.* Petit gratiam benè operandi ad prædictum finem obtinendum necessariam. *Respice in servos tuos*, id est, oculo benevolentiæ, et favoris tui *respice* illos, ùt tuos, *dirige*, protege. *Et in opera tua*, id est, in *opera* bona, quæ tu operari cœpisti in illis. Nec solùm *servos* tuos, sed etiàm *filios eorum* sivè naturales, sivè spirituales respice, et *dirige*, ut parentes cum filiis, te dirigente, in viâ mandatorum tuorum perseverent, et ad patriam pertingere mereantur æternam.

19. *Et sit splendor Domini Dei nostri super nos : et opera manuum nostrarum dirige super nos : et opus manuum nostrarum dirige.* Idipsum petit aliis verbis, nàm quod dixit : *Respice in servos tuos*, repetit : *Et sit splendor, etc.* Deus enim respiciendo illuminat, avertendo faciem in tenebris nos relinquit. Quod dixit : *et in opera tua*, nimirùm *respice*; nunc repetit : *et opera manuum nostrarum dirige super nos*, id est, tu præsidens nobis, fac ut rectè operemur. Addit, *et opus manuum nostrarum dirige*, ut ostendat, omnia *opera* revocari ad unum opus, quod est radix omnium : hoc autem est opus charitatis. Nàm *qui diligit, legem implevit.* Rom. 13.

PSALMUS XC.

SYNOPSIS.

Est cohortatio ad fiduciam in Dei auxilio firmissimè collocandam. Forma psalmi est dramatica : nunc enim loquitur Propheta, nunc homo justus, nunc ipse Deus. Psalmus est plenus metaphoris, et ideò non minùs elegans, quàm difficilis. Servit tentatis et tribulatis, ùt fusè et pulchrè exponit S. Bernardus. Cœterùm in latinâ versione prœfigitur hic titulus, Laus Cantici David, *qui titulus tamen in codice hebraico non habetur, nec in omnibus codicibus grœcis.*

℣. 1. *Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur.* Hoc primo versu continetur insignis promissio, per quam Spiritus S. certos nos reddit, auxilium divinum nunquàm defuturum iis, qui verè spem suam in Deo repositam habent. *Qui habitat in adjutorio Altissimi,* i. e. quicunque sivè dives, sivè pauper, etc., sibi per fidem, ac fiduciam assiduam, constantem, ac firmam quasì domum facit in Deo, in quo habitet et quiescat : *in protectione Dei cœli commorabitur.* Hic promittitur merces confidentibus in Deo, et sensus est: Qui verè confidit in auxilio divino, spe suâ non frustrabitur, sed omninò à Domino protegetur : ubì pulchrè respondent verba singula singulis; verbo *habitat,* respondet *commorabitur:* verbo *in adjutorio,* respondet *in protectione:* verbo *Altissimi,* respondet *Dei cœli.* Hìc admirari cogimur insipientiam hominum, qui tantam promissionem tàm parvi faciunt : Deus omnipotens et verax dicit : *Confide, et protegam,* et vix invenitur, qui sicùt oportet, illi se credere velit.

2. *Dicet Domino : Susceptor meus es tu, et refugium meum : Deus meus, sperabo in eum.* Probat Propheta propositionem suam testimonio justi confidentis in Deum, qui de experimento suo testatur. *Dicet,* inquit, *Domino,* id est, gratias agens justus, qui habitat in adjutorio Altissimi, confitebitur Domino, beneficium pro-

tectionis acceptum. Continent autem ista verba : *Susceptor meus es su, et refugium meum, Deus meus*, triplex beneficium Dei, pro quo justus gratias agit. Primum est præteritum, cùm Deus ex ineffabili misericordià *suscipit* hominem jàm lapsum in peccatum. Alterum est præsens, cùm Deus ei, quem suscipit per gratiam justificationis, *refugium* est in omni tentatione. Tertium est futurum, cùm erit Deus noster nobis summum bonum, quo fruemur, quandò videbimus eum sicuti est. Justus igitur, quià cogitat, Deum sibi fuisse *susceptorem*, nunc esse *refugium*, et post hanc vitam fore beatitudinem, ideò concludit : *sperabo in eum*, in omni periculo et tentatione.

3. *Quoniàm ipse liberavit me de laqueo venantium, et à verbo aspero.* Vir justus, qui dixerat, *sperabo in eum*, rationem subjungit, *quoniàm ipse liberavit me, etc.*, q. d. Ipse enim me jàm propè hostium insequentium, potissimùm infernalium retibus implicatum expedivit, atque à minis mortem intentantium liberavit. Ità S. Hieron., Tirin., Le Blanc, et alii. Posset etiàm per *verbum asperum* sententia supremi Judicis intelligi. Ità S. Bern., qui sic habet : Multi timent tanquàm asperum verbum, *Agite pœnitentiam;* sed asperius erit : *Ite maledicti in ignem æternum.*

4. *Scapulis suis obumbrabit tibi: et sub pennis ejus sperabis.* Loquitur Propheta, et confirmat verba hominis justi : q. d. Meritò dixisti, *sperabo in eum:* verè enim liberavi te, et etiàm deinceps liberabit ab omni periculo : nàm *scapulis suis obumbrabit tibi,* id est, Deus instar gallinæ aut aquilæ sub alis suis te colliget, et sic *scapulis suis obumbrabit tibi*, ut neque ab ardore solis, neque à pluvià et ventis, neque à morsibus milvorum timeas: quare tutissimè *sub pennis ejus*, i. e. sub protectione et defensione ejus constitutus, sperare poteris liberationem et incolumitatem. Si placeat hæc ad Christum referre, Christus ut Deus aquilæ, homo gallinæ comparatur : ùt constat ex Deuter. 32. et Matth. 23.

5. *Scuto circumdabit te veritas ejus : non timebis à timore nocturno.* 6. *A sagittâ volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meri-*

diano. Pergit Propheta aliâ similitudine explicans protectionem divinam : *Scuto circumdabit te veritas ejus*, id est, circumdabit te verax, et fidelis cura Dei instar scuti seu clypei : dicitur autem *circumdabit*, quoniàm hoc scutum converti potest ad omnes partes, et opponi omnibus ictibus. Sequitur : *Non timebis à timore nocturno*, id est, hoc clypeo circumdatus non afficieris *timore* ab ullâ re, quæ *nocturno* tempore timorem incutere potest. *A sagittâ volante in die*, id est, non timebis offensionem, sivè calamitatem ullam diurnam : ponitur enim sagitta pro quâcunque re, quæ lædere potest interdiù. *A negotio perambulante in tenebris*, est repetitio illius : *Non timebis à timore nocturno*, nàm negotium perambulans in tenebris accipitur pro quâcunque actione, quæ de nocte lædere potest. *Ab incursu et dæmonio meridiano*, est repetitio illius : *à sagittâ volante in die*, significat enim incursus et dæmonium meridianum, omnem occursum malum, sivè omnem læsionem, omnem ærumnam, quæ accidere potest in die, et consequenter in ipso tempore *meridiano.* Porrò quamvis S. Aug. et S. Bern. serm. 6. in hunc psalmum prædicta verba de diversis tentationibus intelligant, S. Chrys. autem, per noctem tempus adversitatis, per diem tempus prosperitatis significari velit, et alii aliter exponant; in hoc tamen conveniunt omnes, quòd in verbis illis contineatur generalis promissio, quâ securi redduntur ab omni periculo *nocturno* et diurno, qui confidunt in Deo, et armati sunt clypeo veritatis; nàm *si Deus pro nobis, quis contrà nos?* Rom. 8.

7. *Cadent à latere tuo mille, et decem millia à dextris tuis : ad te autem non appropinquabit.* Pergit Propheta, et describit victoriam hominis justi, et ritè utentis clypeo veritatis. *Cadent* enim in hoc prælio ex commilitonibus *mille à latere, et decem millia à dextris, ad ipsum autem non appropinquabit* neque *timor nocturnus*, neque *sagitta volans in die*, neque *negotium perambulans in tenebris*, neque *dæmonium* sæviens *in meridie.* Per latus videtur intelligi sinistra, cui opponitur dextra, et quidem *mille* dicuntur casuri à sinistrâ, *et decem millia* à dextris, quoniàm per sinistram intelligitur adversitas, per dexteram

prosperitas: multò autem plures ex hominibus cadunt et pereunt ex prosperitate, quàm ex adversitate. Jàm verò numerus ille *mille et decem millia* nihil aliud significat, nisi multos casuros à sinistris, sed multò plures à *dextris*.

8. *Verumtamen oculis tuis considerabis: et retributionem peccatorum videbis.* Est nova causa lætitiæ homini justo, cui promittitur quòd cum magnâ voluptate visurus sit propriis *oculis* inimicos suos jacentes, et pro meritis punitos: quæ promissio impletur aliquandò in hac vitâ, sed plenissimè implebitur in die novissimo. Illud *considerabis* significat non obiter, sed accuratè *videbis* omnes hostes tuos, qui, et quot sint, quid meruerint, quid patiantur, *et retributionem peccatorum videbis*, id est, et tunc planè perspicies, quam mercedem habeant omnes impiorum labores.

9. *Quoniàm tu es, Domine, spes mea: Altissimum posuisti refugium tuum.* Monuimus suprà psalmum conscriptum esse per formam dialogi: jàm ergò homo justus intellectis, quæ Propheta dixerat, interloquitur, et ad Deum conversus dicit: *Quoniàm tu es, Domine, spes mea*, q. d. Vera sunt, quæ audivi, sed ideò vera sunt, non quià confido in viribus meis, sed in te confido, qui es unica et tota *spes mea.* Deindè Propheta subjungit: *Altissimum posuisti refugium tuum*, q. d. rectè ac sapienter posuisti Deum *spem* tuam, sic enim refugium tuum constituisti in arce omnium *altissimâ*, ad quam (ùt mox dicetur) nullum malum attingere poterit. Observandum est, per *Altissimum* non intelligi adjectivum, sed ipsum Deum, cujus unum ex nominibus est *Altissimus.*

10. *Non accedet ad te malum: et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Explicat jàm Propheta, quid boni justus consequatur ex eo, quòd refugium sibi constituit in Altissimo, et dicit eum tutissimum fore ab omni *malo*. Duplex autem *malum* est, culpæ et pœnæ. *Malum* culpæ absolutè et simpliciter *malum* est, de quo ait: *Non accedat ad te malum. Malum* pœnæ non est simpliciter *malum*, et de hoc dicit: *flagellum non appropinquabit tibi.* Videor equidem hæc promissio spectare

ad vitam futuram; si tamen sano modo intelligatur, etiàm ad hanc vitam pertinet.

11. *Quoniàm Angelis suis mandavit de te: ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Est rursùs alia causa lætitiæ et fiduciæ hominis, præsertìm justi, quam dat Propheta, dicens: *Angelis suis mandavit de te*, id est, quià Deus pro suâ ergà te benevolentiâ *Angelis suis* præcepit, ut te in omnibus actionibus tuis ac periculis *custodiant*. Ex quo admonemur, quanti faciat Deus genus humanum, cui tàm magnos principes custodes attribuit.

12. *In manibus portabunt te: ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* Versus hic methaphoricus facilis est, et solùm explicandum est, quæ sint manus Angelorum, qui lapides in viâ, qui pedes hominum. *Manus Angelorum* sunt intellectus et voluntas, sivè sapientia et potentia: nàm intelligendò et volendo omnia faciunt. *Lapides in viâ* sunt omnia impedimenta, quæ occurrunt in hàc vitâ, sivè temporalia, sivè spiritualia: scandala, tentationes, persecutiones, etc. *Pedes*, quibus ad lapides *offendere* solemus, sunt affectus humani, potissimùm amor et timor. Qui igitur habitant in adjutorio Altissimi, ab Angelo custodeità juvantur, ut vel *lapis* hujusmodi de viâ removeatur, vel eorum animus ità illustretur, ut *pede* inoffenso, id est, affectu elevato à terrâ securi transeant.

13. *Super aspidem et basiliscum ambulabis: et conculcabis leonem et draconem.* Posteaquàm Propheta locutus est de Angelis bonis, qui justum in Deo confidentem custodiunt; adjungit de Angelis malis, ac dicit eos justo non prævalituros, sed è contrario ab eo *conculcandos*, et conterendos. Vocat autem Satanam serpentem propter astutiam, et *leonem* propter ferociam. Et quoniàm multa genera serpentium sunt, vocat eum *aspidem*, *basiliscum* et *draconem*. *Aspis* est dæmon inspirans tristitiam, melancholiam, desperationem; *basiliscus*, dæmon ingerens vanam gloriam, præsumptionem, affectum carnalem; *draco*, avaritiam, gulam, desidiam; *leo*, superbiam, iram, vindictam.

14. *Quoniàm in me speravit, liberabo eum: protegam eum, quoniàm cognovit nomen meum.* Loquitur jàm ipse

Deus, qui in tribus ultimis versibus confirmat omnia, quæ suprà dicta sunt, et multa quoque addit. Sunt enim in his tribus versibus octo promissa Dei, et quidem quatùor pertinent ad hanc vitam: *Liberabo eum, protegam eum, exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione.* Quatuor reliqua ad vitam futuram: *eripiam eum, glorificabo eum, longitudine dierum replebo eum, ostendam illi salutare meum.* Ait igitur Deus: *Quoniàm in me speravit, etc.*, id est, quoniàm non in divitiis, et honoribus, aliisque terrenis, sed in me uno spem suam posuit, *liberabo eum* ab omnibus malis. Hæc est prima promissio; sequitur altera: *protegam eum* ab hostibus, quoniàm majestatem meam, potentiam, bonitatem, providentiam agnovit, et adoravit.

15. *Clamabit ad me, et ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, et glorificabo eum.* In hoc versu alia quatuor promissa continentur, quorum duo prima, ùt diximus, ad hanc vitam, reliqua ad futuram pertinent. *Clamabit ad me*, et de suis diffusis viribus me adjutorem toto corde invocabit, ideò *ego exaudiam eum:* et *in* omni *tribulatione* comes illi individuus adero: tandemque victorem ab hostibus *eripiam*, et cum glorià triumphantem omnium oculis exhibebo.

16. *Longitudine dierum replebo eum: et ostendam illi salutare meum.* Hæc sunt duo postrema beneficia quæ promittuntur ei, qui habitat in adjutorio Altissimi, et continent explicationem illius: *glorificabo eum;* gloria enim sanctorum nascetur ex adeptione summi boni, summum verò bonum est æterna felicitas: per *longitudinem dierum* significatur æternitas, per illud quod sequitur felicitas: *ostendam illi salutare meum,* sivè jàm per *salutare* intelligamus salutem, sivè salvatorem, ùt vult S. Aug. Si primum, sensus est, *ostendam illi salutem meam,* id est, efficiam, ut vir justus non ampliùs ex fide vivat, credendo quod non videt, sed planè videat, et sentiat, et experimento proprio cognoscat salutem, quæ ex me est: est autem salus hæc ipsa Dei visio. Quòd si per *salutare* intelligatur salvator, tunc sensus erit, *manifestabo illi salvatorem meum,* sivè quem ego misi, et faciam ut vir justus oculis mentis cernat eum

quià Deus est, et oculis corporis cernat eundem quà homo est. Hæc autem manifestatio divinitatis ipsa est vita æterna, et summum bonum, et salus, sivè sanitas perfecta totius hominis. Oremus Deum, ut qui promittere dignatus est tàm ingentia bona, idem nobis gratiam largiatur, ut tantis promissionibus et in hac et in alterâ vitâ digni efficiamur.

PSALMUS XCI.

SYNOPSIS.

Hic titulus Psalmus Cantici, in die Sabbati *continet argumentum psalmi. Est enim compositus, ut cantetur die sabbati ad erudiendum populum, ut discat die sabbati vacare laudibus Dei, præsertìm ob creationem et gubernationem mundi.*

℣. 1. *Bonum est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime.* Hæc est exhortatio ad laudandum Deum, et voce, et psalterio: *Bonum est*, etc., id est, justum, utile, delectabile et honorificum est *confiteri Domino* confessionem laudis, idque non solùm corde et linguâ, sed etiàm instrumentis musicis. Justum est, quià debitum, utile, quià meritorium, delectabile, quià dulce est amanti laudare dilectum, honorificum, quià munus est quasì proprium cœlestium potestatum.

2. *Ad annuntiandum manè misericordiam tuam et veritatem tuam per noctem.* Hæc est materia confessionis. Bonum igitur est confiteri, ut annuntietur, et prædicetur omnibus *misericordia tua*, quâ mundum creâsti, et *veritas* sivè justitia tua, quâ mundum gubernas. *Manè*, et *per noctem*, id est, semper, continuò.

3. *In decachordo psalterio, cum cantico, in citharâ*, q. d. de hac materiâ psallendum esse *in psalterio, et citharâ*, sed non sinè dulci cantico vocis humanæ. *Psalterium* dicitur *decachordum*, quià instrumentum erat decem chordarum.

4. *Quià delectâsti me, Domine, in facturâ tuâ: et in operibus manuum tuarum exultabo.* Incipit nunc prædi-

care opus creationis, quod ad misericordiam pertinet. Contemplatus, inquit, facturam tuam, cœlum, terram, sidera, plantas, etc., admirabilem animo voluptatem percepi: ac proptereà *exultabo*, et exultans laudabo te *in operibus manuum tuarum.* Notandum est, non dixisse Prophetam, delectavit me *factura tua*, sed tu, ô Deus, *delectâsti me in facturâ tuâ;* ex eâ enim ascendit animus ad infinitam pulchritudinem tuam considerandam, etc.

5. *Quàm magnificata sunt opera tua, Domine! nimìs profundæ factæ sunt cogitationes tuæ*, q. d. Admiror magnitudinem, et excellentiam *operum tuorum:* sed non comprehendo animo, vel cognitione tantam magnitudinem, nàm *nimìs profundæ factæ sunt cogitationes tuæ*, id est, sapientissimæ illæ *cogitationes*, quibus adinvenisti res tàm admirabiles et perfectas, quibus nihil addi vel detrahi potest, tàm sunt occultæ, ut omnem intelligentiam superent.

6. *Vir insipiens non cognoscet; et stultus non intelliget hæc.* Concludit hanc partem de creatione, affirmans, non esse hominum *insipientium*, sed sapientium cognoscere, quàm magna et inscrutabilia sint opera Domini.

7. *Cùm exorti fuerint peccatores sicùt fœnum: et apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem.* Transit nunc ad opus gubernationis et providentiæ divinæ in qua præcipuè justitia, sivè veritas elucet. In hoc autem summa providentiæ consistit, quòd impii ad tempus florere permittantur, ut æternâ ariditate damnentur: justi contrà ad tempus ariditate mulctantur, ut in æternum floreant. *Cùm exorti fuerint peccatores sicùt fœnum*, id est, cùm repentè et in magnâ copiâ germinaverint et creverint *peccatores, sicùt fœnum* solet, *et apparuerint omnes, etc.*, id est, cùm non solùm germinaverint, sed etiàm floruerint, ùt habetur in Hebræo, et valde conspicui apparuerint, in sublimitate videlicèt positi, et in divitiis abundantes.

8. *Ut intereant in sæculum sæculi: tu autem Altissimus in æternum, Domine.* Subintelligitur aliquid, ut, hoc fiet, vel hoc divina providentia permittet, *ut intereant in sæculum sæculi,* id est, ideò dabit iniquis Deus

aliquam prosperitatem temporalem, ut remunerentur aliqua bona opera eorum, et propter scelera sua puniantur morte sempiternâ. *Tu autem Altissimus in æternum, Domine*, id est: Tu autem, Domine, his valdè dessimilis es; illi enim ad breve tempus emergunt ad aliquam altitudinem, *tu autem in æternum Altissimus* es.

9. *Quoniàm ecce inimici tui, Domine, quoniàm ecce inimici tui peribunt: et dispergentur omnes, qui operantur iniquitatem.* Probat iniquos ad tempus solùm, idque breve prosperandos. *Ecce*, inquit, *inimici tui, ecce*, inquam, *inimici tui peribunt.* Illud *ecce*, significat repentinam mutationem, q. d. Qui virebant, et florebant, subitò peribunt. *Et dispergentur omnes, etc.*, est repetitio et declaratio prioris.

10. *Et exaltabitur sicùt unicornis cornu meum: et senectus mea in misericordiâ uberi.* Opponit nunc justos impiis, et ostendit eos à divinâ providentiâ et justitiâ verè *exaltandos*. Loquitur autem de se, tanquàm de uno è numero justorum, et ait: *Et exaltabitur sicùt unicornis cornu meum*, id est, *cornu meum*, potentia, videlicèt, et gloria, ac felicitas mea crescet in altum, non sicùt fragile fœnum, sed ùt *cornu unicornis*, quod excelsum est, et valdè robustum. *Et senectus mea in misericordiâ uberi*, i. e. et hæc felicitas mea etiàm diuturna erit, et constans usque ad ultimam *senectutem*: nàm *et senectus mea* erit apud Deum in abundanti *misericordiâ*. S. Aug. mysticè per *senectam* intelligit vitam futuri sæculi.

11. *Et despexit oculus meus inimicos meos: et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.* Adjungit justus ad felicitatem suam, quòd non timebit ampliùs *inimicos* suos. *Et despexit, etc.*, i. e. vidi, et contempsi *inimicos* præsentes, quoniàm divina providentia fecit, ut mihi nocere non possent. *Et in insurgentibus in me, etc.*, id est, et quantùm ad *inimicos* absentes, qui maligni cùm sint, in me insurgere cogitant, *audiet auris mea* nuntium punitionis et interitûs eorum. Ità Symmach., Theodor., Bellarm., Tirin. et alii.

12. *Justus ùt palma florebit: sicùt cedrus Libani multiplicabitur.* Quod de se Propheta dixerat, transfert nunc

ad alios *justos*, quos eleganti similitudine comparat *palmæ*, et *cedro*, ut opponat iniquis, quos comparaverat fœno. *Justi* ergò instar *palmæ* in æternum virebunt, et efflorescent, et fructus dulcissimos adferent : et ùt *cedri Libani* augebuntur, et crescent in maximam altitudinem, *multiplicatis* ramis bonorum operum, et firmissimis radicibus perseverantiæ innixi, nullo tentationum vento dejicientur, etc.

13. *Plantati in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri florebunt.* Reddit rationem, cur justi instar palmarum et cedrorum sint futuri : quià *in domo Domini plantati* erunt, et *in atriis Dei nostri florebunt*, id est, in Ecclesiâ Dei per rectam fidem *plantati* et aquis Sacramentorum, et verbi Dei rigati, in charitate fundati, et radicati flores honestatis, et fructus bonorum operum parient.

14. *Adhuc multiplicabuntur in senectâ uberi : et benè patientes erunt, ut annuncient.* Id est, justi crescent ampliùs, tùm fortunæ, tùm naturæ, tùm gratiæ donis in *senectâ* suâ vegetâ et fœcundâ, nempè quandò alii deficere et decrescere solent. *Et benè patientes*, id est, *benè* dispositi, valentes, vegeti, et facilè *patientes erunt* laborum. Illud, *ut annuntient*, pertinet ad versum sequentem.

15. *Quoniàm rectus Dominus Deus noster : et non est iniquitas in eo.* Hæc omnia, inquit, evenient justis, *ut annuntient* justitiam et immensam bonitatem Dei, quoniàm, etiamsi ad tempus impios prosperari sinit, tamen suo tempore justitiæ suæ judicia exercet, remunerando justos et puniendo iniquos.

PSALMUS XCII.

SYNOPSIS.

Laudat Deum ob creatum mundum, allegoricè ob fundatam per Christum Ecclesiam. Psalmi titulus in codicibus latinis et græcis quibusdam habetur iste : Laus cantici ipsi David in die antè sabbatum, quandò fundata est terra : id est, *Psalmus feriâ sextâ cantandus, quo die terra fundata est, scilicèt plenè, vel ùt alii ex Græco vertunt,* inhabitata est : *nàm die veneris creati sunt primi terræ incolæ, Adam et Eva. Et eodem die per Christi passionem et mortem reparata est terra.*

℣. 1. *Dominus regnavit, decorem indutus est : indutus est Dominus fortitudinem, et præcinxit se.* Hæc tùm ad creationem, tùm ad redemptionem accommodari possunt. *Dominus regnavit*, q. d. *Dominus* regnum acquisivit, sivè *regnare* cœpit. *Decorum indutus est*, gloriam videlicet, et majestatem regiam. *Indutus est Dominus fortitudinem*, sivè potentiam, et robur accepit, quod regiæ majestati necessarium est, *et præcinxit se*, id est, accinxit se ad *regnandum* et gubernandum. Si hæc ad creationem referantur, dicetur, Deum *regnare* cœpisse, quandò mundum creavit. Si ad reparationem referantur, Christus in resurrectione regnum accepit, et tunc *induit decorem et fortitudinem*, etc. Ità S. Hieron., Theodor., Bellarm., Tirin. et alii.

2. *Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.* Regnare cœpit Deus ab initio mundi, quià tunc constituit ab imis fundamentis *orbem terræ*, et *firmavit* ac stabilivit, ut commoveri non possit, ac per hoc præbuit hominibus, qui Deum regem agnoscere eique servire debent, stabilem mansionem. Christus quoque per passionem et resurrectionem *orbem terræ firmavit*, ac stabilivit in unâ ac verâ religione ac fide.

3. *Parada sedes tua ex tunc : à sæculo tu es.* Id est, quamvìs *sedes* regni tui *parata* sit *ex tunc*, ex rerum creatione scilicèt, vel ex resurrectione : tu tamen non

tunc esse cœpisti, sed *à sæculo*, ab æternitate, sinè principio es.

4. *Elevaverunt flumina, Domine: elevaverunt flumina vocem suam.* 5. *Elevaverunt flumina fluctus suos, à vocibus aquarum multarum.* 6. *Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus.* Hæc significat modum, quo Deus in creatione terram habitabilem fecit, ut esset firma sedes generis humani. Initio enim creationis, aquæ terram universam operiebant, et magno motu inundationes *aquarum elevabantur*: sed Deus altior et excelsior increpuit, et compescuit *aquas*, easque in cavernas terræ conclusit, quod dicitur per illud: *Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus*, id est, omnes *aquæ* maris, atque omnis abyssus aquarum, magno et mirabili fremitu *elevabantur* super terram, sed magìs *mirabilis* erat Deus *in altis*, undè has *electiones maris* et furores *fluctuum* coërcuit, fregit, compescuit. Ità S. Augustinus. Hoc clariùs videbitur in psalmo 103. Cæterùm in sensu posteriori describitur magnitudo persecutionum Judæorum, quæ per *flumina*, et magnitudo persecutionum Paganorum, quæ per *mare*, quod fluminibus multò majus est, intelliguntur: hæ enim persecutiones motæ sunt adversùs Christi regnum in resurrectione inchoatum. Describitur quoque victoria Christi de omnibus his inimicis: nàm *mirabilis in altis Dominus*, id est, sed Dominus *in altis* habitans *mirabilior* apparuit, cùm de omnibus persecutoribus victoriam reportavit, et invitis omnibus regnum suum propagavit.

7. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimìs: domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum.* Respondet Propheta tacitæ objectioni quæ occurrere poterat: undè videlicèt sciamus ea, quæ dicta sunt de fundatione terræ, et reductione aquæ, quibus rebus nullus testis adfuit. Respondet igitur Propheta: id haberi ex *testimonio* Dei, qui hæc revelavit servo suo Moysi, et *testimonium* illud valdè *credibile* esse, cùm Moyses multis signis et prodigiis, aliisque modis servum Dei fidelem et Prophetam verum se esse probaverit. Idem dici potest de terrâ per Christum reparatâ; *testimonia* enim Christi ad nos per Apostolos delata *credi-*

bilia facta sunt nimis, tùm ob signa et prodigia Christi et Apostolorum, tùm quià videmus impleta, quæ prædicta sunt; tùm ob infinita alia, quæ fidem christianam omninò credibilem faciunt. Ex quibus concludit Propheta, *domum* Dei, id est, Ecclesiam Dei, in quâ talia *testimonia* continentur et prædicantur, debere sanctam et inviolabilem conservari usque ad mundi consummationem. Ità S. Hier., Bellarm., Tirin. et alii.

PSALMUS XCIII.

SYNOPSIS.

Agitur de providentiâ Dei punientis tandem malos, et remunerantis bonos; quamvìs aliquamdiù justo judicio sinat prosperari malos et opprimi bonos. Psalmo huic præfigitur hic titulus : Psalmus ipsi David, Quartâ sabbati : *quod significat cantari solitum ab Hebræis, quartâ die post sabbatum, seu die mercurii.*

℣. 1. *Deus ultionum Dominus : Deus ultionum liberè egit.* Ponit initio David propositionem unam, ex quâ possent omnes, si vellent, planè cognoscere, nullos malos impunitos fore. Propositio hæc est : Dominus Deus judex summus, justissimus et potentissimus est, ut ei nemo resistere possit. *Deus ultionum Dominus*, id est, Dominus noster, qui propriè solus Dominus est, hic est, *Deus ultionum*, id est, est summus judex, ad quem ultio scelerum omnium pertinet. *Deus ultionum liberè egit*, quandòcunque voluit punire peccatores; quià neminem timet, nullius personam accipit, nemo illum impedire, nemo resistere potest.

2. *Exaltare, qui judicas terram : redde retributionem superbis.* Quià dixit Dominum esse ultorem scelerum, precatur nunc consequenter, ut officio suo fungatur, et puniendo impios claudat ora eorum, qui providentiam ejus in dubium revocant. *Exaltare, qui judicas terram*, id est, ascende solium tuum, qui judex es universæ terræ, *et redde retributionem superbis*, id est, profer

sententiam damnationis in homines *superbos*, et sic vindictam sume de præcipuo scelere generis humani.

3. *Usquequò peccatores, Domine: usquequò peccatores gloriabuntur:* 4. *Effabuntur, et loquentur iniquitatem: loquentur omnes, qui operantur injustitiam?* Reddit causam, cur petat judicium in impios et superbos, quià nimirùm diù jàm videtur superbi, et impietas eorum diù duràsse. *Usquequò, etc., gloriabuntur* de viribus suis, de prosperitate suâ, de sceleribus suis. *Effabuntur et loquentur iniquitatem*, id est, jactabunt et prædicabunt injusta opera sua. *Loquentur omnes, etc.*, id est, liberè et sinè ullo timore *loquentur* de rebus suis gestis vel gerendis homines impii?

5. *Populum tuum, Domine, humiliaverunt: et hæreditatem tuam vexaverunt.* 6. *Viduam et advenam interfecerunt: et pupillos occiderunt.* Explicat injustitiam, quam operantur impii, dùm furere permittuntur. *Populum tuum*, id est, cœtum piorum à te electum *humiliaverunt*, affligentes, et persequentes, *et hæreditatem tuam*, id est, eundem cœtum piorum, quem tuam possessionem et hæreditatem esse voluisti, *vexaverunt* injustè opprimentes. *Occiderunt* etiàm *viduas* maritorum solatio destitutas, et *advenas*, qui procul à patriâ inter ignotos versantur, et *pupillos* qui parentibus, dùm adhuc eorum auxilio indigerent, orbati sunt.

7. *Et dixerunt: non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob.* Reddit rationem, cur iniqui tàm audacter peccent, quià videlicèt ità stulti sunt, ut dicant apud se, et existiment, Deum non habere providentiam rerum humanarum, et nullum esse judicem, cui rationem operum suorum reddere teneantur.

8. *Intelligite, insipientes in populo: et stulti, aliquandò sapite.* 9. *Qui plantavit aurem non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?* 10. *Qui corripit gentes, non arguet: qui docet hominem scientiam?* Est refutatio ejus, quod suprà dictum est, *non videbit, nec intelliget.* Probat autem Propheta Deum *audire*, et videre, quià ipse dedit hominibus *aures*, quibus audiunt, et *oculos*, quibus vident. Illud *plantavit* est metaphora, sicùt etiàm illud *finxit*. Probat prætereà, Deum intelligere et *arguere*; ait

enim: *Qui corripit*, seu corripuit semper hucusque omnes *gentes*, parcetne vobis, et *non arguet* vestram nequitiam? *Qui docet hominem scientiam*, et auctor est hominibus, ut intelligant, ipse eos erudit, ipse *docet*, dùm in creatione dat eis mentem rationis capacem, et intelligentiæ lumen infundit, ipse mente et intelligentiâ præditus non erit? Illud *insipientes in populo* significat, iniquos esse homines insipientiores toto reliquo *populo*.

11. *Dominus scit cogitationes hominum quoniàm vanæ sunt*. Addit illam calumniam impiorum, de quâ suprà, *non videbit, etc.* Deo non esse novam, ipse enim *scit cogitationes hominum, quòd vanæ sint*. Homo enim post corruptam naturam peccato primi hominis, *vanus* factus est, et similis jumentis insipientibus, quæ non *cogitant*, nisi præsentia.

12. *Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, et de lege tuâ docueris eum*. Hoc sequitur ex versu superiore; nàm si cogitationes hominum vanæ sunt, quas nimirùm ex se habent; certò sequitur, illum solum *beatum* esse, et non vanum, sed plenum veris et solidis bonis, quem Deus *erudire* dignatur, id est, cui Deus oculos aperit ad ea, quæ verè bona sunt, aspicienda: atque ut ad ea perveniat, *de lege suâ docet eum*, id est, intimè illi persuadet, obedientiam legis divinæ toto affectu mentis amplexandam esse.

13. *Ut mitiges ei à diebus malis: donec fodiatur peccatori fovea*. Subjungit Propheta unum ex fructibus doctrinæ divinæ, qui est, ut homo doctus à Deo moderatiùs ferat persecutiones impiorum, *donec* hi intereant. *Ut mitiges ei* ærumnas et calamitates, quæ pio homini obveniunt *à diebus malis*, à tempore videlicèt persecutionis et tribulationis: et quamdiù mitigatione istâ opus erit, *donec fodiatur peccatori fovea*, id est, *donec* ii intereant, qui ipsum vexant.

14. *Quià non repellet Dominus plebem suam: et hæreditatem suam non derelinquet*. Reddit rationem cur dixerit, *donec fodiatur peccatori fovea*. Præparatur enim interitus peccatoribus à providentiâ divinâ, *quià Dominus non repellet plebem suam*, quamvis ei ad tempus videatur iratus, et affligi eam sinat. Atque idem aliis verbis

repetit : *Et hæreditatem suam, etc.* Vocatur autem *plebs* et *hæreditas* Dei cœtus piorum.

15. *Quoadusquè justitia convertatur in judicium: et qui juxtà illam omnes qui recto sunt corde.* Declarat Propheta cœtum justorum non repellendum, neque derelinquendum à Deo, usque ad diem ultimi judicii, id est, quamdiù versamur in periculis tentationum. *Quoadusquè justitia convertatur in judicium*, id est, usque ad illum diem, in quo *justitia* divina, quæ nunc videtur esse quasì in habitu vel in potentiâ, dùm non punit impios, nec remuneratur pios, prodibit in actum *judicii*, et quæ erat *justitia* quasì habitualis, fiet *justitia* actualis reddens omnibus pro meritis sivè coronam *justitiæ*, sivè stipendium mortis æternæ. *Et qui juxta illam, etc.*, id est, et tunc qui *juxtà* divinam *justitiam*, quæ admirabilis apparebit in nubibus, proximi sedebunt, eam non timebunt, sed diligent, cùm sint *recti corde*, id est, conformes rectitudini ejus, ac per hoc justi.

16. *Quis consurget mihi adversùs malignantes? aut quis stabit mecum adversùs operantes iniquitatem?* q. d. Dùm differtur adhuc ista conversio justitiæ in judicium, valdè necessarium est intereà divinum adjutorium adversùs injustorum persecutiones. *Quis consurget mihi*, id est, pro me, ùt rectè interpretatur S. Hier. *adversùs malignantes?* quis me à tanto numero malignorum hominum ac dæmonum proteget, *aut quis stabit mecum*, ut me videlicèt defendat *adversùs operantes iniquitatem?* Hoc posterius est repetitio prioris.

17. *Nisì quià Dominus adjuvit me: paulò minùs habitâsset in inferno anima mea.* Declarat magnitudinem periculi, in quo versamur ob multitudinem malignantium, qui undique nobis occurrunt. Induit autem Propheta personam omnium piorum, et ait : *Nisì quià Dominus adjuvit me*, i. e. *nisì Dominus adjuvisset me, paulò minùs habitàsset, etc.*, id est, parùm abfuisset, quin hostes spoliàssent me vitâ, et ad inferos misissent. Posset etiàm hoc de morte animæ et de inferno damnatorum intelligi.

18. *Si dicebam : Motus est pes meus : misericordia tua, Domine, adjuvabat me.* Explicat in quo consistat auxi-

lium illud sinè quo in inferno habitâsset anima ejus. *Si dicebam* Deo in oratione: *Motus est pes meus*, id est, vacillant res meæ, perii, actum est de me, ni succurras: *misericordia tua, Domine, adjuvabat me*, q. d. statim atque Deo exposui necessitatem et periculum meum, ac simul infirmitatem meam, opem tulit mihi, illuminans intellectum, purificans affectum, et vires tribuens voluntati, etc. Ità S. Hieron., Tirin., Bellarm. et alii.

19. *Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Deus justis per providentiam suam etiàm tribuit magnam et ineffabilem *consolationem*, quæ tribulationes vertit in materiam gaudiorum. Hinc ait: *Secundùm multitudinem, etc.*, i. e. juxtà mensuram dolorum qui tristitiam in corde meo gignebant, *consolationes tuæ, etc.*, id est, tribuisti *consolationem* in *animâ*, quæ mitigavit tristitiam cordis ex *doloribus* carnis provenientem. Sic ait Paulus: *Superabundo gaudio in omni tribulatione nostrâ.* 2. Cor. 7.

20. *Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis: qui fingis laborem in præcepto?* Reddit rationem, cur Deus consoletur justos in tribulationibus eorum: et ratio est, quià Deus justissimus cùm sit, et præcepta laboriosa hominibus dederit, æquum fuit, ut jugum legis alioquì asperum et durum oleo consolationis liniret, et suave redderet. *Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis*, id est, *numquid adhæret* sivè adjungitur tibi thronus *iniquè* judicantium, vel, an aliquid tibi commune est, cum *iniquo* tribunali? *qui fingis laborem in præcepto*, i. e. tibi, qui in præceptis tuis observandis *laborem* inseris, sivè facis, ut præcepta tua non sinè *labore* impleri possint. Hæc videtur litteralis expositio hujus loci satis obscuri: plures alias adhuc habet Bellarm. col. 716.

21. *Captabunt in animam justi: et sanguinem innocentem condemnabunt.* Concludit psalmum affirmans impios iniquè acturos adversùs justos, sed providentiam divinam vigilaturam, et utrisque tandem pro meritis retributuram. *Captabunt in animam justi*, i. e. homines iniqui insidiabuntur *justis*, ut *capiunt* eos, *et sanguinem in-*

nocentem condemnabunt, id est, et morti innocentem addicent, quamvìs innoxium esse non ignorent.

22. *Et factus est mihi Dominus in refugium; et Deus meus in adjutorium spei meæ*, q. d. Illi quidem insidiabuntur mihi homini justo, meque ad mortem etiàm condemnabunt (loquitur enim Propheta in personâ justorum): sed *Dominus factus est mihi in refugium*, ut mihi non noceant insidiæ eorum: *et Deus meus* factus est mihi *in adjutorium spei meæ*, id est, factus est, quasì petra solida, in quâ tutò innitur spes mea.

23. *Et reddet illis iniquitatem ipsorum: et in malitiâ eorum disperdet eos: disperdet illos Dominus Deus noster.* Hæc est justissima providentia Dei, ut tandem justos adjuvet et iniquos disperdat. *Reddit illis, etc.*, id est, Deus faciet, ut *iniquitas* impii revertatur in caput ipsius impii, dùm justo non nocet, qui ob patientiam coronatur, et ipsi impio nocet, qui ob malitiam punitur. Quod explicatur sequentibus verbis: *et in malitiâ eorum disperdet eos: disperdet illos Dominus Deus noster*, cujus providentiam aut negaverant, aut contempserant.

PSALMUS XCIV.

SYNOPSIS.

Continet incitationem ad laudandum Deum cordè, voce et opere: quare Ecclesia catholica rectissimè hunc psalmum esse voluit initium nocturnæ psalmodiæ, quæ, ùt longissima est, ità istâ præparatione et exhortatione indigebat. Psalmi titulus est: Laus Cantici ipsi David.

℣. 1. *VENITE, exultemus Domino: jubilemus Deo salutari nostro.* Invitat primùm ad *exultationem* spiritûs, deindè ad *jubilationem* vocis: non enim rectè *jubilamus* voce, nisi priùs mens excitata sit in Deum per internam lætitiam et admirationem. Ait igitur: *Venite, exultemus, etc.*, id est, omnes simul uniti *exultemus* spiritu, coràm Domino præ lætitiâ gestientes, et voce *jubilemus Deo*, qui est salus nostra.

2. *Præoccupemus faciem ejus in confessione : et in psalmis jubilemus ei.* Hoc est, maturemus antè lucem venire ad Deum, et summo manè appareamus antè *faciem ejus* in laude et gratiarum actione, sivè ad laudandum eum. Potest etiàm hic esse sensus : *Præoccupemus faciem ejus in confessione*, id est, antequàm Dominus ad judicium veniat, et vindictam de peccatis sumat, præveniamus eum, confitendo peccata nostra, vel præveniamus iram ejus, et antequàm irascatur, confiteamur peccata, *et simul jubilemus in psalmis* extollendo misericordiam ejus. Hic posterior sensus videtur magis ad mentem S. Hieron., S. Aug., S. Greg. Naz., Theodor. et Euthymii.

3. *Quoniàm Deus magnus Dominus : et rex magnus super omnes deos.* Reddit quinque rationes, cur Deus à nobis laudandus sit. Prima est, quià Deus noster est *magnus Dominus*, et *magnus rex super* omnes alios reges, qui etiàm *dii* dici solent.

4. *Quià in manu ejus sunt omnes fines terræ: et altitudines montium ipsius sunt.* Altera ratio est, quià Dominus habet in potestate orbem *terræ :* proindè omnes, qui *terram* incolunt, ipsi subjecti sunt, et sacrificium laudis illi debent. *Quià in manu ejus*, id est, in potestate ejus *sunt omnes fines terræ*, id est, tota *terra* usque ad ultimos ejus *fines. Et altitudines montium ipsius sunt*, id est, non solùm longitudo et latitudo *terræ*, sed etiàm omnis *altitudo* usque ad *altissimos montes* ad ejus ditionem pertinet. Observandum est, quòd in codice quodam antiquo, ex quo legitur hic psalmus communiter in Ecclesià, huic versui præmittatur : *Quoniàm non repellet Dominus plebem suam.* Item legitur: *altitudines montium ipse conspicit*, pro *ipsius sunt*, quod nihil aliud significat, nisi Dominum esse quolibet altissimo monte altiorem.

5. *Quoniàm ipsius est mare, et ipse fecit illud : et siccam manus ejus formaverunt.* Tertia ratio est, quià Deus non solùm terræ, sed etiàm *maris* Dominus est, quippè qui *fecit illud*, et arenam *siccam* illi circumdedit, in quâ tanquàm in vase continetur : quare æquum est, ut homines, qui ex *mari* maxima commoda percipiunt, illi gratias agant, eumque laudibus efferant.

6. *Venite, adoremus, et procidamus: et ploremus antè Dominum, qui fecit nos.* Quarta ratio est, quià idem Dominus non solùm fecit terram et maria, sed etiàm nos homines fecit: nos autem factorem nostrum peccatis offendimus. *Venite, adoremus, et procidamus,* et *ploremus* deflentes ingratitudinem et peccata nostra *antè Dominum, qui fecit nos,* ac per hoc omni jure Dominus noster est, atque illi omnem obedientiam debemus. *Adorare* in Hebræo significat *prosterni et procumbere,* quod explicatur per vocem *procidamus.*

7. *Quià ipse est Dominus Deus noster: et nos populus pascuæ ejus, et oves manûs ejus.* Hæc est quinta ratio, quià Dominus non solùm nos fecit, sed particulari providentià nos regit, quomodò pastor proprium gregem. Dicimus autem *oves manûs* Dei, vel quià Deus nos fecit, ùt exponit S. August., vel quià Deus, quasi *manu* proprià nos regit, ùt communiter alii.

8. *Hodiè si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Hæc est secunda pars psalmi, quà Propheta exhortatur populum Dei, ut non solùm voce, sed etiàm opere Deum laudet. Sacrificium autem operis Deo gratissimum est obedientia, quam exhibemus præceptis ejus. Sic igitur hìc dicit Spiritus S. *Hodiè si vocem ejus,* id est, Domini, *audieritis,* id est, *si vocem* meam *audieritis,* qui Dominus vester sum, *nolite obdurare corda vestra.* Illud *hodiè* significat hoc tempore, i. e. dùm tempus hujus vitæ durat. Illud, *nolite obdurare corda vestra,* significat, parùm prodesse *vocem* Domini *audire,* nisì ea *vox* penetret intima cordis, et inflectat ad fidem et obedientiam: cur autem *vox* Dei non penetret, causa est, *durities* cordis.

9. *Sicùt in irritatione secundùm diem tentationis in deserto: ubì tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, et viderunt opera mea.* Ponit exemplum obdurationis: nàm patres antiqui educti de Ægypto, non semel obduraverunt cor suum, nolentes credere promissis Dei, neque illi obedire. *Sicùt in irritatione,* quandò Deum ad iracundiam provocàrunt, quod factum est *secundùm diem tentationis in deserto,* id est, in tempore illo quo me sæpiùs *tentaverunt in deserto,* ubì scilicèt *tentaverunt me* explorare volentes omnipotentiam meam, *pro-*

baverunt me, et viderunt opera mea, id est, ubi etiàm experti sunt me esse Omnipotentem, quià viderunt mirabilia *opera mea*.

10. *Quadraginta annis offensus fui generationi illi, et dixi: Semper hi errant corde.* Explicat clariùs tempus irritationis et tentationis in deserto. *Quadraginta annis*, i. e. toto tempore, quo duxi eos per desertum, *offensus fui generationi illi*, id est, *offensus* ab illis, sivè infensus illis fui, *et dixi: Semper hi errant corde*, id est, ducuntur variis desideriis, et ideò errant, et vagantur extrà rectam viam salutis. Psalterium Romanum habet: *Quadraginta annis proximus fui generationi huic*, quod idem est cum superiore: scilicèt, propinquavi illis, ut de proximo querelas illorum audirem, eosque variis plagis flagellarem.

11. *Et isti non cognoverunt vias meas: ùt juravi in irâ meâ: Si introibunt in requiem meam.* Declarat, cur corde erraverint: quià *non cognoverunt vias*, id est, leges *meas*, et sensus est: Isti, qui *semper errant corde, non cognoverunt vias meas*, quibus itur ad requiem, ac per hoc in illam non introierunt, *proùt juravi in irâ meâ: Si introibunt*, id est, quòd non introibunt *in requiem meam.* Per requiem intelligitur terra promissionis, in quam paucissimi eorum, qui ex Ægypto exierunt, introierunt. Anagogicè intelligitur cœlum. Ad Hebr. 3. et 4. Cæterum in Psalterio Romano, et apud S. August. habetur: *quibus juravi*, sed sensus semper est idem.

PSALMUS XCV.

SYNOPSIS.

Invitat omnes ad laudandum Deum in Sion, aut potiùs in Ecclesiâ Christi, ob redemptionem et salutem per Christum partam, et ob judicia Dei æquissima. Ità sentiunt S. Hier., S. Aug., S. Ambr., S. Chrys., Theodor. et Euthym. Porrò quamvìs hic Psalmus 1. Paral. 16. dicatur cantatus fuisse in translatione arcæ in Sion: tamen videtur iterùm decantatus, cùm templum Dei reædificabatur post Babylonicam captivitatem. Undè multi interpretes suspicantur, ab Esdrâ additum fuisse titulum: Canticum ipsi David, quandò domus ædificabatur post captivitatem.

℣. 1. *CANTATE Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra.* Incipit ab exhortatione ut pro communi beneficio communiter ab universâ *terrâ* gratiæ agantur Deo. Ter autem repetit, *Cantate Domino*, ùt etiàm infrà *Afferte Domino*, ut obscurè insinuaret Mysterium SS. TRINITATIS, quod in T. N. apertè prædicandum erat. Vocat *canticum novum, canticum* pulchrum, et sapienter compositum, vel *canticum* pro novo beneficio.

2. *Cantate Domino, et benedicite nomini ejus: annuntiate de die in diem salutare ejus.* Incipit explicare materiam *cantici* et laudationis, quæ est Salvatoris adventus. *Annuntiate de die in diem salutare ejus*, id est, prædicate cum cantu, et laudibus salutem venturam, *de die in diem*, id est, omni die.

3. *Annuntiate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus*, id est, notam facite non solùm Judæis, ùt faciebant Prophetæ, sed etiàm *Gentilibus* gloriam Dei: et *annuntiate* omnibus populis admiranda opera Dei, ex quibus manifestatur *gloria* ejus.

4. *Quoniàm magnus Dominus, et laudabilis nimis: terribilis est super omnes Deos.* 5. *Quoniàm omnes dii gentium dæmonia: Dominus autem cælos fecit.* Declarat,

quæ sit gloria Domini, quæ mirabilia opera ejus, quæ paulò antè semper, et ubique prædicanda esse dicebat. Hæc est ergò gloria Domini quòd *magnus* sit absolutè quoad omnia; quòd juxtà hanc magnitudinem sit *laudabilis* valdè, quòd denique *terribilis* sit *super omnes Deos*, qui ullo modo dicuntur dii. *Quoniàm omnes dii gentium dæmonia, etc.*, id est, propterea Dominus *terribilis est super omnes deos*, falsos videlicèt, et à gentibus per errorem adoratos, *quoniàm* hi *dii* non sunt veri *dii*, sed *dæmonia*, sivè spiritus mali; *Dominus autem* non est spiritus creatus, sed spiritus creator, qui *cœlos fecit* et omnia quæ cœli ambitu continentur, i. e. res omnes creatas.

6. *Confessio et pulchritudo in conspectu ejus: sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus.* Dixerat, Deum esse magnum et terribilem: nunc addit eundem esse undique laudabilem, pulcherrimum, gloriosum, sanctissimum. *Confessio et pulchritudo in conspectu ejus*, sivè, ùt Chaldæus habet, *laus et gloria coràm eo*, id est, laus, seu materia laudis et pulchritudo, sivè decor et gloria semper adsunt Deo. *Sanctimonia*, id est, sanctitas, sivè puritas, *et magnificentia*, sivè majestas, semper relucent *in sanctificatione ejus*, id est, in sanctuario sivè templo sancto, quod in cœlis ipse Deus habet.

7. *Afferte Domino, patriæ gentium, afferte Domino gloriam et honorem: afferte Domino gloriam nomini ejus.* Prædixerat prædicandam esse notitiam Dei omnibus gentibus per Christi adventum: nunc prædicit convertendas esse omnes *gentes* et glorificaturas Deum. Sed prædicit hoc iterùm per modum hortantis, dicens: *Afferte Domino, patriæ gentium*, id est. O familiæ *gentium* (nàm πατριαὶ grecè familiam significat) toto orbe diffusæ, cùm vobis annuntiata fuerit *gloria* Domini, qui de cœlo ad terram descendit, et peractâ redemptione iterùm gloriosus ascendit: accurrite ad tabernaculum Domini, et *afferte gloriam et honorem*, glorificando verbis et operibus Deum, et sanctum *nomen ejus*.

8. *Tollite hostias, et introite in atria ejus: adorate Dominum in atrio sancto ejus.* Intelligenda videtur hæc oblatio de spiritualibus *hostiis*, quales sunt sacrificium

cordis contriti, confessio peccatorum, oratio, jejunia, etc. Etiàm sunt qui hunc locum exponunt de sacrificio Missæ, quod successit omnibus sacrificiis Hebræorum.

9. *Commoveatur à facie ejus universa terra : dicite in gentibus, quià Dominus regnavit.* Hactenùs quasì à longè prævidit *regnum* Messiæ, et ad annuntiandum et recipiendum eum hortatus est: nùnc quasì ipsum venientem cernat spiritu exultat et hortatur ad venerationem et lætitiam. S. Hieron. et S. Aug. utì et Græci, Theodor., Euthym. et alii hæc referunt ad utrumque Christi adventum; ait igitur: *Commoveatur à facie ejus universa terra*, id est, *commoveantur* commotione timoris et reverentiæ omnes habitatores *terræ* antè faciem Domini venientis. *Dicite in gentibus, quià Dominus regnavit*, id est, prædicate *gentibus* omnibus, quòd Dominus adveniens *regnum suum* auspicatus sit. Justin. Mart., Tertull., Cyprian., Lactant., Aug. et alii legunt, *quià Dominus regnavit à ligno*, ex qua lectione Ecclesia videtur illud accepisse :

> Impleta sunt quæ concinit
> David fideli carmine,
> Dicens : In nationibus
> Regnâvit à ligno Deus.

10. *Etenim correxit orbem terræ, qui non commovebitur: judicabit populos in æquitate.* Hoc regnum meritò convenire Christo, probat duplici ratione: prima est, quià *correxit orbem terræ, etc.*, id est, quià *orbem terræ* nutantem ob pravas institutiones gentilium, ità *correxit* per legem Evangelicam, ut jàm *commoveri* non possit, si legem illam sequatur et observet, *judicabit populos, etc.:* hæc est altera ratio, q. d. non solùm *correxit orbem terræ* sanctissimis legibus suis, sed etiàm tempore suo orbem justissimè *judicabit.*

11. *Lætentur cœli et exultet terra, commoveatur mare, et plenitudo ejus: gaudebunt campi, et omnia quæ in eis sunt.* 12. *Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum à facie Domini, quià venit: quoniàm venit judicare terram.* Excitat ad lætitiam omnes creaturas propter adventum Do-

mini tùm primum, tùm secundum. Primus enim adventus omnia consecravit, secundus omnia glorificabit. *Lætentur* ergò *cœli, et exultet terra*, quæ sunt partes mundi principales : *commoveatur etiàm mare* motu exultationis, *et plenitudo ejus*, id est, omnia quæ continentur in eo. *Gaudebunt campi, etc.*, id est, sic erit, ùt optavi, nàm *gaudebunt campi et omnia quœ in eis sunt :* imò etiàm ipsa *ligna sylvarum exultabunt* ad præsentiam Conditoris : *exultabunt* autem *quià venit* Dominus redempturus orbem terræ in misericordià : et *quoniàm* iterùm *venit judicare* orbem terræ in justitià, ità S. Hier., S. Aug., Theodoret., Euthym., Tirin., Bellarm. et alii.

13. *Judicabit orbem terrœ in œquitate, et populos in veritate suâ.* Concludit prædicens, quale futurum sit illud judicium. Scilicèt *judicabit orbem terrœ in œquitate*, id est, in justitià, idem repetit, *et populos in veritate suâ*, id est, in eâ veritate et fidelitate, quâ semper adimplet, quod promisit; promisit autem, se redditurum unicuique secundùm opera sua, non accepturum personas, justè denique *judicaturum.*

PSALMUS XCVI.

SYNOPSIS.

Depingit extremum judicium et majestatem judicis Christi : idque ex occasione terrœ à se recuperatœ, postquàm hostibus erepta, et sibi legitimo Domino reddita est, fortè post cœdem Absalonis : undè psalmo prœmittitur hic titulus: Huic David, quandò terra ejus restituta est.

℣. 1. *Dominus regnavit, exultet terra : lœtentur insulœ multœ.* Sensus est : Christus *Dominus*, qui aliquandò humilis antè reges judicandus stetit, jàm *regnavit*, quià data est ei potestas in cœlo et in terrâ, Matth. 28; ideò *exultet terra : et lœtentur insulœ multœ*, id est, *exultent* et *lœtentur* omnes habitantes orbem terrarum, sivè habitent continentem *terram*, sivè *insulas*, quæ plurimæ sunt in mari.

2. *Nubes et caligo in circuitu ejus : justitia et judicium correctio sedis ejus.* Significatur adventus Christi ad *judicium*, veniet enim in nubibus cœli. Matth. 24 et 26. *Nubes et caligo in circuitu ejus*, id est, *nube* caliginosâ et spissâ, in modum throni adaptatâ, circumdatus Christus descendet. *Justitia et judicium* erunt *correctio sedis ejus*, id est, rectitudo et stabilitas throni ejus consistet in *justitiâ* et *judicio*. S. Hier. illud *correctio* vertit *firmamentum*, et 70 Interpretes alibì vertunt stabilitas, rectitudo, præparatio.

3. *Ignis antè ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus.* Significatur *ignis* ille, qui præibit antè judicium, et quo conflagrabit universus orbis. Ità Theodor. et Theologi, atque Interpretes passim contrà Jansenium, qui id exponit de linguis igneis in Pentacoste. Dicit autem Propheta solos *inimicos* Dei illo *igne* inflammandos, quià hi molestissimè ferent per illum *ignem* absumi opes omnes terrenas, quas diligebant.

4. *Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ : vidit et commota est terra.* Declaratur modus, quo antè judicium ignis maximus exorietur : id enim fiet per instrumenta *fulgurum*, quæ frequentissima erunt : quæ ubì *illuxerint orbi terræ, terra* ipsa, quasì sensum haberet et videret horrendam speciem cœlestium jaculorum, tota contremiscet et tremore *commovebitur*.

5. *Montes sicùt cera fluxerunt à facie Domini : à facie Domini omnis terra*, q. d. *Montes* quantumvis maximi et durissimi sint, imò omnis terra vim divinæ potentiæ tunc sustinere non poterunt. Verba autem non ità accipienda sunt, quasì reipsâ futurum sit, ut montes et *omnis terra sicùt cera fluant*, sed quià ità fieret, si Deus vellet.

6. *Annuntiaverunt cœli justitiam ejus : et viderunt omnes populi gloriam ejus*, id est : Tunc *annuntiabunt* (sæpe jàm monuimus Prophetas sumere præteritum pro futuro) *cœli*, id est Angeli de cœlo, *justitiam ejus*, qui veniet reddere unicuique secundùm opera ejus : et tunc *videbunt omnes populi*, nullo excepto, gloriam ejus; quando omne genu *flectetur*, cœlestium, terrestrium, et infernorum.

7. *Confundantur omnes qui adorant sculptilia : et qui gloriantur in simulacris suis.* Per modum imprecationis prædicit *confusionem* maximam, quæ operiet in die judicii omnes idololatras : tunc enim apertissimè cognoscent, idolorum habitatores fuisse spiritus immundos, cum quibus ad æterna supplicia damnabuntur.

8. *Adorate eum omnes Angeli ejus : audivit et lætata est Sion.* 9. *Et exultaverunt filiæ Judææ, propter judicia tua, Domine.* Id est, *Angeli* Christo ad judicium venienti astabunt, et eumdem *adorabunt :* ex quo sequetur maxima *lætitia* et *exultatio* in veris fidelibus, cùm viderint tantâ gloriâ coràm toto mundo affici Dominum suum. Utitur autem Propheta apostrophe ad *Angelos*, et quasi exhortatur ad faciendum, quod suâ sponte eos facturos esse prævidebat. Per *Sion* significatur Ecclesia, per *filias Judææ* animæ fideles.

10. *Quoniàm tu Dominus altissimus super omnem terram : nimìs exaltatus es super omnes deos.* Reddit rationem cur populus Dei exultabit, quià ex iis, quæ dicta sunt, colligetur Dominum populi Dei, esse verè supremum Dominum. Nunquàm enim Deus manifestavit gloriam suam apertiùs, quàm faciet in novissimo die, quandò omnes omninò homines, et Angeli tàm boni quàm mali curvabunt genua antè illum.

11. *Qui diligitis Dominum, odite malum : custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos.* Concludit psalmum, exhortans populum Dei ad sectandam vitæ puritatem et sanctitatem, quæ et in hoc et in futuro tempore magnum præmium habebit : præmium subjungit exhortationi, dicens : *Custodit Dominus, etc.*, id est, *Custos* est Dominus fidelis et diligens, fortis et prudens diligentium se, ut vitam ipsorum defendat et liberet de potestate iniquorum, qui ordinariè inimici sunt hominum justorum.

12. *Lux orta est justo, et rectis corde lætitia.* Hoc est alterum præmium justorum, quòd non solùm liberabuntur à malis, sed etiàm implebuntur bonis. Per *lucem* potest intelligi *lux* favoris divini, vel, quod verius videtur, lumen justitiæ et intelligentiæ, de quo habetur Sap. 5. Et quià gaudium est *justo* facere justitiam, ùt

Philosophus docet, rectè subjungitur *et rectis corde lætitia; justitia* enim dirigit cor, et *recto cordi* ineffabilis infunditur *lætitia.* Posset etiàm per *lucem* suprà intelligi *lux* æternæ et cœlestis gloriæ.

13. *Lætamini, justi, in Domino: et confitemini memoriæ sanctificationis ejus.* Hoc sequitur ex iis, quæ dicta sunt. Si enim *lætitia orta est rectis corde,* utique sequitur, ut *recti corde* sivè *justi* lætentur, idque in solo Domino, qui eis justitiam et lætitiam donat. Nec solùm lætari debent justi in Domino, sed etiàm *confiteri memoriæ sanctificationis ejus*, id est, laudibus celebrare *memoriam sanctificationis* à Deo acceptæ. Potest etiàm per *sanctificationem* intelligi *sanctitas* Dei, quà ipse sanctus est. Est autem confiteri *memoriæ sanctitatis* Dei, cum laudibus semper recordari Deum nostrum sanctissimum esse, ac per hoc debere nos summo studio *sanctitati* studere.

PSALMUS XCVII.

SYNOPSIS.

Prædicit David ferè, ùt in psalmo* 95, *Christi adventum primum et secundum, illum ad salvandum, istum ad judicandum. Titulus est : **Psalmus ipsi David.**

℣. 1. *CANTATE Domino canticum novum : quià mirabilia fecit.* Invitat homines ad Deum laudandum ob *mirabilia* quæ fecit.

2. *Salvabit sibi dextera ejus et brachium sanctum ejus.* Explicat, quæ sint illa *mirabilia :* et proponit unum in quo continentur omnia. Hoc *mirabile* fecit Dominus, quòd ipse solus virtute suà *salvavit* mundum. Illud *salvavit* potest referri ad Filium, qui suà virtute mundum *salvavit;* et ad Patrem, qui per dexteram suam, id est, per Christum, mundum *salvavit.* Illud *sibi* secundùm hebraicam phrasin idem significat, quod *ipsa*, ac si Propheta dixisset: dextera *ipsa* salvavit, sivè *ipsa* salutem mundi operata est. *Et brachium sanctum ejus*, est

repetitio: idem enim est *dextera* et *brachium*, id est, virtus et potentia.

3. *Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam.* Potest hic versus etiàm referri ad Patrem, qui *notum fecit* Salvatorem, quem misit, per Prophetas, et deinde per Apostolos, et per eosdem *revelavit justitiam suam.* Potest etiàm referri ad Filium, qui ipse prædicando *notum fecit salutare suum*, id est, salutem quam attulerat. Posteà *in conspectu gentium* per Apostolos suos *revelavit justitiam suam*, id est, mysterium absconditum *gentibus* manifestavit; est autem hoc mysterium *justitia sua*, id est, adimpletio promissionis de redemptione generis humani.

4. *Recordatus est misericordiæ suæ, et veritatis suæ domui Israël.* Hæc est ratio, cur Deus notum fecerit *salutare suum*, etc., quià hoc promiserat Patribus: et quamvis distulerit aliquamdiù implere: tandem tamen *recordatus est*, id est, fecit quod faciunt ii qui *recordantur:* non enim in Deum cadere potest oblivio, sed metaphoricè dicitur *recordari*, cùm implet quod distulerat implere, quasì oblitus esset. *Recordatus est* igitur *misericordiæ*, quâ promisit Patribus Salvatorem, et *recordatus est veritatis suæ*, id est, fidelitatis et justitiæ in adimplendâ promissione: Hæc autem facta *domui Israël* non gentibus, tametsì etiàm harum misereri decreverat Deus.

5. *Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.* Hìc declaratur fructus prædicationis apostolicæ: non enim frustrà *notum fecit Dominus* per evangelicam prædicationem *salutare suum.* Audierunt enim gentes et crediderunt, atque super fidem et experimentum gratiæ *viderunt omnes termini terræ*, id est, tota *terra* usque ad *terminos* suos salutem sivè Salvatorem. Illud *omnes termini terræ*, non singuificat omnes et singulos homines, sed multos ex omni natione et gente.

6. *Jubilate Deo omnis terra: cantate et exultate et psallite.* Prædicit gaudium ex notitià Salvatoris oriturum: idque per modum invitantis et cohortantis. *Jubilate*, inquit, *omnis terra*, id est, omnes fideles, qui pervenistis ad notitiam veri Dei, et Salvatoris Jesu Christi,

magnâ voce laudate et gratias agite, *cantate*, linguâ, *exultate* animis, *psallite* moribus, et quià mores, sivè virtutum opera multiplicia sunt, ideò multa hìc subjiciuntur genera instrumentorum.

7. *Psallite Domino in citharâ, in citharâ et voce psalmi : in tubis ductilibus et voce tubæ corneæ.* Quatuor instrumenta numerantur, quibus Deo psallere debent, qui viderunt salutare Dei per fidem, et videre cupiunt per speciem : *cithara, psalterium* (idem enim significat in voce *psalmi*, et in sonitu psalterii), *tuba ductilis*, id est, è fuso ductoque metallo confecta, et denique *tuba cornea*. Hæc instrumenta erant in usu apud Hebræos secundùm litteram ; sed à variis variè explicatur eorum significatio spiritualis. Bellarminus applicat quatuor virtutibus cardinalibus: *citharam* prudentiæ, *psalterium* justitiæ, *tubam ductilem* fortitudini, *tubam corneam* temperantiæ, etc.

8. *Jubilate in conspectu regis Domini : moveatur mare et plenitudo ejus : orbis terrarum, et qui habitant in eo.* Invitat ad jubilandum non solùm terram in genere, sed omnes partes ejus. *Jubilate in conspectu regis Domini*, id est, cùm advenerit *rex* magnus, qui *Dominus* omnium est. *Moveatur* ergò *mare*, et quidquid in eo est, motu exultationis; *moveatur* quoque simili exultationis motu *orbis terrarum*, et universi *qui habitant in eo*, id est, omnes homines, quià Dominus Salvator est omnium, maximè fidelium. 1. Tim. 4.

9. *Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt à conspectu Domini : quoniàm venit judicare terram.* Mare et terram invitavit : invitat nunc *flumina* et *montes*, ut similiter edant signa lætitiæ. Sonitum fluminum comparat *complosioni manuum:* quòd autem dicitur *montes exultabunt*, in Hebræo est, *montes laudabunt*, sed omnia sunt metaphorica. Optat ergò Propheta ex amore, et desiderio ergà Messiam venturum, ut omnes res creatæ lætentur et laudent eo modo quo possunt. Illud *quoniàm venit judicare terram*, vel ad primum, vel potiùs ad secundum adventum referri potest.

10. *Judicabit orbem terrarum in justitiâ, et populos in æquitate.* Hæc conclusio eadem est cum conclusione

psalmi 95, excepto ultimo vocabulo, *in æquitate*, per quam intelligitur *directio*, sivè *rectitudo*, et est repetitio sivè declaratio vocabuli justitiæ.

PSALMUS XCVIII.

SYNOPSIS.

Cohortatur Propheta ad agnoscendum regnum Dei, eundemque Deum adorandum et invocandum, uti fecerunt Moyses, Aaron et Samuel. Est autem in verbis psalmi duplex sensus: unus de regno David, monte Sion et arcâ Testamenti; alter de regno Christi, de Ecclesiâ et de glorioso corpore ejus. Titulus est idem cum superiore.

Ý. 1. *DOMINUS regnavit, irascantur populi, qui sedet super Cherubim, moveatur terra.* Significatur stabilitum fuisse regnum Dei in Jerusalem tempore Davidis, quantumvis inimici ejus idololatriæ indignarentur et turbarentur. *Dominus regnavit, irascantur populi*, id est, *irascantur* licèt et indignentur *populi*, hostes Israëlis, *regnavit* ab initio, regnabitque æternùm Dominus. *Qui sedet super Cherubim, moveatur terra*, id est, ille *Dominus regnavit*, *qui sedet* propitiatorio *super Cherubim*, quasi in curru suo triumphali, ac manifestat se Israëli, dans dona ac beneficia et responsa: ille, inquam, *regnavit*, *moveatur* licèt et turbetur *terra*. Juxtà posteriorem sensum, de quò suprà diximus, significatur regnum Christi declaratum post resurrectionem et ascensionem ejus: tunc enim *irati sunt populi, et commota est terra* contrà Dominum; sed illis invitis et repugnantibus *regnavit Dominus* Christi, et contrita sunt idola, etc.

2. *Dominus in Sion magnus: et excelsus super omnes populos.* Redditur ratio, cur frustrà *irascantur populi*, vel adversùs Deum, qui regnum suum stabilivit *in Sion*, quià ipse regnans *in Sion magnus est, et excelsus, etc.*, vel adversùs Christum, qui regnat in Ecclesiâ, quæ per *Sion* et Jerusalem intelligitur, quià *magnus est et excelsus super omnes populos*, ut nullus ei resistere valeat.

3. *Confiteantur nomini tuo magno : quoniàm terribile et sanctum est : et honor regis judicium diligit.* Hortatur Propheta, ut non solùm non irascantur adversùs Dominum, sed potiùs ad illum conversi laudibus celebrent *nomen* ejus, *quoniàm terribile et sanctum est.* Id quod sequitur : *et honor regis judicium diligit*, est quasì ratio quædam, cur *nomen* Dei sivè Christi sit terribile et sanctum. Illud *et* enim ponitur pro *quià*, utì etiàm sæpiùs alibì. Est ergò sensus iste : Terribile et sanctum est *nomen* Domini, qui *rex* justissimus est, quoniàm dignitas regia (hoc significat *honor regis*), vel sanctitas regia, vel auctoritas regia, id propriè requirit, ut *rex judicium diligat*, hoc est amore justitiæ rectè judicet.

4. *Tu parâsti directiones : judicium et justitiam in Jacob tu fecisti.* Quasì Deo vel Christo dicat : Verè tu, ùt rex optimus et justissimus, *justitiam diligis :* nàm *tu parâsti directiones*, id est, leges rectissimas nobis sanxisti, inquit S. Hieron. Et præthereà *judicia* rectissima exercendo demonstrâsti te *diligere justitiam*, nàm *in populo tuo Jacob* semper *justitiam et judicium fecisti*, puniendo peccata et remunerando benefacta, ùt patet ex Testamento veteri et novo.

5. *Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus : quoniàm sanctum est.* Ex his colligit Propheta, *adorandum* esse Deum : et quidem juxtà priorem sensum hortatur ad Deum *adorandum* non solùm in se ipso, sed etiàm in arcâ fœderis, quæ dicebatur *scabellum pedum ejus.* 1. Paral. 28. Juxtà sensum posteriorem, hortatur Propheta, ut omnes *adorent* humanam Christi naturam, quæ *scabellum* est divinitatis, longè nobiliori modo, quàm esset arca fœderis. Neque solùm *adoranda* est Christi humanitas, ùt est in propriâ formâ, sed etiàm ùt latet sub speciebus sacramentalibus in Eucharistiâ : sic docent ex hoc loco psalmi S. Ambr. lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12, et S. Aug. in explicatione hujus versiculi. Ex quo refellitur error hæreticorum qui negant Christum in Eucharistiâ adorandum esse.

6. *Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus : et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus.* Hic jàm ponit Propheta

exemplum, quod imitemur, trium insignium virorum, qui Dominum exaltaverunt et *adoraverunt scabellum pedum ejus*, atque adorantes *invocaverunt Dominum*, et *audivit eos Dominus*, et mirabilia per eos operatus est. Nominat autem tres principes viros, qui super omnes eminuerunt post Remp. Judaicam constitutam. *Moyses* enim fuit summus princeps politicus et summus sacerdos Hebræorum : *Aaron* fuit summus sacerdos tantùm ; *Samuel* summus princeps politicus tantùm ; fuit quidem Samuel etiam Levita, sed extrà ordinem et ex speciali dispensatione et indulto Dei facultatem habuit sacrificandi.

7. *Invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos: in columnâ nubis loquebatur ad eos.* Illud *in columnâ nubis loquebatur ad eos*, vel intelligendum est, ad aliquos eorum, ùt de Moyse constat ex Exod. 32, et de Aaron ex Numer. 16, vel, ùt exponit S. August., per *columnam nubis* significatur obscura locutio, quomodò certum est, etiàm ad Samuelem Deum locutum esse, ùt patet ex 1. Reg. 3.

8. *Custodiebant testimonia ejus et præceptum, quod dedit illis.* Hæc est ratio, cur Deus promptè audiret Moysen, Aaronem et Samuelem, quoniàm obedientes erant ejus imperio. *Custodiebant* enim *testimonia ejus*, id est, omnia mandata, quæ communia erant omnibus, nec solùm hæc, sed *et præceptum quod dedit illis*, id est, *custodiebant* etiàm *præceptum* de rectè gubernandâ et docendâ multitudine, quod propriè ad ipsos, ùt principes populi, pertinebat.

9. *Domine Deus noster, tu exaudiebas eos: Deus, tu propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adinventiones eorum.* Respicit ad molestias et injurias sanctis viris illis illatas à Core, Dathan, Abiron, Saüle, etc., adeòque illud *adinventiones*, accipitur passivè, ùt vertit Symmachus, id est, *adinventiones* quas Moyses, Aaron et Samuel, non faciebant ipsi, sed patiebantur ab aliis. Quare hic est sensus: *Deus, tu propitius fuisti eis*, quandò te invocabant pro peccatis populi : nàm in eorum gratiam toti multitudini parcebas, *et ulciscens in omnes adinventiones eorum*, id est, *ulciscens* fuisti omnes injurias,

quas ipsi patiebantur ab iniquis, qui adinveniebant varias calumnias adversùs sanctos principes suos.

10. *Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate in monte sancto ejus : quoniàm sanctus Dominus Deus noster.* Concludit Propheta, paucis mutatis repetens vers. 5, quoniàm in hoc versu continetur summa totius psalmi, sivè scopus quò omnia diriguntur. Et juxtà sensum priorem, de quo suprà diximus, hortatur David Hebræos, ut *adorent* Dominum *in monte* Sion, ubi erat tabernaculum et ubi futurum erat templum. Juxtà sensum posteriorem hortatur Christianus, ut *adorent* Deum in Ecclesiâ sanctâ, quæ *mons sanctus* et Sion spiritualis est.

PSALMUS XCIX.

SYNOPSIS.

Psalmus habet hunc titulum : Psalmus in confessione : *indè cognoscitur argumentum : Hortatur enim Propheta omnes ad hilarem Dei confessionem, id est, ad laudem, gratiarum actionem et cultum.*

℣. 1. *JUBILATE Deo omnis terra, servite Domino in lætitiâ. Jubilare*, ùt sæpè diximus, est magnâ et lætâ voce laudare : *servire* autem *in lætitiâ*, est non coactè, et cum amaritudine, sed spontaneè; non ex timore, sed ex dilectione obedire.

2. *Introite in conspectu ejus, in exultatione :* id est, *introite* in domum Dei, ubi peculiari modo *conspicitis* Deum et *conspicit* vos Deus; sed *introite in exultatione* cordis, animo erecto et inflammato, ut Deus vos præ desiderio suì *exultantes* videat.

3. *Scitote quoniàm Dominus ipse est Deus : ipse fecit nos et non ipsi nos.* Ad excitandam devotionem, quæ in domo Dei requiritur, nihil magìs prodest, quàm attenta consideratio magnitudinis Dei et beneficiorum ejus, hinc ait : *Scitote, etc.*, id est, considerate et attentâ cogitatione cognoscite, quoniàm *Dominus*, ad quem laudandum et adorandum acceditis, *ipse est* verus *Deus*, quo

nihil majus, etc. *Ipse* etiàm *est*, cui vitam vestram et totum quod estis debetis.

Sed dicet aliquis : Nemo nescit, se non esse à se factum, quid igitur admonet nos Spiritus S. dicens : *ipse fecit nos et non ipsi* fecimus *nos? etc.* ℟. Etiamsi nemo ignorare possit, se non esse sibi vitæ auctorem : tamen multi sunt, qui non considerant à quo *facti sint :* proptereà ultissimum fuit, ut seriò admonerentur homines cogitare, se non esse sibi auctores vitæ, sed vitam et omnia uni debere Deo.

4. *Populus ejus et oves pascuæ ejus : introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis confitemini illi.* Commemorat alterum beneficium Dei; ob quod justum est, ut ei confessionem laudis persolvamus, quià videlicèt non solùm *fecit nos* sed etiàm regit et pascit nos : deindè pergit : *introite portas* domùs *ejus*, sivè tabernaculi ejus, *in confessione* laudis; et *atria ejus in hymnis*, et sic *confitemini illi*, vos omnia illi debere, ac de manu ejus bona omnia suscepisse.

5. *Laudate nomen ejus : quoniàm suavis est Dominus, in æternum misericordia ejus, et usque in generationem et generationem veritas ejus*, sivè veracitas et fidelitas ejus. Addit Propheta tres proprietates Dei, quasi tres rationes cur dignus sit, cur ab omnibus laudetur, quià *suavis*, quià *misericors*, quià *verax*, quæ tria ità connexa sunt, ut unum nascatur ab alio. *Suavis est Dominus*, et quià *suavis*, facile miseretur, quià miseretur, promittit liberationem, quià verax, semper implet promissa.

PSALMUS C.

SYNOPSIS.

David in se ipso describit officium pii et justi principis.
Titulus est : Psalmus ipsi David.

℣. 1. *MISERICORDIAM et judicium cantabo tibi, Domine.* Hæc est quasi præfatio totius psalmi, quâ significat David, se cum cantu celebraturum *misericordiam* et *judicium* Do-

mini, ut omnes intelligant benefacta Davidis, quæ in psalmo commemorantur, esse dona *misericordiæ* Dei, coronanda posteà per *judicium* justum ejusdem Domini.

2. *Psallam et intelligam in viâ immaculatâ, quandò venies ad me.* Dicit se non solùm voce cantaturum *misericordiam* et *judicium* Dei, sed etiàm per instrumentum celebraturum et mente contemplaturum. *Psallam*, id est, psalterium manu pulsabo, *et intelligam in viâ immaculata*, id est, considerabo, attendam, cogitabo *viam immaculatam* et perfectam, quæ consistit in *misericordiâ* et *judicio : quandò venies ad me*, id est, hoc autem faciam, non viribus meis, sed auxilio gratiæ tuæ, *quandò venies ad me*, ut me illumines, et doceas, et accendas, et moveas.

3. *Perambulabam in innocentiâ cordis mei, in medio domûs meæ.* Hìc incipit narrare mores suos laudabiles, ut cæteri imitentur. Ac primò declarat, qualis fuerit apud se et in oculis Dei: deindè qualis fuerit ergà alios et in oculis populi; ait igitur : *Perambulabam, etc.*, id est, vitam ducebam, conservans in primis cordis *innocentiam.* Illud *in medio domûs meæ,* significat, in penetralibus *domûs meæ*, ubì non erat, qui me reprehendere posset. Multi enim publicè videntur innocentes, privatìm tales non sunt.

4. *Non proponebam antè oculos meos rem injustam: facientes prævaricationes odivi.* Innocentiæ cordis addit innocentiam *oculorum* et manuum, q. d. Averti *oculos* tùm mentis, tùm corporis ab omni *injustitiâ :* et non solùm *oculos* averti ab omnibus rebus illicitis, nec tantùm *prævaricationem* legum operari nolui : sed etiàm *odio* habui omnes *facientes* contrà legem.

5. *Non adhæsit mihi cor pravum: declinantem à me malignum non cognoscebam.* Docet nunc qualis esset apud alios : *Non adhæsit mihi cor pravum*, id est, non adjunxit se mihi homo *pravi cordis. Declinantem à me*, id est, à meâ vitâ, et à meis probis moribus, *non cognoscebam*, id est, non tolerabam inter officiales meos.

6. *Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.* Alia virtus planè regia hìc aperitur : David rex sapiens et justus, ejusmodi delatores iniquos gravissimè puniebat.

Extat etiàm apud Ethnicos laus Imp. Trajani, quòd delatoribus operam non daret; et contrà Maximini reprehensio, quòd delatoribus nimiùm indulgeret.

7. *Superbo oculo et insatiabili corde, cum hoc non edebam.* Non solos detractores, sed etiàm *superbos* et cupidos David detestabatur, et meritò: nihil enim tristius accidere populis potest, quàm si ministri principum *superbi*, aut avari sint; ait ergò: *superbo oculo, etc.*, id est, non convescebar quasi domestico, aut familiari homini *superbo oculo*, sivè homini, qui oculis, vel superciliis elatis *superbiam* ostendit: neque convescebar homini *insatiabili corde*, cujus cupiditas nullis opibus *satiatur.* S. Hier. et Euthym. per *insatiabilem corde* avarum intelligunt.

8. *Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum: ambulans in viâ immaculatâ, hic mihi ministrabat.* Jàm David adjungit, eligere se fuisse solitum fideles et probos; hæc enim duo præcipuè requiruntur in bonis ministris, ut *fideles* sint Domino suo, et probi ad propriam et aliorum salutem. *Oculi mei* intenti erant *ad fideles terræ*, id est, ad eos, qui ex omni terrà Israël *fideliores* probabantur, *ut sedeant mecum*, id est, meo lateri perpetuò jungerentur, neque adjuvarent in regno administrando. *Ambulans in viâ immaculatâ*, id est, innocenter vivens, *immaculatis* moribus vitam ducens, is mihi præcipuus minister erat.

9. *Non habitabit in medio domûs meæ, qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.* Q. d. Non erit inter intimos familiares meos, qui facit opera *superba*, qui *superbè* insultat aliis, vel opprimit alios. *Et qui loquitur iniqua*, id est, mendacia, quibus *iniquè* alios fallat sivè in commerciis, sivè in aliis negotiis, *non direxit, etc.*, scilicèt vitam suam, sivè cursum desiderii sui, id est, non prosperatus est coràm me, nec perseveravit apud me; non enim invenit gratiam *in oculis meis.*

10. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Concludit, demonstrans zelum suum in purgandâ *civitate Domini. In matutino*, id est, maturè, celeriter et tempestivè, antequàm mala invalescerent, *interficiebam*

omnes peccatores terræ, eos videlicèt, qui morte digni erant, et quibus vita concedi non poterat sinè periculo innocentum. Id autem faciebam, *ut disperderem, etc.*, id est, ut *civitati* sanctæ pacem suam et tranquillitatem restitueerem, exturbatis indè omnibus perturbatoribus. Hæc, quæ dicta sunt in personâ Davidis, aptiùs conveniunt Christo regi : qui potissimùm *in matutino* futuri sæculi *disperdet omnes operantes iniquitatem*, et deinceps *civitas* sancta, Jerusalem cœlestis erit secundùm nomen suum visio pacis.

PSALMUS CI.

SYNOPSIS.

Titulus est ; Oratio pauperis, Cùm anxius fuerit, et in conspectu Domini effuderit precem suam. *Ex hoc titulo habetur argumentum psalmi : Est enim hic psalmus formula quædam orandi, quâ uti poterit unusquisque pauper et afflictus, cùm valdè anxius fuerit, et effundere voluerit precem suam ad Deum. Ecclesia hunc psalmum numerat inter septem pœnitentiales : non est enim pauperior ac miserior peccatore.*

℣. 1. *DOMINE, exaudi orationem meam : et clamor meus ad te veniat.* Hunc versum assiduè pronuntiat Ecclesia ; didicit enim à Prophetâ, petendam esse à Deo audientiam, antequàm petitiones particulares exponantur.

2. *Non avertas faciem tuam à me, in quâcumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.*

3. *In quâcumque die invocavero te, velociter exaudi me.* Hæc est prima petitio, et principalis alicujus pauperis *tribulati*, sivè peccatoris pœnitentis : prima gratia, et fons gratiarum est respectus Dei : ideò iste primò omnium petit à Deo respici. Addit : *in quâcumque die, etc.*, id est, quandòcumque ex respectu gratiæ tuæ spiritum *contribulatum* gero, et indè clamo ad te : peto, ut benignè *exaudias me.* Et idipsum explicans subjungit : *in quâcumque die invocavero te*, etc.

4. *Quià defecerunt sicùt fumùs dies mei : et ossa mea sicùt cremium aruerunt.* Reddit rationem, cur dixerit: velociter exaudi me. Ratio enim est, quià vita humana velocissimè tendit ad interitum, et ideò nisì peccati vulnus velociter curetur, periculum est, ne plaga incurabilis fiat. *Quià defecerunt, etc.*, id est, tempus vitæ meæ hùcusque transactum, velocissimè præteriit instar *fumi*, et sic transibit quod superest. *Et ossa mea*, quæ sunt quasì columnæ totius corporis, brevissimo tempore *aruerunt*, ac per hoc debilitata sunt, ut brevì ruinam minentur. Per *cremium* intelligitur lignum, seu virgultum aridum, quod facilè cremari potest, ità S. Hieron.

5. *Percussus sum ùt fœnum, et aruit cor meum : quià oblitus sum comedere panem meum.* Pergit deplorare statum suum præteritum, ac dicit: *Percussus sum* à sole prosperitatis mundanæ, *ùt fœnum*, quod facillimè *exarescit : et aruit cor meum*, quià occupatus in curis hujus mundi *oblitus sum comedere panem meum, panem* videlicèt veritatis cœlestis, qui propriè *panis* noster est, non communis cum bestiis. Verissima sententia et ab iis, qui prosperitate fruuntur, assiduè consideranda.

6. *A voce gemitûs mei adhœsit os meum carni meœ.* Explicat nunc dolorem vitæ præteritæ, et fructus dignos pœnitentiæ. *A voce gemitûs mei*, seu propter continuos *gemitus*, et suspiria factus sum exsuccus et sinè carne, adeò ut *ossa adhæreant* cuti meæ; *caro* enim hìc sumitur pro *pelle.* Ità ex S. Hier., Bellarm., Tirin., Le Blanc et aliis.

7. *Similis factus sum pellicano solitudinis : factus sum sicùt nycticorax in domicilio.*

8. *Vigilavi, et factus sum sicùt passer solitarius in tecto.* Addit ad fletum et jejunia *solitudinem et vigilias :* quæ propria sunt verè pœnitentium. Tres aves commemorat Propheta, quibus pœnitentem similem facit. *Pellicanus* avis est lucifuga, et *solitaria* in Nili *solitudinibus* commorans, ùt S. Hieron., Aug., Isidor., Albert. M. et alii scribunt. *Nycticorax*, aliàs noctua sivè bubo, degit in domibus dirutis, et quod nos legimus *in domicilio*, supplendum est, diruto, dicitur autem *nycticorax*, quasi noctu clamans. *Passer* denique habitat quidem in do-

mibus, sed in parte domûs supremâ, etc. Significant autem hæ tres aves tria genera pœnitentium: aliqui enim omninò loca deserta petunt, alii pœnitentiam agunt intrà civitates, sed in cœnobiis et exiguis cellulis, et magnam noctis partem in divinis laudibus decantandis consumunt. Alii veluti *passeres solitarii in tectis* habitant enimentes animo super terrena: hi quidem in mundo, sed de mundo non sunt, dùm non subjiciuntur opibus, aut honoribus, etc., horum est proprium *vigilare* adversùs tentationes, et pericula sua et suorum, etc.

9. *Totâ die exprobrabant mihi inimici mei: et qui laudabant me, adversùm me jurabant.* Vita eorum, qui seriò pœnitentiam agunt, displicet peccatoribus, qui in peccatis hærere volunt. *Totâ die, etc.*, id est, qui anteà mihi amici erant, nunc me mutato facti sunt *inimici*, et omni tempore exprobrabant mihi hanc mutationem, quasì insipienter agerem; *et qui anteà laudabant me*, quià *laudatur* impius, cùm malè fecerit; posteà *adversùm me jurabant*, id est, juramento inter se præstito conspirabant.

10. *Quià cinerem tanquàm panem manducabam et potum meum cum fletu miscebam.* Dat rationem, cur exprobrarent et inimici ipsius, quoniàm scilicèt insipiens esse arbitrabantur, tantam asperitatem vitæ spontè assumere. Porrò hic locus sic potest intelligi: Quotidiè in amaritudine eram, et ipsa amaritudo, quæ per *cinerem* significatur, erat mihi *panis* quotidianus: et assiduus fletus erat mihi quotidianus *potus*, sustendabar amaritudine, reficiebar lacrymis, etc.

11. *A facie iræ et indignationis tuæ: quià elevans allisisti me.* Ecce cur verus pœnitens, cinere saturari et lacrymis refici eligat, quià recogitat *indignationem* Altissimi. Id ergò faciebam, *à facie iræ et indignationis tuæ*, id est, quià conspiciebam *iram, et indignationem tuam* adversùs me succensam ob admissa peccata: hoc autem cernebam, *quià elevans* ex gratiâ tuâ ad maximam dignitatem amicitiæ et filiationis tuæ, posteà meritò peccati mei *allisisti me* ad terram, deturbans de dignitate amici et filii, ad sortem inimici et servi rebellis.

12. *Dies mei sicùt umbra declinaverunt: et ego sicùt*

fœnum arui. Primus homo elevatus anteà ad gloriam magnam, ut posset in æternum vivere: posteà per peccatum allisus est cum totà posteritate et mortalis effectus, *declinantibus diebus* ejus velùt *umbra*, ipse quoque *sicùt fœnum aruit.* Ait igitur Propheta in personà pœnitentis: non solùm ego ab irà tuà allisus sum in terrà ob peccata propria, sed etiàm ex antiquà et communi allisione *dies mei, etc.*

13. *Tu autem, Domine, in æternum permanes: et memoriale tuum in generationem et generationem.* Hæc est altera pars psalmi, in quà Propheta in personà pœnitentis spem reconciliationis concipit et reparationem futuram par Christum prædicit. *Tu autem, Domine, etc.*, sensus est: Ego quidem ùt fœnum arui; *tu autem, Domine*, quem Messiam expectamus, *in æternum permanes:* et nostra quidem memoria cum sonitu perit, *memoriale* autem *tuum*, id est memoria tua, propagabitur semper *in generationem et generationem.* Hæc de Christo intelligenda esse patet ex Apostolo ad Hebr. 1.

14. *Tu exurgens misereberis Sion: quià tempus miserendi ejus, quià venit tempus.* Q. d. Ideò memoriale tuum propagabitur in generationem, quià tu quoque non oblivisceris misereri populi tui: sed *exurgens misereberis Sion*, et misertus advenies et salvabis nos: *quià*, sicùt per spiritum video, *tempus miserendi venit*, id est, propè est, *ut veniat*, jàm propinquat, etc. David rem futuram ex certitudine luminis prophetici cernebat ùt præsentem.

15. *Quoniàm placuerunt servis tuis lapides ejus: et terræ ejus miserebuntur.* Prædictà renovatione sanctæ Sionis, etiàm prædicit *servos* Dei, scilicèt Apostolos, totos se daturos Ecclesiæ ædificationi. *Quoniàm*, inquit, *placuerunt servis tuis*, iis scilicèt, quos tibi *in servos* elegisti et prædestinâsti, iis, inquam, *placuerunt lapides ejus*, id est, placuit ædificatio novæ Jerusalem, *placuit* colligere et congregare *lapides* vivos, qui super fundamentum jàm positum ædificarentur: *et terræ ejus miserebuntur*, id est, et *terram* ipsam novæ Jerusalem fovebunt et amabunt.

16. *Et timebunt gentes nomen tuum, Domine, et omnes reges terræ gloriam tuam.* Id est, et tunc cùm ædifica-

bitur nova Sion, gentiles convertentur, et *timebunt* timore sancto, piàque veneratione *nomen tuum, Domine* Jesu, et pariter convertentur *omnes reges terræ, et timebunt gloriam tuam*, id est, majestatem tuam ùt regis regum, etc.

17. *Quià ædificavit Dominus Sion: et videbitur in gloriâ suâ.* Ecce cur timebunt omnes gentes et reges gloriam Christi, quoniàm in præsenti, invitis licèt, et repugnantibus gentibus et regibus ædificavit Ecclesiam suam; et in futuro *videbitur in gloriâ suâ*, quandò veniet judicare sæculum.

18. *Respexit in orationem humilium: et non sprevit preces eorum.* Videbitur ergò Filius Dei in gloriâ suâ, quià *respexit in orationem humilium* Martyrum, et aliorum piorum servorum suorum, *et non sprevit preces eorum*, et ideò veniet judicaturus et vindicaturus sanguinem eorum de his, qui sunt in terrâ.

19. *Scribantur hæc in generatione alterâ: et populus qui creabitur, laudabit Dominum.* Id est, notentur hæc mysteria pro generatione olim futurâ: et *populus*, qui erit futuris temporibus, *laudabit Dominum*, cùm viderit impleta, quæ tantò anteà prædicta sunt.

20. *Quià prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cœlo in terram aspexit.* Hæc est ratio cur populus Novi Testamenti laudabit Dominum, quià Dominus *de excelso* sanctuario suo dignatus est *aspicere* vallem nostræ miseriæ.

21. *Ut audiret gemitus compeditorum: ut solveret filios interemptorum.* Ideò autem Dominus excelsus se usque ad terram humiliavit, ut de proximo *audiret gemitus compeditorum*, quos princeps hujus mundi captivos fecerat, et *compeditos* retinebat: et ut *audito gemitu solveret* eos, liberosque dimitteret. Quod impletum fuisse in suo adventu Dominus testatus est, Lucæ 4. Per *filios interemptorum* intelliguntur *filii* veteris Adami et Evæ, qui fuerunt primi occisi ab astutiâ serpentis.

22. *Ut annuntient in Sion nomen Domini: et laudem ejus in Jerusalem.* Venit Dominus salvare compeditos, et eruere de potestate tenebrarum, ut, conversi ad Deum, glorificent nomen Domini in spirituali *Sion*, quæ est Ec-

clesia. Quod idem repetit, dicens, *et laudem ejus* annuntient *in Jerusalem.*

23. *In conveniendo populus in unum, et reges ut serviant Domino.* Explicat tempus, quo liberati à potestate tenebrarum laudare debeant nomen Domini. *In conveniendo populos in unum*, id est, quandò *populi* nationum, qui anteà divisi erant ambulantes post varios deos *convenient in unum*, et efficientur *unum* corpus, et erit eis *unus* spiritus, *unus* Deus, *una* fides, etc., et quandò non solùm *populi* sed etiàm *reges* eorum *convenient in unum* corpus Ecclesiæ, ut et ipsi *serviant Domino.*

24. *Respondit ei in viâ virtutis suæ: Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.* Hunc versum obscurissimum varii variè interpretantur: præplacet expositio Bellarmini, quæ hæc est. Dixerat Dominus Prophetæ: *Scribantur hæc in generatione alterâ, et populus qui creabitur laudabit Dominum, etc. Respondit ei* Propheta *in viâ virtutis suæ*, in flore ætatis suæ, cùm esset in viâ virtutis suæ robustissimæ: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*, id est, fac ut intelligam, et seriò mihi persuadeam, *paucos* fore *dies* vitæ meæ, ne fortè deceptus hoc flore ætatis, arbitrer me longissimam vitam habiturum, et rapiar hinc, quandò minùs cogito imparatus, et sic non pertineam ad *populum qui creabitur*, et qui perpetuò *te laudabit* in cœlesti Jerusalem. Posset etiàm benè dici, sic *respondisse* pauperem, de quo habetur in titulo: et ità sentit Euthym.

25. *Ne revoces me in dimidio dierum meorum: in generationem et generationem anni tui.* Prima pars pertinet ad versum superiorem: nàm quià dixerat: *paucitatem dierum meorum nuntia mihi*, addit orans: *Ne revoces me in dimidio dierum meorum*, id est, *ne revoces me in medio* cursu vitæ meæ, quandò minùs expecto mortem, quandò paratum me non invenires. Quod sequitur *in generationem et generationem anni tui*, videtur esse ratio, cur æquum sit, ut Deus hominem tamdiù permittat vivere, quamdiù necesse est, ut sanctè moriatur. Q. d. *Anni tui*, Domine, æterni sunt: æquum igitur est, ut imagini tuæ spatium indulgeas vivendi amplum et commodum, ut requiritur ad salutem æternam acquirendam.

26. *Initio tu, Domine, terram fundâsti: et opera manuum tuarum sunt cœli.* 27. *Ipsi peribunt, tu autem permanes: et omnes sicùt vestimentum veterascent.* 28. *Et sicùt opertorium mutabis eos et mutabuntur: tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.* Probat Deum solum esse æternum ex eo, quòd solus ipse est immutabilis: *Initio tu, Domine, terram fundàsti*, id est, antequàm mundus esset, *tu, Domine*, eras, *et terram à fundamentis* fecisti, *et opera manuum tuarum sunt cœli*, id est, non solùm *terram*, sed etiàm *cœlum* condidisti. *Ipsi, cœli* videlicèt, *peribunt*, quod de mutatione non quoad substantiam, sed quoad modum intelligendum est, *tu autem permanes. Et omnes sicùt vestimentum veterascent*, id est, *omnes cœli*, quoad externam figuram et modum consumentur. *Et sicùt opertorium mutabis eos et mutabuntur*, id est, sicùt pallium aliquod vetus, removebis à cœlo externum istum habitum cœlorum, et novo indues; et sic *mutabuntur cœli*, quoad externam faciem, non quoad internam substantiam. *Tu autem idem ipse es, etc.*, id est, tu nullo modo mutaberis, quantàvis longitudine annorùm.

29. *Filii servorum tuorum habitabunt: et semen eorum in sæculum dirigetur.* Descriptà æternitate Dei, et mundi consummatione ac renovatione, prædicit in mundo renovato participes æternitatis fore servos ejus. *Filii servorum tuorum habitabunt*, id est, Apostoli cum parentibus eorum Patriarchis, *habitabunt* in regno tuo, in renovatis cœlis, in cœlesti Jerusalem: neque illi solùm, sed et *semen eorum*, id est, quotquot illi per Evangelium genuerint, si in fide et dilectione permanserint, *in sæculum dirigentur*, id est, in æternum recti et stabiles in omni prosperitate permanebunt. Hùc scilicèt perducit vera pœnitentia, quæ initio psalmi descripta est.

PSALMUS CII.

SYNOPSIS.

Primò exponit Propheta beneficia Dei ergà electos suos. Deindè ostendit, undè veniant ista beneficia, et ad quos pertineant. Denique ad agendas gratias Angelos et omnes etiàm creaturas invitat. Hic psalmi titulus Ipsi David, *nihil habet novi.*

℣. 1. *Benedic, anima mea, Domino : et omnia, quæ intrà me sunt, nomini sancto ejus.* David piè credens, unum se esse de numero electorum, excitat ipse se in personâ omnium electorum ad *benedicendum Dominum. Benedic, anima mea, Domino*, q. d. *Anima mea*, cogita ingentia Dei beneficia et lauda benefactorem. Neque tu sola laudes Dominum, sed *omnia, quæ intrà me sunt*, vertantur in linguas et *benedicant nomini sancto ejus.* S. Hier. illud, *quæ intrà me sunt*, vertit, omnia viscera mea, q. d. ex intimo corde lauda Deum.

2. *Benedic, anima mea, Domino : et noli oblivisci omnes retributiones ejus.* Per *retributiones* intelliguntur beneficia quæ nobis *retribuit* Deus : possunt beneficia Dei dici *retributiones*, quià nunquàm sunt simplicia, ùt loquitur Bellarm., sed duplicia semper.

3. *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis : qui sanat omnes infirmitates tuas.* Incipit enumerare beneficia Dei : Primum est remissio peccatorum. *Qui propitiatur*, etc., id est, gratis debita condonat, quantumvis magna et multa : nec solùm *propitiatur iniquitatibus*, sed etiàm *sanat omnes infirmitates*, ut abscindat radices peccatorum.

4. *Qui redimit de interitu vitam tuam : qui coronat te in misericordiâ et miserationibus.* Transit à beneficiis gratiæ ad beneficia gloriæ. *Qui redimit, etc.*, id est, qui per redemptionem, quæ est in Christo, liberat *vitam tuam* à morte sempiterna, et transfert in regnum suum, *coronans* te coronâ gloriæ *in misericordiâ et miserationibus.* Ità Hieron., Aug., Theodor., Euthym. et alii.

5. *Qui replet in bonis desiderium tuum : renovabitur*

ut aquilæ juventus tua. Explicat, quid in se contineat corona gloriæ. Duo enim continet, satietatem *desiderii* et corporis immortalitatem : tunc enim *desiderium* animæ conquiescet et fames cordis satiabitur, cùm fruetur summo *bono*, quod continet omnia *bona*. Accedet autem per gloriosam resurrectionem, *renovatio* corporis in beatam, et nunquàm senescentem *juventutem*. Porrò comparatur hæc *renovatio* renovationi *aquilarum*, non quòd *aquila* per innovationem vitam perpetuare possit, sed quòd utcumque adumbrare soleat corporum beatorum innovationem, præsertìm cùm diutissimè vivat. Quomodò verò *aquilæ renoventur*, incertum est. S. Hieron. scribit, hoc fieri per crebram mutationem pennarum, etc.

6. *Faciens misericordias Dominus, et judicium omnibus injuriam patientibus.* Declarat nunc fontem horum bonorum, de quibus dixerat, esse *misericordiam* Dei. *Faciens misericordias, etc.*, id est, Dominus noster ipse est, qui benefacit, qui largitur munera, qui liberaliter tribuit bona sua : et idem ipse ex bonitate suâ liberat omnes oppressos de manibus iniquorum.

7. *Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israël voluntates suas.* Explicat, quòd de Dei misericordià et justitià dixit : nàm *Moysi* singulari servo suo *notas fecit* Deus *vias suas*, quæ sont misericordia et veritas : *notas* autem *fecit vias suas*, quià dedit ei legem sanctissimam, per quam tùm ipsi *Moysi*, tùm omnibus *filiis Israël* declaravit *voluntates suas*, quæ sunt, ut sicùt ipse misericors est et justus, ità et nos simus : et hæc ipsa fuit magna misericordia Dei, quòd nos ità instruere dignatus sit.

8. *Miserator et misericors Dominus : longanimis et multùm misericors.* Hæc nomina Dei mirum in modum consolari possunt homines bonæ voluntatis. Dicitur *miserator*, quià paternum affectum habet; dicitur *misericors*, quià plurima beneficia tùm naturæ, tùm gratiæ nobis confert ; dicitur *longanimis*, id est, tolerans, patiens, tardus ad iram ; dicitur, *multùm misericors*, quià nos evehet ad æqualitatem Angelorum et similitudinem Dei, quam tunc accipiemus, cùm videbimus eum, sicuti est.

9. *Non in perpetuum irascetur: neque in æternum comminabitur.* Explicat per partes prædicta nomina Dei; ac primò loquitur de pio affectu Dei ergà timentes se. *Non in perpetuum irascetur*, id est, *irascetur* quidem interdùm Deus peccantibus electis suis, eosque flagellabit: sed brevì reconciliabitur eis. Manet enim in corde patris paterna pietas: undè et ipsa flagella procedunt. Idipsum aliis verbis repetit: *neque in æternum comminabitur*, id est, non semper iratus minas intendabit, sed vicissìm eos blandè consolabitur.

10. *Non secundùm peccata nostra fecit nobis: neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis.* Transit ad secundum nomen, ac dicit, Deum ex infinitâ misericordiâ suâ non reddidisse nobis pœnas, quas merebamur; sed insuper dona multiplicâsse, quæ non merebamur. Quid enim meretur peccator nisi mortem?

11. *Quoniàm secundùm altitudinem cœli à terra, corroboravit misericordiam suam super timentes se.* 12. *Quantùm distat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates nostras.* Hæc pertinent ad idem nomen secundum; probat enim Propheta, Deum non retribuisse electis secundùm peccata eorum, quoniàm *corroboravit misericordiam suam* in beneficiis cumulandis, et iniquitatibus longissimè removendis. Utitur autem comparationibus *distantiæ cœli à terrâ*, et *ortûs ab occasu*, sivè maximæ *altitudinis* et maximæ longitudinis, q. d. Quantùm *distat cœlum à terrâ*, tantùm et ejus *misericordia* ergà nos *timentes se*, superat omnem humanam misericordiam; et ex infinitâ hac *misericordiâ* peccata nostra pœnasque iis debitas à nostrâ animâ tantùm repulit, *quantùm distat Oriens ab Occidente*, adeò, ut nullum incommodum afferre possint. Ità Le Blanc, Bellarm., Tirin., etc.

13. *Quomodò miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se: Quoniàm ipse cognovit figmentum nostrum.* Explicat Propheta hoc versu, et duobus sequentibus, tertium nomen, videlicèt, *longanimis*; et ait: *Quomodò miseretur pater, etc.*, q. d. sicùt parentes invicto quodam affectu *miserentur* miseriarum infantium suorum, eorumque infirmitates tolerant, sic Dominus *miseretur timentium se*, dùm eorum errata non ùt in-

jurias respicit, sed ùt ægritudines filiorum considerat; *ipse enim novit figmentum nostrum*, id est, quià probè novit, nos è terrà plasmatos variis concupiscentiis obnoxios, ac per hoc miserabiles esse.

14. *Recordatus est quoniàm pulvis sumus: homo sicùt fœnum dies ejus, tanquàm flos agri sic efflorebit.* 15. *Quoniàm spiritus pertransibit in illo, et non subsistet: et non cognoscet ampliùs locum suum.* Declarat, quod dixit, non esse figmentum. *Recordatus est quoniàm pulvis sumus*, id est, consideravit nos misericordià dignos esse, quoniàm ex *pulvere* plasmati sumus. Addit ad majorem fragilitatis nostræ declarationem similitudinem, et ait: *Homo sicùt fœnum dies ejus*, id est, homo sic se habet, ut dies ejus sint velùt dies *fœni; tanquàm flos agri sic efflorebit*, id est, et idem homo tempore brevissimo florebit *sicùt flos agri. Quoniàm spiritus pertransibit in illo, et non subsistet*, id est, *spiritus* vitalis sivè ipsa vita corporalis non permanebit in homine, sed transiens in eo erit, et nunquàm *subsistet* in eodem statu, quià semper mutabitur, de infantià ad pueritiam, de pueritià ad adolescentiam, etc., et denique ad mortem. *Et non cognoscet ampliùs locum suum*, id est, non redibit ad locum, undè discessit, nec videbit ampliùs ætatem, quam dimisit.

16. *Misericordia autem Domini ab æterno, et usque in æternum super timentes eum.* Hic tandem explicatur quartum nomen versùs 8. est *multùm misericors.* Igitur *misericordia Domini*, quæ fuit *ab æterno super timentes eum* in prædestinatione, durabit *usque in æternum* in glorificatione; atque ità erit Deus *multùm misericors*, sivè multitudinem, sivè magnitudinem, sivè durationem beneficiorum consideremus.

17. *Et justitia illius in filios filiorum, his qui servant testamentum ejus;* 18. *Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.* Hæc est quasì appendix magnæ illius misericordiæ, quam exercet Deus ergà timentes se. *Et justitia illius*, id est, veracitas et fidelitas Dei, quà semper reddit quod promittit, conservabitur *in filios filiorum, his qui servant testamentum*, id est, pactum ejus. *Et memores sunt mandatorum ejus*, non ut ea so-

lùm mente et cogitatione revolvant, sed diligenter adimpleant.

19. *Dominus in cœlo paravit sedem suam : et regnum ipsius omnibus dominabitur.* Demonstrat posse Deum facere, quæ promisit timentibus se, quià judex est omnium, et ideò *paravit* et stabilivit thronum suum in altissimo loco. *Et regnum ipsius*, etc., id est, sedem habet *in cœlo*, non ùt judex sub aliquo rege, sed ùt judex supremus et rex super omnes reges, nàm regia potestas ejus *omnibus dominabitur.*

20. *Benedicite Domino, omnes Angeli ejus : potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus,* id est, ad obediendum jusso et nutui Dei, supplendum est, semper promptissimi. In fine psalmi invitat Propheta omnes alias creaturas ad *benedicendum Domino*, et prædicandas laudes ejus : ac hic primùm invitat *Angelos*, et ne fortè per hos intelligeremus solos *Angelos* ultimi chori, sequitur :

21. *Benedicite Domino, omnes virtutes ejus : ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus*, id est, non solùm Angeli propriè dicti, sed omnis militia cœlestis exercitûs : qui omnes *ministri* Dei estis, et impletis diligenter et assiduè quidquid ille vobis mandat.

22. *Benedicite Domino, omnia opera ejus : in omni loco dominationis ejus, benedic, anima mea, Domino.* Denique invitat omnes alias res creatas, ut et ipsæ suo modo opificem suum laudent. *In omni loco dominationis ejus*, id est, *benedicite Domino, omnia opera ejus, omnia* omninò ubicumque sitis, nàm *omnia* ipse fecit et *omnibus dominatur.* Tu verò præcipuè, *anima mea*, quæ *omnia* ad laudem invitàsti, *benedic Domino* in omni tempore, semper laus ejus in ore tuo sit.

PSALMUS CIII.

SYNOPSIS.

Laudat Deum pro mundi creatione et gubernatione. Titulus etsì idem, qui in psalmo præcedente, post quem recto ordine videtur positus psalmus iste : in illo enim aguntur gratiæ Deo pro beneficiis gratiæ, in isto pro beneficiis naturæ : ibì laudatur Dei misericordia, hìc prædicatur Dei sapientia.

℣. 1. *Benedic, anima mea, Domino : Domine Deus meus, magnificatus et vehementer.* Anima Prophetæ ad laudem Dei excitata mox exsurgit in admirationem et laudem, dicens : *Domine Deus meus*, etc., id est, ex operibus tuis *magnus valdè factus es* in oculis omnium.

2. *Confessionem et decorem induisti : amictus lumine sicùt vestimento.* Declarat, quomodò Deus magnificatus sit. *Confessionem et decorem induisti*, etc., id est : *Confessionem* laudis, quam assiduè decantant opera tua, tibi quasì vestimentum undique circumdedisti; et quoniàm nihil pulchrius est *luce*, sivè gloriâ, ideò *induisti decorem* et pulchritudinem, dùm *amictus es lumine* gloriæ, quod ex operibus tuis emicat.

3. *Extendens cœlum sicut pellem : qui tigis aquis superiora ejus.* Incipit demonstrare lumen potentiæ et sapientiæ Dei, quod cernitur in creatione cœli : et duo quædam valdè admiranda in eo considerat. Unum est, quòd tantâ Deus facilitate *extenderit* immensam molem firmamenti, et eo circumdederit omnia corpora inferiora, quantâ solent homines extendere tentorium ex *pellibus* confectum. Alterum est, quòd Deus miro artificio posuerit *aquas suprà cœlum.*

4. *Qui ponis nubem ascensum tuum : qui ambulas super pennas ventorum.* De cœlo æthereo descendit Propheta ad cœlum aëreum, et canit admirabilem Dei sapientiam velocitate *nubium*, quæ vi *ventorum* stupendâ velocitate transeunt ab unâ parte mundi ad aliam; describit hæc

autem more poëtico, ac si Deus *insideat nubibus* quasi in curru, et utatur *ventis*, quasi equis *pennigeris*. Sed hâc metaphorâ nihil significatur aliùd, nisi Deum esse principalem authorem omnium rerum, et ejus nutu *ventos* moveri, et nubes adduci, vel abduci.

5. *Qui facis Angelos tuos, spiritus: et ministros tuos ignem ürentem.* Q. d. Non solos ventos ac nubes velocissimè discurrere per aërem, ut Deo jubenti serviant; sed habere Deum ministros longè sublimiores et potentiores, etc. *Qui facis Angelos tuos, spiritus, seu ventos*, id est, tàm mobiles, celeres, agiles ad Dei jussa exequenda, ac si venti essent. Et quasì *ignem urentem*, id est, tàm subtiles, fervidos, puros, lucentes, ignitos, omnia penetrantes ac perrumpentes, ac si essent flamma ignis. Ità S. Dion., Hier., Theodor., Euthym., S. Thom. (in c. 1. Hebr.), Tirin., Bellarm. Ex quo notandum est, quòd Propheta Angelos comparet *ventis* et *igni*, non quòd non sint velociores *ventis*, et potentiores *igni*; sed quià nos nihil novimus inter corporea, quibus *Angelorum* velocitas et efficacitas aptiùs conferri possit.

6. *Qui fundâsti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in sæculum sæculi.* Ab aëre descendit ad *terram*, et primò considerat admirabilem Dei potentiam, quæ *terram* sinè fundamento posuit in medio mundi. *Qui fundâsti terram super stabilitatem suam*, id est, non erexisti *terram* super aliquod fundamentum, sed voluisti, ut suo pondere niteretur. *Non inclinabitur in sæculum sæculi*, id est, et quià sic jussisti, sic fiet, ut videlicèt terra suo pondere innixa æternâ *stabilitate* sistat.

7. *Abyssus sicùt vestimentum amictus ejus: super montes stabunt aquæ.* 8. *Ab increpatione tua fugient; à voce tonitrui tui formidabunt.* 9. *Ascendunt montes, et descendunt campi, in locum quem fundâsti eis.* 10. *Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram.* Jàm considerat Propheta, qualis fuerit terra initio creationis suæ. *Abyssus*, inquit, *sicùt vestimentum amictus ejus*, id est, initio creationis terra erat cincta, et velùt amicta profunditate aquarum, quasi *vestimento* quodam undique cooperta. Gen. 1. Et tunc *super montes stabunt*, pro *stabant*: utì etiàm in sequentibus habetur

futurum, vel præsens pro præterito, more Prophetarum: *aquæ.* Verùm *in increpatione tuâ*, etc., id est, quæ undique *terram operiebant*, solo Dei nutu condensatæ descenderunt ad loca decliviora: fuit enim nutus divinus aquis instar terribilis increpationis, et quasì tonitruum rebus sentientibus. *Ascendunt montes*, etc., id est, tunc cœperunt apparare *montes* in loco sublimi, quasì *ascendissent;* et simul cœperunt apparare *campi* in loco humili, quasì *descendissent:* omnia verò constiterunt *in loco quem constituisti eis. Terminum posuisti*, etc., id est, aquis recedentibus, et in cavernis terræ conclusis *terminum posuisti, quem non transgredientur, neque convertentur*, ex se, et vi suâ *cooperire terram.* Tempore autem diluvii id factum est Dei jussû et virtute.

11. *Qui emittis fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt aquæ.* 12. *Potabunt omnes bestiæ agri: expectabunt onagri in siti suâ.* 13. *Super ea volucres cœli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.* Tertiò considerat mirabilem Dei sapientiam in productione fontium, et hic videtur sensus esse: *Qui emittis fontes*, etc., id est, qui facis ut aquæ *fontium* ad *convalles* defluant, et inter *medios montes* rivuli earum *pertranseant. Potabunt omnes bestiæ agri*, et præsertìm *onagri*, asini videlicèt sylvestres, qui *in montibus* degunt, et naturâ siticulosi sunt, anhelabunt ad ejusmodi *aquas.* Nec solùm animalia quadrupedia de *fontibus* bibent, sed etiàm *volucres cœli* juxtà *aquas* in locis editioribus *nidos suos* ponent, ut iisdem *aquis* frui possint, et ex cavernulis suis *voces dabunt*, canentes quòmodò possunt, laudes Domino. Illud *super ea* refertur ad *fontes* et *aquas inter montes* discurrentes.

14. *Rigians montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra.* 15. *Producens fœnum jumentis, et herbam servituti hominum:* 16. *Ut educas panem de terrâ: et vinum lætificet cor hominis:* 17. *Ut exhilaret faciem in oleo: et panis cor hominis confirmet.* Quartò considerat et canit Propheta admirabilem Dei providentiam quoad pluvias terram irrigantes. *Rigans montes de superioribus suis*, id est, Deus *rigans* est, sivè irrigat de nubibus *montes*, ad quos flumina non per-

tingunt: *de fructu operum*, etc., id est, de aquis quas tu ex nubibus tuis exprimis, *terra* arida et sitibunda *satiabitur. Producens fœnum*, etc., id est, per hanc providentiam tu Deus producens es, sivè producis ex terrâ *fœnum* in pabulum *jumentorum, et herbam*, undè fruges, vites et arbores existunt, ad usum et in cibum *hominum. Ut educas panem de terrâ*, id est, ut hac ratione producas ex *terrâ* cibum: *panis* hic, uti sæpiùs aliàs in Scripturâ, accipitur pro cibo generatim sumpto. *Et vinum lœtificet cor hominis*, id est, *vinum* à te productum. Ut homo *exhilaret faciem* suam *in oleo à* te producto: *et panis cor hominis confirmet*, id est, *panis* sustentet et roboret vitam humanam. Ex quo apparet incredibilis multorum hominum ingratitudo, qui cùm tanta bona à Deo recipiant, raró ad eum oculos mentis erigant.

18. *Saturabuntur ligna campi, et cedri Libani, quas plantavit: illic passeres nidificabunt.* 19. *Herodii domus dux est eorum: montes excelsi cervis: petra refugium herinaciis.* Quintò considerat Propheta divinam providentiam in eo, quòd Deus sinè operâ hominum tot arbores producit et nutrit, etc. *Saturabuntur ligna campi*, id est, ex pluviis humorem sibi debitum sument arbores sylvestres, et præcipuè *cedri Libani, quas* Deus ipse *plantavit*, id est, spontè nasci voluit absque hominum industriâ. *Illic passeres nidificabunt*, id est, in his agrestibus arboribus nidos suos ponent aves; nàm omnes aviculæ apud Hebræos nomine *passerum* intelliguntur. *Herodii domus dux est eorum*, id est, milvi, aut fulicæ, aut ardeæ, aut ciconiæ nidus præeminet nidulis aliarum volucrum. Vox græca *Herodius* significat *milvum* apud Hieron., *fulicam* apud August., *ardeam* apud Plinium, *ciconiam* apud Suidam. *Montes excelsi cervis*, etc., id est, sicùt magnæ arbores præbent *refugium* volucribus, sic *montes cervis*, et lapideæ cavernæ *herinaciis.* S. Hieron. scribit, voce hebraicâ significari animal quoddam simile muri et urso, non majus ericio, quod in Palæstinâ frequens est, et in cavernis petrarum habitat.

20. *Fecit lunam in tempora: sol cognovit occasum suum.*

21. *Posuisti tenebras, et facta est nox: in ipsâ pertransibunt omnes bestiæ sylvæ.* 22. *Catuli leonum rugientes, ut rapiant, et quærant à Deo escam sibi.* 23. *Ortus est sol, et congregati sunt: et in cubilibus suis collocabuntur.* 24. *Exibit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperum.* Sextò considerat et laudat divinam providentiam, quæ divisit *tempora* operibus hominum et ferarum. *Fecit lunam in tempora,* id est, ad discrimina *temporum,* quæ suâ gyratione et vario aspectu causat in terris, v. g. menses, etc., item tempus serendi, plantandi, etc. *Sol cognovit occasum suum;* id est, *sol* novit suo tempore *occumbere,* ut det locum *nocti. Posuisti tenebras,* etc., id est, ex hâc vicissitudine *solis* et *lunæ,* tu, Domine, fecisti ut suo *tempore* existerent *tenebræ,* et sic *fieret nox,* et ipsam dedisti *sylvestribus* animantibus, ut per *sylvas* discurrerent, et potissimùm *Catuli leonum rugientes* præ fame in rapinam incumbant, et hoc modo *quærant à Deo escam sibi,* id est, *quærant sibi* cibum eo modo, quem divina providentia statuit. *Ortus est sol,* etc., id est, *oriente* rursùs *sole* feræ sylvestres, per noctem dispersæ congregantur in sua lustra, quià lucem et homines fugiunt. Interìm *homo exit ad opus suum,* et ad laborem suum, etc.

25. *Quàm magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientià fecisti: impleta est terra possessione tuâ.* Hæc est exclamatio ex admiratione operum Dei circà terram. *Quàm magnificata sunt opera tua, Domine!* id est, quàm sunt eximia, præstantia, et laude ac prædicatione digna! *Omnia in sapientiâ fecisti,* id est, omnia *opera* Dei facta sunt cum maximâ ratione et judicio. *Impleta est terra possessione tuâ,* id est, et hæc *opera* non pauca sunt, sed ferè innumerabilia, ità ut *terram* universam repleverint: vocat autem Propheta res creatas, quibus terra plena est *possessionem Dei,* quoniàm Deus est Dominus omnium rerum.

26. *Hoc mare magnum, et spatiosum manibus: illìc reptilia, quorum non est numerus.* 27. *Animalia pusilla cum magnis: illìc naves pertransibunt.* 28. *Draco iste, quem formâsti ad illudendum ei: omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore.* Jàm decantat quoque sa-

pientiam Dei ex amplitudine *maris*, ex multitudine, et varietate piscium, etc.; ait igitur: Spectandum præterea se offert in operibus Dei, *hoc mare*, quod est *magnum et spatiosum manibus*, id est, sinibus; nàm sinus passim vocantur brachia, vel manus maris. *Illic reptilia*, etc., id est, in *mari* vivit infinita multitudo piscium. Præterea est horum propè infinita varietas, quod significatur in verbis sequentibus: *Animalia pusilla*, etc. Addit tertiò: *illic naves pertransibunt:* est enim admirandum opus Dei, quòd per elementum liquidum deferantur *naves* gravissimis rebus onustæ. Adjungit quartò. *Draco iste*, etc. q. d. Non solùm *naves* quantumvis magnæ; sed etiàm *draco* piscis maximus, hebraicè *Leviathan*, id est balena seu cetus, pertransibit per aquas maris, et in illis *ludet*, hùc atque illùc se circumvolvens. Addit denique ista omnia animalia à Deo nutriri, *omnia à te expectant*, etc.

29. *Dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.* 30. *Avertente autem te faciem, turbabuntur: auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur*, q. d. Si Deus *manus aperit*, et cibos distribuit, *omnia* animalia vivunt; si autem Deus *faciem avertit*, et alimenta dare renuit, *omnia* intereunt. Illud *implebuntur bonitate*, significat replebuntur bono, sive bonis. *Auferes spiritum eorum*, id est, *spiritum* vitalem, quem dedisti eis, *et illa in pulverem suum revertentur*, id est, redibunt *in pulverem* aridum et inanimem, ùt anteà erant.

31. *Emitte spiritum tuum, et creabuntur: et renovabis faciem terræ.* Ostendit potentiam Domini indè etiàm valdè laudandam esse, quòd iis rebus, quibus *spiritum* vitæ abstulerat, eumdem illis restituat. Loquitur autem de restitutione in specie, q. d. Deindè vivificum *spiritum tuum* infundis, et nova de mortuis succedunt, atque à te producuntur, *terræque faciem* sic renovas, cùm *terra* iterùm repletur animalibus omnium generum, per novam scilicèt generationem; nàm vox illa *creabuntur:* non est accipienda propriè pro eductione ex nihilo, sed pro productione in genere. Hic versus benè etiàm exponitur mysticè de inspiratione Spiritûs S., ut qui mortui fue-

rant peccato, vivere incipiant Deo per gratiam. Et sic frequenter usurpatur ab Ecclesiâ.

32. *Sit gloria Domini in sæculum : lætabitur Dominus in operibus suis.* Explicatis admirandis Dei *operibus*, concludit psalmum oratione, ac primò petit, ut sanctificetur nomen Domini : *sit gloria*, etc., et indè fiet, ut Deus semper *lætetur in operibus suis*, et non habeat occasionem dolendi et pœnitendi, quòd fecerit ea, more humano loquendo.

33. *Qui respicit terram, et faciet eam tremere : qui tangit montes, et fumigant.* Quià dixerat res creatas esse opera Domini : id breviter probat ex eò, quòd tanta est potentia Dei in res creatas, ut solo aspectu minaci *terram* concutiat, et solo contactu *montes* ardere faciat. Alludit David ad c. 19. Exodi.

34. *Cantabo Domino in vitâ meâ : psallam Deo meo quamdiù sum.* 35. *Jucundum sit ei eloquium meum : ego verò delectabor in Domino.* Hæc est altera petitio, ut placeat Deo laus ejus ; ait igitur : Hymnus, quem in ejus laudem assiduè decanto, gratus sit majestati ejus, et *ego* quoque *delectabor* in amore Dei, et deliciæ meæ erunt meditatio assidua bonitatis ejus.

36. *Deficiant peccatores à terrâ, et iniqui, ità ut non sint : benedic, anima mea, Domino.* Hæc est ultima petitio, ut *peccatores*, qui Deum laudare nolunt, *deficiant de terrâ, ità* ut vel conversi ad Dominum *non sint* ampliùs *peccatores*; vel si converti noluerint, dejiciantur infrà *terram*, et ultrà non compareant.

PSALMUS CIV.

SYNOPSIS.

Narrantur beneficia præstita populo Dei, ob quæ omni laude dignus est : hinc psalmo huic rectissimè convenit iste titulus : Alleluja , *id est*, Laudate Dominum, *vel, ùt ait Justinus M., Laudate cum jubilo Deum.*

℣. 1. *Confitemini Domino, et invocate nomen ejus : annuntiate inter gentes opera ejus.* Invitat Propheta populum Dei ad laudandum et *invocandùm* Deum, et ad *annuntianda* cæteris *gentibus* mirabilia *opera ejus*, ut per hoc multiplicetur laus et invocatio Dei.

2. *Cantate ei, et psallite ei : narrate omnia mirabilia ejus.* Explicat, quod dixit : q. d. Confitemini laudes Dei *cantando* vocibus, et *psallendo* instrumentis musicis, sive laudando verbo et opere : et *narrate* gentibus *mirabilia* opera Dei.

3. *Laudamini in nomine sancto ejus : lætetur cor quærentium Dominum.* Invitat etiàm ad lætitiam et exultationem interiorem. *Laudamini*, etc., id est, gloriamini in corde vestro, quòd Deus sanctus sit vester Deus. *Laudamini* idem est, quòd *lætamini*, vel *gloriamini*, ità S. Hier. *Lætetur cor quærentium Dominum*, id est, cum lætitià et exultatione, non cum tædio et mœrore *quærite Dominum.*

4. *Quærite Dominum, et confirmamini : quærite faciem ejus semper.* Idipsum urget, ut seriò et assiduè *quæratur* Deus : illud enim *confirmamini*, significat hìc roboramini, id est, non defatigemini in *quærando Domino.* Quod sequitur, *quærite faciem ejus semper*, idem est, ac ascendite semper corde, amando et desiderando *faciem* Domini, donec ad eam videndam aliquandò perveniatis.

5. *Mementote mirabilium ejus, quæ fecit : prodigia ejus, et judicia oris ejus.* Docet jàm Propheta materiam laudis Dei, et quasì scalam ad ascendendum ad amorem et desiderium Dei, ad quæ duo suprà invitaverat. Hæc

autem materia sunt opera *mirabilia* Dei. *Mementote*, etc., id est, revocate ad memoriam *mirabilia* opera, quæ à Deo *facta fuisse* cognovistis. *Prodigia ejus*, etc., id est, *mementote mirabilium : quæ mirabilia* sunt *prodigia et judicia ejus*. Per *prodigia* intelliguntur miracula quæ Deus fecit per Moysen, Josue, etc.; per *judicia oris ejus* intelliguntur sanctissimæ leges quas Deus populo suo dedit.

6. *Semen Abraham servi ejus : filii Jacob electi ejus.* Declarat, quibus dixerit : *Mementote*, etc., q. d. Vobis loquor, Hebræi, qui estis *semen Abrahæ et filii Jacob* : vos enim estis *servi ejus, et electi ejus*, quià vos elegit Deus in proprios et peculiares *servos*. Rectè autem monet S. Aug. hæc non pertinere solùm ad *filios* carnis *Abrahæ* et *Jacob*; sed potissimùm pertinere ad *filios* fidei *Abrahæ et Jacob*.

7. *Ipse Dominus Deus noster: in universâ terrâ judicia ejus.* 8. *Memor fuit in sæculum testamenti sui : verbi quod mandavit in mille generationes.* Incipit narrare mirabilia opera Dei. *Ipse Dominus*, etc., id est, Deus, cujus judicia sunt *in omni terrâ*, quique *omnem terram* ùt summus rex judicat, *ipse*, inquit, Deus tàm magnus *memor fuit in sæculum testamenti sui*, id est, fœderis sui, ut illud impleret, quod æternum esse voluit. *Verbi sui*, id est, promissionis suæ, quam *mandavit*, sivè jussit et voluit stabilem esse *in mille generationes*, id est, in æternum. Ità S. Aug., S. Greg. et alii.

9. *Quod disposuit ad Abraham : et juramenti sui ad Isaac.* 10. *Et statuit illud Jacob in præceptum : et Israël in testamentum æternum.* 11. *Dicens : Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.* 12. *Cùm essent numero brevi, paucissimi et incolæ ejus.* Idipsum, quod v. 8. dixerat, repetit et declarat ad confirmationem veritatis. *Quod disposuit*, etc., id est, memor fuit pacti, *quod disposuit ad Abraham*, et quod *juramento* confirmavit *Isaac* filio Abrahæ : *et statuit illud pactum*, sivè promissum juratum ipsi *Jacob in præceptum*, id est, in decretum et statutum, et *in testamentum æternum*, id est, fœdus *in æternum* duraturum. Verba autem in pacto hæc fuerunt : *Tibi dabo terram Chanaan*, quæ

fuit *terra* promissionis, *funiculum hæreditatis vestræ*, id est, quam possidebunt filii vestri, tanquàm hæreditatem *funiculo* illis divisam. Facta est autem hæc promissio Hebræis, *cùm essent numero brevi*, id est, paucissimi, et cùm essent *incolæ*, id est, peregrini, et advenæ in ipsâ *terrâ Chanaan.*

13. *Et pertransierunt de gente in gentem et de regno ad populum alterum.* 14. *Non reliquit hominem nocere eis: et corripuit pro eis reges.* 15. *Nolite tangere christos meos: et in Prophetis meis nolite malignari.* Recensetur alterum beneficium Dei, quòd scilicèt Patriarchas singulari providentià custodierit et protexerit. *Et pertransierunt* Patriarchæ, videlicèt Abraham, Isaac et Jacob cum familià suà, *de gente in gentem*, de unà provincià in aliam: *et de regno* uno *ad populum* regni alterius. *Non reliquit*, id est, non permisit Deus, *hominem* ullùm *nocere eis*, imò etiàm *corripuit pro eis reges*, Pharaonem, Abimélech, etc. Dixit enim Deus regibus istis: *Nolite tangere christos meos*, Abraham, Isaac et Jacob, *et in Prophetis meis nolite malignari*, id est, et in hos ipsos, qui Prophetæ mei sunt, *nolite* aliquid mali perpetrare. Tres Patriarchas istos etiàm Prophetas fuisse, constat ex Genes. 15, 17 et 49. Dicuntur autem *christi*, non quòd uncti fuerint oleo visibili, sed quòd internâ unctione spiritûs delibuti fuerint.

16. *Et vocavit famem super terram: et omne firmamentum panis contrivit.* 17. *Misit antè eos virum: in servum venumdatus est Joseph.* 18. *Humiliaverunt in compedibus pedes ejus, ferrum pertransiit animam ejus donec veniret verbum ejus.* 19. *Eloquium Domini inflammavit eum: misit rex, et solvit eum, princeps populorum, et dimisit eum.* 20. *Constituit eum Dominum domûs suæ, et principem omnis possessionis suæ.* 21. *Ut erudiret principes ejus sicùt semetipsum: et senes ejus prudentiam doceret.* 22. *Et intravit Israël in Ægyptum: et Jacob accola fuit in terrà Cham.* Hoc est tertium beneficium Dei ergà populum suum. Historia nota est ex lib. Gen. 37 et seqq. *Et vocavit famem super terram;* id est, Deus auctor fuit, ut gravissima *fames* opprimeret *terram;* loquitur autem Propheta more poëtico: *Vocavit*, etc., idipsum declarat:

et omne firmamentum panis contrivit, id est, Deus *contrivit* stabilimentum victûs humani, qui in *pane* consistit. *Misit antè eos virum*, id est, occasione illius *famis* venturæ præmisit Deus *in Ægyptum* antè filios Israël, *virum* magnum, Josephum videlicèt, qui liberarét ab eà *fame* Israëlem. Deindè explicat, quomodò Joseph *missus fuerit in Ægyptum* subdens, *in servum venumdatus est* à fratribus, et sic abductus est à mercatoribus *in Ægyptum. Humiliaverunt in compedibus*, etc., id est, *in Ægypto* autem innocens conjectus fuit in carcerem, ubì *ferrum compedum* tamdiù dolore afflixit animam Joseph, *donec veniret verbum ejus*, id est, donec impleretur vaticinium ejus, quo prædixit pincernæ Pharaonis liberationem è carcere. *Eloquium Domini inflammavit eum*, id est, Deus illi tribuebat *eloquium* ignitum et efficax. *Misit rex*, etc., id est, *rex* Pharao, *princeps* omnium *populorum* terræ Ægypti, auditâ sapientiâ Josephi per pincernam suum, *misit*, qui eum compedibus solveret, et liberum *dimisit*. Et prætereà *constituit eum* præpositum *domûs suæ*, et totius regni sui : non solùm ut corporibus alendis tempore famis operam daret, sed etiàm *ut erudiret principes ejus sicùt semetipsum*, id est, *ut erudiret principes* regni, et *seniores* consiliarios regis, eà sapientià et *prudentià* quâ ipse pollebat; illud *sicùt semetipsum* vertit S. Hier. *secundùm voluntatem suam*, sivè in voluntate suà. *Et intravit Israël in Ægyptum*, id est, et hac occasione Patriarcha Jacob cum omni familià suà ingressus est *Ægyptum*, *et Jacob accola fuit in terra Cham*, et hoc modo populus Israël cœpit habitare *in Ægypto*, quæ dicta est *terra Cham*, quià Ægyptii à Mesraim filio *Cham* prognati sunt.

23. *Et auxit populum suum vehementer : et firmavit eum super inimicos ejus.* 24. *Convertit cor eorum ut odirent populum ejus : et dolum facerent in servos ejus.* 25. *Misit Moysen servum suum : Aaron, quem elegit ipsum.* 26. *Posuit in eis verba signorum suorum et prodigiorum in terrà Cham.* Sequitur quartum beneficium Dei ergà *populum suum*, quem divina providentia crescere fecit, et multiplicari valdè in Ægypto : et cùm à rege Pharaone opprimeretur idem *populus* Dei, *misit* Deus *Moysen et Aaro-*

nem, cum potestate magnâ in *signis et prodigiis* faciendis; ob quæ tandem *populus* Dei gloriosè discessit ex Ægypto. Illud *convertit cor eorum*, etc., significat Deum convertisse cor Ægyptiorum in odium Hebræorum, non per se, vel directè, ùt vult Calvinus, sed tantùm per accidens et occasionaliter, roborando et multiplicando Hebræos tàm prolibus, quàm opibus. Ità S. Aug. Illud *quem elegit ipsum*, in Græco habetur, *quem elegit sibi*. Et apud Latinos redundat *ipsum*, quod apud Hebræos eleganter additur. Illud *posuit in eis verba signorum suorum*, etc., significat, Deum *Moysi et Aaroni* dedisse potestatem patrandi miracula in terrâ Ægypti, ut tùm filii Israël, tùm Ægyptii crederent, eos à Deo *missos* esse.

27. *Misit tenebras et obscuravit : et non exacerbavit sermones suos.* Describit in particulari quædam prodigia edita in Ægypto, quibus Deus Pharaonem et Ægyptios flagellavit. *Misit*, id est, immisit *tenebras* in Ægyptum *et obscuravit* eam regionem. Fuerunt autem illæ *tenebræ* tàm horribiles et crassæ, ut nemo alterum agnosceret : et quod mirabilius est, nemo se moveret de loco. Quod sequitur : *et non exacerbavit*, etc., juxtà lectionem hebraicam et græcam significat : *non exacerbaverunt* Moyses et Aaron *sermones suos*, id est, *ejus*, Dei videlicèt, qui jussit eos mirabilia signa facere. Ità Bellarm. Vel, Deus non fecit irrita promissa sua facta Moysi de plagis Ægyptiis infligendis. Ità Tirin. Vel, Deus etiàm non pœnitentibus non clausit misericordiæ sinum; sed semper benignis verbis ad emendationem per Moysen et Aaron excitavit. Ità Le Blanc.

28. *Convertit aquas eorum in sanguinem : et occidit pisces eorum.* 29. *Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.* 30. *Dixit et venit cœnomyia : et cinifes in omnibus finibus eorum.* 31. *Posuit pluvias eorum grandinem, ignem comburentem in terrâ ipsorum.* 32. *Et percussit vineas eorum et ficulneas eorum : et contrivit lignum finium eorum.* 33. *Dixit et venit locusta et bruchus, cujus non erat numerus.* 34. *Et comedit omne fœnum in terrâ eorum : et comedit omnem fructum terræ eorum.* 35. *Et percussit omne primogenitum in terrâ eorum :*

primitias omnis laboris eorum. Hæc omnia explicata sunt in psalmo 77. à v. 40. et deinceps : et nota sunt ex c. 7. Exod. et seqq.

36. *Et eduxit eos cum argento et auro : et non erat in tribubus eorum infirmus.* Sunt rursùs alia beneficia, quibus Deus affecit populum suum, quem non solùm liberavit de captivitate, sed etiàm ditavit magnis opibus, ùt habetur Exod. 11. et 12. Et cùm Ægyptii variis morbis affecti essent, apud filios Israël nulla plaga desævit.

37. *Lætata est Ægyptus in profectione eorum : quià incubuit timor eorum super eos.* Id est, *Lætati sunt Ægyptii* in discessu Hebræorum, ob *timorem* majoris mali, ne videlicèt omnes perirent, sicùt jàm periisse viderant primogenita.

38. *Expandit nubem in protectionem eorum : et ignem ut luceret eis per noctem.* Aliud beneficium fuit columna nubis per diem, et columna ignis *per noctem*, quam Angelorum ministerio erexit Deus populo suo, cùm exisset de terrà Ægypti. Posset etiàm dici, præter illam *nubis* columnam, fuisse aliam *nubem*, quæ *expansa* super Hebræos protegeret eos ab æstu in itinere.

39. *Petierunt et venit coturnix : et pane cœli saturavit eos.* Recolitur septimum beneficium, quo Deus pavit in deserto populum suum manna, quod pluebat de *cœlo*, et carnibus *coturnicum*, quas Deus ministerio venti in desertum adduxit. Exod. 16.

40. *Dirupit petram et fluxerunt aquæ : abierunt in sicco flumina.* Octavum beneficium hìc adjungitur, quo Deus ex *petrâ* copiam *aquarum* induxit in solitudine, ex quà rivi instar fluminum decurrebant. Exod. 17. Num. 20.

41. *Quoniàm memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum.* Ratio præcedentium et futurorum beneficiorum tribuitur promissioni factæ ad Patriarcham *Abraham*, singularem *puerum*, id est, servum Domini.

42. *Et eduxit populum suum in exultatione, et electos suos in lætitià.* Nonum est hoc beneficium, quo Deus submerso Pharaone in mari rubro, *eduxit* de servitute

populum suum, canentem *cum exultatione et lætitiâ* magnâ: *Cantemus Domino*, etc. Exod. 15.

43. *Et dedit illis regiones gentium: et labores populorum possederunt.* Hoc est beneficium ultimum, introductio videlicèt, duce Josue, Hebræorum in *regiones gentium* multarum, et in *labores* earum, id est, in urbes quas ædificaverant, et arva quæ coluerant *gentes* illæ.

44. *Ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant.* Hoc est quasi tributum, quod Deus requirit à suis, pro tàm multis bonis in eos collatis: nimirùm ut obediant mandatis ejus, quæ obedientia ipsis obedientibus utilissima est, quià perducit ad bona multò majora. Per *justificationes* hic intelliguntur ceremoniæ et judicia, quæ multa erant. Per *legem* intelligitur lex moralis, quæ reducitur ad unum præceptum, quod est dilectio.

PSALMUS CV.

SYNOPSIS.

Celebrat Dei misericordiam ergà ingratos, qui præventi à Deo in benedictionibus dulcedinis, Deo frequenter rebelles et inobedientes fuerunt: et tamen per pœnitentiam reconciliati in gratiam redierunt. Titulus psalmi: Alleluja.

℣. 1. *Confitemini Domino, quoniàm bonus: quoniàm in sæculum misericordia ejus.* Loquitur Propheta in personâ fidelis populi pœnitentis, et gratias Deo agentis. Invitat autem omnes ad laudes Dei: tùm quià bonus est, et homines per beneficia prævenit, tùm quià *misericordia ejus* in recipiendis peccatoribus ad pœnitentiam revertentibus semper invicta manet.

2. *Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus?* Invitaverat omnes ad confessionem laudis: nunc dicit vix aliquem inveniri, qui sit idoneus ad prædicandas *potentias Domini*, id est, opera potentiæ, seu potiùs omnipotentiæ, et mox idem repetit aliis

verbis: Quis *auditas faciet*, id est, quis loquendo *faciet*, ut audiantur *omnes laudes ejus?* quæ videlicèt ex cognitione operum *potentiæ* ejus oriuntur.

3. *Beati, qui custodiunt judicium: et faciunt justitiam in omni tempore,* q. d. Soli illi *beati* sunt, ac per hoc loqui possunt *potentias Domini, etc.*, qui semper justè vivunt, declinantes à malo, et facientes bonum: isti ergò soli benè loqui possunt laudes Domini, quià ipsi non solùm linguâ, sed etiàm vitâ laudant Dominum.

4. *Memente nostri, Domine, in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo:* 5. *Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitiâ gentis tuæ: ut lauderis cum hæreditate tuâ.* Dixit justorum et consequenter beatorum esse officium laudandi Deum: jàm optat et precatur sibi, et suis hanc felicissimam sortem per Messiam obtinendam. *Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui:* id est, pro tuâ ergà populum tuum consuetâ benevolentiâ, *visita nos in salutari tuo*, et Salvatorem promissum demitte, justificans nos à peccatis per merita ejus. *Ad videndum in bonitate electorum tuorum*, id est, ut concessa electis tuis bona videamus: *ad lætandum in lætitiâ gentis tuæ*, iisque bonis perfruentes lætemur eâ *lætitiâ*, quâ *lætari* solet gens, quæ tibi chara est. *Ut lauderis cum hæreditate tuâ*, id est, ut sic et à nobis glorificeris cum sanctis tuis quos in peculiarem hæreditatem secrevisti. Ità partìm ex Bellarmin., partìm ex Tirin., partìm ex Le Blanc, etc.

6. *Peccavimus cum patribus nostris: injustè egimus, iniquitatem fecimus.* 7. *Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.* 8. *Et irritaverunt ascendentes in mare, mare rubrum.* 9. *Et salvavit eos propter nomen suum: ut notam faceret potentiam suam.* 10. *Et increpuit mare rubrum, et exsiccatum est: et eduxit eos in abyssis sicùt in deserto.* 11. *Et salvavit eos de manu odientium: et redemit eos de manu inimici.* 12. *Et operuit aqua tribulantes eos: unus ex eis non remansit.* 13. *Et crediderunt verbis ejus: et laudaverunt laudem ejus.* Hìc incipit Propheta in personâ aliorum fidelium minùs perfectorum, sed verè pœnitentium confiteri peccata sua, et peccata

patrum ab egressu de Ægypto, usque ad sua tempora: ut simul commemoret laudes *miserisordiæ* Dei, quæ nunquam sinum pœnitentibus claudit. Sunt autem hi versus satis noti ex historiâ libri Exodi et ex psalmo 77. Illud *increpuit mare* metaphoricum est, et significatur, *mare* recessisse ad nutum Dei, quo modo recedit velociter, qui timet minas viri potentis. Illud, *laudaverunt laudem ejus*, vertunt Hieron. et Chald. Cecinerunt, nempè epinicion Deo, præcinente Moyse et Mariâ. Exod. 15.

14. *Citò fecerunt, obliti sunt operum ejus: et non sustinuerunt consilium ejus.* 15. *Et concupierunt concupiscentiam in deserto: et tentaverunt Deum in inaquoso.* 16. *Et dedit eis petitionem ipsorum: et misit saturitatem in animas eorum.* Pergit Propheta in enarrandâ ingratitudine populi, qui cùm vidisset miraculum in mari rubro, et Deum tàm eximiè indè laudâsset, mox occurrente penuriâ panis et aquæ, *obliti sunt* omnipotentiæ et providentiæ Dei. *Citò fecerunt, obliti sunt operum ejus*, est Hebraismus, pro festinârunt *oblivisci*, *et non sustinuerunt consilium Dei*, id est, non patienter expectaverunt finem divino consilio constitutum. *Et concupierunt*, etc., id est, non potuerunt vel ad modicum tempus tolerare famem et sitim in deserto inaquoso, ubi deerant panis et aqua. Illud *concupierunt concupiscentiam*, est phrasis apud Hebræos frequens, nec omninò inusitata apud Latinos, v. g. vivere vitam, servire servitutem. *Et dedit eis petitionem ipsorum*, etc., id est, satiavit appetitum ipsorum abundantiâ panum et carnium et aquarum copiâ, ùt constat ex c. 16. et 17. Exod. et ex c. 11. et 20. Numer.

17. *Et irritaverunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini.* 18. *Aperta est terra et deglutivit Dathan: et operuit super congregationem Abiron.* 19. *Et exarsit ignis in synagoga eorum: flamma combussit peccatores.* Attingit historiam Dathan et Abiron, quæ habetur in c. 16. Num. *Et irritaverunt Moysen in castris*, id est, Core, *Dathan* et *Abiron* objecerunt Moysi, quòd imperium sibi arrogâsset super filios Israël. *Aaron sanctum Domini*, id est, etiàm *Aaron* fratrem Moysis irritaverunt, quem Deus sibi sanctificaverat ut sacerdotio fungeretur. *Aperta*

est terra et deglutivit Dathan cum sociis ejus Core et *Abiron*, et omni familià et substantià eorum. *Et operuit super congregationem Abiron*, id est, terra posteà iterùm clausa est, et cooperuit omnem congregationem *Abiron* et sociorum ejus. Illud *super*, est phrasis Hebraïca. *Et exarsit ignis in synagogâ eorum*, etc.; nàm ùt narratur eodem c. 16. cùm deglutisset terra Core, *Dathan* et *Abiron*, divino jussu excitatus est ignis, qui *combussit* ducentos quinquaginta viros, qui præsumpserant incensum offerre Deo, et paulò post iterùm exarsit ignis immissus à Deo, qui cremavit quatuordecim millia et septingentos viros.

20. *Et fecerunt vitulum in Horeb: et adoraverunt sculptile.* 21. *Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.* 22. *Obliti sunt Deum, qui salvavit eos: qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* 23. *Et dixit ut disperderet eos: si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus;* 24. *Ut averteret iram ejus, ne disperderet eos: et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.* Detestatur nunc Propheta idololatriam populi: et simul laudat misericordiam Dei ad preces *Moysis* placati. *Et fecerunt vitulum*, etc., notum est ex c. 32. Exod. *Et mutaverunt gloriam suam*, etc. Exaggerat Propheta stultitiam Hebræorum, quod substituentes idolum in formâ *vituli* Deo vero, *commutaverint gloriam suam*, id est, Deum verum, qui erat *gloria* ipsorum, in imaginem animantis bruti. *Obliti sunt Deum*, etc., hoc etiàm pertinet ad augendam Hebræorum stultitiam. *Et dixit ut disperderet eos*, etc., id est, tunc Deus dixit, voluntatem suam esse, disperdere populum Hebræorum, quod et fecisset, nisì *Moyses electus* famulus *ejus*, intercessione suâ obstitisset, *ut averteret iram ejus, ne disperderet eos.* Illud *in confractione*, significat, in *fracturâ* et disruptione, ut sensus sit: Nisì *Moyses stetisset* in fracturâ et disruptione, id est, nisì opposuisset se ruinæ imminenti: vel, nisì disrupto jàm muro *stetisset* in medio, ut impediret irruptionem iræ Dei. Hic notandum est, inquit S. Aug., quantum valeat Sanctorum pro aliis intercessio. In ultimâ parte versùs 24., uti et in tribus sequentibus versibus, commemorat

Propheta peccatum illud Hebræorum, quo spreverunt terram promissionis. *Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem*, id est, *terram* promissionis, quam uti felicissimam desiderare debuissent, ipsi contempserunt.

25. *Non crediderunt verbo ejus, et murmuraverunt in tabernaculis suis: non exaudierunt vocem Domini.* Id est, *non crediderunt verbis* Dei, qui toties dixerat terram esse optimam: et *murmuraverunt* adversùs Deum, qui de Ægypto illos eduxerat, ut in terram promissionis induceret, et non obedierunt præceptis ejus.

26. *Et elevavit manum suam super eos: ut prosterneret eos in deserto.* 27. *Et ut dejiceret semen eorum in nationibus: et dispergeret eos in regionibus.* Id est, *levavit manum suam* gladio justitiæ armatam super peccatorem populum suum, ut eos, qui tunc murmuraverant, occideret *in deserto:* filios eorum dejectos et abjectos *dispergeret* inter gentes.

28. *Et initiati sunt Beelphegor: et comederunt sacrificia mortuorum.* 29. *Et irritaverunt eum in adinventionibus suis: et multiplicata est in eis ruina.* 30. *Et stetit Phinees, et placavit: et cessavit quassatio.* 31. *Et reputatum est ei in justitiam, in generationem et generationem usque in sempiternum.* Attingit David aliud peccatum populi, cujus historia habetur Num. 25. *Et initiati*, sivè consecrati sunt, id est, susceperunt sacra Beelphegor, id est, Priapi, idoli Moab et Madian. *Et comederunt sacrificia mortuorum*, id est, idolorum, quæ sunt res mortuæ. *Et irritaverunt eum*, etc., *irritaverunt* Deum in cultu novorum deorum, quem ipsi excogitaverunt. *Et multiplicata est in eis ruina*, id est, propter hoc peccatum *multiplex* facta est *ruina* in hoc populo, plurimis videlicèt miserè interemptis. *Et stetit Phinees*, etc., id est, *Phinees* zelo divini honoris accensus stetit intrepidus adversùs impios desertores antiquæ religionis, et *placavit* zelo suo Deum, et sic *cessavit* inchoata strages in populo. *Et reputatum est ei in justitiam*, etc. Hoc dicit Propheta, quià propter meritum illius facti, quo *Phinees*, filius Eleazari, nepos Aaronis, zelo Dei ductus, occidit unum de filiis Israël unà cum muliere Madianitide, stabilivit Deus dignitatem summi sacerdotii ipsi *Phinees*, et posteris

ejus in æternum, id est, toto tempore quo duraret respublica Judaïca.

32. *Et irritaverunt eum ad aquas contradictionis : et vexatus est Moyses propter eos : quià exacerbaverunt spiritum ejus.* Transit Propheta ad aliud peccatum, quod habetur Num. c. 20. *Et irritaverunt eum*, id est, Hebræi Deum, *ad aquas contradictionis*, id est, in eo loco, ubì propter aquæ penuriam contradixerunt *Moysi*, et jurgati sunt adversùs eum : *Et vexatus est Moyses propter eos*, id est, afflictus est propter jurgia populi, quià jurgando et murmurando adversùs *Moysen*, ad amaritudinem et tristitiam adduxerunt *spiritum ejus*.

33. *Et distinxit in labiis suis : non disperdiderunt gentes quas dixit Dominus illis.* 34. *Et commixti sunt inter gentes, et didicerunt operâ eorum : et servierunt sculptilibus eorum : et factum est illis in scandalum.* Hìc inchoatur alia historia, quæ habetur in libro Judicum, ubì legimus Hebræos *non disperdidisse* omnes *gentes* idololatras ex terrâ promissionis, quemadmodùm Dominus jusserat, sed habitâsse cum illis, et *didicisse* superstitiones eorum. Ait igitur David : *et distinxit in labiis suis*, id est, Deus distinctè et apertè pronuntiavit et reprehendit Hebræos, quòd non exterminaverint *gentes, quas dixit Dominus illis*, id est, quas idem ipse Dominus jusserat exterminari. *Et commixti sunt*, etc., id notum est ex toto libro Judicum. *Et factum est illis in scandalum*, id est, in ruinam : ea enim causa fuit, ut traderentur à Deo in potestatem diversorum regum idololatrarum.

35. *Et immolaverunt filios suos et filias suas dæmoniis.* 36. *Et effuderunt sanguinem innocentem : sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.* 37. *Et infecta est terra in sanguinibus, et contaminata est in operibus eorum : et fornicati sunt in adinventionibus suis.* Tanta erat cæcitas hominum, ut non agnoscerent tyrannidem dæmoniorum, et quantùm interesset inter jugum suave Conditoris, et compedes ferreas et durissimas destructoris. Illud *infecta est terra in sanguinibus*, etc., significat, terram ob multitudinem interfectorum et copiam sanguinis effusi desolatam fuisse. Illud *fornicati sunt*, etc., significat spiritualem fornicatio-

nem, quam committebat synagoga Judæorum, quæ Deo desponsata fuerat, cùm post deos alienos tanquàm viros adulteros abiit.

38. *Et iratus est furore Dominus in populum suum: et abominatus est hæreditatem suam.* 39. *Et tradidit eos in manus gentium: et dominati sunt eorum, qui oderunt eos.* 40. *Et tribulaverunt eos inimici eorum, et humiliati sunt sub manibus eorum: sæpè liberavit eos.* 41. *Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo: et humiliati sunt in iniquitatibus suis.* 42. *Et vidit cùm tribularentur: et audivit orationem eorum.* 43. *Et memor fuit testamenti sui: et pœnituit eum secundùm multitudinem misericordiæ suæ.* 44. *Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos.* Hìc decantat Propheta historiam libri Judicum, in quâ narratur, Hebræos ob peccata sua, quibus Deum ad iracundiam provocabant, traditos fuisse à Deo frequenter in potestatem hostium, Moabitarum, Ammonitarum, Philistinorum, etc., sed cùm ad pœnitentiam redirent, solitum quoque fuisse Deum, excitare virum aliquem strenuum, per quem liberarentur, ùt Jephte, Gedeonem, Samsonem, etc. Illud *in consilio suo*, significat in *consilio* ipsorum Hebræorum, qui sæpè *consilium* inibant recedendi à Deo. Ultimum versum S. August. sic exponit: *Et dedit eos in misericordias*, id est, fecit cùm eis Deus *misericordiam*, sivè posuit eos in *misericordiæ* suæ sinum, *in conspectu omnium, qui ceperant eos*, id est, videntibus et mirantibus iis, qui eos ceperant.

45. *Salvos fac nos, Domine Deus noster: et congrega nos de nationibus:* 46. *Ut confiteamur nomini sancto tuo: et gloriemur in laude tuâ.* 47. *Benedictus Dominus Deus Israël à sæculo, et usque in sæculum: et dicet omnis populus: fiat, fiat.* In hac psalmi conclusione precatur David, ut Deus omnem populum fidelem *congreget de nationibus*, id est, reducat omnes dispersos ad cœtum piorum, ut omnes simul gratias agant Deo, eumque laudent, *et glorificentur in laude* ipsius. Concludit postremò Deum laudans, et dicens; *Benedictus Dominus Deus Israël* in æternum, et *omnis populus* confirmet benedictionem, dicens: *fiat, fiat*, sivè: *Amen, Amen.*

PSALMUS CVI.

SYNOPSIS.

Rectè psalmi hujus titulus est: Alleluja, *id est*, Laudate Dominum: *quoniàm hìc laudatur primò misericordia Dei, quæ homines à miseriis liberat. Deindè in alterà parte psalmi laudatur omnipotentia Dei, quæ solo nutu mutat rerum naturas.*

℣. 1. *Confitemini Domino quoniàm bonus: quoniàm in sæculum misericordia ejus.* 2. *Dicant qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici: et de regionibus congregavit eos,* 3. *A solis ortu, et occasu: ab Aquilone, et mari.* Hæc est præfatio totius psalmi, in quâ hortatur David, ut omnes, qui experti sunt *misericordias* Domini, laudes ejus *confiteantur*. Et quamvìs invitet generatìm omnes homines, quos liberavit Dominus de quâcumque tribulatione: nàm *redemptio* in Scripturis passìm sumitur pro liberatione: maximè tamen invitat fideles, quos sanguine Unigeniti sui redemit *de manu inimici:* quosque *congregavit* in unum populum *ab ortu solis et occasu, ab Aquilone et mari* magno, quod Oceanus vocatur, et pars australis dici solet, id est, quos *congregavit* à quatuor mundi partibus, sivè ex toto orbe terrarum.

4. *Erraverunt in solitudine in inaquoso: viam civitatis habitaculi non invenerunt.* 5. *Esurientes et sitientes: anima eorum in ipsis defecit.* 6. *Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur: et de necessitatibus eorum eripuit eos.* 7. *Et deduxit eos in viam rectam: ut irent in civitatem habitationis.* 8. *Confiteantur Domino misericordiæ ejus: et mirabilia ejus filiis hominum.* 9. *Quià satiavit animam inanem: et animam esurientem satiavit bonis.* Quatuor sunt miseriæ communes corporales et totidem spirituales. Corporales sunt: fames et sitis, captivitas, morbus, periculum naufragii. Miseriæ quatuor spirituales eæ sunt, quæ à Theologis dicuntur vulnera naturæ, relicta in nobis ex peccato originali: ignoran-

tia in mente, concupiscentia in appetitu concupiscibili, infirmitas in appetitu irascibili et malitia in voluntate: quorum vulnerum contraria sunt virtutes cardinales, prudentia in mente, temperantia in appetitu concupiscibili, fortitudo in irascibili, justitia in voluntate. Videatur S. Thom. p. 2, q. 58, a. 3. Igitur in hac primâ psalmi parte cantatur *misericordia Dei* liberans à primâ miseriâ, tùm corporali, tùm spirituali. *Erraverunt in solitudine*, etc., multi homines, ùt olìm Hebræi vagantes, non inveniebant viam, quæ duceret ad civitatem, ubì tutò habitare possent: et *erraverunt esurientes et sitientes*, et ideò *anima*, id est, vita *eorum* præ fame et siti *deficiebat in ipsis*, et deficiente humano auxilio *clamaverunt ad Dominum*, qui non defuit invocatus, sed pro innatâ sibi *misericordiâ* liberavit eos, et ostendit eis *viam rectam*, per quam pervenirent ad civitatem suæ habitationis. *Confiteantur Domino misericordiæ ejus*, etc. Illud *confiteantur*, ùt ait Jansenius, sumitur passivè, et sensus est: Justum est igitur, ut tanta beneficia et *mirabilia* opera Dei exhibita filiis hominum, prædicentur, laudentur, *Domino*, seu in honorem Domini Dei auctoris. *Quià satiavit animam inanem*, id est, quià mirabili modo alimoniam paravit *in solitudine*, et indè replevit homines jejunos, et *esurientes* pavit optimis cibis, pane de cœlo. Hæc omnia quidem de cibo corporali Judæis præstito satìs commodè exponi possunt, intelliguntur tamen etiàm de omnibus qui de errore viæ, et à miseriâ famis et sitis liberantur à Deo. Cæterùm non est dubium, quin Propheta respexerit præcipuè ad ignorantiam salutis, quâ multi laborantes, quasì extrà viam in deserto vagantes, cognitionem veritatis *esurientes et sitientes*, liberantur à Deo, etc. Ità Bellarm.

10. *Sedentes in tenebris, et umbrâ mortis: vinctos in mendicitate, et ferro.* 11. *Quià exacerbaverunt eloquia Dei: et consilium Altissimi irritaverunt.* 12. *Et humiliatum est in laboribus cor eorum: infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret.* 13. *Et clamaverunt ad Dominum, cùm tribularentur: et de necessitatibus eorum liberavit eos.* 14. *Et eduxit eos de tenebris, et umbrâ mortis: et vincula eorum disrupit.* 15. *Confiteantur Domino misericordiæ ejus: et*

mirabilia ejus filiis hominum. 16. *Quià contrivit portas æreas : et vectes ferreos confregit.* Hæc est altera pars, in quà proponitur *liberatio* à secundâ miseriâ, tàm corporali, quàm spirituali. *Sedentes in tenebris*, etc., q. d. Novi alios, qui capti ab hostibus, et tetris carceribus inclusi *sedebant in tenebris*, et *tenebris* valdè densis, quales significantur in Scripturis per *umbram mortis:* qui simul erant alligati vinculis, redacti ad mendicitatem, et onerati ferreis catenis et compedibus. *Quià exacerbaverunt eloquia Dei*, etc., id est, meritò traditi fuerant in captivitatem, quoniàm non obtemperaverunt præceptis Dei, et *consilium* ejus contempserunt: *Exacerbare eloquia Dei*, significat, ad iram provocare Deum loquentem : *et irritare consilium Altissimi*, significat, ad iram provocare Deum benè consulentem. *Et humiliatum est in laboribus cor eorum*, id est, superbia cordis eorum humiliata est ob *labores* captivitatis : *infirmati sunt*, id est, debiles facti sunt, ut non possent resistere adversariis, *neque fuit, qui eos adjuvaret. Et clamaverunt ad Dominum*, etc., hìc jàm ponitur imploratio divini auxilii et *liberatio*, ac ut ostendat magnitudinem beneficii, addit: *contrivit portas æreas*, etc., quâ metaphorâ significatur *liberatio* à captivitate durissimâ et maximâ. Porrò secunda spiritualis miseria est rerum terrenarum concupiscentia, quæ instar catenæ hominem ità constringit, ut quasi captivus progredi non possit; talem ergò vinctum solvit *misericordia* Dei, etc.

17. *Suscepit eos de viâ iniquitatis eorum : propter injustitias enim suas humiliati sunt.* 18. *Omnem escam abominata est anima eorum : et appropinquaverunt usque ad portas mortis.* 19. *Et clamaverunt ad Dominum, cùm tribularentur : et de necessitatibus eorum liberavit eos.* 20. *Misit verbum suum, et sanavit eos : et eripuit eos de interitionibus eorum.* 21. *Confiteantur Domino misericordiæ ejus : et mirabilia ejus filiis hominum.* 22. *Et sacrificent sacrificium laudis : et annuntient opera ejus in exultatione.* Hæc est pars tertia psalmi, in quâ narratur tertia miseria corporalis, quæ est morbus et languor gravissimus, qualis fuit filiorum Israël, cùm percussit eos Dominus plagâ magnâ per serpentes ignitos ; sed

cùm clamarent ad Dominum liberati sunt. Suscepit eos de viâ iniquitatis eorum, etc. Hìc aliquid necessariò subintelligendum est, v. g. Vidit Deus quosdam prostratos jacere et *suscepit eos*, id est, erexit *de viâ iniquitatis eorum*, in quâ miserè jacebant, nàm *propter injustitias suas humiliati sunt. Omnem escam abominata est anima eorum*, etc. Hoc demonstrat gravissimum morbum, qui cùm cibum non admittat, quo vita sustentatur, mors immineat necesse est. *Misit verbum suum*, etc., explicat modum, quo *sanavit* ægrotos illos, dicens, eos *sanatos verbo*, id est, jussu Domini, sivè Dei voluntate. Videtur etiàm hìc prædicare voluisse missionem *Verbi* incarnati, per quod plurimi *sanati sunt*, et à corporali et à spirituali morbo. Tertia verò miseria spiritualis est infirmitas, sivè debilitas et fragilitas humanæ naturæ per peccatum corruptæ : multi sunt, qui tædio et languore affecti, omnem cibum renuunt, nec ad cœlestia suspirare nôrunt, etc. Et isti ad Deum *clamare* debent, ut ab hac magnâ miseriâ liberati *sanentur*, etc.

23. *Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis.* 24. *Ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia ejus in profundo.* 25. *Dixit, et stetit spiritus procellæ: et exaltati sunt fluctus ejus.* 26. *Ascendunt usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos : anima eorum in malis tabescebat.* 27. *Turbati sunt et moti sunt sicùt ebrius : et omnis sapientia eorum devorata est.* 28. *Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur: et de necessitatibus eorum eduxit eos.* 29. *Et statuit procellam ejus in auram : et siluerunt fluctus ejus.* 30. *Et lætati sunt quià siluerunt : et deduxit eos in portum voluntatis eorum.* 31. *Confiteantur Domino misericordiæ ejus : et mirabilia ejus filiis hominum.* 32. *Et exaltent eum in ecclesiâ plebis : et in cathedrâ seniorum laudent eum.* Hæc est pars quarta psalmi, in quâ laudatur Deus ob liberationem periclitantium in mari. *Qui descendunt mare in navibus*, etc., id est, qui navigant *mare*, ac per hoc operantur in *aquis* remigando, vela tendendo, contrahendo, etc., experimento cognoverunt multa *mirabilia* opera Dei. *Dixit, et stetit spiritus procellæ*, id est, jussit Deus, ut ventus *procellæ* existeret, et continuò extitit : indè *exaltati sunt*

fluctus ejus, maris scilicèt. *Et ascendunt usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos*, est poëtica hyperbole: *anima eorum in malis tabescebat*, id est, iis visis *anima* navigantium, spiritus vitalis, vigor omnis præ timore et horrore tabescebat. *Turbati sunt*, etc., similitudine describit, quid animi gerant homines imminente naufragio, nàm neque vires, neque consilium suppetit, imò omnis *sapientia*, id est, ars et peritia navigandi à timore nimio quasì absorpta videtur. *Et clamaverunt*, etc. Hic est versus intercalaris, de quo suprà: reliqua facilia sunt. Illud *et statuit procellam ejus in auram*, significat Deum convertisse ventum furiosum in ventum placidum, sivè tempestatem in tranquillitatem. Illud *in cathedra seniorum* significat, in consessu senatorum et magistratuum, q. d., publicè et palàm. Jàm verò quarta miseria spiritualis est malitia voluntatis, quæ præcipuè sita est in superbiâ. Et verè cùm *spiritus* superbiæ exagitare incipit *mare* cordis humani, tunc innumeris cogitationum, suspicionum, timorum, desideriorum, præsumptionis quoque et desperationis *procellis* continuò agitatur, et nisi *clametur ad Dominum*, et ipse de tantis periculis liberet, tandem demergitur in abyssum, etc.

33. *Posuit flumina in desertum, et exitus aquarum in sitim :* 34. *Terram fructiferam in salsuginem, à malitiâ inhabitantium in eâ.* Hæc est altera pars hujus psalmi, in quâ post decantatas *misericordias* Domini in depulsione quatuor istarum miseriarum, laudat Deum ab omnipotentiâ et providentiâ, quâ naturas rerum aliquandò permutat. Ac primò dicit, Deum aliquandò *posuisse flumina in desertum*, id est, loca humida et fertilia fecisse arida et sterilia, *et exitus aquarum in sitim*, id est, et fontes exsiccàsse : *terram* quoque *fructiferam* vertisse *in salsuginem*, id est, in *terram* sterilem, qualis est *terra* operta sale, *à malitiâ inhabitantium in eâ*, id est, in pœnam peccati eorum, qui *terram* illam incolebant; exemplum hujus mutationis habemus in Genesi c. 13.

35. *Posuit desertum in stagna aquarum : et terram sinè aquâ in exitus aquarum.* 36. *Et collocavit illic esurientes : et constituerunt civitatem habitationis.* 37. *Et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas : et fecerunt*

fructum nativitatis. 38. *Et benedixit eis, et multiplicati sunt nimìs : et jumenta eorum non minoravit.* Hæc est altera mutatio in contrarium, secundùm quam Deus quandò voluit, *posuit desertum in stagna aquarum*, etc., id est, fecit, ut in locis desertis et arentibus existerent flumina, et *terra*, quæ erat *sinè aquâ*, abundaret rivis *aquarum*. Et in iis locis, aliàs incultis et desertis, fecit, ut frequentes homines *habitarent*, *civitates construerent*, terram colerent, *fructus* indè perciperent, *multiplicarentur* denique valdè tùm homines, tùm *jumenta* eorum; hoc enim significat illud, *jumenta non minoravit*, id est, fecit, ut non esset exiguus numerus *jumentorum*, sed plenus et copiosus. Ad quam historiam hic respiciat Propheta incertum est : cæterùm S. August. in sensu litterali, vel certè allegorico totum hunc locum exponit de synagogâ Judæorum anteà fœcundâ, at posteà desertâ : ac de Ecclesiâ gentium anteà desertâ, et posteà fœcundâ, etc.

39. *Et pauci facti sunt : et vexati sunt à tribulatione malorum et dolore.* 40. *Effusa est contemptio super principes : et errare fecit eos in invio, et non in viâ.* 41. *Et adjuvit pauperem de inopiâ : et posuit sicùt oves familias.* 42. *Videbunt recti et lætabuntur : et omnis iniquitas oppilabit os suum.* Docet nunc Propheta, nihil in terris esse perpetuum, aut stabile; nàm illi, quibus Deus aliquandò benedixit, et quos benedicendo multiplicavit, paulò post exigentibus peccatis eorum, imminuti sunt, et ad *paucitatem* redacti. *Et pauci facti sunt*, id est, et posteà cùm multùm crevissent, vicissim minui cœperunt : *et vexati sunt*, etc., id est, et cùm aliquandò prosperitate vigente, læti fuissent, cœperunt *vexari à tribulatione et dolore* ob mala, quæ illis advenerunt. *Effusa est contemptio super principes*, id est, Deus providentiâ suâ facit, ut gloriosi et superbi *principes*, viles et contemptibiles fiant. *Et errare fecit eos*, etc. Hæc est causa contemptûs, quià *principes* ob sua et populi peccata deserti à lumine sapientiæ et gratiæ per *devia* incedunt, et non per *vias rectas*, id est, vitiosè vivunt, exemplo malo populum scandalizant, vel etiàm leges iniquas constituunt, favent malis, vexant bonos. Dicitur autem

Deus *eos errare facere*, quià in pœnam peccati eos non illuminat. *Et adjuvit pauperem de inopiâ*, id est, sicùt Deus superbos *principes* errare permittit, et contemptibiles reddit, ità è contrario *pauperes* et humiles adjuvat, et de *inopiâ* sublevat. *Et posuit sicùt oves familias*, id est, familias *pauperum* justorum multiplicavit instar gregis *ovium*. Ità ferè Aug. et Theodor. *Videbunt justi et lætabuntur*, id est, ex hac providentiâ Dei tandem fiet, ut justi *lætentur* et Deum laudent: *et omnis iniquitas oppilabit os suum*, id est, omnes *iniqui* obmutescent, nec audebunt ullo modo contradicere: id quo potissimum apparebit in judicio universali.

43. *Quis sapiens et custodiet hæc? et intelliget misericordias Domini?* Hæc est psalmi conclusio, in quâ dicit Propheta illum esse verè *sapientem*, qui quæ dicta sunt tam de providentiâ, quàm de *misericordiâ Domini* intelligit, et in corde suo custodit: dicit autem *quis sapiens?* quoniàm paucorum est ista *sapientia*, et stultorum infinitus est numerus.

PSALMUS CVII.

SYNOPSIS.

Orat, et ex promisso Dei sibi pollicetur victoriam contrà Idumæos. Titulus est: Canticum Psalmi ipsi David.

Cæterum hic psalmus qui incipit: *Paratum cor meum, Deus*, conflatus est ex fine duorum psalmorum 56 et 59, adeòque explicatione non eget. Cur autem hìc additus sit ad alios, cum nihil contineat novi, ratio videtur fuisse, ut compleretur numerus 150 psalmorum: nisi fortè subsit aliqua ratio magis recondita quam sibi notam non esse fatetur Bellarminus.

PSALMUS CVIII.

SYNOPSIS.

Est prophetia per modum imprecationis adversùs Judam, et Judæos Christi persecutores. Ità Chrysost., Hieron., Augustin., Theodor. et Euthym. Non desunt, qui psalmum ad litteram exponant de persecutoribus David, qualis fuit Doëg, Achitophel, etc. *Titulus psalmi est :* In finem, psalmus David.

℣. 1. *Deus laudem meam ne tacueris : quià os peccatoris, et os dolosi super me apertum est.* Rogat Christus homo Deum Patrem, ut *laudem* ejus, id est, innocentiam, charitatem, aliasque virtutes *non taceat*, sed revelet ac manifestet. Reddit deindè causam, cur gloriam istam à Deo petat, quoniàm non desunt qui eam falsis criminibus obscurare conantur. *Quià,* inquit, *os peccatoris et dolosi,* Caiphæ videlicèt, et Judæ, vel generatim populi judaici *super me apertum est.* Dicit autem *peccatoris et dolosi,* quoniàm persecutores Christi odio et invidiâ pleni erant, et tamen *dolo* sæpius simulabant amicitiam.

2. *Locuti sunt adversùm me linguâ dolosâ, et sermonibus odii circumdederunt me : et expugnaverunt me gratis.* Declarat quod dixit; *Apertum est os dolosi,* quià *locuti sunt adversùm me, linguâ dolosâ* laudantes ùt magistrum bonum et interim insidiantes mihi. *Apertum est* quoque *os peccatoris,* quià *sermonibus odii circumdederunt me,* manifestantes verbis apertis *odium,* quod gerebant in corde, omnes autem *gratis me opugnabant,* quià sinè ullâ justâ causâ. Illud *expugnaverunt* positum est pro *oppugnaverunt,* ùt ex Hebræo et Græco patet.

3. *Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi : ego autem orabam.* Explicat ultimam illam particulam *gratis :* nàm cum rependere deberent amorem amori, illi vice *dilectionis detrahebant mihi : ego* tamen non reddidi mala pro malis, se *orabam* Deum pro illis Id apertè fecit Dominus in cruce; sed credibile est, id eum occultè fecisse, quotiescunque *detractione* audiebat.

4. *Et posuerunt adversùm me mala pro bonis: et odium pro dilectione meâ.* Idipsum clariùs repetit: q. d. rependerunt mihi maledictionem pro benedictione, *odium* pro amore.

5. *Constitue super eum peccatorem: et diabolus stet à dextris ejus.* Transitum facit Propheta ad Judam, quem prævidebat *ducem futurum eorum, qui comprehenderunt Jesum.* Act. 1. Et per modum imprecationis prædicit, quæ illi eventura prospiciebat. *Constitue super eum peccatorem*, id est, *constitues* super eum spiritum avaritiæ, cui serviet infeliciter usque ad mortem. *Et diabolus stet à dextris ejus*, id est; *diabolus* erit dux ejus in operibus malis, et nunquàm recedet à latere.

6. *Cùm judicatur, exeat condemnatus: et oratio ejus fiat in peccatum.* Prædicitur infelix Judæ exitus: *Cùm judicatur* à Deo in exitu de hac vità, *exeat*, id est, exibit *condemnatus*, et si fortè *oraverit* Deum, *oratio* ejus non solùm non impetrabit remissionem peccati, sed ipsa etiàm *oratio fiet* illi *in peccatum:* quià *oravit* sinè spe indulgentiæ, et desperans laqueo se suspendit, ùt ait S. Hier., vel quià ejus *oratio* facta non est per Christum mediatorem: ùt habet S. Aug., qui observat, quòd Judas personam synagogæ, et typum Judæorum gesserit: adeòque quæ hic de Judà dicuntur, etiàm conveniunt Judæis. Judæi enim *exeunt* de hac vità *condemnati* ad mortem sempiternam: et *oratio* eorum *fit* illis *in peccatum*, quià non *orant* Patrem per Filium, et quià postulant, quæ Deo non placent, excidium videlicèt Christianorum, et adventum Antichristi, hunc enim pro Christo recipient. Joan. 5.

7. *Fiant dies ejus pauci: et episcopatum ejus accipiat alter.* Hic est locus, quem S. Petrus allegavit Actôr. 1. Videmus autem in Judà vaticinium perfectissimè impletum fuisse; nàm *facti sunt pauci dies ejus*, sivè jàm *dies* apostolatûs, sivè *dies* vitæ intelligamus. *Et episcopatum*, id est, apostolatum *ejus accipiat alter*, Mathias videlicèt; *episcopatus* hebraicè *præfecturam* significat. Hoc idem impletum est in Judæis: nàm post Judæ peccatum pauci fuerunt Judæorum *dies* in episcopatu, sivè pontificatu et sacerdotio, quod translatum est ad sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech.

8. *Fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua.* Quod in Judâ impletum est, dùm laqueo se suspendit : in Judæis verò, dùm in excidio Jerosolymæ omnes ferè viri interierunt, et relicti sunt plurimi *orphani et viduæ.*

9. *Nutantes transferuntur filii ejus et mendicent : et ejiciantur de habitationibus suis.* Explicat ærumnas filiorum Judæ, ac dicit eos instabiles vagaturos et *mendicaturos* in alienâ regione, quoniàm ab habitatione suâ *ejicientur :* id in Judæis pariter impletum est.

10. *Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus : et diripiant alieni labores ejus.* Redditur ratio cur filii Judæ, et cæteri Judæi sint futuri pauperrimi ; quià videlicèt creditores diligentissimè quærent et accipient *substantiam* eorum ; et si quid superfuerit ex *labore eorum, diripient alieni*, qui fuerunt milites Titi imperatoris. Et hoc quidem olìm contigit Judæis, sed nunc fœneratores effecti ex bonis pauperum Christianorum ditescunt.

11. *Non sit illi adjutor: nec sit qui misereatur pupillis ejus.* Et hoc manifestè impletum est et in Judâ et in Judæis : Judas pecuniam ad sacerdotes referens, ac se peccâsse confessus, nihil auxilii, vel consolationis accepit : Matth. 27. Judæi à Romanis obsessi neminem habuerunt, qui eos juvare auderet.

12. *Fiant nati ejus in interitum : in generatione unâ deleatur nomen ejus.* Hoc quidem de filiis carnalibus Judæ impletum esse credimus : sed scimus etiàm illud impletum in filiis spiritualibus, nàm aliorum Apostolorum multi filii filiorum, quos per Evangelium genuerunt, numerati sunt; Judæ vero spiritualis posteritas nulla est. Judæi autem, quamvis non omninò extincti sint, periit tamen *in generatione unâ* regnum sivè respublica eorum ; post eversam enim Jerosolymam dispersi fuerunt in gentes.

13. *In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini : et peccatum matris ejus non deleatur.* Addit Propheta ad calamitates Judæ et Judæorum, ut *peccata* parentum in eis puniantur. Vocat autem *patres*, non solùm *patrem* ejus naturalem, sed omnes eos Hebræos, qui peccaverunt in deserto, et posteà in terrâ promissionis. Vocat verò *matrem*, non tantùm *matrem* propriam,

sed integram synagogam, sivè ipsam civitatem Jerusalem. Cæterùm non repugnat hoc Ezechieli, qui c. 18. dicit: *Filius non portabit iniquitatem patris*, Ezechiel enim loquitur de filiis, qui non imitantur *peccata* parentum: psalmus loquitur de filiis qui *peccata* parentum imitantur. Utì etiàm habetur Exodi 20 et Matth. 23.

14. *Fiant contrà Dominum semper, et dispereat de terrâ memoria eorum: pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam.* Id est, scelera parentum ejus versentur continuò coràm oculis *Domini*, ut illa puniat in impio filio. *Et dispereat de terra memoria eorum*, nàm nulla fit Judæ commemoratio, et si nomen ejus pronuntiatur, id cum execratione et horrore fit. Sic quoque gentis Judæorum nonnisi cum contemptu fit mentio. Addit Propheta causam tot calamitatum Judæ et Judæorum: quoniàm *non est recordatus facere misericordiam.* Hoc enim fuit peccatum Judæ, quòd cùm videret principes Judæorum furere adversùs Christum, ipse nullâ *misericordiâ* motus innocentem magistrum crudelissimè tradidit. Idem suo modo Judæorum peccatum erat.

15. *Et persecutus est hominem inopem, et mendicum, et compunctum corde mortificare.* Explicat Propheta crudelitatem Judæ et populi Judæorum, quià scilicèt *persecutus est* Christum, ad eum morti tradendum; hoc enim significat illud *mortificare:* dicitur autem Christus *homo inops*, quià cùm esset dives *propter nos egenus factus est*, 2. Cor. 8. Dicitur etiàm *mendicus*, quià ex alienâ misericordià in hoc mundo vivere voluit. Dicitur denique *compunctus corde*, non compunctione culpæ, sed compunctione pœnæ, et anxietatis ac solicitudinis, quam pro salute generis humani assiduè in corde gerebat. Ità S. Hier., Theodor., Euthym. et alii.

16. *Et dilexit maledictionem et veniet ei: et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo.* Judas tradendo Christum ob cupiditatem modicæ pecuniæ *dilexit maledictionem*, quià ipse sibi causa fuit, cur *malediceretur* à Deò: et ipse idem deserendo Christum, in quò benedicendæ erant omnes generationes, *noluit benedictionem*, quià ipse sibi causa fuit, cur non *benediceretur* à Deo. Quod idem de populo Judæorum dici potest. Porrò *benedictio* Dei cu-

mulum bonorum omnium significat, quemadmodùm et *maledictio* cumulum omnium malorum. Cæterùm ille, qui scelera *diligit*, eo ipso adnexam pœnam et supplicium, quod sequitur, *diligere* censetur.

17. *Et induit maledictionem sicùt vestimentum, et intravit sicùt aqua in interiora ejus, et sicùt oleum in ossibus ejus.* Declarat similitudinibus maledictionem divinam esse cumulum omnium malorum tùm externorum, tùm internorum. Primò comparat eam *vestimento*, quod totum corpus undique tegit; deindè comparat *aquæ*, quæ ad omnia *interna* hominis demersi intrat, et denique comparat *oleo*, quod subtilissimum est, et ipsa etiàm ossa pervadit: sic igitur maledictio Judæ et Judæorum et omnium, quibus dicetur: *Discedite, maledicti*, replebit malis et corpus, et animam, mentem, voluntatem, etc.

18. *Fiat ei sicùt vestimentum, quo operitur: et sicùt zona, quâ semper præcingitur.* Addit Propheta maledictionem illam non solùm ubique penetraturam, sed etiàm sempiternam futuram. *Fiat*, inquit, *ei* Judæ, etc., ea maledictio *sicùt vestimentum*, id est, semper illi adhæreat, et etiàm firmissimè adhæreat, quomodò *zona* sivè cingulum firmissimis et multiplicibus modis adstringi solet.

19. *Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi, apud Dominum: et qui loquuntur mala adversùs animam meam.* Concludit Propheta prædictionem miseriarum Judæ, dicens: *Hoc opus eorum*, id est, hæc est merces *operis* eorum, *qui detrahunt mihi*, id est, qui me seductorem vocant, etc., *apud Dominum*, id est, hæc erit merces eorum *apud Dominum*, sivè à Domino: *et qui loquuntur*, etc., id est, qui obloquuntur de me *mala;* est enim repetitio prioris.

20. *Et tu, Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum: quià suavis est misericordia tua.* In ultimâ parte psalmi precatur Christus pro se, et pro corpore suo, quod est Ecclesia. Primò orat Dominum, ut sibi semper adsit: *Et tu, Domine, fac mecum*, id est, *mecum* operare, mihi te adjunge, *propter nomen tuum*, id est, ad gloriam tuam, *quia misericordia tua* benigna est, et facilè inclinatur ad succurrendum miseris.

21. *Libera me, quià egenus et pauper ego sum : et cor meum conturbatum est intrà me.* Pergit in oratione Propheta in personâ Christi, et videtur respicere tempus illud, quo Christus dixit Joan. 22. *Nunc anima mea turbata est*, etc., vel, cùm in horto precatus est Patrem, et Apostolis dixit: *Tristis est anima mea usque ad mortem.* Porrò quod attinet ad corpus Christi, quod est Ecclesia, petitur *liberatio* à persecutionibus et tentationibus.

22. *Sicùt umbra cùm declinat, ablatus sum: et excussus sum sicùt locustæ.* Hæc pertinent ad comprehensionem Domini. *Sicùt umbra*, etc., id est, *ablatus sum* à comitatu discipulorum ad tribunalia, eo silentio quo declinans umbra deficere solet. *Et excussus*, id est, jactatus *sum* ab uno tribunali ad aliud, *sicùt locustæ*, vilissima scilicèt animalia, à vento jactari solent ab uno loco ad alium.

23. *Genua mea infirmata sunt à jejunio: et caro mea immutata est propter oleum.* Varii variè hunc locum exponunt, sensus autem maximè ad litteram videtur hic esse. *Genua mea* debilitata sunt *à jejunio*, *et caro mea immutata*, sivè macie et pallore confecta apparuit, vel propter pinguedinem suam amissam, ùt habetur in Hebræo, vel ob defectum *olei*, quo ungar. Quamvis Christus vitæ suæ tempore frequenter *jejunaverit*; hic tamen potissimùm describi videtur debilitas tempore passionis.

24. *Et ego factus sum opprobrium illis: viderunt me, et moverunt capita sua.* Hoc contigit, cùm Judæi Dominum in medio latronum crucifixum *viderunt*, et *viso* eo *capita sua moverunt*, dicentes: *Vah, qui destruis templum Dei*, etc.

25. *Adjuva me, Domine Deus meus: salvum me fac secundùm misericordiam tuam.* Precatur Dominus, auxilium Patris ad celerem resurrectionem, ùt dictum est Ps. 21. et 68., et simul precatur corpori suo mystico, id est, Ecclesiæ veram salutem.

26. *Et sciant, quià manus tua hæc: et tu, Domine, fecisti eam.* Admonet Propheta in personâ Christi, hoc totum à Deo factum esse, juxtà illud Act. 3. *Deus qui prænuntiavit per os omnium Prophetarum sic implevit. Et*

sciant homines omnes, præsertìm Judæi, *quià manus tua hæc*, id est, quià hæc res, hæc passio, hæc mors mea, à *manu*, sivè voluntate et potestate tuâ processit: *et tu, Domine, fecisti eam:* neque enim potuissent Judæi aut gentes Christo prævalere, eundem affligere, aut occidere, nisì Deus voluisset. Ità Theodor. et Bellarm.

27. *Maledicent illi, et tu benedices: qui insurgunt in me, confundantur: servus autem tuus lætabitur.* Persecutores ignorantes hæc, quæ dicta sunt, *maledicent* mihi, et Ecclesiæ meæ: sed *tu benedices* non solùm mihi, sed etiàm propter me *benedices* omnes gentes. Ex quo fiet, ut illi, qui me persequuntur, et mihi *maledicunt*, tandem *confundantur: servus autem tuus*, ego et fratres mei *lætitià* sempiternà fruemur.

28. *Induantur qui detrahunt mihi pudore: et operiantur sicùt diploide confusione suâ.* Confirmat quod dixit, et per modum imprecationis prædicit, omnes Christi et Ecclesiæ adversarios tandem corripiendos *confusione* et *pudore* instar *vestimenti duplicis* undique hominem operientis: quod quidem in die judicii omninò implebitur: per illud *diploide* significatur vestis, vel pallium duplicatum, ut sensus sit, multiplici ignominià *confundantur* tàm in hac, quàm in alterà vità. Ità S. Gregor. et S. Bernardus.

29. *Confitebor Domino nimìs in ore meo: et in medio multorùm laudabo eum.* Hoc opponitur confusioni impiorum; illi enim præ confusione obmustescent: Christus autem et electi ejus *confitebuntur laudes Deo, nimìs in ore suo*, sivè magno clamore, magnoque jubilationis affectu, idque *in medio multorum* in die judicii et posteà in æternum.

30. *Quià astitit à dextris pauperis, ut salvam faceret à persequentibus animam meam.* Hæc est ratio tantæ confessionis et laudis, quoniàm Deus auxilio suo *astitit à dextris pauperis* Christi et populi ejus, ut *salvaret à persequentibus* Judæis vitam temporalem Christi, quod factum est per celerem resurrectionem: et *à persequentibus*, tùm hominibus, tùm dæmonibus vitam æternam electorum ejus.

PSALMUS CIX.

SYNOPSIS.

Agit hic psalmus de regno et sacerdotio Christi : ità explicante Spiritu S. in multis locis. Matth. 22. *Act.* 2. 1. *Cor.* 15. *ad Hebr.* 5. 7. *et* 10. *Titulus est:* Psalmus David.

℣. 1. *Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis.* David in spiritu vidit Messiam post mortem ascendentem in cœlum, et refert ad nos verba Dei Patris ad Filium, quibus eum invitat ad *consedendum*, et conregnandum. *Dixit Dominus* Deus Pater, *Domino meo* Messiæ; hic enim non solo titulo Deitatis, sed et redemptionis, ac singularis gratiæ, et in omnibus præcellentiæ, verè est *Dominus* Davidis et totius orbis: *Sede à dextris meis*, id est, regna et impera proximus mihi, in summâ gloriâ et felicitate. Ità S. Hieron., Theodor. et alii. Ex hoc versu convicit Christus Judæos, Matth. 22. v. 44. quòd non sit solùm Filius Davidis, seu purus homo, sed etiàm verus Deus.

2. *Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum*, id est, dùm omnes inimicos tuos, Judæos ac Gentiles, qui nolunt, ut regnes, *ponam scabellum pedum tuorum*, vel ità tibi subjiciam, ùt *pedibus* eos conculces devictos et prostratos. Illud *donec* significat regnum Christi semper propagandum magìs et magìs, *donec* nullus omninò supersit *inimicus*, qui illi genua non flectat. At cur dicit Pater : *Donec ponam?* Nonne quod Pater operatur, etiàm Filius operatùr? Omninò : sed tribuitur hæc actio Patri, quià per eam redditur merces obedientiæ Filii, ùt ait Apostolus, propter quod et exaltavit illum. Philipp. 2.

3. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion : dominare in medio inimicorum tuorum.* Convertit se Propheta à Patre ad Filium, et ait: *Virgam virtutis tuæ:* sivè sceptrum potentiæ tuæ, id est, regale imperium tuum, quo cœpisti *dominari* paucis discipulis in *Sion*

et Judæâ, indè *emittet Dominus* Pater in universum mundum, tuæ fidei et servituti subjiciens omnes gentes, ut palàm et liberè *domineris* illis, etiàm *in medio* frementium, et furentium *inimicorum tuorum*, Judæorum, Turcarum, Paganorum, Hæreticorum. Ità S. Aug. et alii.

4. *Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex utero antè luciferum genui te.* Dixerat: Dominare in medio inimicorum tuorum, quod intelligitur in hoc tempore, dùm regnum Christi ab inimicis oppugnatur: declarat nunc, quid futurum sit in novissimo die, quandò jàm omnes inimicis subjecti erunt ùt scabellum pedibus ejus. *Tecum principium*, id est: *Tecum* erit *principatus* manifestus, tunc apparebit omnibus, apud te solum esse verum *principatum: in die virtutis tuæ*, in die videlicèt novissimo, quandò virtus seu potentia tua cœlum movebit, solem obscurabit, etc. *In splendoribus sanctorum*, id est, quandò circumdatus eris sanctis tuis, qui omnes fulgebunt sicùt sol. *Ex utero antè luciferum genui te*, id est, ideò *tecum* erit tantus *principatus*, *quia* ego Deus Pater omnipotens *genui te*, non ex nihilo, ùt res creatas, sed *ex utero meo*, ùt Filium verum, naturalem, et consubstantialem, idque *antè luciferum*, id est, antequàm stellas crearem, antè omnem creaturam, antè omnia sæcula. Hæc est communis expositio PP. Hieron., Chrysost., August., Theodoreti, Euthym. et aliorum.

5. *Juravit Dominus, et non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.* Transit à dignitate regià ad *sacerdotalem*, atque ostendit Christum esse *sacerdotem æternum*, non succedentem Aaroni, sed immediatè à Deo institutum, cujus figura fuerat *sacerdotium Melchisedech*. *Juravit Dominus, et non pœnitebit eum*, id est: Firmissimè statuit nunquàm mutaturus: *Tu es sacerdos in æternum*. Hæc dicuntur à Deo, non à Davide, scilicèt, Deus Pater certò constituit, ut tu sis *sacerdos* quamdiù mundus stabit, et sis *sacerdos secundùm* ritum et *ordinem Melchisedechi*, regis Salem, qui panem et vinum mihi consecravit. Hinc necessariò sequitur oblationem Eucharistiæ tum Christi in ultimà cœnà, tùm nostram quotidiè in Missà esse ve-

rum et propriè dictum sacrificium, ùt docet Trid. Sess. 22. c. 1. et SS. PP. qui apud Suarez, Bellarminum, et alios videri possunt.

6. *Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges.* Propheta postquàm dixerat, Filium à Patre sacerdotem æternum appellatum fuisse: convertit sermonem ad Patrem, ac dicit Christum verè fore sacerdotem æternum, quià etiamsì multi *reges* terræ conspirabunt, ut sacerdotium, totamque ejus religionem evertant: ipse tamen *Dominus* sedens *à dextris tuis*, sicùt illi dixisti: *sede à dextris meis, confregit*, id est, confringet *reges* adversarios, Herodem, Neronem, Diocletianum, etc., *in die iræ suæ*, id est, *in die* quà irascetur inimicis suis *regibus* terræ Ecclesiam suam persequentibus. Ità S. August.

7. *Judicabit in nationibus, implebit ruinas: conquassabit capita in terrâ multorum.* Dixit quid Christus faciet in præsenti tempore adversùs hostes suos, reges et principes terræ: nunc addit, quid facturus sit in die novissimo adversùs omnes inimicos suos, tunc enim *judicabit in nationibus*, id est, judicium exercebit *in nationibus* omnibus: *implebit ruinas*, id est, consummabit ultimum exterminium, complementum *ruinæ* impiorum perficiet: *conquassabit capita*, id est, plenè humiliabit, et conteret omnes superbos, qui nunc erecto *capite* adversùs eum incedunt. Dicit autem *in terrâ multorum*, sivè, ùt in Hebræo habetur, *in terrâ multâ*, quià *in terrâ* paucissimi inveniuntur, verè humiles et pii, respectu superborum et impiorum. Ità Theodor., Euthym. et alii communiter. Thomas Le Blanc, illud *implebit ruinas* pulchrè sic exponit: justis in cœlum evectis *ruinas* reparabit ab Angelis apostatis factas.

8. *De torrente in viâ bibet: propterea exaltabit caput.* Reddit David rationem, cur tanta sit Christi potentia, ut reges confringere, nationes judicare, implere ruinas, et conquassare capita possit, ac dicit: *De torrente in viâ bibet*, etc., ac si diceret cum Apostolo: *Humiliavit semetipsum factus obediens, usque ad mortem*, etc., *propter quod et Deus exaltavit illum*, etc., *De torrente in viâ bibet*, id est, dùm inter mortales peregrinus aget, inun-

dantem calamitatum, præsertim passionis *torrentem* exhauriet : ob tantam igitur humiliationem sponte susceptam pro gloriâ Patris et salute generis humani, posteà *exaltabit caput* suum, ascendens in cœlum, et sedens ad dexteram Patris, constituendus judex vivorum et mortuorum.

PSALMUS CX.

SYNOPSIS.

Laudat Deum à miris operibus ipsius, et multiplicibus beneficiis in homines collatis. Titulus est : Alleluja.

℣. 1. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo : in consilio justorum, et congregatione.* David incipit hymnum ab invocatione, et simul explicat modum, quo utiliter laudari debet Deus. *Confitebor tibi, Domine*, id est, laudabo te *in toto corde meo*, id est, non solùm voce, sed etiàm *corde*, et quidem *toto corde*, id est, toto affectu : vel *toto corde*, id est, summâ attentione, nihil aliud cogitando. *In consilio justorum, et congregatione*, id est, laudabo te tùm inter paucos *justos* (nàm per *consilium justorum* ex Chaldæo intelligitur locus secretus, ubi soli sapientes conveniunt ad *consilium*), tùm in cœtu multorum, et eorum promiscuâ multitudine, q. d. clàm et palàm laudabo te.

2. *Magna opera Domini : exquisita in omnes voluntates ejus.* Laudat primò ab *operibus* in communi Deum, quià scilicèt omnia *opera* ejus *magna* sunt, è quibus infinita Dei potentia et sapientia elucet : nec solùm *magna* sunt, sed *exquisita in omnes voluntates ejus*, id est, *exquisitè*, et accuratè ac tantâ arte facta, ut omnes ejus voluntates expleant, eisque perfectissimè subdantur. Ità Euthym., Theodor., Genebr., Tirin., Le Blanc, et alii : vel, ut Bellarm. exponit : *quæsita* et parata in omnem usum Deo placitum, ut de illis faciat, quidquid voluerit.

3. *Confessio et magnificentia opus ejus : et justitia ejus manet in sæculum sæculi.* Transit nunc Propheta ab

opere creationis ad *opus* gubernationis, et ostendit, hoc etiàm *opus* omni laude esse dignissimum. *Confessio et magnificentia opus ejus*, id est, *operatio* ejus, quâ mundum regit et gubernat, est *confessio*, id est, materia *confessionis* et laudis: et etiàm est materia *magnificentiæ* suæ omnibus declarandæ. *Et justitia ejus manet in sæculum sæculi*, id est, non solùm Deus magnificè gubernando *operatur*, quià prospicit omnibus abundanter, sed etiàm *justissimè*, ut nunquàm *magnificentia* ejus à *justitia*, quæ æternum durabit, disjuncta sit. Ità Bellarm.

4. *Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors et miserator Dominus: escam dedit timentibus se.* Descendit ad particulare quoddam opus providentiæ divinæ, quandò scilicèt pluit manna de cœlo. *Fecit*, dedit, reliquit *memoriam*, seu *memoriale* omnium *mirabilium* operum *suorum misericors et miserator Dominus* (*misericors, et miserator* in eo distingui videntur, quòd *misericors* ad habitum, *miserator* ad actum pertinet): dedit scilicèt *escam* illam singularem, manna cœleste *timentibus se*, id est, cultoribus suis Hebræis, allegoricè Eucharistiam, quæ data est populo christiano in cibum spiritualem, et quasì compendium in se concludit multa et *mirabilia* miracula, nobisque in *memoriam* revocat, imò repræsentat omnia mysteria incarnationis, nativitatis, passionis et mortis Christi. Hàc quoque escâ confirmavit Christus *testamentum*, seu pactum *suum* novum, quod iniit cum hominibus. Matth. 26. Ità S. August. et Theodoretus, Bellarm., Tirin. et alii.

5. *Memor erit in sæculum testamenti sui: virtutem operum suorum annuntiabit populo suo.* Sicùt Deus volebat, ut populus *memor* esset mirabilium suorum, quæ fecit; ità vicissìm promittebat, se *memorem* futurum pacti sui, quod cum illis inierat; ideò dicit: *memor erit in sæculum testamenti sui*, id est, ostendet continuâ providentiâ, et protectione, se *memorem esse fœderis*, et promissorum suorum. Explicat deindè quomodò *memor erit testamenti sui*, dicens: *virtutem operum suorum annuntiabit populo suo*, id est, *memor* pacti sui notam faciet populo suo *virtutem* sivè potentiam et fortitudinem

operum suorum : convertendo Jordanem retrorsùm clangore tubarum evertendo muros Jericho, etc.

6. *Ut det illis hæreditatem gentium : opera manuum ejus veritas et judicium.* Ista autem, de quibus dictum est, et similia multa mirabilia operatus est Dominus, *ut det illis hæreditatem gentium,* id est, *ut daret illis* fidelibus suis terram Palæstinæ, quam gentiles Chananæi tanquàm propriam *hæreditatem* et possessionem obtinebant. Præcipuum enim caput fœderis, quod cum Abraham pepigit Deus, erat, *ut daret* posteris ejus Hebræis terram Chananæorum, quæ ideò posteà dicta est terra promissionis. Ne verò quis injustitiam suspicaretur in eo, quòd Deus terram Palæstinæ abstulit Chananæis, et donavit Judæis, addit : *opera manuum ejus veritas et judicium,* id est, *opera* Dei, et in iis hoc particulare *opus* expulsionis Chananæorum, et introductionis Judæorum facta sunt cum magnâ fidelitate et justitiâ. Quoniàm igitur Deus promiserat Abraham terram illam se daturum posteris ejus, hoc *opus* Dei factum est in *veritate*, seu fidelitate : et quoniàm idem Deus non antè expulit Chananæos, quàm impleta esset mensura peccatorum, ob quæ expelli mererentur; ideò hoc idem *opus* factum est cum *justitiâ,* quæ hic dicitur *judicium*, quod est actus justitiæ.

7. *Fidelia omnia mandata ejus : confirmata in sæculum, facta in veritate et æquitate.* Quod Chananæi mererentur puniri, et in pœnam privari terrâ Palæstinæ, probat Propheta, quià non servaverunt præcepta Dei naturalia, quæ sunt omnibus communia et immutabilia; ait igitur : *Fidelia omnia mandata ejus*, id est, omnia præcepta Dei, præsertim naturalia, *fidelia* sunt, cùm sint rectissima et justissima, et per hoc pœnam afferant prævaricatoribus, et præmia observatoribus. Nec solùm *fidelia* sunt, sed etiàm immutabilia, et indispensabilia, cùm in nullo casu inveniri possint injusta; ideò addit : *confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate et æquitate*, id est, stabilita sunt æternâ firmitate, quià condita sunt in veritate, id est, in rectitudine et æquitate, id est, justitiâ. Videatur S. Th. 1. 2. q. 100. a. 8.

8. *Redemptionem misit populo suo : mandavit in æter-*

num testamentum suum. Non pauci hæc referunt ad liberationem populi de Ægypto; sed de altiore *redemptione* exponunt S. August., Euthym. et alii. Post decantata igitur beneficia Dei ergà Patres V. T. transit ad beneficium longè excellentius T. N. quo vera ac æterna *redemptio* continetur. *Redemptionem misit populo suo*, q. d. post hæc misit *Redemptorem* toties promissum, et tamdiù expectatum, qui *populum suum* pretio sanguinis sui *redemit*: et hoc modo verè ac propriè *mandavit*, sivè jussit, et statuit, ut *testamentum* sivè pactum suum de possessione cœlestis patriæ esset *æternum*.

9. *Sanctum et terribile nomen ejus: initium sapientiæ timor Domini*. Docet consequenter modum permanendi in testamento Domini, ut assequamur promissiones ejus: *Sanctum et terribile nomen ejus*, id est, qui hoc testamentum æternum statuit, *sanctus* est, et ideò immunditiam peccati odit, et simul immundos punit, quià *terribilis* est. Et propterea *initium sapientiæ timor Domini*, id est, illi verè incipiunt *sapere*, qui *timent Dominum*, et ex *timore* illo cavent à peccatis, observant legem, operantur bona, ut paulatìm ex *timore* ad amorem perveniant.

10. *Intellectus bonus omnibus facientibus eum: laudatio ejus manet in sæculum sæculi*. Declarat quod dixit: *Initium sapientiæ*, etc., q. d. *Intelligentia* quidem (nàm nomine *intellectûs* hìc significatur ipsa *intelligentia*, seu scientia) *bona* est, sed *facientibus eam*, hoc est, non solùm qui speculativè sciunt, Deum super omnia timendum, sed qui insuper id *faciunt*, seu opere ipso præstant, ex timore filiali declinantes à malo, et virtutibus seriò incumbentes; hi verè *intelligentes* et sapientes sunt, et *laudabuntur* in totâ æternitata. Ità ferè S. August., Bellarm., Tirin. et alii.

PSALMUS CXI.

SYNOPSIS.

Docet timentes Deum, maximè si in pauperes benefici sint, multis à Deo bonis cumulandos esse. Titulus est Alleluja, *cui in Romanis Bibliis additur* Reversionis Aggæi et Zachariæ, *quià hi videntur usi hoc psalmo, cùm post expletum tempus captivitatis redierunt ad populum.*

℣. 1. *Beatus vir, qui timet Dominum : in mandatis ejus volet nimis.* Hæc est propositio, quam per totum psalmum variis argumentis probat, ut suadeat omnibus pietatem. *Beatus vir,* inquit, *qui timet Dominum,* sed quià non quicunque *timor* beatum facit, addit declarans, *in mandatis ejus volet nimis,* ubi repetendum est illud *qui,* ut sensus sit : *Beatus* est *vir* ille, *qui timet Dominum,* qui ex eo *timore* versabitur libentissimè *in mandatis ejus* implendis : nàm *in mandatis velle nimis,* nihil est aliud, nisi *mandata* valdè diligere, sivè in his implendis magnam habere *voluntatem.* Verbo, ille dicitur felix, qui et interiùs *timet* Deum *timore* sancto, et exteriùs promptus est ad implenda *mandata.*

2. *Potens in terrâ erit semen ejus : generatio rectorum benedicetur.* Hæc est prima felicitas timentis Deum, quod multam prolem consequetur. *Potens in terrâ erit semen ejus,* i. e. robusta erit ejus posteritas ob multitudinem filiorum : et rationem reddit : quià *generatio rectorum benedicetur,* sivè *generatio* justorum ex divinâ benedictione fœcundissima erit. Hæc felicitas non erat semper in viris justis, sed frequens : si tamen intelligatur de fructu bonorum operum ex semine gratiæ cœlestis prodeunte, felicitas erit omninò perpetùa.

3. *Gloria et divitiæ in domo ejus : et justitia ejus manet in sæculum sæculi.* Secunda felicitas est honorum et opum abundantia, quæ tamen non inducant ad peccatum, neque justitiam corrumpant. *Gloria et divitiæ in domo ejus,* id est, justus honoribus et *divitiis* abunda-

bit, et tamen, quod est omnium felicissimum, non corrumpetur animus ejus istis fortunæ bonis, sed *justitia*, et probitas ejus perseverabit usque in finem. Hæc etiàm felicitas non est perpetua : si tamen agatur de gloriâ internâ, de bonæ conscientiæ testimonio, de divitiis, etc., perpetua felicitas erit.

4. *Exortum est in tenebris lumen rectis : misericors et miserator et justus.* Tertia felicitas timentium Deum, est *lumen* prudentiæ, et consilii divinitùs affulgens : *Exortum est in tenebris lumen rectis*, id est, *affulsit* justis hominibus, quales sunt timentes Deum, *lumen* consilii, et consolationis *in tenebris* dubitationum, et tribulationum, quod *lumen* est ipse Deus *misericors et miserator et justus*, qui *misericordiam* facit viris *misericordibus*, quià *justum* est, ut *misericordes misericordiam* consequantur.

5. *Jucundus homo, qui miseretur et commodat : disponet sermones suos in judicio : quià in æternum non commovebitur.* Quarta felicitas est lætitia spiritualis : *Jucundus homo*, qui enim Deum timent, facilè indulgent offensiones *miserando* fragilitates humanas, facile *commodant* egentibus : hæc autem bona opera maximam lætitiam pariunt in corde timentium Deum. Affert deindè aliam felicitatem, quæ est prudentia in loquendo, propter quam maxima evitantur incommoda. Qui enim timet Deum, *disponet sermones suos in judicio*, id est, dispensabit verba sua cum maturitate *judicii*, ut neminem lædat, et indè plurima bona lucrabitur. Reddit autem rationem, cur *disponet sermones suos in judicio*, *quià in æternum non commovebitur*, h. e. quià constans est in propositis suis, et omnia prudenter prævidet, ut quidquid accidat, eum commovere non possit.

6. *In memoria æterna erit justus : ab auditione malâ non timebit.* Sexta felicitas timentis Deum est, quòd vivet semper in hominum *memoriâ* : neque solùm *in memoria æternâ erit* apud mortales, sed etiàm apud Deum, et Angelos in cœlo : *et ab auditione malâ non timebit*, id est, *non timebit* à detractionibus, et reprehensionibus hominum impiorum, neque etiàm *timebit* à sententià illâ formidolosâ : *Discedite, maledicti, in ignem æternum.* Ità S. Hier., S. Aug. et alii.

7. *Paratum cor ejus sperare in Domino, confirmatum est cor ejus: non commovebitur, donec despiciat inimicos suos.* Septima felicitas timentis Deum est *firma* et stabilis divina protectio. *Paratum cor ejus sperare in Domino,* id est, in omni adversitate sivè periculo *cor ejus paratum* habet refugium ad Deum, nunquàm diffidit, nunquàm hæsitat, *confirmatum est cor ejus* in hac fiduciâ, ut nullum ei sit periculum, ne ab illâ fortè deficiat, *non commovebitur,* etc., nunquàm timebit, quamdiù periculum ab *inimicis* durabit: multò autem minùs timebit, dùm eos ùt prostratos et devictos despiciet et contemnet.

8. *Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi: cornu ejus exaltabitur in gloriâ.* Hæc est octava felicitas, gratia benè utendi divitiis. *Dispersit, dedit pauperibus,* id est, homo timens Deum, opes suas *sparsit in pauperes,* et abundanter effudit: et ex hac liberalitate duo bona lucratus est: primò, si pecunias diminuit, *justitiam* auxit, et *justitia ejus,* id est, bonum opus ejus, *manet in sæculum sæculi,* conservandum apud Deum, ut suo tempore mercedem plenam accipiat: deindè etiàm in hoc sæculo *cornu ejus exaltabitur in gloriâ,* id est, robur, potentia, *gloria* ejus augebitur et crescet in dies. Ità S. Hier. et S. Chrysostomus hinc concludit, eleemosynam esse artem omnium quæstuosissimam.

9. *Peccator videbit et irascetur, dentibus suis fremet et tabescet: desiderium peccatorum peribit.* Postrema felicitas est, quòd timens Deum omnem invidiam superabit. *Peccator videbit* bona opera timentis Deum, et felicitate et invidiâ torquebitur *et irascetur* sorti ejus, et instar rabidi canis *fremet* adversùs illum, et præ dolore *tabescet:* sed interìm *desiderium impii,* quo cupit perditionem justi, non adimplebitur, sed cum ipso impio brevi *peribit.*

PSALMUS CXII.

SYNOPSIS.

Hortatur Dei cultores ad ipsum Deum laudandum : ob id potissimum, quòd, cùm sit Altissimus, tamen non dedignatur ad nos oculos inclinare, et multis nos beneficiis afficere. Titulus : Alleluja. *Cæterùm psalmus est facilis.*

℣. 1. *LAUDATE, pueri, Dominum : laudate nomen Domini.* Nomine *puerorum* intelligentur servi Dei, qui eum purè colunt. Ità S. Hier. et Chald.

2. *Sit nomen Domini benedictum : ex hoc nunc et usque in sæculum.* Q. d. *Ex hoc nunc* incipite laudare, et *usque in sæculum* laudate, sivè prospera, sivè adversa contingant, sivè in hac vitâ, sivè in futurâ, semper laus ejus sit in ore vestro : et cum S. Job semper dicite : *Sit nomen Domini benedictum.*

3. *A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini.* Declarat hoc versu et sequentibus, materiam *laudis* Dei, ac dicit, ubìque inveniri materiam *laudis* ejus, cùm omnia sint plena operibus ejus magnis et mirabilibus.

4. *Excelsus super omnes gentes Dominus, et super cœlos gloria ejus.* Nec solùm per amplitudinem mundi, sed etiàm per *altitudinem* ubique invenitur materia laudis Dei; nàm omnes homines *excelsitate* suâ, et Angelos ipsos *gloriâ superat :* atque omnibus velutì rex dominatur.

5. *Quis sicùt Dominus Deus noster, qui in altis habitat, et humilia respicit in cœlo et in terrâ?* Laudat nunc Deum ab admirabili benignitate, quæ conjuncta cum tantâ sublimitate admirabilior apparet. *Quis* est *sicùt Deus noster, qui in altis habitat?* videlicèt in summo *cœlo*, et tamen *humilia respicit*, idque tàm *in cœlo*, quàm *in terrâ:* nàm *in cœlo* superbos Angelos detestatus, *humiles respexit*, et ad gloriæ suæ participationem evexit, *et in terrâ* pariter despectis superbis, homines de se *humiliter* sentientes *respicit.* Ità S. August. et alii.

Altiore et prophetico sensu hic significatur, Deum in cœlo sedentem non neglexisse genus humanum *in terrâ humiliter* abjectum.

6. *Suscitans à terrâ inopem, et de stercore erigens pauperem.* 7. *Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.* Declarat cur Deus respiciat humiles, ac dicit id eum facere, ut eos exaltet. Quamvìs autem hæc applicari possint singulis hominibus, quos ex infimo gradu Deus evexit ad summum : tamen aptissimè conveniunt hi duo versiculi toti humano generi, quod jacebat in *terrà et in stercore* peccati : et Deus sedens in cœlo respexit in *terram* et indè *suscitavit inopem*, hominem videlicèt spoliatum à latronibus, et jacentem in *stercore* miseriarum, ut *collocaret eum, cum principibus* non quibuscunque, sed *cum principibus populi sui*, possessoribus *populi sui*, possessoribus cœlestis Jerusalem et participibus regni cœlorum.

8. *Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lœtantem.* Sensus est, *qui* facit ut *sterilis* quæ manebat solitaria, jàm *habitet* inter multas proles in magnâ familiâ : id enim significatur per illa verba *matrem filiorum lœtantem*, h. e. esse *matrem filiorum*, ac per hoc esse *lœtantem* ob *filiorum* multitudinem, quæ erat mœsta ob *sterilitatem* et solitudinem. Potest quidem hoc totum referri ad singulas fœminas, ùt Saram, Rebeccam, Rachelem, Annam, etc., sed altiore sensu pertinet ad Ecclesiam ex gentibus congregatam, quæ longo tempore mansit *sterilis*, sed in senectute peperit plurimos, juxtà illud Apost. ad Gal. 4. ex cap. 54. Isaiæ, *Lœtare, sterilis, quœ non paris, erumpe et clama, quœ non parturis, quià multi filii desertœ magìs, quàm ejus, quœ habet virum.*

PSALMUS CXIII.

SYNOPSIS.

Decantat David mirabilia Dei, dùm educeret filios Israël de Ægypto: idque ad eum finem, ut hortetur populum ad permanendum in confessione unius veri Dei, et sperandum continuò in ejus protectione. Titulus est: Alleluja.

℣. 1. *In exitu Israël de Ægypto: domûs Jacob de populo barbaro: 2. Facta est Judœa sanctificatio ejus, Israël potestas ejus.* Id est, statìm atque *Israëlitæ*, Jacobi Patriarchæ posteri, ex ægyptiacâ servitute, et *populo* ignotæ linguæ, morumque *barbarorum exiverunt: facta est* gens judaïca, sivè israëlitica gens *sanctificata* Deo, et peculiariter subjecta potestati ejus, q. d. *Laudate Dominum*, quià cùm egrederentur filii *Israël de Ægypto*, tunc factus est populus *Israël* populus *sanctificatus* ei, et subjectus peculiariter *potestati ejus*, scilicèt Dei. Illud *in exitu* repetendum est, ubì dicitur *domûs Jacob*. Per illud *Judœa* non intelligitur terra quæ dicitur *Judœa*, sed gens Judaïca. Ità Bellarm., Tirin., Le Blanc et alii.

3. *Mare vidit et fugit: Jordanis conversus est retrorsùm. 4. Montes exultaverunt ùt arietes: et colles sicùt agni ovium.* Narrat mirabilia quæ acciderunt in egressu filiorum Israël de Ægypto, et commoratione in deserto, et ingressu in terram promissionis, sed narrat poëticâ venustate, tribuens sensum mari, etc. *Mare* rubrum *vidit*, sivè sensit potentem Dei manum, undè quasì perculsum *fugit*, dividens se in duas partes, Exod. 14. Sic posteà fugiens et *Jordanis conversus est retrorsùm*, id est, reduxit ad fontem aquas, ne fluerent in partem illam, per quam Israëlitæ transibant. Josuæ 3. *Montes*, nempè Sinai, et juncti *colles exultaverunt*, id est, subsilierunt terræ motu, cùm lex promulgaretur in Sinai, Exod. 19. Ità S. Hieron. et Theodoret. et alii: additur instar *arie-*

tum et agnorum, quandò scilicèt repentino terrore saltant et fugiunt.

5. *Quid est tibi mare, quòd fugisti: et tu, Jordanis, quià conversus es retrorsùm?* 6. *Montes exultàstis sicut arietes, et colles sicùt agni ovium?* 7. *A facie Domini mota est terra, à facie Dei Jacob.* 8. *Qui convertit petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum.* More poëtico interrogat *mare, quare fugerit, et Jordanem, quare conversus sit retrorsùm. Quid est tibi mare, quòd fugisti? et tu, Jordanis,* quid habes, *quòd conversus es retrorsùm?* et vos *montes,* quare *exultâstis sicùt arietes,* et vos *colles sicùt agni ovium? A facie Domini mota est terra.* Hæc nimirùm est causa, quià Dominus apparuit, et potentiam suam manifestavit, et ideò *terra* conspectum ejus non sustinens, tota contremuit. *Qui* Dominus *convertit petram in stagna aquarum,* quandò Moyse percutiente petram egressæ sunt *aquæ* largissimæ. Num. 20. quod repetitur et declaratur: *et rupem in fontes aquarum.*

9. *Non nobis, Domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriam.* Explicatis his mirabilibus, precatur Propheta Deum nomine totius populi, ut non respiciat demerita populi, sed gloriam suam, et pergat protegere cultores suos. *Non nobis*, etc., id est, propter *gloriam nominis tui* protege nos, non propter merita nostra.

10. *Super misericordia tuà et veritate tuâ: nequandò dicant gentes: Ubì est Deus eorum?* Indicat breviter rationes, cur Deus debeat nominis sui gloriam quærere in conservando populo suo. *Super misericordiâ et veritate tuâ*, id est, propter *misericordiam et veracitatem tuam*, ùt S. Hier. et Chald. habet, indè enim gloria tua demonstrabitur, si ostendas *misericordiam* ergà populum tuum, et rursum si impleas *veritatem* promissionum tuarum, quas fecisti patribus nostris. *Ne fortè dicant gentes*, etc., est alia ratio, ne detur occasio gentibus incredulis detrahendi de potentiâ, vel etiàm de existentiâ tuà.

11. *Deus autem noster in cœlo: omnia quæcunque voluit fecit.* 12. *Simulacra gentium argentum et aurum: opera manuum hominum.* 13. *Os habent et non loquentur: oculos habent et non videbunt.* 14. *Aures habent et non audient:*

narens habent et non oderabunt. 15. *Manus habent et non palpabunt: pedes habent et non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo.* Q. d. Non est danda occasio gentibus blasphemandi : sed tamen, si fortè dixerint : *Ubi est Deus eorum?* nos respondebimus *Deum nostrum esse in cœlo*, idque testari mirabilia ejus, quià *fecit quidquid voluit.* Sed contrà dii eorum jacent in terrâ, et usque adeò nihil possunt facere, ut ne possint quidem exercere actiones membrorum, quæ habere videntur.

16. *Similes illis fiant, qui faciunt ea: et omnes qui confidunt in eis.* Hæc prædictio est per modum imprecationis pronuntiata more prophetico. Verè enim, *qui faciunt* idola, *et qui confidunt in eis, similes illis fient* in vitâ futurâ post resurrectionem: nàm etiamsi habebunt sensus, tamen sic habebunt, quasi non haberent, imò etiàm cupient non habere.

17. *Domus Israël speravit in Domino: adjutor eorum et protector eorum est.* 18. *Domus Aaron speravit in Domino: adjutor eorum et protector eorum est.* 19. *Qui timent Dominum, speraverunt in Domino: adjutor eorum et protector eorum est.* Quià dixerat: *Similes illis fiant, qui confidunt in eis*, adjungit per antithesin, filios Israël *confidisse in Domino*, et ideò habuisse *Deum protectorem.* Nominat primò *domum Israël*, id est, totam gentem hebraïcam; deindè *domum Aaronis*, id est, tribum sacerdotalem, addit postremò omnes *timentes Deum*, quoniàm non deerant aliqui extrà filios Israël, qui Deum colerent et timerent; quales erant Job et amici ejus, et posteà Naaman Syrus et alii.

20. *Dominus memor fuit nostrî: et benedixit nobis.* 21. *Benedixit domui Israël: benedixit domui Aaron.* 22. *Benedixit omnibus qui timent Dominum, pusillis cum majoribus.* Confirmat quod dixerat, Deum *adjutorem et protectorem esse* sperantium in se. *Memor*, inquit, *fuit nostrî*, id est, singulari providentià demonstravit, se *memorem* esse nostrì, *et benedixit nobis*, id est, benefecit nobis adjuvando et protegendo: explicat autem quid sit illud *nobis*, cum addit: *Benedixit domui Israël, etc.*

23. *Adjiciat Dominus super vos: super vos, et super filios vestros.* 24. *Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlum*

et terràm. Jàm conversus ad timentes Deum, quibus dixit, Deum *benedixisse*, ait : *Adjiciat Dominus super vos benedictionem* suam, id est, omnium bonorum copiam : nec solùm *super vos*, sed etiàm *super filios vestros.* Et hoc modo sitis vos *benedicti*, plenâ atque perfectâ *benedictione à Domino, qui fecit cœlum et terram*, id est, ab eo, in cujus manu est ros *cœli* et pinguedo *terræ.* Solebant enim Sancti V. T. precari suis à Domino rorem *cœli* et pinguedinem *terræ.*

25. *Cœlum cœli Domino: terram autem dedit filiis hominum.* 26. *Non mortui laudabunt te, Domine: neque omnes qui descendunt in infernum.* 27. *Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino, ex hoc nunc et usque in sæculum.* Jàm docet æquum esse, ut ii, qui benedicti sunt à Domino, *benedicant* ipsi quoque Dominum, *dùm vivunt* super terram; relinquentes interim Angelis officium benedicendi in cœlo, ubi est domicilium Dei et ministrorum ejus, qui illi coràm assistunt. *Cœlum cœli Domino,* id est, *summum cœlum*, quod est super cœlum aëreum, *Domino* propriè dicatum est, et familiaribus ministris ejus, Angelis sanctis, à quibus benedicitur; *terram autem dedit filiis hominum* habitandam, ac pro hoc beneficio debent *filii hominum* Deo assiduè gratias agere, dùm *vivunt*, ac bonis terræ fruuntur. Nàm *non mortui laudabunt te, Domine; mortui* enim, cùm non ampliùs fruantur bonis terrenis, imò nec *vivant* secundùm corpus, non *laudant Dominum* ore corporali; neque illi, *qui descendunt in infernum*, id est, spiritus mortuorum, qui *descendunt* in varias *inferni* regiones, Dominum benedicent pro terrenis bonis, quæ ad illos jàm non pertinent. *Sed nos qui vivimus* in terris *benedicimus Domino ex hoc nunc et usque in sæculum*, id est, per generationes sibi invicèm succedentes.

PSALMUS CXIV.

SYNOPSIS.

Bellarminus cum SS. PP. Basilio, Chrysostomo, Hieronymo et Augustino existimat hunc psalmum intelligendum esse de homine spirituali sitiente salutem æternam, et gemente propter tentationes et pericula. Alii exponunt de temporali aliquâ pressurâ, à quâ Propheta liberari cupit. Titulus est : Alleluja.

℣. 1. D*ILEXI, quoniàm exaudiet Dominus vocem orationis meœ.* Ad vocem *dilexi* subintelligitur Deum, et sensus est : *Dilexi* Dominum, quoniàm benignus et misericors est, et ex naturali suâ benignitate *exaudiet vocem orationis meœ.*

4. *Quià inclinavit aurem suam mihi: et in diebus meis invocabo.* Declarat undè didicerit Deum exauditurum preces suas, *quià inclinavit aurem suam mihi*, quorsùm enim *inclinaret ad me aurem suam*, nisì me audire paratus esset : unde subjungit *et in diebus meis invocabo* Dominum. S. Chrys. per illud *in diebus meis* intelligit, *omnibus diebus* vitæ meæ. S. Aug. intelligit per *dies meos*, *dies* hujus mortalitatis, qui propriè *dies nostri* dicuntur.

3. *Circumdederunt me dolores mortis : et pericula inferni invenerunt me.* Explicat nunc materiam suæ orationis, quæ sunt tentationes et *pericula* salutis æternæ. *Circumdederunt me dolores mortis*, id est, undique tentationes mortiferæ me *circumstant :* dicuntur *dolores mortis*, quià ex illis viri pii *dolorem* concipiunt, qualis est in illis, qui *mortem* vident sibi imminere : declarat paulò apertiùs, dùm addit : *et pericula inferni invenerunt me.* De *doloribus mortis et inferni* etiàm videri potest psalmi 17. v. 5. et 6.

4. *Tribulationem et dolorem inveni : et nomen Domini invocavi.* Q. d. Benè adverti me circumdatum esse funibus et doloribus mortis et periculis inferni expositum, et

ideò *tribulationem et dolorem inveni*, ac ad *Dominum* clamavi.

5. *O Domine, libera animam meam: misericors Dominus et justus, et Deus noster miseretur.* Nunc subjicit ipsa verba invocationis: *ô Domine, libera animam meam*, nimirùm de doloribus mortis et periculis inferni. Deindè ut ostendat se bonâ spe invocâsse Dominum, addit quasi rationem *misericors Dominus*, etc., quià prævenit peccatorem gratiâ suâ, dùm ei pœnitentiam et orationem inspirat. *Justus* etiàm est, quià non sinè flagello dimittit, et tandem *Deus noster miseretur*, quià recipit quem flagellavit, et non solùm peccata dimittit, sed hæredem facit.

6. *Custodiens parvulos Dominus: humiliatus sum, et liberavit me.* Miseretur Dominus, ùt antè dixit, sed præcipuè *parvulis* timentibus eum, quare dicit: *Dominus* ex paternâ miseratione *custodiens* est *parvulos* suos, id est, mites et humiles, ac timentes Deum filiali timore. Et quoniàm David se unum ex illis esse sperat, addit: *humiliatus sum*, id est, ex his *parvulis* esse studui, et tandem concludit: *liberavit me*, quod de *liberatione* in spe intelligi debet, inquit Bellarminus.

7. *Convertere, anima mea, in requiem tuam: quià Dominus benefìcit tibi.* Q. d. Sentio me Dei misericordiâ exauditum esse: itaque *anima mea*, ex nimiâ perturbatione redi ad pristinam tranquillitatem, et cœlum tibi apertum intuere, in quo per totam æternitatem quiescas; Deus enim *benefecit tibi*, gratiâ cumulando et hostes amovendo. Ità Tirin. et Le Blanc.

8. *Quià eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu.* Declarat quæ sit illa quíes, quam anima post quietem hujus vitæ expectat, ac dicit esse vitam beatam et sempiternam. *Quià eripuit animam meam de morte*, id est, *eripuit de morte*, et donavit vitam; *oculos meos à lacrymis*, id est, vitam non subjectam ulli malo: *Absterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis eorum*, Apoc. 21. *Et pedes meos à lapsu*, id est, dabit vitam non solùm felicem, sed etiàm securam ac sempiternam, ut ab eâ excidere nunquàm possim.

9. *Placebo Domino in regione vivorum.* Concludit

psalmum dicens : *Placebo*, id est conabor, et modis omnibus studebo *placere Domino*, *in regione vivorum*, id est, inter *vivos*, seu quoad *vivam* in hoc mundo; vel potiùs, ùt S. August., Hier., Theodor., Bellarm., Le Blanc volunt, in cœlo; ut sensus sit : A Deo in cœlestem requiem et immortalium regionem translatus, ibi gloriâ circumfusus, ei gratus et acceptus semper existam.

PSALMUS CXV.

SYNOPSIS.

Ejusdem ferè argumenti est cum psalmo præcedente : agit Propheta Deo gratias, et vota se persoluturum pollicetur pro salute æternâ, quam bonâ spe jàm possidere cœpit. Titulus est : Alleluja.

℣. 1. *Credidi, propter quod locutus sum : ego autem humiliatus sum nimìs.* Videtur respicere ad verba illa : *Placebo Domino in regione vivorum :* et quasì aliquis interrogâsset, undè nosset regionem vivorum? respondet se nôsse per spiritum fidei. *Credidi*, inquit, esse regionem vivorum, licèt ea oculis non videatur, et propter hanc fidem dixi : *Placebo Domino*, etc. Citavit hunc locum S. Paulus 2. Corinth. 4, ubi Apostolus docet ex spiritu fidei cognosci veram viventium regionem, in quâ cum Jesu constituendi sumus. Et quoniàm hæc fides requirit animam verè *humilem*, subjungit Propheta : *Ego autem humiliatus sum nimìs*, id est, ego verò *credidi*, quia non ingenio meo nitor, sed valdè *humilem* ac docilem me S. Spiritui præstiti.

2. *Ego dixi in excessu meo : Omnis homo mendax.* Sensus est : *Ego*, qui humiliavi me valdè, exaltatus à Domino ad mentis *excessum*, *in eo excessu* videns, quàm falsa et fallacia sint, quæ videntur hominibus vera et solida bona, *dixi : Omnis homo mendax*, id est, *omnis homo* qui humano affectu loquitur de felicitate, et magni æstimat bona mortalia et caduca, *mendax* est : vera enim et stabilia bona non inveniuntur, nisi in regione vivorum. Ità Euthym.

3. *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* Animadvertens tantis se bonis cumulatum, cùm et regionem vivorum Dei beneficio agnoverit, et in eam se ingressurum sperare cœperit, imò ac si jàm ingressus esset præ lætitià exultans quærit, *quid Domino retribuere* possit? Quod autem dicit *retribuit mihi*, potest simpliciter accipi pro *tribuit*. Ità Euthym.

4. *Calicem salutaris accipiam: et nomen Domini invocabo.* SS. Patres magno consensu hunc locum de *calice* patientiæ et passionis intelligunt. Dicit igitur vir justus: Cùm nihil habeam præstantius, quod offeram Deo meo pro bonis mihi collatis, *calicem salutaris accipiam*, id est, bibam libenti animo *calicem* Domini, quantumvìs amarum: scio enim *calicem* hunc amarum quidem, sed *salutarem* futurum. Et quià de meis viribus non confido, ideò *nomen Domini invocabo:* ut det mihi *calicem* suum intrepidè haurire. Hìc allegoricè significatur *calix* Eucharistiæ.

5. *Vota mea Domino reddam coràm omni populo ejus: pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Paratus ad calicem passionis bibendum dicit: Sacrificium laudis et confessionis Domini, *coràm omni populo ejus*, inimicis etiàm præsentibus immolabo, nullas personas, nulla tormenta, nec mortem ipsam veritus. Scio enim, *mortem sanctorum* magno in pretio apud Deum esse, felicesque eos esse, qui ipsius causà sanguinem fuderint. Ità Bellarm., Le Blanc et alii. Expendit hic S. Basilius gloriam Martyrum, quorum non solùm animæ mox coronantur in cœlis, sed etiàm reliquiæ corporum magno in pretio habentur in terris.

6. *O Domine, quià ego servus tuus: et filius ancillæ tuæ*, q. d. *O Domine*, quid magnum facio, si vota mea publicè reddo, neque ob timorem mortis confessionem tuam omitto, quod facere debeo, *quia ego servus tuus* sum: *ego*, inquam, *servus tuus* sum, *et filius* sum *ancillæ tuæ*, id est, non emptitius tantùm, sed et vernaculus, quià et mater mea *ancilla tua* est, duplici nomine, et creationis et redemptionis. Dicit autem *filius ancillæ tuæ*, non servi tui, quià servitus sequitur ventrem. S. August. per *ancillam* intelligit Ecclesiam, quæ mater nostra est.

7. *Dirupisti vincula mea : tibi sacrificabo hostiam laudis, et nomen Domini invocabo.* Ostendit se Domini servum esse, sed servitute bonâ, erutum autem à servitute malâ. *Dirupisti vincula mea*, id est, liberàsti à servitute durissimâ, et servum tuum esse voluisti, cui servire regnare est. Ideò *tibi sacrificabo hostiam laudis*, et non ampliùs *invocabo* falsos deos, mammonam, ventrem, opes, honores, quibus anteà serviebam : sed *nomen Domini*, qui solus verus est Deus, assiduè *invocabo*.

8. *Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus : in atriis domûs Domini, in medio tuî, Jerusalem.* Est repetitio versûs 5. Additur autem *in atriis domûs Domini, in medio tuî Jerusalem*, ad significandum debere servum Dei vota, confessionem suam, et seipsum offerre Deo in Ecclesiâ, quæ per *Jerusalem* significatur : qui enim extrà veram Ecclesiam id faciunt, nihil faciunt. Ità S. Aug. Alii cum Bellarmino et Thomâ le Blanc hunc versum referunt ad *Jerusalem* cœlestem.

PSALMUS CXVI.

SYNOPSIS.

Invitat omnes, etiàm gentes, ad laudandum Deum, ob exhibitum orbi Messiam seu Redemptorem. Titulus est : Alleluja.

℣. 1. *LAUDATE Dominum omnes gentes : laudate eum omnes populi.* Ecclesiam totam alloquitur, et ad *laudandum* Dominum hortatur : intelligit autem per *gentes*, Gentiles ad fidem conversos, per *populos* intelligit Judæos similiter ad fidem conversos. Ità S. Hier et alii.

2. *Quoniàm confirmata ést super nos misericordia ejus : et veritas Domini manet in æternum.* Ratio laudandi Deum est, *quoniàm misericordia* Domini stabilita est, nempè missio in orbem Christo, ùt explicat S. Paulus Rom. 15. v. 11. Nec solùm *misericordia confirmata est*, sed etiàm *veritas* promissionum adimpleta *in æternum* ampliùs non mutabitur.

PSALMUS CXVII.

SYNOPSIS.

Psalmum hunc de ipso Davide exponit S. Chrysost.; convenit tamen etiàm toti populo Christiano, cujus figuram David gessit, ità S. August. Canit autem tùm David, tùm populus Dei multa beneficia ejus. Titulus: Alleluja.

℣. 1. *Confitemini Domino, quoniàm bonus: quoniàm in sœculum misericordia ejus.* Invitat David omnes ad laudandum Deum et rationem dat: *quoniàm bonus;* addit, *quoniàm in sœculum misericordia ejus*, ut ostendat ab effectu, Deum esse *bonum*, ac per hoc laudabilem; nàm *bonitas* Dei nullâ in re magìs cognosci potest à miseris, quàm in *misericordiâ.*

2. *Dicat nunc Israël quoniàm bonus: quoniàm in sœculum misericordia ejus.* 3. *Dicat nunc domus Aaron: quoniàm in sœculum misericordia ejus.* 4. *Dicant nunc qui timent Dominum: quoniàm in sœculum misericordia ejus.* Explicat qui sint quos invitaverat ad laudandum Deum, et nominat primò populum *Israëliticum*, quià indè fuerunt Apostoli, qui primò crediderunt. Secundò nominat *domum Aaron*, quià post Apostolos *magna turba sacerdotum obedire cœpit fidei.* Act. 6. Denique addit, omnes *qui timent Dominum*, quales fuerunt omnes Gentiles, qui crediderunt: adeòque totam Ecclesiam invitat ad laudandum Deum.

5. *De tribulatione invocavi Dominum: et exaudivit me in latitudine Dominus.* Incipit declarare materiam laudis divinæ, quòd in angustiâ positus cùm esset, *invocavit Dominum*, et ipse continuò *exaudiens*, posuit illum *in latitudine:* q. d. ex magnis angustiis eduxit me Deus in *latum* campum libertatis. Id Davidem de suâ personâ dicere potuisse, et idem etiàm Ecclesiæ convenire notum est.

6. *Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo.* 7. *Dominus mihi adjutor: et ego despiciam inimicos*

meos. Experimento proprio doctus David, sivè populus Dei, magnâ fiduciâ exultat, et dicit: *Dominus* est *mihi adjutor*, etc., non turbabor propter mala, quæ mihi infert *homo :* quià *Dominus* omnia convertet in bonum, etc.

8. *Bonum est confidere in Domino*, magìs *quàm confidere in homine.* 9. *Bonum est sperare in Domino*, magìs *quàm sperare in principibus.* Deducit ex dictis utilem admonitionem de *spe* collocandâ *in Deo*, non *in hominibus* quantumvìs potentibus. Quià *hominis*, etiàm principis utut potentissimi et liberalissimi, vel fortuna, vel voluntas, vel vita mutari potest : Deus autem per omnia immutabilis est, inquit Theodoret. et Genebrard.

10. *Omnes gentes circuierunt me: et in nomine Domini quià ultus sum in eos.* 11. *Circumdantes circumdederunt me : et in nomine Domini quià ultus sum in eos.* 12. *Circumdederunt me sicùt apes, et exarserunt sicùt ignis in spinis : et in nomine Domini quià ultus sum in eos.* Ostendit exemplo suo quàm bonum sit confidere in Domino, cùm ipse non semel, sed sæpius obessus à magnâ multitudine hostium, Dei adjutorio ità liberatus fuerit, ut hostes suos prostratos viderit. Illud *quià*, et illud *in* posita sunt ex phrasi hebraïcâ, et in Latino omitti possunt, utì et in Græco omittuntur, scilicèt : *omnes gentes*, id est, tota ferè multitudo gentium *circuierunt et circumdederunt me, et in nomine Domini ultus sum eas*, vel ùt in Hebræo habetur, *eos*, id est, in virtute Dei vidi *ultionem*, quià Deus *ultus est* innocentiam meam, dùm hostes prostravit atque delevit : idem deindè repetit, et ut multitudinem ac vehementiam hostium ostendat, utitur similitudinibus; nàm *apes* in magnâ copiâ circumdans favum, ét *ignis* magno impetu corripit spinas aridas.

13. *Impulsus eversus sum ut caderem : et Dominus suscepit me.* 14. *Fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem*, q. d. Ego tantæ violentiæ hostium resistere non poteram; ideò ab hostibus *impulsus* in ruinam jàm eversus ruere cœperam, sed *Dominus* in tempore occurrens sustentavit me, adeòque non meis viribus, sed Dei gratiâ vici; *Dominus* enim *fortitudo*

mea, et ipse idem est *laus mea*, quià semper eum *laudare* debeo, et ipse *factus est mihi in salutem*, sivè *salvator meus* fuit.

15. *Vox exultationis et salutis, in tabernaculis justorum.* Ex hac liberatione Davidis, et multò magis ex liberatione populi Christiani de ingenti persecutione orta est ubìque inter *justos vox exultationis et salutis*, id est, *vox* gratulationis, et gratiarum actionis pro salute et partâ victoriâ. Ità S. Augustinus.

16. *Dextera Domini fecit virtutem : dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem.* Hæc est vox exultationis et salutis, quæ resonat in tabernaculis justorum, quòd *dextera Domini* operata est fortiter ac potenter. Et in hoc *dextera Domini fecit virtutem*, quòd depressit inimicos meos, et *exaltavit me :* sivè id de Davide, sivè de populo Dei intelligatur. *Dextera Domini fecit virtutem*, id repetitur lætitiæ causâ.

17. *Non moriar, sed vivam : et narrabo opera Domini.* 18. *Castigans castigavit me Dominus : et morti non tradidit me*, q. d. Quantumvìs magnas persecutiones passus sim, et fortè iterùm patiar; tamen *non moriar, sed vivam*, sivè non exterminabor, non omninò deficiam, ùt adversarii vellent : sed permanebo, *et narrabo opera Domini*, qui *castigans castigavit me* paterno flagello, *et morti non tradidit me.*

19. *Aperite mihi portas justitiæ : ingressus in eas confitebor Domino : Hæc porta Domini, justi intrabunt in eam.* Ex acceptis his beneficiis sumit animum aspirandi ad majora, ac petit introduci tandem in cœlestem Jerusalem. *Aperite*, inquit, o vos Angeli, ùt habet Le Blanc, *aperite mihi portas justitiæ*, id est, *portas* regni cœlorum, quæ ex *justitiâ* constant : *porta* enim gloriæ *justitia est :* et *ingressus in eas* vobiscum laudabo Dominum. *Hæc porta Domini, justi intrabunt in eam*, id est, hæc *porta justitiæ* est vera et unica *porta* quæ ducit ad Dominum, et ideò *justi* soli *intrabunt in eam.* Ità S. August., S. Chrys., S. Hier., Bellarm. et Le Blanc.

20. *Confitebor tibi quoniàm exaudisti me, et factus es mihi in salutem.* Declarat quod dixit : *Ingressus in eas confitebor Domino ;* dicit enim : Tunc tibi, ô Deus, gra-

tias æternas persolvam, quòd me in summis angustiis exaudieris atque salvaveris.

21. *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* 22. *A Domino factum est istud: et est mirabile in oculis nostris.* Postquàm David in personâ suâ et populi Dei decantâsset liberationem à temporalibus malis, et petiisset introitum in æternam salutem; declarat nunc quomodò Deus ad hanc aperuerit viam, inquiens: *Lapidem quem reprobaverunt*, etc., id est misit Deus *lapidem* vivum, pretiosum, electum in terras; sed Judæi, ad quos tunc pertinebat officium *ædificandæ* Ecclesiæ, hunc *lapidem reprobaverunt:* sed hic idem *lapis* à Deo principali architecto *factus est in caput anguli*, id est, constitutus est super duos parietes, ut eos conjungeret, scilicèt factus est *caput* totius Ecclesiæ ex Hebræis et gentibus congregatæ, et tale *caput*, ut omnis qui sub ipso tanquàm *lapis* vivus *ædificatur*, omninò salvandus sit. Atque hoc *à Domino factum est*, id est, electione et potestate divinâ, non consilio, vel ope humanâ, et ideò *mirabile est in oculis nostris*. Quis enim non miretur, hominem crucifixum, *caput* et principem declarari omnium hominum et Angelorum: ac per eum aditum patefieri mortalibus ad beatam immortalitatem?

23. *Hæc est dies, quam fecit Dominus: exultemus et lætemur in eâ.* Scilicèt *hæc dies*, quâ in factum est, ut Christus declararetur summus angularis lapis, est propriè dies, *quam fecit Dominus*, et ideò ob tantum beneficium *exultemus et lætemur in eâ. Hæc* autem sinè dubio *est dies* Resurrectionis dominicæ: et ideò Ecclesia hæc verba Resurrectioni applicat, et per octavam Paschæ frequentissimè cum jubilo canit.

24. *O Domine, salvum me fac, ô Domine, benè prosperare: Benedictus qui venit in nomine Domini.* Sicùt Propheta prævidit et prædixit Christum ùt lapidem reprobandum tempore passionis, et posteà à Deo exaltandum in caput anguli tempore Resurrectionis: ità prævidit et prædixit ipsa verba, quæ turbæ dicturæ erant in die triumphi Christi in die Palmarum, quo significaretur triumphus Resurrectionis. Ait igitur: Exultemus et

lætemur in hac die, dicentes : *O Domine, salvum me fac*; in Hebræo est : *Hosanna*, id est, *salva, obsecro : O Domine, benè prosperare*, nimirùm in inchoato isto regno tuo, *benedictus qui venit in nomine Domini*, id est, *benedicatur* ab omnibus Messias, rex noster, missus auctoritate Dei.

25. *Benediximus vobis de domo Domini : Deus Dominus, et illuxit nobis.* 26. *Constituite diem solemnem in condensis, usque ad cornu altaris.* Explicatâ prophetiâ adventûs Christi et triumphi ejus, Propheta exhortatur populum ad celebrandum *diem solemnem* in gratiarum actionem. Nos Prophetæ, inquit, *benediximus vobis* populis fidelibus, qui *de domo Domini* estis, annuntiantes vobis mysteria divina in salutem vestram; ejus autem quod annuntiavimus, summa est : *Deus Dominus, et illuxit nobis*, id est, *Dominus* noster, qui verus *Deus* est, et ipse *illuxit nobis*, ostendens nobis *lucem* miserationum suarum. Propereà *constituite diem solemnem :* id est, celebrate *diem* hunc lætum et faustum, urbem, plateas et præ omnibus atria templi *usque ad cornu altaris*, ornantes *densis* frondibus, ramis et coronis. Ità Hebræa, et S. Hier. Et sic factum Christo in die Palmarum.

27. *Deus meus es tu, et confitebor tibi; Deus meus es tu, et exaltabo te.* 28. *Confitebor tibi, quoniàm exaudisti me : et factus es mihi in salutem.* 29. *Confitemini Domino, quoniàm bonus : quoniàm in sæculum misericordia ejus.* Hæc est repetitio dictorum, affectum Prophetæ demonstrans.

PSALMUS CXVIII.

SYNOPSIS.

Hic psalmus est totus moralis, et hortatorius ad vitam secundùm legem Domini instituendam : et ea causâ est, cur quotidiè ab Ecclesiâ frequentetur. Porrò ut legem divinam altiùs mentibus nostris infigat Propheta, eam singulis penè versibus, qui sunt 176, *nominat, sed variato nomine : nunc enim vocat testamentum, nunc testimonia, nunc judicium, justitiam, æquitatem, justificationem, verbum, eloquium, sermonem, ordinationem, præceptum, mandatum : nunc viam, semitam, veritatem, etc. Cæterùm valdè elegans psalmus est ob artificium alphabeticum : siquidem primi octo versus incipiunt singuli à primâ litterâ alphabeti, sequentes octo à secundâ, et sìc deinceps. Titulus est :* Alleluja.

ALEPH.

℣. 1. *Beati immaculati in viâ : qui ambulant in lege Domini.* 2. *Beati, qui scrutantur testimonia ejus : in toto corde exquirunt eum.* Primum argumentum ad persuadendam divinæ *legis* observantiam, Propheta ducit à *beatitudine*. *Beati* sunt, qui *in viâ* hujus vitæ non inquinantur sordibus peccatorum, tales autem sunt, qui dimissis aliis *viis* eligunt *viam legis Domini :* oportet autem, si quis verè *beatus* esse velit, ut *scrutetur testimonia Domini*, id est, consideret diligenter sensum totius *legis*, quod ille facit, qui seriò et toto corde quærit.

3. *Non enim qui operantur iniquitatem in viis ejus ambulaverunt.* Probat quod dixerat, eos esse immaculatos, qui *ambulant in lege Domini :* quoniàm nullus eorum, *qui operantur iniquitatem*, ac per hoc inquinati inveniuntur, *in viis*, id est, in lege Domini *ambulavit*.

4. *Tu mandasti mandata tua custodiri nimìs.* Alterum argumentum ducit Propheta ab excellentiâ legislatoris, q. d. Hæc *mandata* non sunt *mandata* hominum, sed

Dei, et Dei qui omninò vult à servis suis debitam obedientiam.

5. *Utinàm dirigantur viæ meæ, ad custodiendas justificationes tuas.* Ex authoritate tanti legislatoris, et tàm severè jubentis, motus Propheta, optat in omnibus quàm diligentissimè mandata Dei servare. Sed hoc proponit in personâ suâ, ut exemplo suo persuadeat omnibus observantiam legis.

6. *Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis.* q. d. Opto dirigere vias meas ad custodiendas justificationes Domini, quià *tunc non confundar*, neque erit, cur erubescam coràm te, Domine, *cùm perspexero*, etc., id est, cùm respexero in omnibus actionibus meis ad regulam *mandatorum tuorum*, ut rectitudini ejus conformem illas.

7. *Confitebor tibi in directione cordis : in eo quòd didici judicia justitiæ tuæ.* q. d. Non solùm non confundar, sed etiàm laudabo te, et gratias agam tibi *in directione cordis*, id est, recto corde : *confitebor* autem laudes tuas *in eo, quòd* adjuvante gratià tuà *didici judicia justitiæ tuæ*, id est, *justissimas* leges tuas.

8. *Justificationes tuas custodiam : non me derelinquas usquequaque.* Hæc est conclusio primi octonarii : q. d. Igitur, cùm lex tua *custodita* faciat beatos, et à te summo legislatore severissimè observari mandata sit : ego illam omnibus viribus *custodire* statui, sed tu quoque vicissim non me deseras auxilio, et gratiâ tuâ, sinè quâ nihil possum.

BETH.

9. *In quo corrigit adolescentior viam suam ? In custodiendo sermones tuos.* Nunc laudat Dei legem ab utilitate; quærit ergò : *In quo*, id est, quà arte, quomodò, quo remedio *corrigit adolescentior viam suam ?* q. d. Quid est, quod puerum, *adolescentem*, juvenem, alioquin effrænem et indomitum coërcet, ducit, ac dirigit? Ità Theodoret. et respondet : *In custodiendo sermones tuos*, id est, *corrigit* per legem divinam, si eam diligenter *custodiat*.

10. *In toto corde meo exquisivi te : ne repellas me à*

mandatis tuis. Ex hac tantà utilitate motus David rursùs proponit *mandata* accuratè servare, quod significat : *in toto corde*, etc., et deindè petit à Deo gratiam illa servandi, quod significat : *ne repellas me*, etc.

11. *In toto corde meo abscondi eloquia tua : ut non peccem tibi.* 12. *Benedictus es, Domine : doce me justificationes tuas.* Addit rationem, cur legis implendæ gratiam petens exaudiri debeat : ratio autem est desiderium magnum non peccandi, ac per hoc legem custodiendi. *In toto corde meo*, etc., id est, in intimo recessu *cordis mei* posui legem tuam, idque eo fine, ut nunquàm ejus obliviscar, et ne sic *peccem*. Posteà petitionem repetit: *Benedictus es, Domine*, q. d. tu, *Domine*, *doce me justificationes tuas*, qui ab omnibus rebus creatis *benediceris*, quià imples omnia *benedictione*. Illud *doce*, non significat simplicem notitiam, sed significat gratiam implendæ legis.

13. *In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui.* 14. *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicùt in omnibus divitiis.* 15. *In mandatis tuis exercebor : et considerabo vias tuas.* 16. *In justificationibus tuis meditabor : non obliviscar sermones tuos.* In his quatuor versibus declarat amorem suum ergà legem Domini : quià fortassè mox benedictionem legislatoris acceperat, quam paulò antè petierat. Dicit enim se habere legem Dei in ore, in voluntate, in intellectu, in memoriâ, ac per hoc in omnibus partibus animæ. Illud *pronuntiavi* vertit S. Hieronymus : *narravi.*

GIMEL.

17. *Retribue servo tuo, vivifica me : et custodiam sermones tuos.* In hoc octonario enumerat impedimenta legis *custodiendæ*, et orat, ut à se removeantur. Primum est mors animæ : homines enim in peccato mortui non possunt servare mandata, ut ad vitam æternam conducant. *Retribue servo tuo, vivifica me*, etc., id est, si fortè in peccatis mortuus sit servus tuus, restitue ei *vitam* animæ, vel, ùt Hieron. et Chald. *tribue ut vivàt :* et tunc *sermones tuos custodire* poterit.

18. *Revela oculos meos : et considerabo mirabilia de*

lege tuâ. Alterum impedimentum sunt passiones animi; de hoc dicit : *Revela oculos meos*, id est : Tolle per infusionem luminis tui velamen passionum ab *oculis* mentis meæ, et tunc *oculo* interiore purificato *considerabo mirabilem* æquitatem, *mirabilem* sententiam, et alia id genus *mirabilia legis tuæ.*

19. *Incola ego sum in terrâ : non abscondas à me mandata tua.* Tertium impedimentum est *terrena* peregrinatio : petit igitur advena et peregrinus, ut Deus illi viam bonam ostendat, ac dicit : *Non abscondas à me mandata tua*, id est, fac ut me nunquàm lateat via *mandatorum tuorum*, quæ sola est recta via quæ ducit ad patriam.

20. *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore.* Quartum impedimentum est imperfectio, quà multi laborant, dùm bonis quidem desideriis tanguntur, sed ultrà non proficiunt. In horum personâ dicit David : *Concupivit anima mea*, etc., non potuit dicere, *concupivit anima mea* implere mandata tua : sed imperfectionem suam confessus, ait, *concupivi desiderare ;* et hæc ipsa confessio imperfectionis est petitio perfectionis, quam Deus concedit, cùm facit hominem ardenter *desiderare* custodiam mandatorum.

21. *Increpâsti superbos : maledicti qui declinant à mandatis tuis.* Quintum impedimentum omnium maximum *superbia* est : sed hoc in se David non agnoscebat; ideò simpliciter illud execratur. *Increpasti*, i. e. severè punivisti, imò perdidisti *superbos* contemptores legum tuarum : ideò subjungit, *maledicti, qui* potissimùm ex *superbiâ* et contemptu *declinant à mandatis tuis.*

22. *Aufer à me opprobrium et contemptum : quià testimonia tua exquisivi.* 23. *Etenim sederunt principes, et adversùm me loquebantur : servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.* Sextum impedimentum implendæ legis est respectus humanus, ideò videtur orare : *Aufer à me*, id est, da gratiam, ut non curem, sed *contemnam* quodvis *opprobrium et contemptum,* quem ab aliis sustinere debeo, *quià testimonia tua exquisivi :* scio enim, quòd etiàm *principes* ac magnates legum tuarum *contemptores sederunt, et adversùm me loquebantur* expro-

brantes obedientiam mandatorum Dei : ego autem *servus tuus* hactenùs non respiciens ad minas, *opprobria*, vel *contemptum* eorum, exercebar *in justificationibus tuis*, videlicèt considerandis, prædicandis, et adimplendis; da ergò gratiam id et imposterùm præstandi.

24. *Nàm et testimonia tua meditatio mea est : et consilium meum justificationes tuæ.* Explicat quod dixit: *Exercebar in justificationibus tuis; nàm et testimonia tua meditatio mea est*, i. e. Lex tua est mihi dulcis *exercitatio*, undè consolationem accipio in rebus tristibus, *et justificationes tuæ*, sivè eadem lex tua est *consilium meum*, in rebus dubiis, id est, leges tuæ sunt mihi à *consiliis*, illas in dubiis *consulo*. Ità ferè Hier. et Chald., Bellarmin., Tirin., Le Blanc.

DALETH.

25. *Adhæsit pavimento anima mea : vivifica me secundùm verbum tuum.* Loquitur in personâ hominis imperfecti, et ait : *Adhæsit pavimento*, id est, *adhæsit* terræ, hoc est, terrenæ substantiæ per amoris affectum *anima mea : vivifica me secundùm verbum tuum*, id est, da mihi *vitam* conformem legi tuæ.

26. *Vias meas enuntiavi, et exaudisti me : doce me justificationes tuas.* Pergit in confessione miseriæ, et petitione gratiæ. *Vias meas*, id est, actiones malas, quæ propriæ meæ sunt, non erubui confiteri, sed palàm *enuntiavi*, et tu *exaudisti me* parcens mihi : nunc reconciliatus peto, ut *doceas me justificationes tuas*, id est, præcepta tua servare me facias.

27. *Viàm justificationum tuarum instrue me : et exercebor in mirabilibus tuis.* Precibus instat ut doceatur à Deo, quomodò ambulare debeat in *viâ* mandatorum ejus, *et exercebor in mirabilibus tuis*, id est, in scholâ tuâ edoctus *exercebor* in custodiendis præceptis, quæ *mirabilia* sunt.

28. *Dormitavit anima mea præ tædio : confirma me in verbis tuis.* Iterùm redit ad infirmitatem carnis confitendam, et misericordiam postulandam. *Dormitavit anima mea præ tædio*, dùm videlicèt *tædet* ambulare viam laboriosam, carne concupiscente adversùs spiritum. *Con-*

firma me in verbis tuis, sivè præceptis sectandis addito fervore gratiæ tuæ.

29. *Viam iniquitatis amove à me : et de lege tuâ miserere meî.* Id est, fac per gratiam tuam, ut longè recedam à *viâ iniquitatis*, id est, à *lege* peccati, et contrà *de lege tuâ miserere meî*, id est, misericorditer operare, ut ambulem per *legem tuam*.

30. *Viam veritatis elegi : judicia tua non sum oblitus.* Hactenùs confessus est miseriam, quam ex se habet : nunc declarat, quid possit ex misericordiâ Dei : q. d. Jàm seriò proposui *viam veritatis*, quæ est *via* mandatorum tuorum, ambulare ; et ex misericordiâ tuâ *judicia tua*, sivè legem tuam *non sum oblitus*, licèt caro adversùs spiritum vehementer concupisceret.

31. *Adhæsi testimoniis tuis, Domine : noli me confundere.* Ex me *adhæsi* pavimento ; sed ex misericordiâ tuâ *adhæsi testimoniis tuis*, et quamvis carne serviam lege peccati, tamen mente servio legi tuæ, et ideò *noli me confundere*, quod fieret si auxilio tuo me destitueres.

32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâsti cor meum.* Ex me dormitavi præ tædio : sed ex misericordiâ tuâ *viam mandatorum tuorum cucurri*, id est, alacriter, expeditè, cum delectatione legem tuam servavi, *cùm dilatâsti cor meum* pér infusionem charitatis, quæ facit jugum suave et onus leve.

HE.

33. *Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum : et exquiram eam semper.* In hoc octonario iterùm varia petit in ordine ad *legem* observandam ; sæpius enim rem eandem repetit, sed sub variis verborum formis ad excitandum affectum, et tollendum fastidium. Sensus hujus versùs est : Fac, Domine, ut nullam aliam *legem* velim, nisì *legem tuam* ; sic fiet, ut in omni actione quæram quid jubeat *lex tua*.

34. *Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam : et custodiam illam in toto corde meo.* Petit *intellectum*, ut *legem* rectè *intelligat, et scrutari* possit ejus utilitates et præstantiam, idque ut *custodiat illam in toto corde suo*.

35. *Deduc me in semitam mandatorum tuorum : quià ipsam volui.* Postulat gratiam implendi legem : *Deduc me*, etc., id est, fac me implere *mandata tua*, id enim est incedere per *semitam mandatorum*. Ratio autem cur debeat exaudiri, est in illis verbis : *quià ipsam volui*, id est, quià hanc *semitam* elegi et per eam ambulare desidero.

36. *Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam.* Id est, infunde *cordi meo* copiosam gratiam, per quam *inclinetur* in custodiam legis tuæ, et non *inclines* cor meum *in avaritiam*, cujus affectus maximè impedit affectum ergà legem Dei. Dicitur autem Deus *inclinare* aliquem in malum, quandò deserendo gratià suà sinit illum *inclinari* in malum.

37. *Averte oculos meos ne videant vanitatem : in viâ tuâ vivifica me.* Petit, ne *oculi* mentis *avertantur* à lege ad *vanitates*. *In viâ tuâ vivifica me*, id est, sed potiùs effice, ut totus intendam legi tuæ, et sic in *viâ tuâ* ambulantem conserva.

38. *Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.* Id est, fac, ut per sanctum *timorem tuum statuatur*, confirmetur, solidetur lex tua in *servo tuo*.

39. *Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum : quià judicia tua jucunda.* Petit perseverantiam in lege servandà, et addit velùt rationem timorem *opprobii*, quod in die judicii sequetur non perseverantes : *Amputa opprobrium, quod suspicatus sum*, i. e. quod timui, si non perseverarem in lege tuà, cùm tàm suavis, *jucunda* et utilis sit.

40. *Ecce concupivi mandata tua : in æquitate tuâ vivifica me.* Concludit petitiones hujus octonarii, dicens jàm satis patere, quod ex corde cupiat *mandata* servare : ideò *in æquitate tuâ*, id est, in ipsis *mandatis tuis*, sivè in observatione *mandatorum vivifica me*, id est, auge, et conserva mihi *vitam* spiritualem.

VAU.

41. *Et veniat super me misericordia tua, Domine : salutare tuum secundùm eloquium tuum.* Petit Propheta initio

hujus octonarii *misericordiam* Dei, ac deinceps declarat effectus hujus *misericordiæ*, qui potissimùm pertinent ad legis divinæ custodiam. Ait igitur: Descendat ex alto gratia tua et *misericordia super me:* jàm declarat quæ sit hæc *misericordia*, *salutare tuum*, id est, salus tua, sivè *misericordia* sanans animam *secundùm eloquium tuum*, quo promisisti *misericordiam*, et *salutem* sperantibus in te.

Hìc observandum est, quòd in hoc octonario ad singulos versus addatur *et*, quoniàm debent omnes versus incipere per *Vau*, et per hanc litteram nulla ferè vocabula incipiunt, exceptâ particulâ conjunctivâ *Et;* adeòque hoc *et* tantùm additur ornatûs gratiâ, utì etiàm aliàs sæpiùs.

42. *Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: quià speravi in sermonibus tuis.* Cùm venerit super me misericordia tua, non timebo adversarios *exprobrantes* mihi, quòd frustrà Deum timeam: nàm *respondebo* illis *verbum* verum, quòd videlicèt *speravim in sermonibus tuis*, qui promissa tua et potes, et vis servare.

43. *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque: quià in judiciis tuis supersperavi.* Oro autem, ut hoc *verbum veritatis*, quo glorior adversùs exprobrantes mihi *non auferas de ore meo*, id est, non efficias, me unquàm destituendo gratiâ tuà, ut non audeam hoc *verbum* loqui. *Quià in judiciis suis supersperavi*, id est, quià in tuâ justitiâ et fidelitate multùm omninò *speravi*.

44. *Et custodiam legem tuam semper, in sæculum et in sæculum sæculi.* Hìc jàm subjicit effectum misericordiæ sanantis animam, qui est perpetua *legis* divinæ *custodia*.

45. *Et ambulabam in latitudine: quià mandata tua exquisivi.* 46. *Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum: et non confundebar.* 47. *Et meditabor in mandatis tuis, quæ dilexi.* 48. *Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi: et exercebar in justificationibus tuis.* His versibus explicat per partes, quæ sit perpetua legis custodia, quam promisit in versu 44, dicens se corde, verbo, mente et opere in *lege* Domini semper futurum. *Et ambulabam in latitudine* dilectionis, id est, veniente

misericordià Domini super me, cum magno affectu cordis jàm servabam legem, *quià illam exquisivi*, ùt rem valdè amatam. *Et loquebar* sinè timore de justitià sanctissimæ legis, etiàm coràm *regibus iniquis, et non confundebar :* et assiduè cum animo meo de ipsà lege cogitabam : *et levavi manus meas* ad implenda mandata sublimia et excelsa, id est, valdè perfecta, *quæ dilexi :* denique his omnibus modis, scilicèt corde, mente, verbo et opere *exercebar in justificationibus tuis.*

ZAIN.

In hoc octonario canit Propheta retributionem quam Deus legem servantibus promisit : simulque se de iniquorum prævaricatione doluisse dicit.

49. *Memor esto verbo tui servi tuo, in quo mihi spem dedisti.* Orat David in suà et aliorum personà dicens : *Memor esto* promissi tui *servo tuo* Abraham, et in illo omnibus filiis ejus legem tuam servantibus facti, Gen. 17. *in quo mihi spem dedisti.*

50. *Hæc me consolata est in humilitate meâ : quià eloquium tuum vivificavit me.* Sensus est : Hæc res me *consolatione* affecit in afflictione et despectione meà, quià *eloquium tuum*, sivè promissio tua, *vitam* et spiritum mihi tribuit, vel roboravit et auxit.

51. *Superbi iniquè agebant usquequaque : à lege autem tuà non declinavi.* Vita et vigor, quem mihi tribuit promissio tua, in causà fuit ut non *declinarem à lege tuà*, etiamsi *superbi* irrisores *iniquè agerent* valdè, cùm me irrisionibus suis (ùt habetur in Hebræo) à *legis* custodià avertere conarentur.

52. *Memor fui judiciorum tuorum à sæculo, Domine : et consolatus sum.* Sensus est : In humilitate et irrisionibus *memor fui judiciorum*, quæ ab initio *sæculi* exercuisti, exaltans humiles, et superbos deprimens, reddens custodientibus legem tuam præmia, et prævaricantibus supplicia : et hinc accepi in omni tribulatione meà *solatium.*

53. *Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.* Id est, eadem illa spes tantæ mercedis fecit

ut usque ad *animi deliquium* misererer hominum *peccatorum*, qui *derelinquentes legem tuam* tanto bono privantur.

54. *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.* Iniqui legem dereliquerunt, quià insuavem esse judicant: mihi autem scienti, quanta merces posita sit custodientibus legem tuam, illa usque adeò dulcis et suavis erat, ut in hac *peregrinatione*, quâ *peregrinamur* à patriâ, dulce *canticum* fuerit.

55. *Memor fui nocte nominis tui, Domine: et custodivi legem tuam.* Illa beata spes tantæ promissionis non solùm interdiù, sed etiàm *noctu* mihi *nomen tuum* in *memoriam* revocabat: et ex affectu *nominis tui*, i. e. ex ardenti amore tuo perseveravi in custodiâ *legis tuæ.*

56. *Hæc facta est mihi: quià justificationes tuas exquisivi.* Sensus est: Hæc res omnis, vel hoc totum mihi evenit, nimirùm ut promissiones Dei considerarem, et spem indè conciperem, et cætera bona, quæ indè nata sunt, *quià justificationes tuas exquisivi.*

HETH.

57. *Portio mea, Domine, dixi custodire legem tuam.* In hoc octonario ponitur initio hæc propositio: *Dominus est portio mea:* indè deducitur desiderium *legis* diligenter *custodiendæ*. *Portio mea, Domine*, subintelligitur, *tu es*, i. e. tu mihi, *Domine*, solus sufficis: et quià, ut te aliquandò possideam, tibi soli placere cupio, ideò *dixi*, statui, firmiter proposui *custodire legem tuam.* Ità SS. PP. Hilar. Ambr., Hieron., Aug. et alii.

58. *Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere meî secundùm eloquium tuum.* Dixit sibi proposuisse custodire legem Domini, sed quià sinè adjutorio Dei vires humanæ non sufficiunt, ideò *deprecatur faciem Domini*, etc., et dicit: *miserere meî secundùm eloquium tuum*, id est, secundùm promissionem tuam, ut te adjuvante impleam, quod te inspirante decrevi.

59. *Cogitavi vias meas: et converti pedes meos in testimonia tua.* Non satìs est Deum orare, sed oportet etiàm cooperari auxilio Dei, ideò addit: *Cogitavi vias meas*, id est, consideravi actiones meas, an legi Dei conformes

essent : *et converti pedes meos*, etc., id est, et *converti* affectus meos à lege carnis et peccati ad legem tuam, Domine.

60. *Paratus sum, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.* Id est, nullum tempus me imparatum inveniet ad observandam legem, sed semper *paratus*, nunquàm *turbatus sum.*

61. *Funes peccatorum circumplexi sunt me : et legem tuam non sum oblitus.* Id est, non defuerunt tamen qui me peturbare, et retardare conarentur; nàm retia et laquei variarum tentationum, quæ *peccatores* homines vel dæmones ponere solent, *circumplexi sunt me :* et tamen facere non potuerunt tentationes illæ, ut *legis tuæ* oblivíscerer, et ab ipsâ implendâ retardarer.

62. *Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi, super judicia justificationis tuæ.* Quià tu es, Domine, portio mea, non solùm interdiù, sed etiàm *noctu*, imò etiàm *mediâ nocte* vacavi legi tuæ considerandæ : *surgebam* enim *media nocte* ad te laudandum super *justissima* et sapientissima præcepta tua.

63. *Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua.* Id est, à sceleratis refugiens, eorum in amicitiam me insinuo qui *te timentes mandata tua custodiunt :* ut ità *particeps sim* meritorum et communionis sanctorum.

64. *Misericordiâ tuâ, Domine, plena est terra : justificationes tuas doce me.* Ego quidem particeps sum omnium timentium te : sed *misericordiæ tuæ* participes sunt omnes qui habitant in *terrâ.* Proindè miserere meì, *ut doceas me justificationes tuas;* hæc enim summa miseria est, non scire legem tuam, ùt sciunt, qui illam implent.

THET.

65. *Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine, secundùm verbum tuum.* 66. *Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me : quià mandatis tuis credidi.* Antequàm Propheta à Deo petat dona necessaria ad custodienda præcepta Domini, utitur quasì procemio, dicens : *Bonitatem fecisti*, etc., id est, suavitatem et *benignitatem* exhibuisti

servo tuo juxtà promissiones tuas. Sicùt ergò *bonitatem* ergà *servum tuum* ostendisti, ità rogo te, ut *doceas me* eandem *bonitatem* sivè benignitatem ergà proximos meos, *et disciplinam*, id est, prudentiam, *et scientiam*, scilicèt practicam agendorum, quâ sciam quid et quomodò sit agendum et cavendum, *quià mandatis tuis*, id est, quià *mandatorum* promissionibus *credidi*.

67. *Priusquàm humiliarer ego deliqui : propterea eloquium tuum custodivi.* 68. *Bonus es tu : et in bonitate tuâ doce me justificationes tuas.* Declarat necessitatem trium illorum donorum, q. d. se ex defectu horum deliquisse. *Priusquàm humiliarer ego* per immissionem tribulationum, *deliqui* per ignorantiam, quià scientiâ carui. Sequitur : *Propterea* attentiùs *custodivi* legem tuam deinceps : et *tu*, qui *bonus*, suavis et benignus *es*, *in hac tuâ bonitate doce me justificationes tuas*, ut non ampliùs delinquam.

69. *Multiplicata est super me iniquitas superborum : ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.* 70. *Coagulatum est sicùt lac cor eorum : ego verò legem tuam meditatus sum.* Hìc significatur necessitas alterius doni, scilicèt prudentiæ. *Multiplicata est*, etc., i. e. *Superbi* prævaricatores *multiplicârunt* super me mendacia sua, ut me ad transgressionem inducerent : undè prudentiæ donum mihi necessarium fuit, quo dono adjutus *in toto corde scrutabor mandata tua. Coagulatum est sicùt lac cor eorum*, id est, *superbi* illi *induratum cor* habent, sicùt induratur caseus ex *lacte coagulato* confectus; scilicèt obtuso sunt *corde* ad intelligendum sacra et divina, meæ verò deliciæ sunt *lex tua*.

71. *Bonum mihi quià humiliâsti me, ut discam justificationes tuas.* 72. *Bonum mihi lex oris tui, super millia auri et argenti.* Ex abundantiâ primi doni, quòd jàm consecutus erat, dicit : *Bonum mihi quià humiliâsti me*, etc., neque enim hoc dicere potest nisì homo verè *bonus*. Existimat enim is qui verè *bonus* est, magnum donum *humiliationem* ex tribulatione venientem, quoniàm causa est custodiæ legis, quæ quantum sit *bonum* explicatur dùm dicitur : *Bonum mihi est lex oris tui*, etc.

JOD.

73. *Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me: da mihi intellectum, et discam mandata tua.* In hoc octonario multis novis argumentis poscit gratiam custodiendæ legis. Primum sumit ab obedientià creatori debità. Potentia et sapientia tua, quasi duæ *manus tuæ fecerunt me* quoad animam, *et plasmaverunt me* quoad corpus: ideò cùm totus tuus sim, debeamque tibi summam obedientiam, peto *ut des mihi intellectum*, ut *discam mandata tua*, non ut solùm sciam, sed et faciam.

74. *Qui timent te, videbunt me, et lætabuntur: quià in verba tua supersperavi.* Hæc est secunda ratio, quæ sumitur ab ædificatione proximorum. *Qui timent te, videbunt me* scrutantem mandata tua, *et lætabuntur*, quià *videbunt me* sperantem valdè in promissis, quæ continentur in lege tuâ.

75. *Cognovi, Domine, quià æquitas judicia tua: et in veritate tua humiliasti me.* Tertia ratio est à confessione propriæ culpæ. *Cognovi* quòd *judicia tua* justissima sunt, et si quandò *me humiliasti* destituens gratià tuâ, *in veritate*, id est, in justitià tuâ fecisti, quià ità commerui: ideò non conqueror de tuâ justitiâ, sed ad misericordiam tuam confugio, et dico:

76. *Fiat misericordia tua, ut consoletur me, secundùm eloquium tuum servo tuo. Consolatio*, quam petit, est gratia servandæ legis.

77. *Veniant mihi miserationes tuæ, et vivam: quià lex tua meditatio mea est.* Explicat quæ sit vera consolatio quam desiderat: *Veniant mihi*, etc., id est, miserere meì secundùm multitudinem *miserationum tuarum*, ut acquiram veram *vitam*, quæ sola est *vita* beata ac sempiterna. *Quià lex tua meditatio mea est;* decet autem ut tu, Deus, *misericorditer* respicias in eum, qui assiduè *meditatur in lege tuâ.*

78. *Confundantur superbi, quià injustè iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.* Quarta ratio ad obtinendam gratiam servandæ legis sumitur à confusione peccatorum. *Confundantur superbi*, etc., id est, da mihi gratiam perfectè custodiendi leges

tuas, ut hinc *confundantur superbi* prævaricatores, qui vexando injustè efficere conantur ut etiàm alii prævaricentur : interìm autem dùm *confunduntur* illi, ego multò alacriùs *exercebor* in impiendâ lege tuâ.

79. *Convertantur mihi timentes te, et qui noverunt testimonia tua.* Hortatur pios, ut si qui sunt, qui à prævaricatoribus decepti, ad illos respicere cœperint, resipiscant. *Convertantur mihi*, id est, *convertantur ad me*, et mecum juncti legem Dei custodiant *timentes te*, etc., id est, illi omnes qui timorem Dei et scientiam legis habent.

80. *Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar.* Concludit petens gratiam sæpiùs postulatam, quâ *corde* puro mandata divina custodiat, ut neque in hoc sæculo, neque in futuro judicio *confusionis* opprobrium timeat.

CAPH.

81. *Defecit in salutare tuum anima mea : et in verbum tuum supersperavi.* In his versibus induit David personam cupientis servare mandata, et tamen inter tentationes graviter laborantis. *Anima mea* jàm penè *deficit in salutare tuum*, id est, præ magno desiderio *salutis* à te *speratæ :* et ego valdè *speravi* semper in *verbum* promissionis tuæ.

82. *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes : Quandò consolaberis me ?* q. d. Interiores *oculi* mentis meæ attendendo auxilium promissum *defecerunt* præ expectatione, et *defectum* suum explicant dicentes : Quandò veniet perfecta *consolatio ?* Et sensus est : *Quandò consolaberis* animam meam, cujus *oculi* attendendo et expectando *deficiunt ?*

83. *Quià factus sum sicùt uter in pruina, justificationes tuas non sum oblitus.* Id est, non sinè causâ dico, quandò consolaberis me? quià præ desolatione et angustiis tentationum *factus sum* aridus, ùt est *uter* tempore frigidissimo in medio *pruinæ* constitutus. Sed licèt tantâ spiritûs ariditate laborem, tamen præcepta tua *non sum oblitus.*

84. *Quot sunt dies servi tui? quandò facies de persequentibus me judicium?* Instat petitioni optans consolationem et liberationem tentationum, q. d. Quandò finientur *dies* tentationis et miseriæ? quandò *judicabis* et condemnabis *persequentes* et tentantes me, ut *persecutio* conquiescat.

85. *Narraverunt mihi iniqui fabulationes : sed non ùt lex tua.* Hæc est causa cur maximè cupiat ab *iniquis* liberari; quoniàm *iniqui* tentantes pios *narrant* delectationes mundi, quæ sunt meræ *fabulæ* : et nihil habent simile cum *lege Domini*, quæ piè custodita delectationes stabiles ac solidas affert.

86. *Omnia mandata tua veritas : iniquè persecuti sunt me, adjuva me.* Nàm *omnia mandata tua verissimas* promissiones continent et *verissimas* delectationes observantibus legem tuam afferunt : ideò injusti narrantes fabulationes suas *persecuti sunt me*, sed tu, Deus, contrà eorum insidias *adjuva me*.

87. *Paulò minùs consummaverunt me in terrâ; ego autem non dereliqui mandata tua.* Tàm gravis fuit tentatio illorum, qui per dulces sermones me subvertere nitebantur, ut penè me perdiderint *in terrâ*, et ad cœlum aspicere nequirem; et tamen non obtinuerunt, quià *non dereliqui mandata tua*.

88. *Secundùm misericordiam tuam vivifica me : et custodiam testimonia oris tui.* Concludit denuò petendo *vitam* gratiæ, per quam mandata Dei *custodiuntur*.

LAMED.

89. *In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cœlo.* 90. *In generationem et generationem veritas tua : fundâsti terram, et permanet.* 91. *Ordinatione tuâ perseverat dies : quoniàm omnia serviunt tibi.* In hoc octonario Propheta à firmitate promissionum divinarum sumit argumentum ad exhortandos homines ad servandam legem divinam. Sensus versuum est : *In æternum Domine*, promissio tua *permanet in cœlo*, licèt subindè in terris videatur non permanere, et semper *manet veritas* promissionum tuarum, quæ *in omni generationem et gene-*

rationem implentur. Posteà hanc promissionum stabilitatem probat duobus exemplis : *Fundasti terram, et permanet*, hoc est primum, q. d. fundàsti terram immobilem, et semper *manet* immobilis : *Ordinatione tuâ perseverat dies*, hoc est alterum; *ordinavit* enim Deus, ut è contrario cœlum sivè sol moveretur semper, et motu suo *diem* efficeret. Ratio autem hujus tantæ firmitatis est, quià *omnia* ad nutum Deo creatori obtemperant.

92. *Nisi quòd lex tua meditatio mea est : tunc fortè periissem in humilitate meâ.* Sensus est : Nisì in *lege tuâ* assiduè *meditatus* fuissem, ubì hanc promissionum tuarum veritatem didici, *fortè periissem* in afflictione meâ, tentationibus adversariorum superatus.

93. *In æternum non obliviscar justificationes tuas : quià in ipsis vivificâsti me.* Confortatus ex meditatione promissionum, quæ in lege continentur, confidenter jàm dico : *In æternum non obliviscar justificationes tuas, quià in ipsis*, id est, super earum observationem *vivificâsti me*, *vitam* gratiæ augendo, et *vitam* gloriæ promittendo.

94. *Tuus sum ego, salvum me fac : quoniàm justificationes tuas exquisivi.* Q. d. Quià *tuus sum*, et nullius alterius domini esse volo : ideò rectè peto, ut *me salvum facias*, et ut rem tuam conserves, ne pereat, dùm nihil aliud quæro, nisì mandata tua, ut illa perficiam.

95. *Me expectaverunt peccatores, ut perderent me : testimonia tua intellexi.* Non sinè causâ dixi : *salvum me fac*, quoniàm *peccatores me expectaverunt*, ut tentationi consentire me facerent, et sic *perderent me* : sed ego gratiâ tuâ adjutus *testimonia tua intellexi*, *intellexi* scilicèt, quid lex tua in talibus circumstantiis præciperet, quid promitteret, quid minaretur.

96. *Omnis consummationis vidi finem : latum mandatum tuum nimìs.* Intelligens testimonia tua, ex eis cognovi, et vidi *finem consummationis* omnium rerum, judicium videlicèt novissimum, in quo *consummatis* meritis, bonis et malis : reddentur præmia bonis, supplicia malis. Verè igitur *latum mandatum tuum nimìs*, id est, verè ampla et fœcunda est lex tua, cùm in eâ conspiciantur præmia custodientium legem et supplicia prævarica-

torum. Ità Bellarm. Alii aliter exponunt, et unusquisque ferè propriam expositionem affert.

MEM.

97. *Quomodò dilexi legem tuam, Domine? totâ die meditatio mea est.* In hoc octonario iterùm redit ad encomium *legis:* ac primò hìc testatur amorem suum ergà divinam *legem*, posteà reddit causam amoris enumerans utilitates ejus.

98. *Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo: quià in æternum mihi est.* Hæc est prima utilitas legis, quià *prudentem* facit. *Super inimicos meos* prævaricatores videlicèt legis, *prudentem me fecisti* per *mandatum tuum*, dùm illud assiduè meditor et adimpleo.

99. *Super omnes docentes me intellexi: quià testimonia tua meditatio mea est.* 100. *Super senes intellexi: quià mandata tua quæsivi.* Hæc est altera utilitas legis, quià non solùm prudentiam, sed etiàm sapientiam gignit. Per *omnes docentes* intelliguntur ii, qui Davidem puerum docuerunt. Et per illud: *Super senes intellexi*, dicere vult, se adhuc juvenem sapientiorem fuisse multis *senibus* ob studium suum assiduum in *meditandâ* lege Domini.

101. *Ab omni viâ malâ prohibui pedes meos: ut custodiam verba tua.* 102. *A judiciis tuis non declinavi: quià tu legem posuisti mihi.* Hæc est tertia utilitas legis Domini, quià facit multa vitare peccata. *Ab omni viâ malâ prohibui pedes meos*, id est, cavi ne ambularem per *vias* iniquorùm: idque ut *custodirem* legem tuam, quæ contrarium iter ostendit. *A judiciis* enim *tuis non declinavi*, quià hanc sanctam *legem* tu, Dominus meus, dedisti mihi.

103. *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo!* Hæc est quarta utilitas, quòd summam lex Domini se custodientibus voluptatem affert: nihil enim jucundius bonâ conscientiâ et spe beatitudinis, quam parit observantia divinæ legis.

104. *A mandatis tuis intellexi: propterea odivi omnem viam iniquitatis.* Probat ex lege Domini magnam se vo-

luptatem percepisse : nàm *à mandatis tuis*, inquit, *intellexi*, id est, *à mandatis tuis* eruditus, prudens et sapiens factus sum, ùt constat ex Hebræo et Græco. Et ex hac prudentià et sapientià, ex assiduà meditatione legis acquisità, magnum *odium* concepi adversùs omnes actiones *iniquas* : hoc autem *odium* mirificè conservat animæ puritatem, et gignit magnam fiduciam in Domino, undè oritur ineffabile gaudium, pax et tranquillitas.

NUN.

105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis.* In hoc octonario rursùs laudat Propheta legem divinam ab utilitate : deindè promittit se eam observaturum non obstante quâlibet tribulatione. Utilitas eximia est, quòd lex Domini sit nobis in vià vitæ hujus instar *lucernæ* ambulantibus in tenebris. *Verbum tuum*, sivè lex tua, est *lucerna pedibus meis;* et hoc ipsum declarans addit : *lumen semitis meis.* Sermo est metaphoricus, sed facilè intelligitur.

106. *Juravi, et statui custodire judicia justitiæ tuæ. Jurat et statuit*, id est, firmissimè apud se constituit *custodire* tàm utilem legem, quam *judicia justissima* vocat.

107. *Humiliatus sum usquequaque, Domine : vivifica me secundùm verbum tuum.* Q. d. Afflictus et vexatus sum valdè occasione legis servandæ : sed tu, Domine, veram *vitam*, quæ malis omnibus libera erit, mihi aliquandò tribue *secundùm* promissionem tuam.

108. *Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine : et judicia tua doce me.* Sensus est : Quòd statui custodire legem, est *voluntarium* et spontaneum sacrificium *oris mei;* hoc ergò fac, Domine, ut tibi benè placeat. Atque ut ritè hoc sacrificium offeram, *doce me* perfectè legem tuam observare.

109. *Anima mea in manibus meis semper : et legem tuam non sum oblitus.* Quàm seriò statuerim custodire legem tuam, et hoc sacrificium spontè obtulerim, ex hoc intelligi potest, quòd quotidiè de vità pericliter ob legis tuæ custodiam, eam tamen legem *non sum oblitus.*

Anima mea in manibus meis est, significat, in periculo vitæ sum, ùt alibi dictum.

110. *Posuerunt peccatores laqueum mihi : et de mandatis tuis non erravi.* Non sinè causâ dixi *animam meam in manibus meis semper* esse, quià *peccatores posuerunt laqueum mihi* ut me caperent, et tamen non aberravi à *mandatis tuis.*

111. *Hæreditate acquisivi testimonia tua in æternum : quià exultatio cordis mei sunt.* Cur de mandatis tuis non erraverim, ea causa est, quià elegi mihi tanquàm *hæreditatem* æternam ipsam legem tuam, quià jucundissima et dulcissima mihi est. Ità S. Hilar., Hier., Ambr., Theod. et alii.

112. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem.* Porrò causa tantæ delectationis est merces copiosissima, quam secum affert legis custodia.

SAMECH.

113. *Iniquos odio habui, et legem tuam dilexi.* In hoc octonario Propheta detestatur prævaricatores *legis* divinæ, et se contrarium eis esse demonstrat : *odio* autem *iniquos habui*, ùt monet S. Aug., non ratione naturæ, sed ratione *iniquitatis.*

114. *Adjutor et susceptor meus es tu : et in verbum tuum supersperavi.* Ut non timeam iniquos, quos odi, et legem adimpleam, quam dilexi, *adjutor meus es tu* in lege custodiendâ, *et susceptor* in evadendâ persecutione iniquorum. Et ego vicissìm *in verbum* promissionis tuæ *valdè speravi.*

115. *Declinate à me, maligni : et scrutabor mandata Dei mei.* Una ex causis, cur odio habeat iniquos Propheta est, quià eorum consortium valdè impedit meditationem verbi divini, quæ quietem et pacem animi desiderat ; ideò cupit eos *à se* recedere.

116. *Suscipe me secundùm eloquium tuum et vivam : et non confundas me ab expectatione meâ.* Ut cupio iniquos à me recedere, ità cupio, ut tu, Domine, ad me accedas, et in sinum tuum suscipias *secundùm eloquium* promissionum tuarum, et tunc verissimè *vivam*, cùm tibi, qui

vita es, conjunctus ero. Et quià de benignitate tuâ, non de meritis meis, id expecto, *non confundas me ab expectatione meâ.*

117. *Adjuva me, et salvus ero: et meditabor in justificationibus tuis semper.* Quod priùs dixerat, aliis verbis repetit. Fructus autem hujus susceptionis erit, ut sinè impedimento semper *meditari* valeat in lege Domini.

118. *Sprevisti omnes discendentes à judiciis tuis: quià injusta cogitatio eorum.* Ostendit nunc quòd si ipse odio habet iniquos, id facit exemplo Dei, qui omnes iniquos à lege suà *discedentes*, justissimè execratur, quià ipsi *cogitant* se non debere subdi legi Dei, quà *cogitatione* nihil iniquius est.

119. *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ: ideò dilexi testimonia tua.* Hujusmodi iniquos et *prævaricatores* omnes habui pro hominibus nihili, quorum vita, utpotè noxia reipublicæ nullius est momenti: et ideò, ne et ego his annumerari debeam, *dilexi* legem tuam.

120. *Confige timore tuo carnes meas: à judiciis enim tuis timui.* Postulat in fine confirmationem in *timore* Dei, ut in custodià legis per eum *timorem* perseveret. Addit: *à judiciis enim tuis timui*, id est quoniàm jàm cœpi *timere à judiciis tuis* pœnis comminantibus, ideò cupio stabiliri in hoc sancto *timore*, ut ab eo nunquàm divellar.

AIN.

121. *Feci judicium et justitiam: non tradas me calumniantibus me.* In hoc octonario petit gratiam liberationis à *calumniatoribus*, et auxilium ad legem perfectè implendam. *Feci judicium*, etc., id est, reddidi unicuique suum, ideò æquum est ut *non tradas me calumniantibus me.*

122. *Suscipe servum tuum in bonum: non calumnientur me superbi.* Q. d. *Feci justitiam*, sed ut et semper *faciam*, tu *suscipe servum tuum in bonum*, illum dirigendo: sivè, ùt clariùs in Hebræo, ordina *servum tuum* ad *bonum*, ut hoc illi semper placeat; et sic fiet, ut non facilè *me calumnientur superbi*, sivè homines, sivè dæmones: sic enim saltem non erit cur timeam *calumniatores.*

123. *Oculi mei defecerunt in salutare tuum, et in eloquium justitiæ tuæ.* Confirmat se ardenter desiderare illam directionem ad bonum : *Oculi mei defecerunt* præ desiderio respicientes assiduè in *salutem tuam*, quæ de cœlo nobis adveniet, et *in eloquium justitiæ tuæ*, id est, in promissionem tuam fidelissimam.

124. *Fac cum servo tuo secundùm misericordiam tuam: et justificationes tuas doce me.* Pergit in oratione, ac petit, ut Dominus operetur secum, non secundùm merita ipsius, sed *secundùm misericordiam suam*, quæ in eo potissimùm consistit, ut doceat implere et custodire legem suam.

125. *Servus tuus sum ego : da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.* Ista tam frequens petitio ejusdem rei, signum est magni desiderii.

126. *Tempus faciendi, Domine : dissipaverunt legem tuam.* Sensus est : *Tempus* est, *Domine*, ut *facias* judicium adversùs impios, eosque punias, quoniàm *legem tuam* non solùm utcunque violaverunt, sed penitùs *dissipaverunt,* cùm nihil ejus observent. Ità Theod., Euthym., Bellarm., Tirin. et alii.

127. *Ideò dilexi mandata tua, super aurum et topazion.*

128. *Proptereà ad omnia mandata tua dirigebar : omnem viam iniquam odio habui.* Quià multi *dissipaverunt legem tuam*, et ob hoc video gravissimum illis imminere supplicium : ideò ego ex adverso magìs incensus sum amore legis tuæ, et pluris illam facio quàm *aurum* et lapides pretiosos : ideò etiàm *dirigebar ad omnia mandata tua*, id est, rectè ambulabam per *viam mandatorum tuorum*, imò etiàm *omnem viam iniquitatis*, sivè omnem legem carnis et peccati *odio habui* et declinavi.

PHE.

129. *Mirabilia testimonia tua : ideò scrutata est ea anima mea.* In hoc octonario iterùm Propheta revertitur ad laudandam legem, et ad petendam gratiam eandem perfectè servandi. Hic igitur legem laudat, quòd *admirabilis* sit, et ideò eam *scrutatus sit* diligenter.

130. *Declaratio sermonum tuorum illuminat : et intel-*

lectum dat parvulis. Quià dixerat mirabilia esse mandata divina, nunc addit quòd si *declarentur*, mirificè mentem *illustrent*, et *intellectum dent parvulis*, id est, simplicibus.

131. *Os meum aperui et attraxi spiritum : quià mandata tua desiderabam.* Et ego, ùt unus ex parvulis, summo desiderio anhelavi ad scientiam, intelligentiam et praxin legis tuæ : sicùt lassi aërem hiante ore captant. Ità Hilar., Theodor., Jansen., Genebr. et alii.

132. *Aspice in me, et miserere meî, secundùm judicium diligentium nomen tuum.* Aperiendo autem os ad orandum dixi : *Aspice in me*, etc., *secundùm judicium*, id est, juxtà consuetudinem quâ uteris ergà amicos tuos, qui te in veritate *diligunt*. Ità Bellarm., Tirin., Le Blanc et alii:

133. *Gressus meos dirige secundùm eloquium tuum : et non dominetur meî omnis injustitia.* In hoc autem misereberis mei, si per gratiam tuam feceris, ut ego rectam viam ingrediar, ambulans secundùm directionem legis tuæ : et sic nullam *injustitiam* committam, quæ me captivum teneat.

134. *Redime me à calumniis hominum : ut custodiam mandata tua.* Gressus meos dirige potissimùm, cùm periculum est ne declinem à rectâ viâ, perturbatus *calumniis hominum :* ab his me libera, ut animo tranquillo *custodiam mandata tua.*

135. *Faciem tuam illumina super servum tuum : et doce me justificationes tuas.* Quod suprà dixerat : *Aspice in me*, idem aliis verbis repetit, et ait : Sereno me vultu respice, et *lumine* ad me transfuso, *doce me* legem tuam intelligere et servare.

136. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei : quià non custodierunt legem tuam.* Quàm vehementer David legem dilexerit, jàm demonstrat ex magno dolore, quem ob transgressionem concepit; dicit enim, se rivos lacrymarum ex *oculis* quasi ex fontibus produxisse, *quià non custodierunt legem tuam*, nempè in contemplandâ et concupiscendâ Bethsabee.

TSADE.

137. *Justus es, Domine : et rectum judicium tuum.* In hoc octonario laudatur lex Domini à summâ rectitudine et *justitiâ ;* ac primò demonstrat David esse *justissimam* legem, quæ significatur per *judicium*, quoniàm auctorem habet *justissimum*, in quem injustitia cadere non potest.

138. *Mandâsti justitiam testimonia tua, et veritatem tuam nimis.* Ostendit legem Dei non solùm justam ob auctorem justissimum, sed etiàm quià continet *ipsam justitiam. Mandâsti*, etc., id est, præcepisti nobis testimonia tua, quæ sunt *ipsa justitia*, et sunt *ipsa veritas* omninò. Ex hoc colligit S. Thom. 1. 2. q. 100. a. 8. legem Decalogi esse omninò indispensabilem.

139. *Tabescere me fecit zelus meus : quià obliti sunt verba tua inimici mei.* Propter hanc tantam æquitatem legis tuæ, dolore afficiebar, ità ut etiàm *tabescerem* pro zelo, cùm viderem homines, etiamsì *inimicos meos*, *oblivisci verborum tuorum*, id est, tàm utilium præceptorum tuorum.

140. *Ignitum eloquium tuum vehementer : et servus tuus dilexit illud.* Iterùm docet Propheta legem Dei esse justissimam et purissimam, ex similitudine ad aurum *igne* probatum. Dicitur enim *eloquium Dei ignitum vehementer*, quià similis est lex Dei auro in fornace *ignis* constituto, ubì non læditur, quià purum est ab omni sorde. Undè etiàm sequitur, ut eadem lex summo amore *diligenda* sit. Ità Hier.

141. *Adolescentulus sum ego, et contemptus : justificationes tuas non sum oblitus.* Hoc refert David ad comparationem fratrum suorum, q. d. Ego sum minimus inter fratres meos, *et contemptus ;* et tamen exaltatus ad regnum, et à Deo præ omnibus honoratus, quià *justificationes tuas non sum oblitus.*

142. *Justitia tua, justitia in æternum : et lex tua veritas.* Hæc est repetitio et declaratio versûs 138. *Justitia* enim Domini, id est, *justissima* lex Domini est *justitia æterna,* quià immutabilis et indispensabilis, et simul

est *veritas*, quià nihil falsi continet; promissiones et comminationes ejus impleri debent.

143. *Tribulatio et angustia invenerunt me: mandata tua meditatio mea est.* Ex hac veritate fit, ut quotiescunque *tribulatio et angustia invenerunt me*, id remedii accipio, ut *mediter* et oblecter in *mandatis tuis* considerandis.

144. *Æquitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi et vivam.* Idem aliis verbis dicit quod in versibus 138. et 142. dixerat; q. d. Præcepta tua semper justissima sunt: ideò peto ut *des mihi intelligentiam* præceptorum tuorum, ut ea custodiendo *vivam*, quæ si non custodirem, morerer.

COPH.

145. *Clamavi in toto corde meo, exaudi me, Domine: justificationes tuas requiram.* In hoc octonario Propheta desiderium suum ergà divinam legem ardenti oratione demonstrat. *Clamavi*, inquit, toto affectu, totisque viribus *clamavi: exaudi me, Domine*, ut præcepta tua diligenter *requiram*.

146. *Clamavi ad te; salvum me fac; ut custodiam mandata tua.* Q. d. Magno desiderio oravi: *Salvum me fac* per gratiam, quæ est salus inchoata, *ut custodiam mandata tua*, quantùm in hoc sæculo fragilitas humana permittit. Et rursùm *salvum me fac* in æternà vità, *ut custodiam mandata tua*, sinè ullo timore prævaricandi.

147. *Præveni in maturitate et clamavi: quià in verba tua supersperavi.* Sensus est: Maturè, antequàm dies illucesceret, ego præ desiderio præveni et anticipavi vigilias, et in oratione meà *clamavi*, quià *valdè speravi* in promissiones tuas.

148. *Prævenerunt oculi mei ad te diluculò, ut meditarer eloquia tua.* Idem repetit aliis verbis.

149. *Vocem meam audi secundùm misericordiam tuam, Domine: et secundùm judicium tuum vivifica me.* Pergit in oratione, quam diluculò faciebat: *Vocem meam audi*, non secundùm merita mea, sed *secundùm* solitam *misericordiam tuam, et secundùm judicium tuum*, quo reddis

quod promisisti: *vivifica me*, conservans hic *vitam* spiritualem, et ibì reddens æternam.

150. *Appropinquaverunt persequentes me iniquitati: à lege autem tuâ longè facti sunt.* Non sinè causâ peto vivificari, quoniàm non desunt *persecutores*, qui *appropinquaverunt iniquitati*, etc.; id est, qui *iniquitatem* diligunt, sicùt è contrario *legem tuam* oderunt, illam fugiunt, et etiàm aliis invisam redderē laborant.

151. *Propè es tu, Domine: et omnes viæ tuæ veritas.* Quamvìs persecutores mei à lege tuâ longè facti sint, tamen à te longè fieri non potuerunt: quià *tu propè es* illis per justitiam, et omnes leges tuæ, omnia judicia tua justissima sunt, itaque manum tuam punientem fugere non potuerunt. Mihi quoque *propè es* per auxilium, et quià *omnes viæ tuæ veritas*, non patieris, ut mihi persecutores noceant. Ità Hier., Euthym., etc.

152. *Initio cognovi de testimoniis tuis: quià in æternum fundasti ea.* Quòd autem omnes viæ tuæ sint veritas, jàm ab *initio* ætatis meæ *cognovi*, dùm mandata tua attentè considerarem, quòd scilicèt sint *æternæ* veritatis, et immutabilia planè.

RES.

153. *Vide humilitatem meam, et eripe me: quià legem tuam non sum oblitus.* 154. *Judica judicium meum, et redime me: propter eloquium tuum vivifica me.* In hoc octonario rursùm petit liberationem ab inimicis ad prævaricationem legis pertrahere conantibus. *Vide* afflictionem et tribulationem meam, et *quià legem tuam* custodire desidero, eripe me. *Judica causam meam, et redime me* de manu inimicorum meorum, et propter promissionem tuam *vivifica me.*

155. *Longe à peccatoribus salus: quià justificationes tuas non exquisierunt.* Dixi: *Vivifica me, quià legem tuam non sum oblitus;* scio enim *longè* esse *à peccatoribus salutem, quià leges tuas non exquisierunt.*

156. *Misericordiæ tuæ multæ, Domine: secundùm judicium tuum vivifica me.* Severissimè quidem punis eos, à quibus longè fecisti salutem tuam: tamen *multæ* etiàm sunt *misericordiæ tuæ;* ideò peto ut *me secundùm judi-*

cium tuum, quo diligentes legem tuam *misericorditer* judicas, *vivifices*.

157. *Multi, qui persequuntur me, et tribulant me: à testimoniis tuis non declinavi.* Postulo ut vivifices me, quià *multi* me mortificare contendunt; et tamen gratiâ tuâ adjutus à præceptis tuis *non declinavi*.

158. *Vidi prævaricantes et tabescebam: quià eloquia tua non custodierunt.* Ostendit hìc Propheta verum spiritum charitatis, quià non tàm molestè ferebat persecutores ob propriam afflictionem, quàm injuriam Dei.

159. *Vide quoniàm mandata tua dilexi, Domine: in misericordiâ tuâ vivifica me.* Q. d. Ego *videns* prævaricantes, tabescebam; æquum ergo est ut tu *videns* me *diligentem mandata tua, misericorditer me vifices.*

160. *Principium verborum tuorum veritas: in æternum omnia judicia justitiæ tuæ.* Sensus est: *Verba tua* procedunt *à veritate*, ùt à suo *principio* et quasì fonte, et ideò *verissima* sunt: et *in æternum* manent *judicia justitiæ tuæ*, quæ sunt ut pios maneat præmium et impios pœna. Ità S. August.

SCIN.

161. *Principes persecuti sunt me gratìs: et à verbis tuis formidavit cor meum.* In hoc octonario demonstrat Propheta constantiam suam in custodiendâ lege Domini. *Principes*, Saül, Isboseth, Absalon, etc., *persecuti sunt me* sinè ullâ causâ: ego tamen, timens mandata tua, reddidi bona pro malis.

162. *Lætabor ego super eloquia tua, sicùt qui invenit spolia multa.* Non solùm timui à verbis tuis, sed etiàm dilexi verba tua, et ideò *lætabor super eloquia tua*, cùm dabitur occasio illa implendi, sicùt *lætatur, qui invenit spolia* hostium victorum.

163. *Iniquitatem odio habui, et abominatus sum: legem autem tuam dilexi.* Iterùm repetit amorem suum ergà *legem divinam* et *odium* ergà *iniquitatem*.

164. *Septies in die laudem dixi tibi, super judicia justitiæ tuæ.* Et hoc est dilectionis signum, sinè intermissione Deum *laudare*, quòd *judicia* ejus *justissima* sint, et leges ipsius summam *justitiam* in se contineant. Quam-

vìs per numerum septenarium intelligatur frequentissima *laus*, tamen non sinè causâ ex hoc loco Ecclesia usum *septem* horarum canonicarum ab Apostolis traditum observat, ùt patet ex S. Clemente, Cypriano, Athanasio et aliis à Bellarm. et Tirino citatis.

165. *Pax multa diligentibus legem tuam : et non est illis scandalum.* Magna et verissima laus est dilectionis *legis* divinæ : nam qui *diligit legem*, Deum *diligit legislatorem*, qui autem *diligit* Deum, cum omnibus ex parte suà *pacem* habet; pari ratione *non est scandalum*, *diligentibus legem* Domini, sed sinè offensione currunt ad patriam.

166. *Expectabam salutare tuum, Domine; et mandata tua dilexi.* Hìc induit Propheta personam perfectorum, et ideò cum fiduciâ dicit : *Expectabam salutare tuum*, id est, *salutem* æternam, quæ à te est, et rationem reddit : quià *mandata tua dilexi.*

167. *Custodivit anima mea testimonia tua : et dilexit ea vehementer.* In eàdem perfecti personâ loquitur, ac testatur se mandata servâsse, quoniàm ea vehementer amavit.

168. *Servavi mandata tua et testimonia tua : quià omnes viæ meæ in conspectu tuo.* Iterùm in personâ perfectorum, se omnia *mandata* servasse affirmat : sed ex alio motivo, quod proprium est perfectorum : videlicèt, quià in omnibus actionibus suis cogitabat Deum esse præsentem ; id enim significat illud : *quia omnes viæ meæ in conspectu tuo :* id quod Dominus Abrahamo dicebat : *Ambula coram me, et esto perfectus.* Gen. 17.

TAU.

169. *Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, Domine : juxtà eloquium tuum da mihi intellectum.* In hoc ultimo octonario concluditur Psalmus oratione ad Deum pro gratià et salute sæpiùs petità. Hìc igitur dicit : *Deprecatio mea*, quæ suis meritis non confidit : elevetur et ascendat aspirante gratiâ tuâ, et *appropinquet* tibi. Illud *in conspectu tuo* positum est pro *ad conspectum tuum* vel *conspectui tuo*. Hoc autem continet *deprecatio*, ut

juxtà promissum tuum mihi des gratiam benè *intelligendi* et implendi mandata tua.

170. *Intret postulatio mea in conspectu tuo : secundùm eloquium tuum eripe me.* Eandem petitionem aliis verbis repetit. Illud autem *eripe me* significat finem, cur petierit intellectum sibi dari; nàm finis illuminationis est liberatio à peccatis : *Cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.* Joan. 8.

171. *Eructabunt labia mea hymnum, cùm docueris me justificationes tuas.* Promittit gratiarum actionem, si obtinuerit gratiam toties petitam, q. d. Si gratiâ tuâ illuminante et adjuvante perficiam mandata tua : tunc ex agnitione tanti beneficii *eructabunt*, etc.

172. *Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum : quià omnia mandata tua æquitas.* Sensus est : Non solùm te laudabo, sed etiàm loquar hominibus præcepta tua, et docebo quòd *omnia æquissima*, ac proindè diligentissimè observanda sint.

173. *Fiat manus tua ut salvet me : quoniàm mandata tua elegi.* Pergit in oratione, petens, quod unicè petendum est, æternum *salutem*, quæ est finis *mandatorum. Fiat manus tua*, etc., id est, sit potentia et sapientia tua ad *me salvandum. Quoniàm mandata tua elegi :* Optima ratio cur prætendat *salutem*, quià *mandata elegit : Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Matth. 19.

174. *Concupivi salutare tuum, Domine : et lex tua meditatio mea est.* Reddit rationem cur tantoperè petat *salutem*, quià videlicet illam præ omnibus desideratis *concupivit ;* quòd vel ex eo liquet, quià in *lege* considerandâ et custodiendâ semper exercetur.

175. *Vivet anima mea, et laudabit te : et judicia tua adjuvabunt me.* Id est, cum salutem concupitam obtinuerit *anima mea*, et manus tua fuerit ad salvandum eam, *vivet :* et tunc officium ejus erit, et solum negotium *laudare te :* nàm *beati qui habitant in domo tuâ, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Ps. 83. Addit : *et judicia tua*, quibus in novissimo die judicabis pro meritis, *adjuvabunt me*, ut corpore quoque vitam sempiternam possideam.

176. *Erravi, sicùt ovis quæ periit : quære servum tuum,*

quià mandata tua non sum oblitus. Erravi enim à patriâ expulsus, et adhuc exul erro, *sicùt ovis quæ periit:* sed tu, Domine, *quære servum tuum* per gratiam tuam, sinè quâ nemo salvari potest. Confidenter autem peto salutem, tùm animæ, tùm corporis, *quià mandata tua non sum oblitus.* S. Ambr., August., Theodoret. Illud *erravi* sic explicant : à viâ legis tuæ per varia peccata deflexi. Alii hunc versum exponunt de Davide errante in montibus, dùm Saülem et Absalonem fugiebat; sed hic sensus videtur ab expositione sanctorum Patrum alienus.

PSALMUS CXIX.

SYNOPSIS.

Sermo est de spirituali captivitate animæ, in hujus terræ exilio demorantis et expectantis indè egredi. Ità Le Blanc. *Observandum est quòd hic psalmus et sequentes* 14 *inscribantur* Cantica graduum, *vel* ascensionum; *eo quòd à Levitis in festis canerentur in* 15 *gradibus templi, ùt vult Chaldæus. Tropologicè sunt gradus, quibus ascenditur ad perfectionem et ad Deum, inquit S. August.*

℣. 1. *Ad Dominum, cùm tribularer, clamavi: et exaudivit me.* Inter varias hujus exilii calamitates, una est maximè deploranda, videlicèt lingua dolosa eorum, quibuscum versari cogimur. Ab hac se liberari petiisse et impetrâsse canit Propheta, ut exemplo sûo cæteros in hoc exilio commorantes instruat. Verba sunt clara.

2. *Domine, libera animam meam à labiis iniquis, et à linguâ dolosâ.* Declarat quid oraverit clamando: Dixi, inquit: *Domine, libera animam meam, etc. Labia iniqua* proferunt detractiones, convitia, calumnias, etc., contrà legem justitiæ. *Lingua dolosa* profert verba deceptionis, adulatoria, fraudulenta, etc. Et hæc sunt ex majoribus et frequentioribus malis hujus nostræ peregrinationis et exilii.

3. *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?* Reddit rationem cur petierit liberari *à linguâ dolosâ*, quià videlicèt sit tale malum, ut nihil ei addi possit, q. d. Quid enim mali tibi, ò maledice, dari aut addi posset suprà *linguam dolosam?*

4. *Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis.* Declarat elegantissimà similitudine, quale malum sit *lingua dolosa:* ac dicit esse verba ejus quasì *sagittas*, quæ naturâ suâ longè feriunt: et addit non esse qualescunque *sagittas*, sed *potentis*, id est, à robustâ manu cum impetu emissas; et prætereà ab artifice benè politâs et *acutas:* et denique adeò ignitas, ut quidvis *desolari* et vastare possint, qualia sunt fulgura cœlestia, verè ignita et *acutissima.*

5. *Heu mihi, quià incolatus meus prolongatus est! habitavi cum habitantibus Cedar: multùm incola fuit anima mea.* Ex occasione tàm magni mali, et tàm frequentis in hac peregrinatione, suspirat ad patriam, et sic verè et ex corde cantat canticum ascensionis: *Heu mihi! quià incolatus meus*, vel, ùt ex Hebræo vertit S. Hieron., *peregrinatio mea prolongata est.* Nec mirum videatur si longam nimìs queror esse hanc *habitationem: habitavi* enim hùcusque *cum habitantibus Cedar*, id est, cum barbaris et efferatis hominibus, qui similes sunt *Cedarenis*, sivè Arabibus, sic dictis à *Cedar*, filio Ismaëlis, Gen. 25. v. 13. Ideò rursùm lamentatur: *multùm incola fuit anima mea*, id est, longus jàm fuit *incolatus meus* in captivitate, et in terrâ alienâ. Hinc colligi potest, paucos hodiè reperiri, qui ex corde cantent canticum graduum, cùm plerique omnes diligant adeò exilium, et tabernacula *Cedar*, ut nihil tristius audiant, quàm sermonem de discessu ab hac vitâ.

6. *Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus: cùm loquebar illis, impugnabant me gratis.* Quod metaphoricè et obscurè dixerat: *habitavi cum habitantibus Cedar*, clarè exponit, dicens: *Habitavi cum his qui oderunt pacem*, ego qui nihil diligo magìs quàm *pacem*, id est, habitavi cum mihi dissimilibus, perversis, etc., et si fortè *loqui* de *pace* incipiebam ad illos, ipsi sinè ullâ causâ magis me *impugnabant.* Totus hic psalmus conve-

nit quidem omnibus electis, sed præcipuè capiti electorum Christo, quatenùs viator erat secundùm carnis passibilis conditionem; uti facilè patebit singulos versus attentiùs consideranti:

PSALMUS CXX.

SYNOPSIS.

Consolatur peregrinos ascendentes in Jerusalem, promittens perpetuam Dei custodiam. Primò Propheta in persona peregrini: deindè in suà proprià persona loquitur.

℣. 1. *LEVAVI oculos meos in montes, undè veniet auxilium mihi.* Quià terrena Jerusalem *in montibus*, et cœlestis Jerusalem suprà omnes cœlos est, peregrinus ait: Ego exul *levavi oculos meos in montes*, ubi est civitas sancta, *undè veniet mihi auxilium* consolationis.

2. *Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum et terram.* Declarat peregrinus se non expectare auxilium à montibus, ad quos oculos levavit, sed ab eo, qui præsidet sanctæ civitati suprà montes positæ. Describit autem verum Deum per opus creationis *cœli et terræ.*

3. *Non det in commotionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te.* Loquitur jàm Propheta in personâ propriâ, et peregrino respondet, q. d. Benè et sapienter à conditore cœlestis patriæ auxilium et consolationem expectâsti: ideò ego opto, ut Deus *non det in commotionem pedem tuum*, id est, non sinat te labi: hoc enim significat hebraica phrasis: *neque dormitet, qui custodit te*, i. e. opto, ut Deus, qui est custos tuus, semper vigilet in tuà custodià. Deus metaphoricè *dormitare* dicitur, quandò permittit nos cadere, ac si non adverteret: quomodò qui *dormitat* non advertit quid fiat.

4. *Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israël.* Promittit Propheta peregrino gratiam quæ petebatur, q. d. Sinè dubio non *dormitabit*: nàm *non dormitat, neque dormit, qui custodit* populum suum peculiarem, in quo omnes illi continentur, qui ad patriam

cœlestem ascendere festinant. Quod dicitur, *non dormitabit, neque dormiet*, hunc habet sensum, non *dormitabit* subindè oculos claudendo, et aperiendo: et multò minùs se tradet profundo somno; itaque semper vigilabit. S. Aug. pulchrè dicit homines *dormitare*, quandò carnis infirmitatem portant: *dormire*, quandò moriuntur; et ideò non esse fidendum *custodiæ* hominum: Domino autem fidelissimo *custodi* tutò credere nos posse, dùm ipse neque *dormiret* unquàm in infirmitate, neque *dormiat* in morte.

5. *Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.* 6. *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem.* Sensus est: *Dominus* non solùm *custodit Israëlem*, id est, populum universè, sed *te* quoque in particulari *custodit; custodit* autem, quià est *protectio* sivè *umbraculum*, ùt vox hebraica sonat, *super manum dexteram tuam*, i. e. quod umbraculum ad dexteram tuam positum obumbrat totum corpus tuum, et tuetur contrà æstum *solis* et vexationem *lunæ*, id est, contrà nocturnas et diurnas molestias. Metaphora desumpta est ab umbraculo, quod *manu dexterà* super caput extensum, à calore et lumine solis ac lunæ defendit. Porrò metaphora umbraculi, *solis* et *lunæ*, sivè diei et noctis, significat gratiam Dei, quæ peregrinum *custodit* tempore prosperitatis et adversitatis: neque enim minùs lædere solet in hoc itinere dies prosperitatis, quàm nox adversitatis. Ità S. Hier., Bellarm., Tirin. et alii.

7. *Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam Dominus.* q. d. Imò *ab omni malo*, quod in itinere occurrere posset, te *Dominus* proteget, atque *custodiet*: ex quo fiet, ut *anima tua*, seu vita tua, incolumis omninò toto in itinere conservetur.

8. *Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum, ex hoc nunc, et usque in sæculum.* Concludit Propheta addendo ultimam et optatissimam consolationem: *Dominus custodiat*, etc., id est, Dominus *custodiet*, ùt habetur in Hebræo, initium et finem omnium negotiorum, sivè omnium actionum tuarum; illud *ex hoc nunc, et usque in sæculum*, idem est, quod nunc et semper,

q. d. *Ex hoc nunc*, id est, ex hoc præsenti tempore, incipiat Dominus *introitum et exitum tuum custodire, et usque in sæculum* non desinat *custodire.*

PSALMUS CXXI.

SYNOPSIS.

Describitur pulchritudo et nobilitas Jerosolymæ, ad quam reverti cupiebant Hebræi ex Babylonicâ captivitate. Sed ùt civitas illa typus erat cœlestis patriæ, ità redeuntes Hebræi ex captivitate ad terrenam Jerusalem, figura erant peregrinationis et ascensionis nostræ ad cœlestem Jerusalem.

℣. 1. *LÆTATUS sum in his, quæ dicta sunt mihi : In domum Domini ibimus.* Verba sunt populi Dei, qui lætari se dicit de optimo nuntio per Prophetas, præsertìm Danielem, Aggæum, et Zachariam accepto reversionis in patriam. *In domum domini ibimus,* id est, ad patriam revertemur, ubi montem Sion, et locum *domûs Domini* videre nobis dabitur, ibique templo reædificato, *in domum Domini* rursùm ingrediemur. Sed nuntius felicior Christus erat, qui nobis dicit : *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Joan. 16. Hic nuntius ineffabili *lætitiâ* replet eos, qui didicerunt, quàm bonum sit *in domum Domini ire*, etc.

2. *Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis, Jerusalem.* Dant Hebræi rationem cur lætentur de reditu in patriam : *Stantes erant*, etc., quià recordamur temporis, quo *stantes erant pedes nostri in atriis tuis, ô Jerusalem*, id est, in portis tuis, ùt expressè habetur in Hebræo. Multi enim redierunt ex iis, qui anteà fuerant in Jerusalem, et viderant civitatem et templum, ùt scribit Esdras, L. 1. c. 3. Nos quoque *stetimus in atriis* cœlestis *Jerusalem*, quandò in parente nostro Adamo, paradisum terrestrem incoluimus, qui paradisus terrestris quasi vestibulum erat paradisi cœlestis : et status illæ innocentiæ erat quasi atrium, et porta statûs gloriæ.

3. *Jerusalem, quæ ædificatur ùt civitas : cujus participatio ejus in idipsum.* Hìc incipiunt laudes ejusdem *Jerusalem,* quarum prima est, quòd sit *civitas* pacatissima : *Stantes,* inquiunt, *erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem :* quæ *Jerusalem* ità *ædificata* est, ut sit *civitas, cujus participatio est in idipsum,* i. e. simul et communiter *participatur* ab omnibus. Ubì notandum est, illud *ejus* redundare phrasi hebraïcâ, adeòque sensus est : *cujus civitatis qui participes sunt,* nempè cives, simul in unum conspirant. In sensu mystico tota hæc sententia multò est clarior et sublimior : siquidem cœlestis *Jerusalem* verè *ædificatur ùt civitas,* quemadmodùm eam vidit S. Joan. Apoc., c. 21. et ibì summa est participatio *in idipsum,* cùm unus et idem Deus sit honor, et divitiæ, et deliciæ omnibus habitantibus in cœlesti *Jerusalem,* etc.

4. *Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israël ad confitendum nomini Domini.* Hæc est secunda laus Jerusalem, scilicèt frequentia populi : *Illuc enim ascenderunt multæ tribus,* sivè omnes *tribus,* et ideò maxima multitudo conveniebat in Jerusalem. Hebraïsmus est *tribus, tribus,* pro *multæ tribus.* Illud quod sequitur *testimonium Israël,* etc., explicat, cujus rei gratià tanta multitudo conflueret in Jerusalem : id enim fiebat juxtà *testimonium,* id est, juxtà legem Dei, seu præceptum datum *Israëli,* nempè ut singuli ter in anno *ascendant* Jerosolymam, Exod. 23. v. 17. atque ibì *confiteantur nomini Domini confessionem* laudis, et gratiarum actionis. In posteriore sensu à Spiritu S. magìs intento, videlicèt de cœlesti Jerusalem, illud jàm *ascenderunt,* et quotidiè *ascendunt tribus, tribus Domini,* id est, animæ sanctæ ex omni *tribu* et natione ad *confitendum nomini Domini,* quoniàm hoc est totum, quod agitur in illâ domo, et hoc est *testimonium,* id est, præceptum datum *Israëli,* id est, animæ videnti Deum, ut nunquàm cesset à laude, quæ nunquàm cessat ab amore.

5. *Quià illic sederunt sedes in judicio, sedes super domum David.* Hæc est tertia laus Jerusalem, quod illic sit *sedes* regia et supremum tribunal. *Quià illic,* id est in Jerusalem, *sederunt sedes in judicio,* i. e. *sedes* regum

sibi invicèm succedentium, quorum proprium est judicare populum. *Sederunt*, id est, quieverunt immobiliter constitutæ ac fixæ. *Sedes super domum David*, id est, *sedes* illæ familiæ *Davidicæ* à Deo constitutæ sunt, tanquàm stabilis et perpetuus thronus regius et judicialis. Porrò verè ac propriè in cœlesti Jerusalem *sederunt sedes in judicio*, quià firmissimè stabiliti sunt in cœlo thronus Christi, et throni eorum qui cum ipso regnant, et sedebunt super *sedes* duodecim judicantes duodecim tribus Israël. Matth. 9. Et *sedes* sunt *super domum David* fundatæ, quià omnis sanctorum potestas regia et judiciaria dependet à Christo *Davidis* filio.

6. *Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem: et abundantia diligentibus te.* Hortatur jàm Propheta peregrinos de captivitate revertentes, ut salutent saltem à longè civitatem *Jerusalem* benè precantes ei *pacem et abundantiam*: nàm quandò *abundantia* cum *pace* jungitur, nihil deest ad statum felicissimæ civitatis. *Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem*, id est: Precamini patriæ vestræ à Deo veram et solidam *pacem*, et ut sit *abundantia* non solùm ipsi civitati *Jerusalem*, sed omnibus *diligentibus te*, civitas sancta.

7. *Fiat pax in virtute tuâ: et abundantia in turribus tuis.* Ponit Propheta ipsa verba, quæ dicenda sunt ab iis, qui salutantes Jerusalem, precantur illi *pacem et abundantiam*, q. d. Cùm salutatis Jerusalem, dicite: *Fiat pax*, prosperitas, et salus *in virtute tuâ*, id est, in robore et numeroso populo tuo, sivè, ùt Symmachus et Hieron. vertunt, *in muris tuis*, id est, inter cives tuos. *Et abundantia in turribus tuis*, id est, in palatiis quæ *turrita* esse solebant. Cæterùm duo isti versus, quatenùs pertinent ad cœlestem Jerusalem, continent quidem apprecationem *pacis et abundantiæ;* sed non significant periculum esse, ne civitati illi desit unquàm vel *pax*, vel *abundantia*. Exprimunt igitur solùm pium affectum et lætitiam, quam habemus de bonis cœlestis Jerusalem.

8. *Propter fratres meos, et proximos meos, loquebar pacem de te:* 9. *Propter domum Domini Dei nostri, quæsivi bona tibi.* Claudit psalmum Propheta, dùm breviter explicat, ob amorem civium sanctæ civitatis, et multò

magis ob amorem conditoris et habitatoris ejusdem civitatis, se impulsum fuisse ut precaretur eidem civitati *pacem*, et abundantiam omnis boni. *Propter fratres meos* tùm carnales, tùm spirituales, qui in te habitant, *loquebar*, id est, soleo *loqui pacem de te*, id est, prospera quæque tibi precari. Item *propter domum Domini*, quæ in te est, vel potiùs propter ipsum Dominum. Ità S. Hieron. et alii.

PSALMUS CXXII.

SYNOPSIS.

Continet orationem hominis peregrinantis ad cœlestem Jerusalem: et in exilio, vel itinere pressuram patientis.

℣. 1. *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.* Loquitur Propheta in personâ peregrini, ac dicit se in quibuscunque pressuris non respicere ad alium adjutorem, nisi ad Deum.

2. *Ecce sicùt oculi servorum, in manibus dominorum suorum.* 3. *Sicùt oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ità oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostrî.* Explicat cur oculos ad Deum levaverit, ut videlicèt Deum respiciat flagellantem, ut eo aspectu miserabili moveat ipsum ad misericordiam. Id quod illustrat similitudine *servorum*, qui dùm cæduntur à *dominis*, respiciunt mœsti ad manus cædentium, ipso aspectu quasi petentes, ut miserti ipsorum cessent à plagis. *Sicùt oculi servorum et ancillarum in manibus*, in Hebræo habetur clariùs *ad manus dominorum suorum* convertuntur, ut ad misericordiam moveant, vel juxtà Tirinum ut eorum liberalitatem et opem experiantur. Et respondet applicatio: *Ità oculi nostri*, etc.

4. *Miserere nostrî, Domine, miserere nostrî: quià multùm repleti sumus despectione.* Non contentus est peregrinus in hac terrâ oculis ad Deum fixis *misericordiam* imploràsse: voce etiàm cordis et corporis pro se et aliis clamat: *Miserere nostrî*, etc., *quià multùm repleti*

sumus despectione. Præcipua *despectio*, de quâ propriè loquitur Propheta, est ea, quam patiuntur boni à malis et justi ab iniquis, à quibus passim superbè *despiciuntur*, et conculcantur, vexantur et irridentur.

5. *Quoniàm multùm repleta est anima nostra : opprobrium abundantibus, et despectio superbis.* Docet hoc ultimo versu David, contemptum et despectionem, de quâ suprà loquebatur, accidere pauperibus ac humilibus peregrinis ab hominibus copiosis et superbis; *multùm repleta est anima nostra* confusione, videlicèt quià facti sumus *opprobrium abundantibus, et despectio superbis.* Ità ex S. August., Bellarminus et Le Blanc; undè Symmach., Hieron. et Chaldæus clariùs sic vertunt: *Repleta est anima nostra opprobriis abundantium, et despectione superborum.*

PSALMUS CXXIII.

SYNOPSIS.

Continet exultationem eorum, qui de gravissimis tribulationibus liberati fuerant. Itaque psalmus hic quatenùs ad carnales Israëlitas pertinet, referendus est ad eas afflictiones, quas vel in captivitate, vel in civitatis et templi reædificatione passi sunt : quatenùs autem ad spirituales Israëlitas, sivè ad Christianos ad cœlestem Jerusalem ascendentes pertinet, referendus est ad persecutiones impiorum.

℣. 1. *Nisi quià Dominus erat in nobis, dicat nunc Israël: nisì quià Dominus erat in nobis.* Sermo imperfectus et interruptus est exultationis insolitæ signum. *Nisì quià Dominus erat in nobis*, id est, *nisì Dominus* omnipotens *nobiscum fuisset*, nunquàm evadere potuissemus. Sed antequàm sensum compleat, præ lætitià gestiens invitat *Israëlem*, id est, totum populum Dei ad confessionem et laudem, dicens : *Dicat nunc Israël*, et iterùm repetit: *Nisì quià Dominus erat in nobis.*

2. *Cùm exurgerent homines in nos, fortè vivos deglutissent nos.* 3. *Cùm irasceretur furor eorum in nos, forsi-*

tàn aqua absorbuisset nos. Ecce quid accidisset nobis, nisì Dominus fuisset in nobis, neque juvisset potentissimà suà virtute. Nàm cùm nostri persecutores *exurgerent* adversùs *nos*, periculum fuit ne tantà velocitate nos perderent, quantà solet mare vel flumen *vivos deglutire* eos qui in illud fortè præcipitantur. Idipsum aliis verbis repetit : *Cùm irasceretur*, etc., i. e. *furor* hostium nostrorum instar aquæ profundissimæ repentè *absorbuisset nos.* Illud *fortè*, et *forsitàn* non est dubitantis, sed asseverantis : Chaldæus enim habet *tunc vivos, tunc aqua*, etc.

4. *Torrentem pertransivit anima nostra : forsitàn pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.* Persistit in eàdem similitudine comparans adversariorum persecutiones *torrenti* rapido et profundo, qui sinè potentissimo auxilio *pertransiri* non potest. Dicit igitur Propheta in personà sanctorum : *Torrentem pertransivit anima nostra*, id est, persecutionem quasì torrentem *pertransivit anima nostra; sed nisì Dominus fuisset in nobis*, *nisì* Deus adjuvisset nos, *forsitàn* pro *utiquè*, vel *certò*, coacti fuissemus *pertransire aquam intolerabilem*, id est, *impertransibilem*, q. d. obruti fuissemus mole, pondere, et copià malorum.

5. *Benedictus Deus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.* 6. *Anima nostra sicùt passer erepta est de laqueo venantium, laqueus contritus est, et nos liberati sumus.* Utitur Propheta alià similitudine, ex quà magis intelligatur magnitudo beneficii divini. Comparat persecutionem seu tentationem *laqueo* aucupis, ac dicit, gratias esse Deo agendas, *quòd non dederit nos in captionem dentibus* adversariorum, id est, non permiserit capi, occidi, devorari. Quomodò id factum sit, explicat : *Anima nostra sicùt passer erepta est, anima nostra* incidit quidem in persecutionem et tentationem, sicùt avis in *laqueum* venatoris : sed tamen *liberata est* ab illà tentatione, sivè persecutione, antequàm *caperetur*, et occideretur : sicùt aliquandò *capta* avis evadit. Id autem factum est quià *laqueus contritus est, et nos liberati sumus*, id est, persecutio vel tentatio cessavit per gratiam Dei, antequàm *anima* peccato consentiret, etc.

7. *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum et terram.* Concludit cum laude Dei humiliter agnoscens, victoriam, et liberationem de tàm periculosis tentationibus, non viribus suis tribuendam; sed *adjutorio* cœlesti Dei omnipotentis, cujus omnipotentiæ manifestum est argumentum, quòd ex nihilo *creaverit cœlum et terram.*

PSALMUS CXXIV.

SYNOPSIS.

Propheta peregrinis ascendentibus in patriam tùm terrenam, tùm cœlestem dat consilium bonum, quod est, ut totam suam spem in Deo ponant.

℣. 1. *Qui confidunt in Domino, sicùt mons Sion: non commovebitur in æternum, qui habitat in Jerusalem.* Propheta ponit initio generalem promissionem, eamque bis repetit ad majorem veritatis asseverationem. *Qui confidunt in Domino,* erunt immobiles et securi, quæcunque tandem ingruat tempestas, *sicùt* est ipse *mons Sion*, qui immobilis non solùm quià *mons*, sed etiàm, quià Deo præprimis charus et sacer est. Idem repetit: *Non commovebitur in æternum, qui habitat in Jerusalem*, idem est, ac *qui confidit in Domino;* illi enim qui *habitant* cogitatione et spe cœlesti *in Jerusalem*, ipsi sunt *qui confidunt in Domino:* sic enim explicatur fiducia in Deum. Psalmo 90. v. 1.

2. *Montes in circuitu ejus: et Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nùnc et usque in sæculum.* Probat quod dixit, montem Sion securum et stabilem esse; sed multò magis eos, qui confidunt in Domino. Siquidem Sion *montes* habet *in circuitu*, quasi pro muro; sed qui confidit in Domino, ipsum *Dominum* omnipotentem habet *in circuitu:* et *montes* qui Sion *montem circumdant*, complanari possunt et cadere, sed Dominus *in circuitu est populi* in se confidentis *ex hoc nunc, et usque in sæculum.*

3. *Quià non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum: ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.* Explicat quâ ratione *Dominus* proteget confidentes in se. Quod si, inquit, permittet *Dominus* justis de causis, iniquos dominari piis, non diù hoc permittet, ne pii desperantes incipiant etiàm ipsi facere opera impiorum. Sensus igitur est: *Quià non relinquet Dominus virgam*, id est, dabit quidem aliquandò Dominus impiis *virgam*, sivè sceptrum, quod est insigne potestatis *super sortem*, id est, hæreditatem, sivè partem *justorum*, sed *non diù relinquet virgam* in manu impiorum: *ut non extendant justi*, etc., id est, *ne justi* non perseverent *in justitia*, impiorum exemplo et prosperitate allecti, vel impatientiâ victi.

4. *Benefac, Domine, bonis, et rectis corde.* Quià dixerat periculum esse, ne justi scandalum paterentur ex nimis diuturnâ potestate impiorum: convertit se ad Deum, atque precatur, ut *benefaciat bonis et rectis corde*, liberando videlicèt eos velociter à potestate impiorum, aut certè patientiam illis et consolationem internam copiosè suppeditando.

5. *Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax super Israël.* Occasione versûs superioris, quo bona optabantur rectis corde, subjungit Propheta terribilem comminationem iis, qui *declinant* à rectitudine cordis, ac dicit eos, *qui declinant* à rectitudine *ad tortuositatem*, ad obliquationes, obliquitates, pravitates, implicationes (hæc enim juxtà Hebr., Chald., Græc. et S. Hieron. significat illud *in obligationes*) et in persecutione vel tribulatione perdunt sustinentiam, ac vel fidem negant, vel de Deo queruntur, ac murmurant, eos *cum operantibus iniquitatem*, id est, cum ipsis persecutoribus et impiis hominibus, in judicium *adducentos esse.* Et tùm demùm separatis omnibus malis de medio bonorum, *pax* vera et sempiterna erit *super Israël*, id est, super populum Dei.

PSALMUS CXXV.

SYNOPSIS.

Psalmus hic apertissimè loquitur de reversione à captivitate, et ascensione ad patriam, et convenit in tempus illud, quo decretum Cyri de solvendâ captivitate promulgatam est : quod figura fuit Evangelii, quo nobis annuntiata est peccatorum remissio, et ascensio ad cœlestem Jerusalem.

℣. 1. *In convertendo Dominus captivitatem Sion : facti sumus sicùt consolati.* S. Hieron. in Prolegom. de idiotismis Hebr. n. 52, sic vertit : *Cùm converteret Dominus captivitatem Sion,* id est, cùm primùm à nobis auditus est decretum relaxationis, et reversionis in patriam, *facti sumus sicùt consolati,* id est, sic lætati sumus, ùt solent, qui insperatis bonis, vel novis nuntiis valdè *consolantur,* seu recreantur. Hanc ineffabilem *consolationem* vere experiuntur, qui seriò *convertuntur* ad Deum.

2. *Tunc repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra exultatione.* Ex consolatione internâ prodiit lætitia externa, quæ in hilaritate vultùs et in voce *exultationis* agnoscitur. *Tunc,* ubi auditus est bonus nuntius liberationis, *repletum est gaudio os nostrum,* id est, facies nostra hilaris et jucunda apparuit, *et lingua nostra* prorupit in verba lætitiæ et jubilationis.

3. *Tunc dicent inter gentes : Magnificavit Dominus facere cum eis.* Nuntius hujus liberationis non solùm ingenti lætitiâ liberatos affecit, sed etiàm alios, qui hoc audierunt, magnâ admiratione replexit, et ideò dixerunt : *Magnificavit Dominus facere cum eis,* id est, *magnificè* se gessit *Dominus* cum populo suo. Dicitur autem in futuro *dicent,* non *dixerunt,* quià sensus est : *Tunc,* cùm perveniet fama hujus rei ad gentes, etiàm longè positas, dicent inter se : *Magna fecit* Deus cum populo Judæorun. Neque minùs hæc admiratio gentium locum habet, cùm homines, qui de hoc mundo sunt, vident aliquos, qui de hoc mundo erant, mundo terga ver-

tere, et ad patriam cœlestem per viam veræ virtutis ascendere.

4. *Magnificavit Dominus facere nobiscum : facti sumus lætantes.* Approbant liberati, quod gentes dicunt, q. d. Verè Dominus *magnificè* se nobiscum gessit : et ideò *facti sumus lætantes* qui sub jugo captivitatis gemebamus mœrentes.

5. *Converte, Domine, captivitatem nostram, sicùt torrens in Austro.* Quoniàm non statìm omnes *captivi* reversi sunt, sed primùm aliqui cum Esdrâ, alii deindè cum Nehemiâ : ideò qui primi redierant precantur Deum pro integrà reversione *captivorum* et aiunt : *Converte, Domine, captivitatem nostram*, id est, fac ut revertantur *captivi nostri* reliqui, qui adhùc in alienà terrà morantur, *sicùt torrens* trahit omnia secum, quandò *stante Austro*, tùm pluviis de cœlo cadentibus, tùm nivibus liquefactis impletur. Sed multò magis spiritualibus peregrinis hæc precatio nesessaria est; quamvìs enim jàm aliqui ad patriam pervenerint, tamen multi adhùc peregrinantur.

6. *Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.* Jàm hortatur Propheta captivos ipsos, ut libenter in se suscipiant omnem laborem ambulandi et ascendendi, neque detineantur amore earum rerum, quas in terrà alienâ possidebant : quoniàm in patriâ multò meliora invenient. Utitur autem similitudine *seminantis* et *metentis*. *Seminans* enim ordinariè *in lacrymis*, id est, cum dolore et gemitu propter triticum projectum, vel certè cum labore et defatigatione seminat ; sed quandò messis adest, cum magno gaudio *metit.* Sed hæc exhortatio apud spirituales peregrinos præcipuè locum habet, qui hìc in terris *seminant in lacrymis*, ut posteà tempore suo cum *exultatione metant.*

7. *Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua.* 8. *Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.* Describit paulò fusiùs morem *seminantis* et *metentis*. *Euntes ibant* rustici ad agrum, *et flebant mittentes semina sua*, id est, cum dolore spargebant triticum suum in terram, videntes se privari interìm opibus suis, non sinè labore quæsitis. Sed posteà *venientes* ex agro tem-

pore messis *venient* domum *cum exultatione portantes manipulos suos*, id est, referentes pro paucis granis integros *manipulos* spicarum. Cæterùm non curavit Propheta hanc similitudinem applicare, quià facile est unicuique id per se facere. Utitur hàc eadem similitudine Apostolus 2. Corinth. 9. *Qui parcè seminat, parcè et metet*, etc. Qui *seminant* hìc bona opera, et maximè verbum Dei, *metent* in futuro *manipulos* meritorum, et animarum quas convertunt, inquit S. August. et Hier.

PSALMUS CXXVI.

SYNOPSIS.

Docet quòd citrà Dei favorem nec urbes, nec familia, nec proles parari, vel servari possint; in altiori sensu autem, quòd sinè gratiâ Dei nec incipere, nec proficere, nec perseverare possimus in virtute. SS. PP. psalmum hunc suprà modum obscurum communiter exponunt de domo Dei, id est, de templo sivè materiali, sivè mystico. Porrò titulo, qui etiàm in præcedentibus habetur, scilicèt Canticum graduum, *hìc additur* Salomonis, *fortè quià ipse ædificavit prior domum Domini, et commodè introducitur, ut admoneat Zorobabelem, quomodo se post reversionem è captivitate gerere debeat, in domo et civitate reædificandâ et custodiendâ.*

℣. 1. *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.* Hæc dicuntur Judæis templum reædificantibus, quandò infeliciter opus procedebat, impedientibus vicinis gentibus, ùt scribitur in 1. L. Esdræ. Admonentur itaque ut cogitent, nihil valere opera hominum, nisì primarius *ædificator* Deus adsit; *Nisì* enim *Dominus ædificaverit domum*, id est, *nisì Dominus* invocatus cum fiduciâ operantibus adfuerit, *in vanum laboraverunt, qui ædificant eam*, id est, omnis *labor* frustrà consumptus est, et frustrà etiàm deinceps consumetur. Hæc eadem dicuntur præpositis Ecclesiæ, qui convertere nituntur homines ad Deum et ex iis mys-

ticum Domini templum, sivè Ecclesiam *ædificare*. Denique eadem dicuntur unicuique nostrûm, qui *domum* nobis per actus fidei, spei, charitatis, etc., *ædificare* debemus in cœlo : hæc enim *domus* magis orando ac gemendo, quàm fabricando *ædificatur*.

2. *Nisì Dominus custodierit civitatem, frustrà vigilat qui custodit eam. Civitas* Jerusalem post captivitatem simul ædificanda, et simul *custodienda* erat, ùt dicitur in L. 2. Esdræ, propter irruptionem gentium in circuitu. Judæi autem omni suâ *custodiâ* et *vigiliis* nihil profecissent, *nisì Dominus civitatem custodire* voluisset. Hinc dicitur : *Nisì Dominus custodierit civitatem*, etc. Hoc idem contingere certum est præpositis Ecclesiæ, qui utut *vigilantes*, contrà inimicos Ecclesiæ nihil proficient, *nisì Dominus*, etc. Hoc ipsum singulis nobis accidere solet : *nisì* enim *Dominus* nobis adsit, et nos sæpè dormitantes *custodiat*, et pro nobis pugnet, *frustrà* erit omnis labor noster.

3. *Vanum est vobis antè lucem surgere : surgite postquàm sederitis, qui manducatis panem doloris.* Filii Israël præ nimiâ solicitudine, dùm in angustiis essent, antè lucem opus ædificationis aggrediebantur, ideò monet illos Spiritus sanctus : *Vanum est vobis antè lucem surgere*, ad opus videlicèt ædificationis prosequendum, subintelligitur *nisì Dominus ædificaverit domum*, vel *custodierit civitatem* : quare confidentes in Dominum, et illum assiduè invocantes *surgite postquàm sederitis*, id est, post nocturnam ac necessariam quietem, *surgite* ad opus, *qui manducatis panem doloris*, id est, vos, qui in angustiâ et oppressione nunc vivitis propter infestationem inimicorum. Sed in sensu magis intento à Spiritu S. monentur Ecclesiæ præpositi et singuli etiàm fideles, ut in ædificandâ domo, sivè communi, sivè particulari, non magis fidant operationi, quàm orationi. *Vanum vobis est antè lucem surgere*, id est, totum tempus consumere in ædificatione, vel custodià : *surgite postquàm sederitis*, id est, *surgite* ad opus, *postquàm sederitis* vacantes quieti contemplationis et orationis, *qui manducatis panem doloris*, vos, qui præ desiderio cœlestis patriæ assiduè gemitis, dicentes : *Fuerunt mihi lacrymæ*

meæ panes die ac nocte, dùm dicitur mihi quotidiè : Ubi est Deus tuus?

4. *Cùm dederit dilectis suis somnum : ecce hæreditas Domini, filii; merces, fructus ventris.* Est antithesis versûs præcedentis, ùt patet ex Hebræo, q. d. Multi continuato labore dies et noctes se fatigant, sed frustrà; Deo manum suam subtrahente : sed Deo *dilecti*, quibus favet et adest, et *cùm dederit eis somnum*, id est, licèt *somno* suavissimè indulgeant, ipsis tamen quasi dormientibus affatim omnia bona obveniunt : nominatìm *filii*, quasi *hæreditas* ipsis à Deo concessa; et *fructus ventris*, id est, fœcunditas prolium et pecorum pariter ipsis tanquàm *merces* justitiæ ipsorum : id verissimum fuit in veteri Testamento. Ità ferè Chaldæus, Theodor., Tirin., Le Blanc et alii. Jàm verò si psalmus explicetur secundùm altiorem sensum, prædicitur felicitas cœlestis Jerusalem, quæ post *somnum* mortis temporariæ manet eos, qui passibus amoris et fidei eò ascendere properârunt. *Cùm dederit dilectis suis somnum*, id est, cùm post labores et certamina *dederit* Deus omnibus *dilectis suis*, tàm præpositis Ecclesiæ, quàm privatis fidelibus, domum sibi per opera bona fabricantibus, *somnum* beatæ mortis : *ecce hæreditas Domini*, etc., id est, tunc apparebit in die judicii, quòd *filii* Dei sint ipsius Dei *hæreditas*, quià tunc *dilecti* transibunt in æternam Dei possessionem ac *hæreditatem*, et iidem *filii* erunt *merces* Christi, qui est *fructus ventris* verè et propriè, cùm non ex viro, sed ex solà virgine ortum habuerit. Ità Bell.

5. *Sicùt sagittæ in manu potentis : ità filii excussorum.* Declarat quales futuri sint *filii*, quos Deus daturus est dilectis amicis suis. Nàm *sicùt sagittæ in manu potentis*, seu fortis sagittarii magnâ vi contortæ, supplendum est, præsidio sunt ipsi sagittario et terrori hostibus; *ità* sunt *filii excussorum*, id est, juvenum, ùt habetur in Hebræo; undè Aquila, Symmachus et Hieron. vertunt *filii juventutis*, q. d. Deus amicis suis in flore juventutis dabit validas et robustas proles, quæ parentibus suis sint aliquando pro *sagittis*, id est, armis et præsidio, quo possint etiàm è longinquo contrà hostes defendi. Ità Tirin. et alii. Sed Bellarminus hos *filios excussorum* vo-

cari dicit, quià *filii* justorum, sunt *filii* ejectorum et expulsorum è mundo: et tamen isti *excussi* et rejecti fortissimi sunt, et de mundo ac de dæmonibus mirabiliter triumphant. Ità ille. Hic locus variè tàm à veteribus quàm à recentioribus explicatur, sed unusquisque in suo sensu abundet, ubì nullum subsit fidei periculum. Cæterùm in futuro sæculo, ac præsertìm in die resurrectionis et ultimi judicii maximè apparebit, quàm sint potentes isti *filii excussorum*, qui per gloriosam resurrectionem erunt veri *filii* juventutis, quià renovabitur ut aquilæ juventus eorum.

6. *Beatus vir, qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur, cùm loquetur inimicis suis in portâ.* Q. d. *Beatus* est ille, qui domum suam (prout desideràrat) plenam habet ejusmodi sagittis, id est, filiis multis probis et fortibus: hi enim parenti suo præsidio erunt, ut *non confundatur, cùm loquetur*, sivè contendet cum *inimicis suis in portâ*, id est, in judicio, quod loco publico fiebat *in portâ* urbis. Ità Tirin., Le Blanc et alii. Sed Bellarminus ait, psalmum concludi per epiphonema acclamando ipsi Christo Domino (nàm versum 4 etiàm exposuerat de Christo): *Beatus vir*, id est, verè felix est ille, Christus videlicèt, *qui implevit desiderium suum ex ipsis* filiis suis, quoniàm perduxit ad finem desiderium suum, quod erat videndi salutem et gloriam filiorum suorum, pro quibus tàm multa fecit et pertulit, et ideò *non confundetur, cùm loquetur inimicis suis in portâ*, id est, in ultimo judicio, quod exercebitur in amplissimâ portâ, id est, in conventu totiùs mundi, *non confundetur, cùm loquetur inimicis suis* dæmonibus et hominibus iniquis, sed eos potiùs *confundet* et convincet injustitiæ et imbecillitatis, etc. Hæc et plura Bellarminus.

PSALMUS CXXVII.

SYNOPSIS.

Est exhortatio ad pietatem, propositâ ingenti mercede virtutis.

℣. 1. *Beati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus.* Docet Propheta redeuntes à captivitate, quomodò se gerere debeant, si nolint iterùm in captivitatem reverti, sed perpetuò frui bonis in Jerusalem: quæ doctrina etiàm iis convenit, qui peregrinantur à patriâ cœlesti, atque ad eam redire festinant. *Beati omnes*, qui Deum verè *timuerint*, id est, si formidaverint Deum offendere, atque eo timore muniti à Dei gratiâ nunquàm exciderint. Signum autem sancti hujus *timoris* est, si *in viis ejus*, id est, in præceptis ejus *ambulaverint*.

2. *Labores manuum tuarum quià manducabis: beatus es et benè tibi erit.* Incipit enumerare felicitates hominis timentis Deum, atque ad eum ipsum sermonem dirigit, dicens: Frueris iis bonis, quæ *labore manuum*, sivè operum tuorum acquisieris. Et ideò *beatus es* in spe majorum bonorum, et posteà *bene tibi erit* in re. Cæterùm licèt aliqui timentes Deum non possint frui bonis, sed esurire et sitire cogantur: non ideò tamen falsa erit promissio, quæ hìc habetur: nàm dat illis Deus aliquid longè melius, videlicèt gaudium de tribulatione, Hebr. 10, et tunc sensus hujus versûs est: Nunc *manducabis laborem*, id est, de gaudio *laboris* et tribulationis reficieris: posteà verò de fructu ipso *laboris*, id est, de præmio bonorum operum saginaberis, et ideò nunc *beatus es* in spe, et posteà *benè tibi erit* in re.

3. *Uxor tua sicùt vitis abundans, in lateribus domûs tuæ.* Hæc est altera felicitas timentis Deum: *Uxor tua*, non *uxores*, non concubinæ tuæ, *sicùt vitis abundans*, id est, multos pariens filios, sicùt *vitis* fœcunda racemo *in lateribus domûs tuæ*, id est, intùs manens, ùt modesta et pudica, et curam *domûs* interioris habens, dùm vir de his, quæ foris sunt, cogitat. Sed quamvis hæc

felicitas quædam sit, tamen magna non est, cùm Deus multis magnisque amicis suis hanc felicitatem non dederit: multis etiàm inspiraverit desiderium et propositum sanctæ virginitatis, quos certè Deus non privâsset felicitate conjugii et fœcunditatis carnalis, si non esset virginitas donum longè excellentius.

4. *Filii tui sicùt novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.* Tertia hæc felicitas est timentis Deum, bona scilicèt *filiorum* educatio. *Filii tui* similes erunt arbusculis optimis quales sunt *oleæ*, quæ semper virent, et fructum dulcissimum faciunt: erunt autem *in circuitu mensæ tuæ*, ut eos omnes simul videns, et cum eis convescens, majorem ex illis delectationem capias. Hæc conveniunt etiàm in *filios* spirituales, quos cùm pater verbo Dei pascit et proficere videt, mirificè gaudet, Philip. 4. Allegoricè Ecclesia Christi semper abundabit *filiis* genuinis, floridis et pacificis: pacis enim symbolum est *oliva.* Ità S. Augustinus.

5. *Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.* 6. *Benedicat tibi Dominus ex Sion: et videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ.* 7. *Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israël.* Quarta felicitas hæc est, quòd timens Deum ità sit à Deo *benedicendus*, ut *videat* civitatem suam *Jerusalem* abundantem omnibus *bonis*, toto tempore *vitæ suæ: et videat* in eà civitate *filios filiorum* similiter beatos et felices, et denique *pacem*, quæ omnia *bona* conservat et custodit. In altiori sensu describitur felicitas tantò major tribus superioribus, quantùm distat cœlum à terrâ, et Deus à creaturis: et proptereà eam non narrando, sed imprecando Propheta proponit: *Ecce* præter omnia quæ dicta sunt, *sic benedicetur homo qui timet Dominum*, nimirùm dicetur illi: *Benedicat tibi Dominus ex Sion*, id est, non solùm *benedicat tibi Dominus* de terrâ, temporalia *bona* tribuens, sed etiàm *benedicat* ex monte sancto suo, tibique præstet, ut *videas* Deum, in quo sunt omnia *bona Jerusalem, omnibus diebus vitæ tuæ*, id est, in æternum. Accedet ad gaudium beatorum, quòd videbunt in patriâ illâ cœlesti *filios filiorum suorum*, id est, qui per *filios suos* spirituales ad Deum adducti fuerunt. Denique ac-

cedet ad consummationem felicitatis, quòd *videbunt pacem super Israël, pacem* firmam et stabilem, quæ securissimos reddet omnes habitatores *Jerusalem* usque in æternum.

PSALMUS CXXVIII.

SYNOPSIS.

Propheta in præcedente psalmo multa dixit de bonis Jerusalem: nunc redit ad mala Babylonis, in quâ exules et peregrini sumus.

℣. 1. *Sæpe expugnaverunt me à juventute meâ, dicat nunc Israël.* Consolatur se populus Dei in tribulatione positus, quòd jàm sit assuetus talibus angustiis, et semper Deo adjuvante liberatus fuerit. Ait igitur: Populus Dei, qui *Israël* vocatur, non miretur, si ab hostibus oppugnatur, quià nihil novi patitur, sed revocet ad memoriam præteritas angustias et dicat: *Sæpè expugnaverunt me*, id est, *expugnare* conati sunt inimici mei jàm indè à primâ meâ ætate. Conveniunt hæc verba populo Hebræorum, et etiàm Ecclesiæ Christi, quæ vix unquàm ab oppugnatione paganorum vel hæreticorum respirare potuit.

2. *Sæpè expugnaverunt me à juventute meâ: etenim non potuerunt mihi.* Reddit rationem, cur hostes prælium *sæpè* repetierint, quià nempè nunquàm prævaluerunt. Illud *non potuerunt mihi*, vel positum est, pro *non potuerunt* in me, vel subintelligitur aliquid, ùt *non potuerunt mihi* nocere, vel prævalere.

3. *Suprà dorsum meum fabricaverunt peccatores: prolongaverunt iniquitatem suam.* Quod propriis verbis Propheta dixerat, id nunc per similitudines et metaphoras confirmat: dicit igitur populus Dei de persecutoribus suis: *Suprà dorsum meum* quasi super incudem *fabricaverunt* instrumenta ferrea; quæ similitudo significat assiduam et durissimam persecutionem; nihil enim crebriùs et fortiùs percuti solet, quàm incus à *fabris*. Idem

significatur verbis sequentibus : *prolongaverunt*, etc., *prolongatio* enim *iniquitatis* est continuatio persecutionis, quam boni semper patiuntur à malis. Hic versus allegoricè Christo flagellato convenit.

4. *Dominus justus concîdit cervices peccatorum : confundantur et convertantur retrorsùm omnes, qui oderunt Sion.* Consolatur nunc Propheta populum Dei, q. d. Bono animo estote, justi, quoniàm persecutores quidem vestri dorsum, sivè cervicem vestram nunc injustè premunt, sèd paulò pòst *Dominus justè cervices* ipsorum non premet, sed *concîdet*, et in frusta comminuet gladio suo, ut nunquàm ampliùs vobis nocere possint : et tunc demùm *confundentur*, qui anteà superbè exultabant, *et convertentur retrorsùm* fugientes et cadentes *omnes* illi, *qui oderunt* et persequebantur populum Domini.

5. *Fiant sicùt fœnum tectorum : quod priusquàm evellatur exaruit.* 6. *De quo non implevit manum suam qui metit, et sinum suum qui manipulos colligit.* Alia est imprecatio, quæ utì prior prædictionem notat. Significat enim brevissimam fore persecutorum felicitatem : et mirabili amplificatione comparat eam *fœno,* quod est res per se vilis et fragilis : et quidem addit, similem esse *fœno*, quod in *tectis* domorum subindè nascitur, quod nullius est pretii, nullique usui apta ; ac propterea nemo illam *metit,* neque in *manipulos redigit,* sed arescere et perire permittit.

7. *Et non dixerunt qui præteribant : Benedictio Domini super vos : benediximus vobis in nomine Domini.* Addit non futurum etiàm, ut hujus fœni messoribus (quià nemo erit, qui metet) à *prætereuntibus benedicatur,* quomodò *benedici* solet messoribus tritici vel fœni, quod in campis nascitur ; quod pertinet ad majorem confusionem iniquorum, qui fœno nascenti in tectis comparati sunt : his igitur præsertìm in die judicii nemo *benedicet ;* nemo eorum miserebitur, sed ab omnibus despicientur et contemnentur. Nemo igitur illis dicet : *Benedictio Domini super vos*, neque dicet : *Benediximus vobis in nomine Domini :* sed contrà potiùs à Christo judice et ab omnibus Sanctis ejus dicetur : *Discedite, maledicti,* etc.

PSALMUS CXXIX.

SYNOPSIS.

Hic psalmus unus est ex gradualibus, quià deplorat miseriam exilii : unus est etiàm ex pœnitentialibus, quià docet rationem agendi veram pœnitentiam. Pro defunctis quoque frequentissimè recitari solet, quià si dicatur in personâ animæ in purgatorio detentæ, omnia optimè quadrant; nàm et animæ illæ sunt in quodam profundo, et ascendere cupiunt, et expectant misericordiam Dei per Redemptoris nostri pretium. In summâ tria continet, orationem ad Deum, exhortationem ad populum, et prædictionem redemptionis.

℣. 1. *De profundis clamavi ad te, Domine : Domine, exaudi vocem meam.* Oraturus Propheta Deum primò postulat audientiam. Incipit autem à similitudine hominis jacentis in imâ valle, vel in *profundo* puteo, qui nisi magnâ *voce clamet*, non potest audiri. Ait igitur : *De profundis*, non *de profundo*, quià verus pœnitens ex duobus *profundis clamare* debet, ex *profundo* miseriæ, tanquàm ex vallè lacrymarum ; et ex *profundo* cordis, id est, ex intimâ consideratione et cognitione propriæ miseriæ. *Domine, exaudi vocem meam*, id est, quamvis in *profundo* sim, et tu in altis habites, tamen, quià magnâ *voce clamo*, potes me audire, ideò peto ut *exaudias vocem meam.*

2. *Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.* David omninò audiri cupiens, non contentus magnâ voce clamâsse, rogat etiàm, ut Deus dignetur *attendere*, id est, admittere *preces*, et donare quod petitur.

3. *Si iniquitates observaveris, Domine : Domine, quis sustinebit?* Jàm exponit petitionem suam, quæ est, ut Deus non judicio utatur secum, sed misericordiâ. Sed hanc petitionem non simpliciter proponit, ne nimis audax videatur : sed mirabilem rhetoricam, et ab ipso Spiritu S. haustam, adhibet, dùm ait : *Domine, si iniqui-*

tates hominum *observare* volueris, omnes condemnabis: non decet autem infinitam bonitatem tuam, omnes omninò perdere, igitur non debeo nimis audax videri, si peto, ut peccata mihi condones, et de hoc profundo eruas, in quod me *iniquitas* sola demersit. Verè autem si Deus sinè misericordià nos judicare velit, nemo omninò subsistet: nàm offensio in Deum est infinitæ magnitudinis, et nos sinè gratià ejus non solùm condignè satisfacere non possumus, sed neque sufficientes sumus ad peccati gravitatem agnoscendam, vel ad dolorem pro admissis concipiendum, vel ad pœnitentiam ipsam inchoandam, etc.

4. *Quià apud te propitiatio est: et propter legem tuam sustinui te, Domine.* Vera pœnitentia, quam in hoc psalmo Propheta nos docet, duo potissimùm requirit, cognitionem propriæ miseriæ, et cognitionem misericordiæ divinæ. Igitur David priùs ostendit, se planè cognoscere miseriam suam, ex cujus profundo clamavit: nunc ostendit, se nôsse etiàm misericordiam Dei maximam, et ideò non obstante magnitudine, vel multitudine peccatorum se sperare veniam et salutem. Sic igitur ait: *Quià apud te propitiatio est*, etc., id est, quamvìs nemo *subsistere* possit, si observare velis iniquitates nostras: ego tamen, quià novi te ex naturâ misericordem esse, et scio *apud te* inveniri *propitiationem*, et quià tu *legem* posuisti tibi, ut cum impœnitentibus severissimè te geras, cum pœnitentibus misericorditer et suaviter: ideò *propter* hanc *legem tuam sustinui te, Domine*, sperans et expectans indulgentiam peccatorum.

5. *Sustinuit anima mea in verbo ejus: speravit anima mea in Domino.* Hìc jàm incipit exhortatio ad alios, quos exemplo suo hortatur ad *spem* in Deo ponendam. Ego, inquit, in profundo miseriarum fui, sed non desperans de misericordià Dei; siquidem *anima mea* peccatorum vulneribus faucia *sustinuit*, id est, expectavit medelam *in verbo ejus*, id est, juxtà promissiones ejus. Sæpè enim Deus in Deuteronomio et alibì promisit indulgentiam pœnitentibus. Quod autem paulò obscuriùs dixerat, clariùs repetit, dicens: *speravit anima mea in Domino*, nimirùm indulgentiam se accepturam quam petebat.

Multùm autem valere debet Davidis exemplum : fuit enim ipse in profundo miseriarum, sivè culpam, sivè pœnam respiciamus : et tamen, quià non desperavit, *sed speravit in Domino*, liberatus est.

6. *A custodiâ matutinâ usque ad noctem, speret Israël in Domino.* Quod ego, inquit, facio, omnis *Israël*, sivè omnis populus Dei faciat : *speret* videlicèt *in Domino*, cùm in quocunque profundo fuerit; sivè peccatis, sivè peccatorum pœnis prematur, in Dei adjutorio confidat. *A custodiâ matutinâ usque ad noctem*, id est, totâ die, à *summo manè, usque ad noctem* extremam, ità ut nullo tempore desinat *sperare in Domino*. Itaque idem est, ac si dixisset, ab initio diei, usque ad finem *noctis :* et hoc modo acceperunt hanc sententiam Chrysost., Eutym. et alii qui scripserunt, nos hìc admoneri, ut totâ die et totâ *nocte*, id est, semper *speremus in Domino*.

Observandum est : quòd veteres diviserint *noctem* in quatuor partes, quarum quælibet tres horas continebat, et dicebantur *custodiæ*, sivè vigiliæ, quià *custodes*, sivè vigiles civitatum, vel castrorum, tribus horis vigilando *custodiebant* civitatem, vel castra, ac deindè tradebant aliis officium vigilandi et custodiendi. Igitur *custodia* vel vigilia *matutina* dicitur tempus auroræ.

7. *Quià apud Dominum misericordia : et copiosa apud eum redemptio.* Reddit rationem cur oporteat semper in Deo confidere, et simul prædicit redemptionem generis humani, quæ futura erat per Jesum Christum Dominum nostrum. Meritò sperare possumus in Domino totâ die ac nocte, quoniàm *apud ipsum* semper est *misericordia*. Neque solùm sperare debemus in Deum, quoniàm *apud eum misericordia* est, sed etiàm, quoniàm *apud eum copiosa redemptio* est : nàm *misericordia* Dei, quæ generi humano *misereri* decreverat, ut justitiæ quoque satisfaceret, invenit ipsa pretium magnum, sanguinem videlicèt Unigeniti, qui *redimeret copiosissimè* omnes omninò captivos. Sed hæc *redemptio apud Deum* erat, cùm psalmus iste scriberetur, id est, in consilio et decreto Dei : nunc autem *misericordiâ Domini plena est terra*, quandò quotidiè pretium illud in pretium captivorum expenditur. Dicitur autem hæc *redemptio copiosa*, quià

propitiatio est pro peccatis nostris, et non tantùm pro nostris, sed etiàm totiùs mundi. 1. Joan. 2.

8. *Et ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus ejus. Redemptio*, quæ erat apud Deum, tùm planè manifestabitur, cùm *redimetur* Israël, id est, populus Dei, non ùt Judæi carnales expectant, à potestate regum temporalium, sed ab *omnibus iniquitatibus* suis: quod Angelus de Jesu Christo exposuit, cùm ad S. Josephum ait, Matth. 1. *Vocabis nomen ejus* JESUM*; ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.* Hæc redemptio perfectissimè complebitur in die novissimo, cùm liberabimur non solùm à peccatis, sed etiàm à pœnis omnibus peccatorum, et à periculo deinceps peccandi. *Ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna.* Dan. c. 9.

PSALMUS CXXX.

SYNOPSIS.

David in hoc psalmo sibi ipsi tribuit virtutem humilitatis, quoniàm sæpè accusatus fuerat superbiæ et ambitionis, à quo vitio maximè abhorrebat. Est autem hic psalmus ex gradualibus unus, quoniàm docet in quo humilitas vera consistat, et nulla est via securior ad ascendendum quàm humilitas.

℣. 1. *DOMINE, non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei.* Securus Propheta quòd dicturus esset vera, Deum ipsum alloquitur, quem nemo fallere potest; dixit autem coràm Deo, se vitio superbiæ nunquàm obnoxium fuisse, sivè *cor* internum, sivè signa *oculorum* externa considerentur. David igitur erat humilis *corde*, et eam humilitatem *oculis* præferebat.

2. *Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.* Dixit de superbià cordis et oculorum; nunc addit de superbià verborum et operum: stabat enim David in gradu suo, in verà humilitate fundatus, ideò neque

loquendo, neque operando ambulabat *super seipsum in magnis et mirabilibus*, id est, neque gloriabatur se *magna et mirabilia* fecisse suprà vires suas, neque tentabat facere quæ sciebat se non posse perficere.

3. *Si non humiliter sentiebam : sed exaltavi animam meam.* 4. *Sicùt ablactatus est super matre suâ, ità retributio in animâ meâ.* Non contentus Propheta ipsi Deo, qui corda scrutatur, dixisse, se ab omni superbiâ semper abhorruisse: idipsum confirmat juramento execratorio, ut tantò major fides ab omnibus verbis ipsius habeatur; dicit igitur : *Si non humiliter sentiebam* de me ipso, etc., supplendum est, puniar à Deo, nàm *si* Hebræis est nota jurantis et execrantis. *Sicùt ablactatus est super matre suâ*, id est, et sicùt infans recens *ablactatus* manet in sinu, vel super genua matris suæ mœstus et plorans, quià privatus est dulcedine *lactis*, ità *retributio in animâ meâ sit*, id est, sic *anima mea* privetur dulcedine consolationis divinæ. Quantùm sit hoc supplicium, quod sibi propheta sanctissimus imprecatur, soli illi intelligere possunt, qui eodem spiritu repleti gustaverunt, quàm suavis et dulcis sit Dominus.

5. *Speret Israël in Domino, ex hoc nunc et usque in sæculum.* Ex hac conclusione intelligi potest, quò tendat illa humilitatis prædicatio : non enim vir verè humilis animum habuit se laudandi, sed admonendi populum suum, quàm parùm de se præsumere et quàm multùm in Deo confidere debeat. *Speret Israël in Domino*, q. d. Si ego rex et Propheta non me efferre audeo, neque de me ipse præsumo, sed omnem spem meam in Deo collocatam habeo : certè par est, ut populus meus *Israël*, qui etiàm populus Dei est, non se existimet aliquid esse, cùm nil sit, neque in viribus suis confidat, sed omni tempore *speret in Domino.*

PSALMUS CXXXI.

SYNOPSIS.

Salomon post templi ædificationem cecinit hunc psalmum, quem à Davide compositum accepisse videtur. Continet primò commemorationem ardentissimi desiderii quo tenebatur David ædificandi templi. Secundò petitionem ad Deum, ut stabiliatur regnum in domo David, ut sanctificentur ministri Domini, etc. Numeratur hic psalmus inter graduales, tùm quià canebatur à populo redeunte à captivitate, tùm ut admoneatur spiritualis peregrinus, quantò fervore flagrare debeat in ædificando spirituali templo.

℣. 1. *MEMENTO, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus.* Hæc verba Salomonis sunt, qui Deum orat per merita patris sui *David. Memento*, inquit, *Davidis*, amici tui, et meritorum ejus, inter quæ præcipuum fuit studium *mansuetudinis.* Hujùs ergò omissis aliis virtutibus, Salomon meminit, tùm quià *mansuetudo* in *Davide* potissimùm eluxit; tùm quià *mansuetudo* mirabiliter placet in oculis Dei, quià individua comes est humilitatis et charitatis.

2. *Sicùt juravit Domino, votum vovit Deo Jacob :* 3. *Si introiero tabernaculum domûs meæ, si ascendero in lectum strati mei :* 4. *Si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem,* 5. *Et requiem temporibus meis : donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.* S. Hier. et Chaldæus pro *sicùt* habent *Qui* David *juravit* et *vovit* se non *intraturum domum suam*, nec *in lectum ascensurum :* imò etiàm neque extrà lectum *dormiturum*, aut quietem ullam capturum, *donec inveniret locum* quietis arcæ Dei. Quandò autem dicit *donec inveniam locum Domino*, per *locum* non intelligitur situs, sed templum quod erat futurum *locus*, id est, *tabernaculum Dei :* quod explicatur per vocem sequentem, *tabernaculum Deo Jacob*, id est, donec tale templum extruxero, ut in eo dignè possit arca Domini collocari.

Porrò verba illius *juramenti* non videntur strictè accipienda, sed propriè significant sollicitudinem magnam rei faciendæ. Quo tempore David hoc *votum voverit*, non habetur expressè in divinis literis, sed tamen colligi videtur ex L. 2. Reg. c. 7., ubi jussit Deus per Nathan significari Davidi, non velle, ut ipse ædificaret templum, sed hanc provinciam filio suo relinqueret.

6. *Ecce audivimus eam in Ephrata: invenimus eam in campis sylvæ.* Affert rationem cur David optaverit templum Domini ædificare, quoniàm arca Domini propriam sedem et stabilem non habebat. *Ecce audivimus eam*, arcam videlicèt fuisse *in Ephrata*, id est, in terrâ Ephraim, quandò nempè erat in Silo tempore Samuëlis, 1. Reg. 4.; deindè *invenimus eam in campis sylvæ*, 1. Reg. 6., quandò, dimissa à Philistæis, *inventa est* in agro Josue Bethsamitæ, qui locus *sylvosus* erat. Ità S. Chrysost., Euthym. et alii.

7. *Introibimus in tabernaculum ejus: adorabimus in loco, ubì steterunt pedes ejus.* Exposito voto et desiderio patris sui Davidis, reducturus Salomon arcam in templum à se ædificatum, ait: *Introibimus in tabernaculum ejus*, Dei scilicèt, jàm erectum et constructum in monte Sion, *et adorabimus in loco, ubì steterunt pedes ejus*, id est, *adorabimus* conversi ad arcam sanctam, quæ est scabellum, ubì *steterunt* ac *stare* solent *pedes ejus*. In Hebræo clariùs habetur: *Adorabimus scabellum pedum ejus. Adorabant* enim Hebræi arcam, non ùt Deum, sed ùt scabellum *pedum ejus*.

8. *Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ.* Introducturus Salomon *arcam* in templum, poëtico more eam ad ingrediendum et inhabitandum invitat. *Surge*, inquit, *Domine*, è tabernaculo mobili et vago, et ingredere in domum tuam propriam, in quâ deinceps *requiesces*. Explicat autem, se loqui Domino, non ùt est in se, sic enim cœli cœlorum Dominum non capiunt, sed ùt peculiari modo in *arcâ* testamenti erat, et ideò addit: *Tu, et arca sanctificationis tuæ*, id est, tu cum throno tuo et scabello pedum tuorum, quod scabellum est *arca sanctificationis tuæ*, id est, tibi *sanctificata* et consecrata, et in quâ tu *sanc-*

tificaris et honoraris. Allegoricè hic versus applicatur Christo è terris in cœlum ascendenti.

9. *Sacerdotes tui induantur justitiam: et sancti tui exultent.* Introductà jàm arcà in templum, orat Salomon pro *sacerdotibus* et pro rege, id est, pro se, nàm ab his dependet salus totius populi. Pro *sacerdotibus* duo postulat, ut sint *justi* et *sancti*, et ut alacriter officio suo fungantur. *Sacerdotes tui induantur justitiam*, id est, non solùm *justi* sint intùs in corde, sed etiàm exteritùs in omni vità. Vestis enim *sacerdotalis*, undè metaphora desumitur, significabat *justitiam* et puritatem tàm internam, quàm externam. *Et sancti tui exultent*, id est, et iidem *sacerdotes*, qui *sancti tui* propriè sunt, *exultent* alacriter laudando te, et sic benè fungantur munere suo.

10. *Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui.* Orat nunc pro se Salomon, et ut faciliùs impetret, adducit merita patris sui. *Propter David servum tuum*, id est, propter fidele obsequium, quod tibi præstitit pater meus, *non avertas faciem Christi tui*, id est, non facias ut ego, qui loco patris mei unctus sum in regem populi tui, confusus recedam à te, rejectà videlicèt prece meà.

11. *Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Hìc jam incipit commemorare promissiones Davidi à Deo factas, ut iis commemoratis faciliùs impetret quod petit. *Juravit Dominus David veritatem*, id est, rem per se veram ex Dei promissione, certiorem et firmiorem reddidit ex *juramento: et non frustrabitur eam* veritatem, id est, non irritum faciet *juramentum*, quod aliàs dicitur: *juravit et non pœnitebit eum.* S. Hilarius legit, *non frustrabitur eum*, scilicèt *Davidem;* sensus est idem. *De fructu ventris tui*, etc. Dabo tibi successorem in regno filium tuum: quæ verba de Salomone dicuntur, ùt typum Christi gerebat.

12. *Si custodierint filii tui testamentum meum, et testimonia mea hæc, quæ docebo eos:* 13. *Et filii eorum usque in sæculum, sedebunt super sedem tuam.* Juramentum et promissio sinè pœnitentià est de uno filio, id est de

Christo, cujus regni nullus unquàm erit finis: sed de aliis filiis promissio conditionata est, si scilicèt *custodierint testamentum*, id est, fœdus Domini de non habendis diis alienis, et si custodierint *testimonia*, id est, præcepta Dei, *sedebunt super sedem tuam*, sin minùs projicientur. Illud *usque in sæculum*, non conjungitur cum *sedebunt super sedem tuam*, sed cum verbis præcedentibus, ut sensus sit: Si *filii tui et filii eorum custodierint* pactum et præcepta *usque in sæculum*, id est, si perseveraverint in timore Dei, non deturbabuntur à solio regni tui; si autem non perseveraverint, regnum ipsorum ad alios transferetur, ùt factum est, et experientia docet.

14. *Quoniàm elegit Dominus Sion: elegit eam in habitationem sibi.* 15. *Hæc requies mea in sæculum sæculi: hìc habitabo, quoniàm elegi eam.* Possent hæc aliquo modo accommodari ad arcem, sivè civitatem *Sion* terrenam; sed potiùs dicendum est hæc pertinere ad Ecclesiam, quæ est regnum Christi, et ipsa est Jerusalem et *Sion*, de quâ diximus in psalmo 2. Juravit igitur Deus Davidi, se positurum et stabiliturum filium ejus Christum super sedem ejus, quæ est *Sion*, quæ ideò dicitur civitas David, quià *elegit Dominus Sion*, id est Ecclesiam, *in habitationem suam* perpetuam; et de eâ dixit: *Hæc requies mea in sæculum sæculi*, id est, non deseram unquàm hanc Ecclesiam, sed in eâ perpetuò requiescam, quoniàm transferam eam ad perfectam beatitudinem in cœlis, et ibi *habitabo* in eâ in sempiternum.

16. *Viduam ejus benedicens benedicam: pauperes ejus saturabo panibus.* Hic versus cum sequentibus promittit civitati David, quæ est Sion, multa bona, quæ utcunque applicari possunt terrenæ civitati, sed ipsi Ecclesiæ, cujus illa figura fuit, propriè conveniunt. Primò igitur promittit abundantiam rerum temporalium tantam, ut etiàm *viduæ*, quæ solent esse maximè destitutæ, et alii *pauperes satiari* possint; *benedictio* enim Dei in scripturis abundantiam significare solet, etc. Sed hæc abundantia in sensu altiore significat copiam cibi spiritualis verbi Dei et Sacramentorum, quibus abundant filii Ecclesiæ, illi præsertìm, qui sunt spiritu *pauperes*.

17. *Sacerdotes ejus induam salutari: et sancti ejus exultatione exultabunt.* Alterum bonum sanctæ civitatis erit, *quòd sacerdotes ejus sanctitate* et justitiâ conspicui erunt, salus enim animæ justitia est. Et quià precatus fuerat Salomon, ut *sacerdotes* induerentur justitiam, ideò nunc dicit Deus, se id effecturum. Illud autem *et sancti ejus exultatione exultabunt*, respondet ei, quod anteà dictum erat et *sancti ejus exultent.*

18. *Illuc producam cornu David, paravi lucernam Christo meo.* Tertium bonum et quidem maximum sanctæ Sion erit, quòd ibi orietur regnum David, nàm *illuc* accipiendum est pro *illic*, id est, in Sion. Per *cornu* significatur metaphoricè potestas et excellentia regia. Significatur autem ad litteram per *cornu David*, regnum Messiæ, quod erat inchoandum in Sion, et indè per totum mundum propagandum. *Paravi lucernam Christo meo*, id est, *illuc producam cornu David*, quià *paravi lucernam*, id est filium, successoremque ejus Messiam *Christo meo Davidi*, id est, quasi explicatio ejus, quod anteà dixerat : *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Scriptura enim sæpiùs vocat *lucernam* filium sivè posteros, nàm in filiis parentes vivunt et *lucent.* S. Hier. et August. hunc versum exponunt de præcursore Domini et ipso Domino, ut *lucerna* sit Joannes et Christus Dominus Jesus.

19. *Inimicos ejus induam confusione : super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.* Prædicit Christum multos habiturum inimicos, sed prædicit quoque pœnam eorum : *inimicos ejus induam confusione*, id est implebo ignominiâ maximâ : quod etiàm cum Judæis impletum esse scimus, et oculis nostris videmus : sed in die novissimo, non solùm Judæi, sed etiàm omnes gentiles, et hæretici et omnes falsi fratres, qui Christo in membris ejus inimici fuerunt, *induentur confusione. Super ipsum autem*, id est, super Christum *efflorebit sanctificatio mea*, id est, Christus *induetur* gloriâ, nàm *sanctificatio*, quæ in hoc mundo erat quasi semen absconditum in terrâ, tunc florebit in gloriam, id est, germinabit flores *sanctificationis.* Nec solùm Christus, sed etiàm omnia membra ejus *induentur* gloriâ, quià tunc *sanctificatio*

emittet flores incredibilis pulchritudinis, quandò gratia vertetur in gloriam.

PSALMUS CXXXII.

SYNOPSIS.

Commendatur concordia fratrum : videtur autem hic psalmus compositus, ut à Judæis cantaretur, quandò post reditum à captivitate, et reædificatâ civitate et templo cœperunt simul pacificè habitare, sublato schismate, quod erat inter regnum Israël et regnum Juda. Sed convenit etiàm omni multitudini, ubì viget concordia et communio, etc.

℣. 1. *Ecce quàm bonum, et quàm jucundum habitare fratres in unum!* Vox est eorum, qui jàm experiri et gustare cœperunt utilitatem et dulcedinem perfectæ charitatis. Vocat *bonum*, id quod est utile, et *jucundum*, id quod est dulce: nàm in concordiâ et pace *fratrum simul habitantium* hæc duo conjuncta inveniuntur.

2. *Sicùt unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* 3. *Quod descendit in oram vestimenti ejus : sicùt ros Hermon, qui descendit in montem Sion.* Duabus similitudinibus explicat jucunditatem et utilitatem habitantium in unum : ac primò jucunditatem comparat *unguento* pretioso, quo ungebatur *caput* summi pontificis, quod erat odoris suavissimi, ùt patet ex c. 30. Exodi, quod quidem *unguentum* effusum in *caput pontificis*, indè defluebat ad *barbam*, et *à barbâ in oram vestimenti*, in illam scilicèt partem, quæ circumdat collum, quæ immediatè subjecta est *barbæ:* et sic fragrantiâ suâ mirè recreabat tùm pontificem ipsum, tùm præsentes omnes : ità concordia *fraterna* mirè oblectat Deum et homines. Deindè comparat utilitatem eorundem *fratrum habitantium in unum rori, qui descendit in montem :* nominat autem duos *montes Hermon et Sion*, qui licèt à se valdè dissiti sint; nàm *Sion* est in medio Judææ, *Hermon* in extremo juxtà Jordanem,

vicinus Libano: tamen conjuncti erant, quoad similitudinem qualitatum, cùm uterque sit verus *mons*, et unus major et altior videlicèt *Hermon;* alter minor et humilior, id est, *Sion:* ex quo voluit nos Spiritus sanctus admonere, conjunctionem *fratrum habitantium in unum* debere esse cordium magìs, quàm corporum, uti habetur Actor. 4. Dicit igitur, bonum utilitatis *habitantium in unum est sicùt ros Hermon, qui descendit in montem Sion;* id est, concordia *fratrum* est è cœlo, et fœcundissima est, *sicùt ros qui descendit in montem Hermon;* item *sicùt ros qui descendit in montem Sion.* Ità Tirin. vel ùt Le Blanc habet: perfecta concordia similis est *rori in montem Hermonem decidenti, et rori montem Sionem* recreanti et fœcundanti.

4. *Quoniàm illic mandavi Dominus benedictionem, et vitam usque in sæculum.* Reddit rationem, cur bonis abundet conventus fratrum concorditer pacificèque viventium. *Quoniàm illic mandavit Deus benedictionem*, id est, illuc misit Dominus *benedictionem* suam, quæ est fons omnium bonorum; quià igitur Deo gratissima est concordia et charitas fraterna, ideò replet eam copià bonorum omnium: et id non ad breve tempus, sed in æternum; nàm ideò cum *benedictione* misit ad eos *vitam usque in sæculum*, quæ omnia hìc in terris habentur in spe, sed in patrià habentur in re. Ibi enim perfecta est concordia, ibì unguentum perfectæ charitatis continuò defluit à capite Christi in omnià membra, et ros luminis gloriæ; ibì est *benedictio* Domini, id est, affluentia omnium aliorum bonorum, ibì denique est vera vita *usque in sæculum*, quæ nunquam deficiet. Ità ferè Bell.

PSALMUS CXXXIII.

SYNOPSIS.

Psalmus hic gradualium postremus est, qui eos, qui jàm feliciter ascenderunt, hortatur, ut vacent perpetuis laudibus. Pertinet suo modo ad eos, qui post ædificationem templi in eo habitabant, et ad eos, qui dùm peregrinantur in terrâ, corde habitare nituntur in cœlo.

℣. 1. *Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini. Ecce*, inquit, *nunc* liberati à tentationibus et persecutionibus, tempus est, ut toti intenti sitis laudibus Domini: proindè *benedicite Dominum* vos *omnes servi Domini*, qui non habetis aliud, in quo illi jàm serviatis, nisi in persolvendo tributo perpetuæ laudis et gratiarum actionis.

2. *Qui statis in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri.* Id est: Benedicite Dominum, vos sacerdotes, *qui statis in domo Domini*, et qui *in atriis*, id est, vos Levitæ, qui in atrio interiori, et laici, qui in exterioribus *statis*, vel in altiori sensu: Vos, *qui statis in domo Domini*, id est, qui jàm permanentem habetis *domum*, et non ampliùs tanquàm peregrini in tentoriis habitatis: et prætereà *statis*, id est, securi consistitis non timentes casum: qui non solùm *domum*, sed etiàm *atria* possidetis, ità ut et interiorem *domum*, ubì Deus videtur, et in exteriorem, ubì videntur creaturæ, quæ sunt velùt *atria*, felicissimè habeatis.

3. *In noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum.* Tempus maximè opportunum orandi et laudandi Deum *nox* est, quandò quies ubique esse solet: rectè igitur admonet Propheta servos Dei, ut nocturno potissimùm tempore *extollentes manus in sancta*, id est, *sancta* sanctorum, ubì erat propitiatorium et arca Dei, *benedicant Dominum*. Moraliter significat hic versus servos Dei debere *benedicere Deum*, non solùm in die prosperitatis, verùm etiàm *in nocte* adversitatis. Sed in sensu præcipuè intento significatur, in

cœlesti patriâ, sicùt semper est dies, si de luce et tenebris agatur, ità semper esse *noctem*, si agatur de labore et quiete. Intrantibus enim illam requiem dicit spiritus *ut requiescant à laboribus suis :* Et illa est *nox*, de quâ dicitur in psalm. 138 : *Et nox illuminatio mea in deliciis meis.* In his igitur quietissimis sed lucidissimis *noctibus extollite manus vestras*, beati servi Dei, et ad sanctuarium verum, ubì Deus ipse residet conversi *benedicite Dominum.*

4. *Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cœlum et terram.* Hortatus est propheta servos Dei, ut assiduè Dominum benedicant : nunc vicissìm ipse *benedictionem* illis à Domino precatur, eamque prædicit. q. d. Hoc si feceritis, Deus, qui peculiari ergà vos benevolentiâ sedem sibi et gloriæ thronum in Sione eligere dignatus est, vos omni *benedictione* complebit. Utitur autem numero singulari, quià videbat eos ità esse glutino charitatis unitos, ut essent unum in Domino. Illi igitur unitati dicit : *Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cœlum et terram.* Ità Bellarm., Le Blanc et alii.

PSALMUS CXXXIV.

SYNOPSIS.

Incitat omnes ad laudandum Deum ob beneficia præstita Israëli et orbi universo. Titulus est : Alleluja.

℣. 1. *LAUDATE nomen Domini : laudate, servi, Dominum,* 2. *Qui statis in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri.* Hoc psalmi initium, quod idem est cum initio superioris psalmi videtur speciali quâdam ratione convenire sacerdotibus, quorum officium est *stare in domibus Deo* sacris, et ipsi Deo immediatè et propriè ministrare.

3. *Laudate Dominum, quià bonus Dominus : psallite nomini ejus, quoniàm suave.* 4. *Quoniàm Jacob elegit sibi Dominus, Israël in possessionem sibi.* Tres rationes adducit, quibus persuadeat, *laudandum esse Dominum.*

1.° Quoniàm Deus dignissimus est omni laude, *quià bonus Dominus, bonum* enim *laude*, malum vituperatione dignum est. 2.° Quià id nobis *bonum* et jucundum, *quoniàm suave est* nomen ejus, id est, quoniàm istud psallere et *laudare*, non erit vobis opus molestum et laboriosum, sed dulce, jucundum, suave. 3.° Quià tenemur, cùm nos præter cæteras gentes in populum peculiarem sibi delegit, et maximis beneficiis affecit. *Quoniàm Jacob elegit*, etc., id quod adhuc magis de populo Christiano dici potest.

5. *Quià ego cognovi quòd magnus est Dominus, et Deus noster præ omnibus diis.* 6. *Omnia quæcunque voluit, Dominus fecit in cælo et in terrâ, in mari et in omnibus abyssis.* Respondet Propheta objectioni, quæ fieri poterat, cur ipse tanto ardore invitaret ad laudes Domini. *Quià*, inquit, *cognovi, quòd magnus est Dominus*, etc., et ideò silere non possum, et ad mecum canendum, et psallendum omnes invito. Deindè ab omnipotentiâ probat, Deum *magnum* esse, et *majorem omnibus diis: Omnia quæcunque voluit Dominus*, etc.

7. *Educens nubes ab extremo terræ: fulgura in pluviam fecit.* Ponit aliquot exempla eorum, quæ Deus facit, quandò vult, in aëre, in terrâ, etc., et primò ponit exemplum in *nubibus* quæ oriuntur ex terrâ. *Educens nubes*, id est, elevans exhalationes et vapores, *ab extremo terræ*, id est, ab ultimis *terrarum* oris, maximè ex mari et magnis fluminibus, è quibus vi solis vapores et exhalationes rursùm elevantur, et in *nubes* compinguntur. Et adhuc mirabilius est quod sequitur : *fulgura in pluviam fecit*, ubi *in pluviam* positum est, pro *in pluviâ*, ut sensus sit : Deus in *pluviâ* fecit *fulgura*, id est, inter *pluviam* miscuit *fulgura*, quæ res omninò mirabilis est : nàm *fulgura* sunt ardentia, arentia, acutissima : et *pluvia* res est humida, frigida, mollis, et tamen nec *fulgura absumunt* aquam, nec *pluvia* extinguit fulgura. Ità Ss. PP. Hilar., Chrysost. et alii.

8. *Qui producit ventos de thesauris suis : qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus.* 9. *Et misit signa et prodigia in medio tui, Ægypte : in Pharaonem, et in omnes servos ejus.* Tertium exemplum

magnitudinis Dei sumitur à generatione *ventorum*, qui quidem quotidiè sentiuntur à nobis, et tamen nihil est obscurius generatione eorum. Illud *de thesauris suis* metaphoricum est, quià ità repentè producuntur à Deo, quasi *educerentur ex thesauris*, id est, de locis absconditis. Huic exemplo conjungit Propheta quartum de occisione omnium *primogenitorum Ægypti*, et adjungit denique in summà omnia *signa et prodigia*, quæ fecit Deus per Moysen *in Ægypto*, quæ habentur in Exodo cap. 7, 8, 9, 10, 11 et 12.

10. *Qui percussit gentes multas, et occidit reges fortes:* 11. *Sehon regem Amorrhæorum, et Og regem Basan, et omnia regna Chanaan.* 12. *Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israël populo suo.* Post mirabilia Dei edita in Ægypto, addit mirabilia edita in itinere adversùs duos potentissimos *reges Sehon et Og*. Num. 21. Et denique addit mirabilia, quæ fecit Deus in ipsâ terrâ promissionis adversùs triginta et unum reges, qui regnabant in illis provinciis: ubì multa miracula acciderunt. Videatur Lib. Jos., c. 6, 10 et 12.

13. *Domine, nomen tuum in æternum: Domine, memoriale tuum in generationem et generationem.* 14. *Quià judicabit Dominus populum suum: et in servis suis deprecabitur.* q. d. Propter hæc tanta mirabilia, *Domine, nomen tuum*, memoria tua, fama tua *in æternum* vigebit: et ipsum more suo repetens, *Domine*, inquit, *memoriale tuum*, id est, recordatio nominis tui *in generationem et generationem* permanebit. Et semper manebit celebris *memoria* Dei, *quià* Deus semper, ùt hactenùs fecit, *judicabit populum suum*, i. e. justo judicio vindicabit de persequentibus eum, puniens iniquos hostes ejus. *Et in servis suis deprecabitur*, id est, ergà *servos suos* exorabilis erit. Illud *deprecabitur* sumitur passivè pro *exorabitur*.

15. *Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum.* 16. *Os habent, et non loquentur: oculos habent, et non videbunt:* 17. *Aures habent, et non audient: neque enim est spiritus in ore ipsorum.* Probat denuò David, Deum magnum esse præ omnibus diis, quod in v. 5. dixerat: probat autem ab infirmitate ip-

sorum dæmonum, qui *simulacris* suis non potuerunt dare sensum et vitam, quomodò Deus verus *simulacro* suo, quod est homo, dedit spiritum vitæ, sensum et motum, et quod est excellentius, dedit rationem et arbitrii libertatem. De *simulacris gentium* videatur psalmus 113.

18. *Similes illis fiant qui faciunt ea: et omnes qui confidunt in eis.* 19. *Domus Israël, benedicite Domino: domus Aaron, benedicite Domino:* 20. *Domus Levi, benedicite Domino: qui timetis Dominum, benedicite Domino.* Factâ collatione veri Dei cum diis falsis, confert cultores falsorum deorum cum viri Dei cultoribus, et illis prædicit per modum imprecationis *similitudinem* deorum suorum, videlicèt illos fore etiàm mutos, cæcos et surdos, quoad vera bona intelligenda, quærenda et laudanda: cultores autem Dei invitat ad *benedicendum Dominum*, quoniàm cultores Dei vident, audiunt, loquuntur, ùt imagines vivæ Dei viventis, et ideò debent exercere linguam ad laudandum Deum, à quo habent sentire, vivere, intelligere. Invitat autem primò in genere *domum Israël*, sivè populum Dei; deindè per partes *domum Aaron*, quià illa erat *domus* sacerdotalis; tùm *domum Levi*, undè erant Levitæ, qui sacerdotibus ministrabant. Denique omnes *timentes Deum*, id est, laicos omnes.

21. *Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem.* Concludit orans, ut *ex Sion* procedat *benedictio Domini*, *qui habitat* tanquàm in propriâ regiâ suâ *in Jerusalem*, id est, ut omnes cives Sion et *Jerusalem* non cessent *benedicere Domino*, qui rex magnus est, et *in Jerusalem* sedem regni sui collocavit. Hæc conveniunt Ecclesiæ militanti, sed multò magis triumphanti.

PSALMUS CXXXV.

SYNOPSIS.

Hic psalmus eandem cum superiore materiam, et eundem titulum habet. Invitat populum Dei ad laudem misericordiæ Dei; et in singulis versiculis repetit : quoniàm in æternum misericordia ejus, *ut ostendat omnia opera Dei sivè ad creationem, sivè ad providentiam, sivè ad redemptionem pertineant, ex infinitâ misericordiâ profecta esse.*

℣. 1. *Confitemini Domino, quoniàm bonus : quoniàm in æternum misericordia ejus.* 2. *Confitemini Deo deorum: quoniàm in æternum misericordia ejus.* 3. *Confitemini Domino dominorum, quoniàm,* etc. In his tribus versibus laudatur Deus Trinus ab his, quæ in se habet : in sequentibus autem laudatur ab operibus suis. Prima confessio tribui potest personæ Patris, quoniàm ipse est fons omnis *boni.* Secunda confessio potest tribui personæ Filii, quoniàm ipse *Deus deorum,* sivè Angelos, sivè homines, qui, ùt aliàs diximus, sæpe *dii* vocantur, intelligamus; ipse enim est Filius Dei naturalis, cæteri adoptati. Tertia confessio tribui potest Spiritui Sancto, qui amor increatus, et omnipotens est, cui omnia serviunt.

4. *Qui facit mirabilia magna solus : quoniàm in æternum,* etc. In hoc versu, ùt et in cæteris omnibus subintelligitur: *Confitemini Domino.* Incipit igitur laudare Deum ab operibus magnis et *mirabilibus,* quæ *solus* ipse *facere* potuit, qualia sunt opera creationis, etc.

5. *Qui fecit cœlos in intellectu : quoniàm in æternum,* etc. Primum opus Dei fuit cœlum. Gen. 1. *Fecit* autem Deus *cœlum,* sivè *cœlos in intellectu,* id est, sapientiâ suâ, sivè per sapientiam suam, aut sapientissimè. Nàm per hoc *in intellectu,* non intelligitur, quòd *cœli* intellectu præditi, aut animati, et aliquandò beandi sint, ùt voluerunt Platonici. *Fecit* autem, *quoniàm in æternum misericordia ejus,* id est, quià placuit ei *cœlos* ex

nihilo educere, et simul parare æternum domum Angelis et hominibus.

6. *Qui firmavit terram super aquas : quoniàm*, etc. Alterum opus principale fuit *terra*. Dicitur autem *terra* stabilita *super aquas*, quià superficies *terræ* magnâ ex parte altior est superficie *aquæ*. In hoc facto *misericordia* Dei cernitur potissimùm respectu hominem, quibus dedit *terram aquis* discoopertam, et tamen *aquis* irrigatam, ut possent in eà degere, eam colere, et frugiferam reddere.

7. *Qui fecit luminaria magna : quoniàm*, etc. 8. *Solem in potestatem diei : quoniam*, etc. 9. *Lunam et stellas in potestatem noctis : quoniàm*, etc. Tertium opus magnum et mirabile fuit fabricatio *solis*, *lunæ et stellarum*, quæ cœlum mirificè exornant, et terræ mirificè prosunt. Dicuntur omnia *luminaria magna*, quià reverà majora sunt, quàm ut à nobis eorum magnitudo comprehendi possit. Dicitur *sol* factus *in potestatem*, sivè ùt Chaldæus habet *in dominium diei*, et *luna* cum *stellis in potestatem noctis*, quià lucendo et illuminando præsunt operibus nostris, tàm *diurnis*, quàm *nocturnis*.

10. *Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum : quoniàm*, etc. 11. *Qui eduxit Israël de medio eorum : quoniàm*, etc. 12. *In manu potenti, et brachio excelso : quoniàm*, etc. 13. *Qui divisit mare rubrum in divisiones : quoniàm*, etc. 14. *Qui eduxit Israël per medium ejus : quoniàm*, etc. 15. *Et excussit Pharaonem, et virtutem ejus in mari rubro : quoniàm*, etc. 16. *Qui traduxit populum suum per desertum : quoniàm*, etc. 17. *Qui percussit reges magnos : quoniàm*, etc. 18. *Et occidit reges fortes : quoniàm*, etc. 19. *Sehon regem Amorrhæorum : quoniàm*, etc. 20. *Et Og regem Basan : quoniàm*, etc. 21. *Et dedit terram eorum hæreditatem : quoniàm*, etc. 22. *Hæreditatem Israël servo suo : quoniàm*, etc. In his versibus laudatur Deus ab opere providentiæ : et sunt omnia perspicua tùm ex libro Exodi, tùm ex psalmo superiore. Porrò quià hæc omnia respectu populi Dei fuerunt opera *misericordiæ :* et quià liberatio populi erat præcipuè à Deo intenta, ideò illa omnia tribuuntur

simpliciter *misericordiæ*, quamvis respectu impiorum fuerint opera justitiæ.

23. *Quià in humilitate nostrâ memor fuit nostrî: quoniàm*, etc. 24. *Et redemit nos ab inimicis nostris: quoniàm*, etc. Illud *quià* refertur ad illa verba, quæ in singulis versibus subintelliguntur, nimirùm *Confitemini Domino*, ut sensus sit: *Laudate Deum, quià in humilitate*, id est, in variâ afflictione et tribulatione nostrâ memor fuit nostrî, etc.

25. *Qui dat escam omni carni: quoniàm*, etc., q. d. *Confitemini Domino* omnes omninò, etiàm qui persecutiones non patimini, quià ipse est qui nutrit et conservat omnem creaturam viventem, ac præcipuè hominem.

26. *Confitemini Deo cœli: quoniàm*, etc. 27. *Confitemini Domino dominorum: quoniàm in æternum misericordia ejus.* Concludit repetendo duos ultimos versus ex primo ternario: nàm per *Deum cœli* intelligit *Deum deorum*, ùt notat. S. August. Dicitur enim *Deus cœli*, tùm quià ipse *cœlum* fecit, tùm quià residens in summo *cœlo* tanquàm in proprio throno, hoc ipso demonstrat *Deum deorum* se esse.

PSALMUS CXXXVI.

SYNOPSIS.

Lugent Judæi suam captivitatem in Babyloniâ: in altiori sensu Ecclesia, et quivis fidelis, exilium suum in hoc mundo. Titulus psalmi est: Psalmus David Jeremiæ. *Inscribuntur autem Jeremiæ, quia compositus fuit à Davide prævidente, et prædicente captivitatem Babylonicam, quam posteà Judæis imminentem Jeremias prædicavit, et præsentem deploravit.*

℣. 1. S*UPER flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus: cùm recordaremur Sion.* Verba sunt captivorum in *Babylonia*, qui ad ripas *fluminum*, quibus ea provincia abundat, quandòque fessi *sedebant*, et ex recordatione et

desiderio patriæ flebant. *Super flumina*, id est, juxtà *flumina*, Tigrin præsertim et Euphraten. Hæc eadem verba sunt spiritualiter electorum Dei, qui corpore captivi tenentur in mundo, et *super flumina Babylonis*, quæ sunt bona temporalia, consistentes, ad supernam patriam suspirant. Illi igitur cœlestis patriæ cives sunt, et ad *Babyloniam* non pertinent, qui rebus temporalibus supereminent, et illarum desiderio non abripiuntur: qui sedent ad ripas *fluminum*, sivè in humili loco, nec superbè sapiunt, qui denique gemunt ac plorant captivitatem suam, *dum recordantur* dulcissimæ patriæ, quæ est in sancto monte *Sion*.

2. *In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostra*. Captivi Hebræi *organa* lætitiæ, sivè citharas, ùt est in Hebræo, id est omnia instrumenta musica, suspendebant *in salicibus*, id est ad *salices* fluminum, *in medio* regionis Babylonicæ, id est, palàm et publicè Babyloniis videntibus abjiciebant instrumenta lætitiæ, ut ostenderent sibi fletum magìs cordi esse quàm cantum. Quod ipsum imitantur electi, qui intelligentes exilium suum dicunt cum Prophetà. *Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, et delectatus sum*.

3. *Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos dixerunt nos, verba cantionum*: 4. *Et qui abduxerunt nos: Hymnum cantate nobis de canticis Sion*. Sensus est: *Suspendimus organa*, et noluimus illis uti, ne sacra *cantica* irrisioni gentilium exponerentur, *quià ii, qui nos captivos duxerunt*, *illìc*, in suâ regione, *interrogaverunt nos verba cantionum*, id est de *verbis cantionum*, et dixerunt, *qui abduxerunt nos: Hymnum cantate nobis de canticis Sion*. Per *verba cantionum* intelliguntur *cantica*, q. d. *interrogaverunt nos de canticis nostris*, cur videlicèt non *caneremus*, ùt in patrià nostrâ faciebamus. Posset etiàm illud *interrogaverunt* verti *rogaverunt*, ut sensus sit, petierunt ut *caneremus*.

5. *Quomodò cantabimus canticum Domini in terrâ alienâ?* Hæc est responsio captivorum ad petitionem illam: *Cantate nobis*, etc., q. d. Se ob mœrorem captivitatis non posse *cantare cantica* læta, ùt in patrià suà solebant. Mysticè viri justi, scientes lætitiam propriam

esse patriæ, gemitum exilii, dicunt: *Quomodò* possumus lætis *canticis* operam dare, inter tot pericula et tentationes? Hìc notat Bellarminus, illos *cantare canticum Domini in terrâ alienâ*, qui sacros hymnos et psalmos ità decantant, ùt carnalem aurium voluptatem solùm, aut præcipuè quærant. *Cantica* sacra instituta sunt ad mentem erigendam in Deum, et spiritum potiùs quàm corpus recreandum: contrà autem nonnulli sunt, qui *canticum* Babyloniæ in domum Dei, et sanctam Sion inducunt; illi videlicèt, qui verba sacra modulis profanis ità vestiunt, ut qui audiunt, non tàm verba considerent, quàm profanam modulationem attendant. Hæc ille.

6. *Si oblitus fuero tuî, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea.* 7. *Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tuî:* 8. *Si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ.* Nunc totus populus introducitur jurans et firmiter statuens, se nunquàm *oblivioni* mandaturum patriam: et imprecatur itaque sibi, ut manus, quâ pulsari solet cithara, exarescat, *oblivioni detur dextera mea*, et *lingua*, quæ cantui deservit, *adhæreat* immobilis *faucibus* si unquàm *obliviscatur* patriam, et in signum *oblivionis* pulsare citharam, vel canere canticum Domini in terrâ alienâ decreverit. Imò nisì *proposuerit Jerusalem in principio lætitiæ suæ*, id est, nisì *Jerusalem* fuerit initium et summa omnis *lætitiæ*. Hæc est certa nota electorum, si neque in prosperis, neque in adversis obliviscantur patriæ supernæ, et si nullâ in re seriò *lætari* noverint, nisì in desiderio et spe cœlestis *Jerusalem*.

9. *Memor esto, Domine, filiorum Edom, in die Jerusalem:* 10. *Qui dicunt: Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in eâ.* 11. *Filia Babylonis misera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.* 12. *Beatus qui tenebit, et allidet parvulos tuos ad petram.* Prædicit David in fine psalmi perditionem *Idumæorum et Babyloniorum*, qui persecuti sunt filios Israël: *Babylonii* enim everterunt *Jerusalem*, et transtulerunt Hebræos captivos in *Babyloniam:* Idumæi autem ad hoc hortati sunt *Babylonios*. *Memor*, inquit, *esto, Domine, filiorum Edom* (sic dictus est Esau, à quo Idumæi des-

cendebant) quid videlicèt egerint *in die Jerusalem*, id est, quandò *Jerusalem* affligebatur à *Babyloniis*. Quid autem egerint, sequitur: *Qui dicunt*, id est, qui dicebant *Babyloniis : Exinanite :* evacuate, effodite *usque ad fundamentum in eâ*, id est, evertite eam *à fundamentis*. Transit deindè ad *Babyloniam*, et per modum imprecationis prædicit ejus ruinam : *Filia*, inquit, *Babylonis misera*, id est, civitas *Babylon*, quàm ego miseram esse prævideo. *Beatus qui retribuet*, etc., id est, rex Medorum et Persarum *beatus* erit, quià prosperabitur adversùs te, et *retribuet tibi* mala, quæ *retribuisti nobis*. Quod factum esse testatur Daniel c. 5. et Isai. c. 13. prædixit; quod hoc loco David etiàm prædixit, tantâ crudelitate sævituros Medos et Persas in *Babylonios*, ut etiàm infantes eorum ad parietes *allisuri* sint, et sinè ullâ miseratione interfecturi. Spiritualiter et allegoricè hæc omnia intelligi possunt de Judæis, qui per Idumæos, et de paganis, qui per *Babylonios* significantur. Vel moraliter de hominibus carnalibus, qui per Idumæos, et de dæmonibus, qui per *Babylonios* intelliguntur. Uti fusiùs explicat Bellarm. fol. 1015.

PSALMUS CXXXVII.

SYNOPSIS.

David Deum laudat et gratias agit pro variis beneficiis; præsertìm quod prævideret Christi Messiæ gloriam et conversionem gentium. Titulus : Ipsi David.

℣. 1. CONFITEBOR *tibi, Domine, in toto corde meo: quoniàm audîsti verba oris mei.* Videlicèt orationem meam.

2. *In conspectu Angelorum psallam tibi : adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo.* Declarat *confessionem* suam fore talem, qualem requirit excellentia auditorum. *In conspectu Angelorum psallam tibi*, id est, scio me *psallentem tibi*, *ab Angelis*, qui tibi assistunt, videri et attendi; et ideò devotè *psallam*. Certè,

si nos quoque, cùm psalmos recitamus aut canimus, cogitaremus nos ab Angelis sanctis videri et audiri, ac nostram attentionem devotionemque laudari; et contrà evagationes, negligentiamque reprehendi : longè aliter *psalleremus* quàm nunc sæpè facimus. Illud *Adorabo ad templum sanctum tuum* potest accipi de *templo* sivè tabernaculo in quo erat arca Dei, et potest sensus esse, *adorabo in templo.* Vel etiàm, *adorabo ad templum,* id est, versùs *templum*, quod faciebant Hebræi, quandò aberant à Jerosolymâ. Credibile tamen est, Davidem de *templo* cœlesti locutum esse, ubi sunt *Angeli.*

3. *Super misericordiâ tuâ et veritate tuâ : quoniàm magnificâsti super omne nomen sanctum tuum.* Id est: Hæc erit materia confessionis et laudis, scilicèt in toto corde laudabo te *super misericordiâ et veritate*, sivè fidelitate *tuâ*, quâ, sicùt promisisti patribus, misertus generis humani, *magnificâsti Sanctum*, id est, Christum *tuum super omne nomen,* quià dedisti ei *nomen*, quod est *super omne nomen.* Potest etiàm per *nomen* intelligi potentia et gloria, et tunc sensus erit: *Magnificâsti* Filium tuum *super* omnem potentiam et gloriam, quam alii à te acceperunt. Ità ferè S. Hier. et alii.

4. *In quâcunque die invocavero te, exaudi me : multiplicabis in animâ meâ virtutem.* Ex eo, quòd magnificasti Sanctum tuum, confidenter peto, ut semper per illum advocatum exaudias me, *in quâcunque die*, id est, quocunque tempore invocavero te. *Multiplicabis in animâ meâ virtutem*, q. d. Hoc autem est, quod peto *invocans te, ut multiplices in animâ meâ* fortitudinem sivè potentiam ; id enim hic *virtus* significat juxtà Græc. et Chald. Sensus est : ut *multipliciter* extollas *animam meam* per potentiam tuam, quà facies illam superiorem omnibus ærumnis, adversitatibus et hostibus suis. Ità S. Hieron., Tirin. et alii.

5. *Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ: quià audierunt omnia verba oris tui.* Nunc prædicit futuram conversionem gentium per modum imperantis. *Confiteantur*, id est, Magnificato *Sanctò tuo* per resurrectionem et ascensionem ejus, *confitebuntur tibi confessionem* laudis *omnes reges terræ*, quoniàm per prædicationem evange-

licam *audierunt omnia verba oris tui*, id est, quidquid mundo revelare dignatus es per Prophetas et Apostolos tuos.

6. *Et cantent in viis Domini: quoniàm magna est gloria Domini.* Pergit explicare mysterium vocationis gentium: *Et cantent in viis Domini*, id est, laudabunt et celebrabunt reges et eorum populi vias Domini, sivè facta et consilia rationesque divinæ providentiæ, misericordiæ, etc., *quoniàm magna est gloria Domini*; cognoscent enim, et admirabuntur quotidiè magìs, ac magìs, quàm *magna* Dominus fecerit, quàm *magnificè glorificaverit* Christum suum, etc. Ità Theodoret. et alii.

7. *Quoniàm excelsus Dominus, et humilia respicit: et alta à longè cognoscit.* Hæc est magna gloria Domini, quòd cùm *excelsus*, imò altissimus sit, tamen *humilia* de proximo *respicit*, quoniàm ad *humiles* descendit. *Alta* verò *à longè cognoscit*; quià dùm *altos*, id est superbos, à suo favore ac cœlo removet, et in ima relegat, videtur quasì eminùs, et *à longè* eos aspicere, inquit S. Aug.

8. *Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me: et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, et salvum me fecit dextera tua.* Quoniàm Deus excelsus humilia benignissimè respicit: David conscius propriæ humilitatis, cùm fiduciâ sibi pollicetur auxilium Domini in omni *tribulatione*. *Si ambulavero in medio tribulationis*, ità ut undique *tribulantibus* et tentantibus cinctus sim, tu tamen *vivificabis me*, id est, *vivum*, illæsum, incolumemque servabis. *Et super iram*, id est, nàm superbiam (*et* pro *quià*, ùt sæpè monuimus) *inimicorum meorum* me undique circumstantium, *tu extendisti manum tuam*, ut eorum furorem compesceres, ac conatus impedires, et sic *salvum me fecit dextera tua*, id est, potentia et virtus tua. Sunt, qui per *dexteram* hìc Christum intelligunt. Cæterum in Hebræo habentur omnia in futuro, *extendens*, *salvum facies*, sed idem est sensus.

9. *Dominus retribuet pro me: Domine, misericordia tua in sæculum: opera manuum tuarum ne despicias.* Explicat modum, quo dextera Domini salvum faciet, scilicèt *Dominus retribuet pro me*, vindictam hostibus meis. Vel *operabitur pro me*, ùt Chald. et Hieron., vel *perficiet in*

me, quod inchoavit, ùt Symmach., Vatabl. et Jansenius. Qui per *dexteram* in superiore versu Christum intelligunt, ità exponunt: *Dominus*, qui est dextera tua, salvum me faciet, quià *retribuet* tibi Deo Patri *pro me* sivè pro peccatis meis pretium. *Domine*, *misericordia tua in sæculum* durat, sivè finem non habet, ideò peto, *ut opera manuum tuarum ne despicias*, id est, quæ tu *misericorditer* inchoâsti *opera*, inspirans fidem, spem et charitatem, non deseras, sed conservando, augendo, perficiendo consummes.

PSALMUS CXXXVIII.

SYNOPSIS.

David genus humanum admonet, Deum esse magnum remuneratorem operum bonorum, et contrà severum judicem operum malorum, atque ut id persuadeat, prolixè disputat de scientià Dei. Ità S. Chrysost. et Euthym. Titulus est. In finem, Psalmus David.

℣. 1. D*OMINE*, *probâsti me et cognovisti me; tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam.* Hæc David non de se solùm, sed in personà omnium affirmat, Deo nos et nostra omnia esse notissima. *Domine, probâsti me*, id est, examinâsti et scrutatus es me, q. d. Planè me perspectum habes. *Cognovisti sessionem et resurrectionem meam*, id est, motus et actiones meas omnes. Et si Deus hæc de omnibus ab æterno *novit*, multò magìs de Christo *novit*, qui est omnium caput: et ideò rectè Ecclesia in die Resurrectionis hæc verba Christo accommodat.

2. *Intellexisti cogitationes meas de longè: semitam meam et funiculum meum investigâsti.* Docet prætereà Deum cognoscere omnes *cogitationes*, omnia consilia, omnem eventum. *Intellexisti cogitationes meas de longè*, id est, multò anteà quàm *cogitare* inciperem; item nôsti *de longè semitam meam*, progressum meum, consilia, deliberationes, etc., *et funiculum meum investigâsti*,

finem scilicèt et metam ad quam perventurus essem, sivè longum *filum*, seu seriem vitæ, studiorum et actionum mearum. In summâ *intellexisti* ab æternitate principia, media, et finem omnium actionum mearum.

3. *Et omnes vias meas prævidisti: quià non est sermo in linguâ meâ.* Sensus est : Prævidisti omnes alios motus meos, usque ad verba inutilia et otiosa : *quià non est sermo in linguâ meâ*, supplendum est, quem tu non noveris, qualis, quorsùm, quâ mente à me proferatur.

4. *Ecce, Domine, tu cognovisti omnia, novissima et antiqua: tu formasti me, et posuisti super me manum tuam.* Propheta duobus argumentis persuadet Deum *omnia scire*, quæ ad nos pertinent: primò, quià novit *omnia, novissima et antiqua*, id est, præterita et futura, undè non est mirum si etiàm res humanas exactè sciat, quæ inter cætera non ultimum locum obtinent. Secundò, quià ipse *formavit hominem, et posuit super illum manum suam*, ut eum regat et gubernet; ergò dubitari non debet quin sciat *omnia* quæ ad illum pertinent. Ità S. August., Euthym., Chrysost., Theodor. et alii.

5. *Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, et non potero ad eam.* Dicit hanc *scientiam* Dei omnia cognoscentem, intellectu humano comprehendi non posse: *Mirabilis facta est scientia tua ex me*, sivè *mirabilior me*, ùt vertit S. Hieron., id est, *mirabilior* quàm ut meo intellectu assequi possim. Illud *ex me* phrasi hebraicâ significat *præ me*, vel *super me*: quod explicatur per hoc : *confortata est, et non potero ad eam*, id est, prævaluit suprà capacitatem meam, sivè elevata est altiùs quàm ego conscendere possim, ut eam apprehendam.

6. *Quò ibo à spiritu tuo? et quò à facie tua fugiam?* 7. *Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.* 8. *Si sumpsero pennas meas diluculò, et habitavero in extremis maris:* 9. *Etenim illuc manus tua deducet me: et tenebit me dextera tua.* Addit aliud argumentum ad probandum neminem esse, qui possit latere scientiam Dei, quià videlicèt Deus ubique est, et omnia penetrat. *Quò ibo à spiritu tuo*, ut videlicèt abscondar à te, à tuâ mente et intelligentiâ? et idipsum clariùs repetit: *quò à facie tuâ fugiam? Si ascendero in* summum

cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, in profundum abyssi longissimè à cœlo situm, ibi quoque tu ipse idem *ades. Si sumpsero pennas meas diluculò*, id est, si dentur mihi *pennæ* et manè surgens velocissimè *fugiam* ab oriente, *et habitem in extremis maris*, id est, in ultimo occidente, non tamen effugere te potero: nàm *manus tua deducet me, et tenebit me:* quià sinè Dei auxilio moveri non possumus; *in ipso enim vivimus, movemur et sumus.* Actor. 17.

10. *Et dixi: Forsitàn tenebræ conculcabunt me: et nox illuminatio mea in deliciis meis.* 11. *Quià tenebræ non obscurabuntur à te, et nox sicùt dies illuminabitur: sicùt tenebræ ejus, ità et lumen ejus.* Objicit ipse sibi, posse fieri, ut abscondatur à Deo, beneficio *tenebrarum:* et respondet, id non posse fieri, quià *tenebræ* apud Deum non sunt *tenebræ, Deus* enim *lux* est. 1. Joan. 1. *Et dixi: Forsitàn tenebræ conculcabunt* (operient, ex Hebræo vertit S. Hieron.), *me* tegent et *obscurabunt* suà densitate, et sic effugiam oculos Dei: verbum ergò *conculcabunt* metaphoricum est, quod enim calcatur, in profundo ponitur et absconditur. *Et nox illuminatio mea in deliciis meis:* hæc est responsio ad objectionem: et sensus est: *Nox* ipsa per se *obscura*, coràm oculis Dei non erit *nox*, neque *obscura:* sed erit *illuminatio mea*, pro *meî*, id est, *illuminabit*, et patefaciet me *in deliciis meis nocturnis* versantem; nàm qui *deliciis* impuris vacant, *tenebras noctis* quærunt, existimantes se à nemine videri, et ità securiùs peccare. Induit autem hoc loco personam impiorum Propheta, dùm hæc dicit: et in sequentibus clariùs repetit. *Quià tenebræ non obscurabuntur à te: et nox sicùt dies illuminabitur*, id est, *tenebræ* non *tenebrescunt* apud te, ùt habetur in Hebr., et *nox* non est *obscura*, ùt solent esse *noctes*, sed est lucida coràm te, ùt sunt dies: *sicùt tenebræ ejus*, videlicèt *noctis, ità et lumen ejus*, id est, diei, q. d. Perindè tibi est, ut videas: sivè *tenebræ* sint, sivè lumen, quià oculi tui sunt sicùt sol, qui non eget alieno lumine, etc.

12. *Quià tu possedisti renes meos: suscepisti me de utero matris meæ.* Probat Deo nihil absconditum esse, quamvis occultissimum, ex formatione membrorum

nostrorum internorum. *Quià tu possedisti renes meos*, id est, hinc apparet tibi nihil absconditum esse, quià *formâsti, et formando* in tuâ potestate, scientiâ, præsentiâ habes *renes meos*, id est, omnia interiora mea, et occultissimas quasque motiones animi. Nequè solùm *renes meos*, sed *me* totum in *utero* latentem *suscepisti formandum* et fovisti *formatum*.

13. *Confitebor tibi, quià terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, et anima mea cognoscit nimìs.* Interrumpit Propheta narrationem de opificio humano per apostrophen ad Deum, et ait: Cogitans hæc *opera tua confitebor tibi* confessionem laudis, *quià terribiliter, terrore* admirationis, et reverentiæ *magnificatus es.* Declarat autem in quo sita sit hæc admirabilis *magnificentia*, dicens: *Mirabilia opera tua*, id est, admiranda sunt *opera tua* in formatione hominis in utero matris, *et anima mea* valdè sataget, ut *cognoscat* magnitudinem horum *operum tuorum.*

14. *Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto: et substantia mea in inferioribus terræ.* Redit ad scientiam Dei in opificio humano. *Non est occultatum os*, etc., id est, *ossium* compactura, quam tu ipse *fecisti in occulto* matris utero, non latet scientiam tuam; imò tota *substantia*, natura et essentia *mea* non est *occultata* tibi, quià tu ipse eam formâsti *in inferioribus terræ*, id est, in utero matris, quasì in abdito antro *terræ*, sivè in hac imâ *terrâ*, in quâ degimus. Profecto qui viderunt anatomiam corporis humani, satìs mirari non possunt sapientiam Dei in fabricâ tot *ossium*, magnorum, parvorum, etc.

15. *Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur: dies formabuntur, et nemo in eis.* Pergit in ostendendâ scientiâ Dei, et per *imperfectum*, ùt ex Hebræo patet, intelligit corpus *informe*, quod embryonem vocant. Hoc *imperfectum meum viderunt oculi tui:* mox rationem subjiciet, *et* pro *quià in libro tuo*, *in libro* scilicèt divinæ præscientiæ, vel memoriæ tuæ, ùt Chaldæus, *omnes* homines, imò *omnes* res *descriptæ* invenientur. *Dies formabuntur*, subintelligitur *in*, ut sensus sit: In *dies* formabuntur informia corpora, et

ad *perfectionem* suam perducentur. *Et nemo in eis*, supplendum est *deerit*, q. d. Quamvis multiplicentur, seu multi in *dies formentur* homines, nullus tamen ex omnibus effugiet *librum* præscientiæ tuæ. Atque hic sensus litteralis est ex Bellarm. et Tirino, et aliis. S. Hilarius tamen et alii hoc de *libro* vitæ, et electis Dei amicis intelligunt; quò etiàm Propheta respexisse videtur, dùm exclamat quod sequitur :

16. *Mihi autem nimìs honorificati sunt amici tui, Deus : nimìs confortatus est principatus eorum.* Exclamat Propheta ex admiratione excellentiæ, ad quàm Deus ex quàdam imperfectionis abysso perducit *amicos* suos. *Mihi autem*, id est, apud me, sivè meo judicio, *nimìs*, id est, valdè omninò, et suprà quàm intelligam *honorificati sunt amici tui, Deus*, q. d. Omnia quidem, etiàm minima nosti et curas ; sed tamen peculiari scientià (quam Theologi vocant *approbativam*) et singulari amore, curà, et *honore* prosequeris *amicos tuos :* nàm *eorum principatum*, id est, dignitatem, excellentiam, potentiam valdè roboràsti.

17. *Dinumerabo eos et super arenam multiplicabuntur: exurrexi, et adhuc sum tecum.* Declarat prætereà quomodò confortatus sit principatus amicorum Dei : et dicit confortatum esse, quià mirificè brevi propagatus est. *Dinumerabo eos*, id est, conabor, *numerare* amicos Dei, qui principatu fruentur, et præ *multitudine numerare* non potero, quià *super arenam multiplicabuntur :* id est, plures erunt quàm grana *arenæ* in littore maris. Est autem hæc amplificatio quædam, sed S. Scripturæ familiaris. Gen. 22, etc. His dictis, Propheta dicit se quoque ex hujus rei cognitione exarcisse in desiderium participandæ gloriæ inter hos amicos Dei. *Exurrexi*, inquit, sivè *evigilavi*, ùt vox hebræa sonat, ad novam hanc lucem, et *surrexi* in spem, *et adhuc*, id est, usque ad hoc tempus *tecum sum*, tibi inhæreo, à te pendeo, cupidus perseverandi usque in finem, ut etiàm aliquandò amicis tuis accensear. Allegoricè, Christus *resurrexit*, ut semper adsit Deò : et nos item in die judicii. Ità S. Hilar., S. August., Theodoret. et alii.

18. *Si occideris, Deus, peccatores : viri sanguinum*,

declinate à me. 19. *Quià dicitis in cogitatione: Accipient in vanitate civitates tuas.* Optaverat Propheta consortium justorum : jàm detestatur amicitiam et consortium inimicorum Dei. *Si occideris, Deus, peccatores*, id est, sicùt tu, Deus, justo tuo judicio, ùt amicos tuos honorificabis et exaltabis, ità inimicos tuos *peccatores* ad interitum sempiternum damnabis : ego nolo in eorum esse consortio : ergò hinc facessite, *viri sanguinum*, id est, homicidæ, et alii *peccatores*, qui animas proprias per peccatum, et animas aliorum per scandalum *occiditis: declinate à me*, videlicèt ne simul vobiscum perdar à Deo. *Quià dicitis in cogitatione*, id est, quià *cogitatis* apud vos, et in corde vestro dicitis : Justi *accipient in vanitate*, id est, frustrà, et in vanum *civitates tuas*, id est, *civitates* Dei, quià brevì eas auferemus ab eis. Sic igitur in corde suo *dicebant* impii invidentes propagationi regni Christi.

20. *Nonne, qui oderunt te, Domine, oderam: et super inimicos tuos tabescebam?* 21. *Perfecto odio oderam illos: et inimici facti sunt mihi.* Profitetur jàm, se hos peccatores *odisse*, quià Dominum *oderunt :* et *tabescere* ex tædio et dolore, cùm videat offendi ab impiis Dominum suum. Illud *perfecto odio* refert S. August. ad virtutem charitatis, quæ diligit personas, et *odit* iniquitatem. Undè subjungitur : *et inimici facti sunt mihi*, q. d. Non ego illis, cùm eos diligam et emendari cupiam, sed illi mihi, quià *oderunt* increpationem, et converti nolunt.

22. *Proba me, Deus, et scito cor meum : interroga me, et cognosce semitas meas.* 23. *Et vide, si via iniquitatis in me est : et deduc me in viâ æternâ.* Rogat Deum, ut pergat scrutari et examinare cor ejus et *semitas*, id est, cogitationes, desideria, progressus et actiones ejus; quod initio dixerat : ut si Deus in ipso videat *viam iniquitatis*, abstrahat eum indè, et *deducat* per *viam*, seu semitam virtutum, quæ rectà ducit ad *vitam æternam*.

PSALMUS CXXXIX.

SYNOPSIS.

Est precatio corporis Christi adversùs diabolum et iniquos homines, qui instrumenta vel satellites diaboli sunt. Ità Ss. Hilar., Hieron., Chrysost., Aug. et alii. Titulus est: In finem, Psalmus David.

℣. 1. *Eripe me, Domine, ab homine malo: à viro iniquo eripe me.* Christus loquitur in personâ suâ, et membrorum suorum: vel, quod est ferè idem, loquitur corpus Christi, id est, cœtus fidelium. Per *hominem malum* et *virum iniquum* intelligit S. Augustinus diabolum: alii intelligunt *homines malos,* qui à diabolo excitantur et reguntur.

2. *Qui cogitaverunt iniquitates in corde: totâ die constituebant prœlia.* Reddit rationem cur *eripi* petierit, quià scilicèt patitur infestationem *cogitationum*, verborum et factorum: et infestationes tales, quæ dici possint assidua *prœlia; cogitare iniquitates in corde*, est meditari conceptiones, parare insidias, etc. *Totâ die constituebant prœlia*, id est, per omne tempus sinè intermissione instruebant *prœlia*, quæ *in corde* meditati fuerant.

3. *Acuerunt linguas suas sicùt serpentis: venenum aspidum sub labiis eorum.* Hoc est alterum malum quod patimur ab inimicis, malum verborum, calumniarum, detractionum, fraudum, etc. *Acuerunt* viri illi *linguas suas sicùt serpentis,* ut faciliùs penetrarent in aures et corda; *venenum aspidum*, nocentissimum, *sub labiis eorum* absconditum est, quod per *linguam* jaculantur in audientes. Commodè per *linguam serpentium* intelligitur prædicatio hæreticorum, quæ molliter serpit, sed lethale virus inspirat et occidit.

4. *Custodi me, Domine, de manu peccatoris: et ab hominibus iniquis eripe me.* Hoc est tertium malum, quod ad rem ipsam pertinet, et petit cœtus justorum protectionem ne *manus peccatoris* (per quem videtur intelligi

princeps ipse tenebrarum) appropinquet et noceat. Deindè petit ut etiàm *eripiat ab hominibus iniquis*, qui sunt membra diaboli, ne et ipsi potestatem nocendi accipiant. Quid autem mali potissimùm timeat, et à quo liberari cupiat, explicat in sequentibus duobus versibus.

5. *Qui cogitaverunt supplantare gressus meos: absconderunt superbi laqueum mihi:* 6. *Et funes extenderunt in laqueum: juxtà iter scandalum posuerunt mihi.* Princeps tenebrarum nos omnibus modis impedire nititur à vià salutis: itaque ipse et Angeli ejus in hoc unum semper intenti sunt, ut *supplantent gressus nostros*, ut non ambulemus in vià Domini, ut in eà cadamus, etc., id autem faciunt *abscondendo* et multiplicando *laqueos*, eosque juxtà viam constituendo. *Abscondunt* autem diaboli *laqueos*, quandò in actionibus humanis manifestant bonum, *abscondunt* malum, id est, faciunt ut homo cogitet utilitatem aut voluptatem, non cogitet jacturam et amaritudinem adjunctam. *Extendunt funes in laqueos*, dùm multiplicant *laqueos:* nàm cui tetenderunt *laqueum* adulterii, tendunt paulò post *laqueum* homicidii, ut adulterium tegatur, etc., *ponunt* denique *juxtà iter scandalum*, sivè *offendiculum*, ùt S. Hieron. habet, dùm varias nobis insidias in hujus vitæ vià struunt. Cæterùm non poterant dæmones aptiùs designari, quàm nomine *superborum*, nàm peccatum eorum sola *superbia* fuit.

7. *Dixi Domino: Deus meus es tu: exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ.* 8. *Domine, Domine, virtus salutis meæ, obumbrâsti super caput meum in die belli.* Adversùs tot pericula invocat auxilium Dei, sinè quo nihil possumus: *Dixi Domino*, etc. Deindè dicit: *Domine, virtus salutis meæ*, id est, ideò confitenter ad te confugio, quià tu solus es robur, undè pendet *salus mea. Obumbrâsti super caput meum in die belli*, jàm aliàs protectionem tuam expertus sum: tu enim *in die belli*, cùm videlicèt graviter ab hostibus oppugnarer, fuisti mihi instar galeæ, nàm *obumbrâsti*, et texisti auxilio tuo *caput meum* ut mortem evaderem, vel, ùt S. Hieron. exponit, protexisti me quasì clypeo.

9. *Ne tradas me, Domine, à desiderio meo peccatori: cogitaverunt contrà me: ne derelinquas me, ne fortè exal-*

tentur. Nisi concupiscentia mala nos ceperit, frustrà dæmones tentant, frustrà homines sæviunt; hinc orat: *Ne tradas me, Domine*, id est, ne sinas me tradi *à desiderio meo peccatori*, dæmoni videlicèt, vel homini tentanti: tunc enim *à desiderio nostro tradimur* inimicis, quandò concupiscentia mala nos captivos facit, et in potestatem Satanæ tradit. Posset etiàm illud *à desiderio meo*, exponi, procul *à desiderio meo*, vel contrà *desiderium meum*. *Cogitaverunt contrà me*, etc., id est, rogo ut non derelinquas me, quià inimici meditati sunt insidias contrà me, et si *fortè* ceperint me, triumphabant, et gloriabuntur et *exaltabuntur*, quasì non me solùm, sed etiàm te superaverint.

10. *Caput circuitûs eorum, labor labiorum ipsorum operiet eos*. Ab hoc loco Propheta prædicit pœnas, quas dabunt impii qui persecuti sunt justos. *Caput circuitûs eorum*, subintelligitur, *operiet eos*, id est: Summa insidiarum quibus impii, quasì per vias distortas *circuibant*, ut justos perderent, in eos (impios) recidet, et *labor labiorum ipsorum operiet eos*, id est, *labor* sivè afflictio et miseria, quam *labiis* suis procurabant justis, similiter in eos recidet, et ipsos opprimet. Ità S. Chrysost. et alii. Vel ùt Tirinus explicat, *labor labiorum*, etc., id est, mendacium et calumnia, in quâ concinnandâ valdè laborant *labiis* suis, ipsosmet *operiet* et perdet. Itaque quod hic obscurè dicitur, idem est cum eo, quòd clarè dicitur in psalmo 7. *Convertetur dolor ejus in caput ejus:...., et incidit in foveam quam fecit*, id est, afflictio, quam paraverunt impii justis, super eos revertetur, eosque obruet. Id impii experiuntur in morte, et in die judicii omnibus manifestum erit.

11. *Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos: in miseriis non subsistent*. Pergit explicare pœnam impiorum. *Cadent* missi à te de cœlo *super eos carbones*, per quos intelliguntur acerrima supplicia: *in ignem dejicies eos*, id est, tanta erit copia *carbonum super eos cadentium*, ut obruantur et opprimantur ab eis; *in miseriis non subsistent*, id est, oppressi *miseriis* ità jacebunt, ut se attollere et surgere ac *subsistere* non possint. Juxtà Chaldæum significatur hic atrocitas inferni.

12. *Vir linguosus non dirigetur in terrâ: virum injustum mala capient in interitu.* Prædixit Propheta pœnas æternas impiorum: nunc addit etiàm de pœnis hujus vitæ. *Vir linguosus*, id est, vir promptus ad loquendum, mendax, adulator, detractor, convitiis assuetus, rixosus, etc., *non dirigetur*, sivè non prosperabitur *in terrâ:* nec solùm *non dirigetur*, nec prosperabitur *vir linguosus*, ac per hoc injustus: sed eum *mala capient in interitu*, id est, mala, quæ sustinere cogetur *in terra*, non erunt ad præmium patientiæ, ut justis esse solent, sed ad *interitum* sempiternum.

13. *Cognovi quià faciet Dominus judicium inopis, et vindictam pauperum.* 14. *Verumtamen justi confitebuntur nomini tuo: et habitabunt recti cum vultu tuo.* Concludit certam esse liberationem et felicitatem justorum, ùt etiàm supplicia et miseriam impiorum. *Cognovi*, etc., q. d. Certò scio, quòd *Dominus justissimè judicabit* causas *pauperum* suorum, *et vindictam faciet* illorum, puniens dignâ animadversione persecutores eorum. Ipsi autem *justi confitebuntur*, etc., id est, laudabunt in æternum Dominum, sicùt in æternum *habitabunt* in domo ejus *cum vultu* ipsius, videntes facie ad faciem, fruentes clarâ visione ejus. Ità S. Aug. et alii.

PSALMUS CXL.

SYNOPSIS.

Orat ut in afflictione patiens sit ac tutùs ab hoste: et est hic psalmus ejusdem ferè argumenti cum superiore. Titulus est: Psalmus David.

℣. 1. *Domine, clamavi ad te, exaudi me: intende voci meæ, cùm clamavero ad te.* Verba sunt cœtûs fidelium, inter hostium agmina constituti: *Domine, clamavi ad te*, ut auxilium ferres inter tot pericula laboranti: *exaudi me* nequè solùm hodiè *clamantem exaudi*, sed *intende voci meæ*, etc., id est, quotiescunque *clamavero ad te*, tu quoque *intende voci meæ* auras tuas.

2. *Dirigatur oratio mea sicùt incensum in conspectu tuo: elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Explicat quid petat à Deo, et recto ordine petit primò, ut Deus adjuvet eum in benè *orando. Dirigatur oratio mea sicùt incensum*, id est, hoc primùm peto, ut per gratiam tuam *oratio mea dirigatur* ad te ad modum thymiamatis: hâc similitudine declarantur qualitates bonæ *orationis:* nàm thymiama illud 1.° constabat quatuor generibus aromatum, thure, galbano, onyche et stacte; hinc efficiebatur odor suavissimus: sic *oratio*, si componitur ex fide, fiduciâ, charitate et humilitate, Deo gratissima est; 2.° thymiama offerebatur per summum sacerdotem: summus sacerdos est Christus; per illum, ùt advocatum nostrum, semper *orare* debemus, et ideò preces concludit Ecclesia: per Dominum nostrm Jesum Christum; 3.° thymiama ponebatur super ignem, et indè excitabatur fumus rectà sursùm ascendens: ignis, qui in *oratione* fumum suavissimum et sursùm ascendentem excitat, est fervor desiderii; sed in rectâ ascensione notatur recta intentio, et ignis attentio, etc. Quod sequitur: *elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*, ejusdem rei repetitio est; nàm per *elevationem manuum oratio* significatur, Psalmo 133, et 1. Tim. 2. Per *sacrificium vespertinum* intelligitur oblatio *incensi*, quæ *vesperi* fiebat; adeòque sensus est: *Oratio*, quam *elevatis manibus* fundo, sit velutì *sacrificium incensi*, quod ad *vesperam* offertur. Potest etiàm per *sacrificium vespertinum* intelligi mactatio agni immaculati quæ *vesperi* fiebat.

Quæri autem hic posset, cur Propheta optet *orationem* similem esse *sacrificio vespertino* potiùs, quàm matutino, cùm et oblatio thymiamatis et imolatio agni fieret manè et *vesperi? Resp.* Rationem esse, vel quià psalmum hunc David ad *vesperam* cecinit, ùt eundem etiàm in *vesperis* Ecclesia canit: vel quià *sacrificium vespertinum* nobilius erat; fuit enim typus et Eucharistiæ *vesperi* instituendæ, et *sacrificii* Crucis sub *vesperam* consummandi.

3. *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis.* Hæc est secunda petitio, ut sibi detur donum loquendi et tacendi quandò oportet: sumit autem Propheta, ut hæc explicet, metaphoram à *custodiâ*

portarum domûs vel civitatis. *Pone, Domine, custodiam ori meo*, id est, *custodi os meum*, et *pone labiis meis ostium circumstantiæ*, sivè *ostium*, quod labia mea *circumstet* et *custodiat* per circuitum, ut nihil per ipsa egrediatur loquendo, vel non egrediatur tacendo, quod mihi obesse possit.

4. *Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.* Hæc est tertia petitio manans ex priori : *Non declines cor meum in verba malitiæ*, id est, non permittas, ut quandò peccavimus, cor nostrum *declinet in verba* mendacii et simulationis, *ad excusandas excusationes in peccatis*, id est, ad *excusanda peccata* variis prætextibus : nàm *excusare excusationes*, phrasi hebraicâ, est facere *excusationes*, id est, texere prætextus, quomodò dicunt *prœliari prœlia*, pro facere prælia, *judicare judicia*, pro facere judicia, etc.

5. *Cum hominibus operantibus iniquitatem : et non communicabo cum electis eorum.* Quarta petitio est, ut custodiat nos Deus à consuetudine et familiaritate impiorum. Porrò pars prima hujus versûs pendet à versu superiore, et sensus est : *Non declines cor meum, etc., cum hominibus operantibus iniquitatem*, id est non patiaris me quærere excusationes peccatorum, ùt ii faciunt, qui iniqui sunt, ut non fiam socius eorum, *et non communicabo cum electis eorum*, id est, et sic per gratiam tuam adjutus *non communicabo* cum conviviis eorum, sed fugiam *consortium* ipsorum. In Hebræo habetur, *non convivabor, non comedam cum ipsis, non assidebo mensæ eorum*. Ne intersim conviviis, cantilenis, ùt Chaldæus habet, tripudiis, etc. Ità quoque Symmachus, S. Hieron. et alii. Porrò quamvis ubique noceat malorum conversatio, sed nusquàm magis, quàm in conviviis et compotationibus.

6. *Corripiet me justus in misericordiâ, et increpabit me : oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Quinta petitio est, ut ex gratiâ Dei incidamus in amicos ex charitate *corripientes*, non in adulatores falsis laudibus blandientes et decipientes. *Corripiet me justus in misericordiâ*, id est, reprehendet me delinquentem vir justus ex charitate, qui miseretur languentis, non in iracundiâ,

et felle amaritudinis; is, inquam, *increpabit me* castigans delicta mea: sed *peccatoris oleum*, quo significatur blandiloquentia adulatoris *non impinguet caput meum*, q. d. blanditiæ, adulationes, deliciæ et beneficia impiorum non inungant, aut demulceant me, ut iis assentiar, et participem de sceleribus eorum. Ità S. Hilar., August., Theodor. et alii.

7. *Quoniàm adhuc et oratio mea in beneplacitis eorum: absorpti sunt juncti petræ judices eorum.* Hunc versum omnium judicio obscurissimum Tirinus ex Theodoreto sic explicat: *Quoniàm adhuc* modicum superest temporis, *et* exaudietur à Deo *oratio mea*, quæ versatur *in beneplacitis eorum*, id est, circà delicias et petulantias eorum, ut scilicèt Deus iis tandem aliquandò finem faciat. Tunc *absorpti sunt*, pro *absorbebuntur* et interibunt *juncti petræ*, id est, allisi saxis, *judices* sivè principes *eorum*. Ex S. Chrysostomo autem desumitur hic sensus: Non solùm non communicabo cum impiis, quod suprà Propheta dixerat; sed *adhuc oratio mea* ad Deum est, *in beneplacitis eorum*, id est, adversùs eorum vitia et scelera, in quibus ipsi sibi *placent:* sed ipsi brevì peribunt sicùt *judices eorum*, id est, principes eorum, et duces aliorum ad malum *absorpti sunt juncti petræ*, id est, allisi ad *petras* perierunt. In Hebræo est, *præcipitati sunt ad manus petræ*, et sensus est idem; significatur enim velox interitus impiorum, qualis est eorum, qui absorbentur à fluctibus marinis, dùm agitati ab undis alliduntur ad scopulos.

8. *Audient verba mea, quoniàm potuerunt: sicùt crassitudo terræ erupta est super terram.* Redit ad istud, quod dixerat, *oratio mea in beneplacitis eorum*, et addit, multos etiam impiorum, qui sibi in peccatis complacebant, *audituros verba sua*, et per ea convertendos esse. *Audient* enim illi pro quibus oratio mea fiebat, *verba mea, quoniàm* ea verba *potuerunt*, id est, potentia et efficacia fuerunt, ad conterenda corda eorum: S. August. legit *prævaluerunt. Sicùt crassitudo terræ erupta est super terram:* Symmachus et Aquila vertunt: *sicùt crassa* seu pinguis *terra aratro discissa rumpitur.* Sensus est: Sicùt durities et crassities *terræ rumpi* solet vi ligonis, aut aratri

super *terram;* nàm quomodò *terræ* durities aratro scinditur *super terram,* sic humanum cor scinditur potentià et efficacià *verbi* Dei.

9. *Dirripata sunt ossa nostra secùs infernum: quià ad te, Domine, Domine, oculi mei: in te speravi, non auferas animam meam.* Hæc est ultima petitio, ut videlicèt Deus liberet *animas* nostras ab omni periculo tentationum. *Dissipata sunt ossa nostra secùs infernum,* id est, propter multitudinem et gravitatem tentationum, virtus et fortitudo nostra, quæ per *ossa* significatur, ità *dispersa,* infirmata et debilitata est, ut ad os *inferni* penè devenerit, ut videlicèt penè ad nihilum redacta sit; et quià in his omnibus, *ad te, Domine,* sunt *oculi mei,* ad auxilium tuum respexi, *in te speravi:* oro ut *non auferas animam meam,* id est, non sinas tolli vitam meam, non patiaris me perire.

10. *Cutodi me à laqueo, quem statuerunt mihi: et à scandalis operantium iniquitatem.* Declarat undè timeat mortem: ac dicit se timere *à laqueis et scandalis,* id est, à tentationibus diaboli, et à malis exemplis hominum. *Custodi me à laqueo, quem statuerunt mihi* insidiatores, sivè is *laqueus* sit concupiscentia carnis, sivè concupiscentia oculorum, sivè superbia vitæ: et *à scandalis operantium iniquitatem,* id est, ab exemplis carnalium, cupidorum, superborum, etc.

11. *Cadent in retiaculo ejus peccatores: singulariter sum ego donec transeam.* Docet in fine, illos tandem casuros esse *in retia* diaboli, qui amant peccata: se autem et suì similes, qui peccata oderunt, liberos evasuros. *Cadent in retiaculo ejus,* id est, *in rete* principis venatorum, qui est diabolus: *peccatores,* id est, qui delectantur peccatis. *Singulariter sum ego donec transeam,* id est, ego autem semotus, et sic tutus ero à laqueis eorum, *donec transeam* illæsus; vel donec migrem ad vitam feliciorem, ubi nulla erunt pericula. Ità Theodoretus et alii.

PSALMUS CXLI.

SYNOPSIS.

David circumsessus à Saule in speluncâ, lib. 1. *Reg.* 22, *implorat opem Dei. Constat ex titulo:* Intellectus David. Cùm esset in speluncâ, oratio. *Est autem hic hujus tituli sensus :* Intellectus David, *id est, in hoc psalmo declaratur prudentia Davidis, qui cùm esset circumsessus in speluncâ, sapienter cogitavit unicum remedium in tanto periculo esse orationem ad Deum. Cœterùm in altiori sensu hic psalmus refertur ad Christum vel in horto vel in cruce orantem.*

℣. 1. *VOCE meâ ad Dominum clamavi : voce meâ ad Dominum deprecatus sum.* 2. *Effundo in conspectu ejus orationem meam, et tribulationem meam antè ipsum pronuncio.* Hoc principium psalmi nihil aliud continet quàm argumentum, quòd videlicèt David *orationem fundat* ad Deum.

3. *In deficiendo ex me spiritum meum, et tu cognovisti semitas meas.* Explicat cur et quandò tribulationem suam coràm Deo pronunciaverit. *In deficiendo*, inquit, *ex me spiritum meum*, id est, cùm præ anxietate spiritus meus in me deficeret, clamavi ad te : quià tu omnium optimè *cognovisti semitas meas*, actiones et studia, et nôsti quàm sinè ullâ causâ hæc patiar, nôsti innocentiam meam. Hæc quidem Davidi tùm in speluncâ latitanti, sed veriùs Christo in horto vel cruce oranti conveniunt.

4. *In viâ hac, quâ ambulabam, absconderunt laqueum mihi.* Docet afflictionem suam incepisse ab insidiis inimicorum, deindè ab apertâ violentiâ : Saul enim sæpè procuravit mortem Davidis per insidias, sed cùm id non succederet, apertâ vi illum aggressus est. Sic etiàm Dominum nostrum capere tentàrunt in sermone, ut eum perderent, sed cùm sapientia vinceret malitiam, violenter ceperunt. *In hac viâ, quâ ambulabam*, id est, *in viâ* justitiæ, et mandatorum Dei, in *quâ ambulabam*, in ipsis semitis, quas tu optimè nôsti, *absconderunt*, etc.

5. *Considerabam ad dexteram et videbam : et non erat qui cognosceret me.* Hæc jàm pertinent ad violentiam, quâ illum aggressi sunt inimici : in hac pressurâ *considerabam* inquit, *ad dexteram*, id est, ad auxilia amicorum, *et videbam*, nùm quis mihi amicus adesset, *et non erat, qui cognosceret me*, id est, nullus mihi notum se esse confiteri ausus est. Hæc apertiùs Christo accommodantur, qui in passione multos videbat à sinistris, id est, inimicos et adversarios : *à dextris* autem, id est, amicos et notos nullos habuit; *Stabant omnes noti ejus à longè.*

6. *Periit fuga à me, et non est qui requirat animam meam.* Ostendit se in iis angustiis fuisse, et non solùm nullum auxilium ab aliis habere posset, sed neque *fugâ* se ipse juvare posset. *Periit fuga à me*, id est nullum remanet effugium, *et non est qui requirat animam meam*, seu, qui mihi opituletur et subveniat. Porrò Christus dicere potuit periisse à se *fugam*, quià *fugere* nolebat : *fuga* enim non minùs *periit* ab illo, qui non potest, quàm ab illo qui non vult *fugere.*

7. *Clamavi ad te, Domine, dixi : tu es spes mea, portio mea in terrâ viventium.* Exclusus David ab omni humano auxilio, ad Deum recurrit, cui nihil difficile est. Illud *portio mea in terra viventium*, significat : Tu es hæreditas mea, quam unam et solam *spero* et quæro in hoc mundo. Hæc cùm ad Christum referuntur, accipienda sunt pro corpore ejus, quod est Ecclesia : vel si in personâ propriâ Christus loquitur, accipienda sunt de expectatione resurrectionis et gloriæ corporis.

8. *Intende ad deprecationem meam, quià humiliatus sum nimis :* 9. *Libera me à persequentibus me, quià confortati sunt super me.* Duplici argumento petit à Deo auxilium, tùm quià ipse *nimiùm* depressus sit, tùm quià inimici ejus *nimiùm* sint exaltati, *quià humiliatus*, id est, depressus et afflictus sum valdè; *quià* inimici mei *confortati sunt*, id est, roborati sunt, et viribus aucti ut facilè prævalere possint. Christus erat verè nimìs *humiliatus*, cùm penderet inter latrones, cui jure convenit sedere super Cherubim : verè etiàm inimici ejus *confortati* erant valdè, quandò venit hora ipsorum, et potestas data est tenebris, etc.

10. *Educ de custodiâ animam meam ad confitendum nomini tuo : me expectant justi, donec retribuas mihi.* Quod attinet ad Davidem, juxtà S. Chrysostomum hic sensus est : *Educ* me de his afflictionibus, ut de hac speluncâ egressus, et liberè discurrens laudem *nomen tuum :* id enim *expectant* omnes *justi,* ut à tuâ providentiâ tribuatur mihi innocenti liberatio. Alii dicunt Davidem hoc loco de mortali corpore, tamquàm de *custodiâ educi* desideràsse. Sed quod attinet ad Christum, orat *educi de custodiâ* corporis passibilis et animalis, et induere per resurrectionem corpus impassibile et spirituale. Atque, ùt Ss. Hieron., August. et Hilarius docent, Christo propriè illa verba conveniunt : *Me expectant justi, donec retribuas mihi.* Omnes enim *justi expectabant* maximo desiderio Christum resurgentem, et debitâ *retributione* gloriæ exaltatum : quià *ex plenitudine gloriæ ejus* omnes accepturi erant.

PSALMUS CXLII.

SYNOPSIS.

David persecutionem Absalonis, pœnam peccati sui agnoscens, peccata sua deplorat, et misericordiam à Deo postulat. Titulus est : Psalmus David, quandò persequebatur eum Absalon filius ejus. *Hunc psalmum Ecclesia inter septem pœnitentiales numerat.*

℣. 1. *Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in veritate tuâ: exaudi me in tuâ justitiâ.* David corde contrito et interno gemitu petens culpæ remissionem dicit : *Domine, exaudi orationem meam,* quam tu benè intelligis, quæ sit, et idipsum repetens addit : *auribus percipe obsecrationem meam in veritate tuâ,* id est, juxtà fidelitatem tuam, quâ servas promissa tua de remissione pœnitentibus dandâ. Quod ipsum iterùm repetit, cùm addit : *exaudi me in tuâ justitiâ,* ubì per *justitiam* intelligit fidelitatem, quæ est pars *justitiæ,* quam priùs *veritatem* vocavit.

2. *Et non intres in judicium cum servo tuo: quià non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Petiit remissionem peccati ex promissione et fidelitate Dei: nunc addit aliud argumentum ex conditione et fragilitate generis humani: *Non intres in judicium cum servo tuo*, id est, noli mecum *judicio* contendere, neque enim ego resistere audebo, neque me justum dicam, *quià non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*, id est, nemo est qui per omnia et semper sit justus. Ità S. August. Nàm *nullus* est homo, qui toto tempore *vitæ suæ* non admittat aliquod peccatum. *Si dixerimus quoniàm peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* 1. Joan. 1.

3. *Quià persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terrâ vitam meam.* Hæc est tertia ratio quam adducit ad impetrandam peccatorum remissionem: quæ sumpta est ex gravitate tentationis: adeòque illud *quià* jungendum est cum verbis illis: *Exaudi me in tuâ justitiâ*, q. d. *Exaudi me*, quià justus es, promissa adimplens: *quià non justificabitur, etc.*, *quià persecutus est inimicus* (diabolus) *animam meam* sollicitando ad adulterium, tentando ad homicidium, et *humiliavit*, prostravit, abjecit *vitam meam* usque ad terram, quià me vilem et contemptibilem reddidit in conspectu tuo et sanctorum Angelorum. Ità S. Chrysost., August., Gregor. et alii.

4. *Collocavit me in obscuris sicùt mortuos sæculi: et anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.* Pergit in explicatione calamitatum, quos diabolica persecutio per peccatum affert. Postquàm enim animam humiliavit ad terram, id est, terrenis cupiditatibus implicavit, *in obscuris* eam *collocat*, in tenebris videlicèt spiritualibus, excæcans oculos interiores, *sicùt mortuos sæculi*, id est, jàm dudùm, sivè *à sæculo mortuos*, in quibus ne vestigium quidem oculorum remanet. Ità S. Hieron. et Theodoret., quibus verbis summa cæcitas peccatoris significatur. Et verò quæ major obscuritas mentis, quàm propter momentaneam voluptatem contemnere felicitatem æternam. Sequitur: *et anxiatus spiritus meus*, etc., id est, *spiritus meus* hanc cæcitatem et miseriam ex lumine divino considerans, valdè *anxia*

tus est super me, id est, super meam miseriam, etc., et *cor meum* in intimis meis *conturbatum est*. Atque hoc est initium pœnitentiæ.

5. *Memor fui dierum antiquorum: meditatus sum in omnibus operibus tuis: in factis manuum tuarum meditabar.* Docet undè ex tantâ anxietate respirare cœperit: *Memor fui dierum antiquorum*, id est, cogitabam de misericordiâ tuâ olim patribus exhibitâ; nec solùm obiter *memor fui*, sed *meditatus sum*, etc., id est, diligenter consideravi *omnia opera tua*, et *in omnibus* misericordiam tuam eminere vidi, et idipsum repetens addit, *in factis manuum tuarum meditabar.* Ità S. Chrysostomus.

6. *Expandi manus meas ad te: anima mea sicùt terra sinè aquâ tibi.* Spe jàm conceptâ ex consideratione misericordiæ, ad Deum suspirat: *Expandi manus meas* in oratione *ad te*, quoniàm *anima mea* ità sitit gratiam tuam, ùt terra arida pluviam. Quæ aptissima similitudo est, nàm terra *sinè aquâ* neque consistentiam habet, neque vestitur herbis, neque ornatur floribus, neque fructus producit, sed est inanis et vacua: ità est *anima* sinè gratiâ Dei, nec tentationibus resistit, nec vestem habet justitiæ, etc.

7. *Velociter exaudi me, Domine: defecit spiritus meus.* Signum veræ contritionis est quandò peccator moras reconciliationis ferre non potest. *Velociter exaudi me*, et citò sana languorem meum, quià *defecit spiritus meus*, id est, in extremis ago, vix *spiritum* duco.

8. *Non avertas faciem tuam à me: et similis ero descendentibus in lacum.* Idem petit aliis verbis: *Non avertas faciem tuam à me*, id est, ne recuses reconciliari mihi: ne fiam similis pereuntibus, qui *descendunt in lacum* profundissimum gehennæ. Illud *et* sumitur pro *quià*, ùt sæpè notavimus, et sensus est: *Non avertas*, etc., quià si averteris, *similis ero*, etc.

9. *Auditam fac mihi manè misericordiam tuam: quià in te speravi.* Id est: Citò, velociter fac ut *audiam misericordiam tuam*, et gratia spei, quam jàm accepi, mereatur gratiam remissionis.

10. *Notam fac mihi viam in quâ ambulem: quià ad te levavi animam meam.* Pœnitens David acceptâ justifi-

catione, timens ne iterùm cadat, in hac extremâ parte psalmi petit gratiam cognoscendi *viam* justitiæ, et per eam *ambulandi*. *Notam fac mihi*, etc., id est, illumina mentem meam, ut *cognoscam viam* justitiæ, in quâ *ambulare* debeo, ut ad te perveniam. Siquidem *ad te levavi animam meam*, id est, ad te solum direxi cursum meum.

11. *Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quià Deus meus es tu.* Persistit in eàdem petitione, rogans liberari à tentationibus diaboli. *Eripe me de inimicis meis*, id est, à tentationibus *inimici*, quoniàm *ad te confugi*, et illi renuntiavi. *Doce me facere voluntatem tuam*, id est, adjuva lumine tuo, ut repulsis tentationibus veram viam inveniam et sic intelligam, quæ sit *voluntas tua bona*, beneplacens et perfecta. Quoniàm *Deus meus es tu*, cui soli servire debeo et cupio.

12. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate tuâ.* Petiit sapientiam, quæ ad intelligentiam pertinet: jàm petit charitatem, quæ ad voluntatem pertinet. *Spiritus tuus bonus* per quem *diffunditur charitas in cordibus nostris*, Rom. 5, *deducet me in terram rectam*, id est, in viam planam et directam, quæ est lex Domini. Posset etiàm per *terram rectam* intelligi patria cœlestis. *Propter nomen tuum vivificabis me in æquitate tuâ*, ut ostendat justificationem, quæ est quædam vivificatio spiritualis, non ex meritis propriis, sed ex dono gratiæ Dei nobis contingere. *Propter nomen tuum*, inquit, id est, propter gloriam tuam ex gratià tuà *vivificabis me in æquitate tuâ*, sivè in justitià tuà, per quam intelligi potest vel justitia quæ nos justificat, vel veritas sivè fidelitas in servandis promissis.

13. *Educes de tribulatione animam meam: et in misericordiâ tuâ disperdes inimicos meos:* 14. *Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniàm ego servus tuus sum.* Concludit prædicens salutem et liberationem suam, et *perditionem omnium inimicorum* suorum: et quod de se Propheta dicit, dici etiàm potest de omnibus veris Dei *servis*, qui vel innocentiam custodierunt, vel per veram pœnitentiam ad justitiam redierunt.

PSALMUS CXLIII.

SYNOPSIS.

Est carmen triumphale ob victoriam contrà Goliath, ùt hic titulus docet : Psalmus David, adversùs Goliath. *Mysticè prædicitur victoria Christi et Ecclesiæ adversùs diabolum.*

℣. 1. *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum.* Laudat Propheta Deum, et illi gratias agit, quià dono singulari ejus vicerit gigantem, undè initium duxit omnis ipsius gloria. Dicit autem, *qui docet manus meas*, etc., et non dicit qui robustas fecit *manus meas*, quoniàm in eo genere prælii, quo vicit gigantem, plus valuit ars, quàm robur.

2. *Misericordia mea et refugium meum : susceptor meus et liberator meus.* 3. *Protector meus, et in ipso speravi : qui subdit populum meum sub me.* Hìc docet Propheta quo ordine dederit ei Deus victoriam ; 1.° Deus Davidem *misericorditer* respexit : *misericordia mea.* Deindè David *misericorditer* præventus respexit Deum, ad eum confugiendo : *refugium meum ;* 3.° Deus ad se confugientem suscepit : *susceptor meus :* 4.° Susceptum *liberavit* ab imminente periculo : *liberator meus ;* 5.° *Liberatum* etiàm posthàc *protexit et protegere* pergit : *Protector meus.* Addit : *et in ipso speravi* et *sperabo*, qui fecit plus quàm petere, aut optare potuissem ; nàm non solùm *liberavit* me de manu Goliath, sed etiàm *subjecit mihi populum meum*, cùm fecit me principem super *populum meum.*

4. *Domine, quid est homo, quià innotuisti ei? aut filius hominis, quià reputas eum?* Ex tot beneficiis prorumpit David in admirationem, quòd tantus Deus dignetur tanti facere *hominem*, qui ferè nihil est. *Domine, quid est homo, quià innotuisti ei?* id est, das *homini* cognitionem tui, et ipsam etiàm amicitiam et familiaritatem. Eandem admirationem repetit : quid est *filius*

hominis, quià reputas eum? nàm in hoc apparet, quanti Deus *hominem* æstimet, quià voluit *ei innotescere*, et cum eo familiaritatem amicitiamque contrahere.

5. *Homo vanitati similis factus est: dies ejus sicùt umbra prætereunt.* Explicat causam suæ admirationis, quià homo videlicèt res modica est, et id modicum brevì desinet esse. Homo non est quidem *vanitas*, sed *vanitati similis*, quià modicum quid est: id autem quod est, semper mutatur et transit, donec deficiat: quomodò interdiù *umbra* montium insensibiliter transit, donec nocte superveniente penitùs evanescat.

6. *Domine, inclina cœlos tuos, et descende: tange montes, et fumigabunt.* 7. *Fulgura coruscationem, et dissipabis eos: emitte sagittas tuas, et conturbabis eos.* David ex beneficiis Dei mirabatur misericordiam ejus, quòd tanta majestas tantam vilitatem hominis aspicere dignaretur: nunc verò considerans ex adverso superbiam et cæcitatem multorum hominum, precatur Deum, ut ostendat potentiam suam in ejusmodi homines, ut saltèm timore pœnæ peccare cessent, qui amore conditoris benè agere nesciunt. *Domine, inclina cœlos tuos, et descende*, id est: ostende præsentiam per nubes tenebrosas, per ignem de cœlo missum, etc.; dicitur autem Deus *inclinare cœlos*, quandò demittit nubes et densas caligines, quæ videntur partes cœli aërei, et eó modo *descendere* dicitur, quià demonstrat per eos effectus præsentiam suam: sic dicitur Exod. 19. Deus *descendisse* in *montem* Sinaï, quandò implevit *montem* illum tenebrosâ nube: et simul *montem* calefecit, ut totus *fumigare* videretur; et hoc est, quod addit: *tange montes, et fumigabunt.* Sed præcipuè Deus præsentiam et potentiam suam demonstrat per horrenda *fulgura*, fulmina et tonitrua; ideo addit: *fulgura coruscationem, et dissipabis eos*, superbos videlicèt hostes piorum. *Emitte sagittas tuas*, id est, cœlestia fulmina, *et conturbabis eos;* nemo enim est tàm ferox et audax, qui non expavescat fulmina de cœlo, adversùs quæ nihil valet humana defensio.

8. *Emitte manum tuam de alto, eripe me, et libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum.* Post-

quàm rogaverat Deum generatìm adversùs impios et superbos, rogat pro se in particulari. *Emitte manum tuam de alto*, id est, de cœlo potentiam tuam ostende, et *eripe me, et libera me de aquis multis*, id est, à multitudine hostium infidelium : et declarans ipse metaphoram, addit: *de manu filiorum alienorum*. Itaque *aquæ multæ* significant multitudinem *filiorum alienorum*, qui ad litteram sunt Philisthæi, spiritualiter sunt hæretici. Ità S. Chrysost.

9. *Quorum os locutum est vanitatem: et dextera eorum, dextera iniquitatis.* Describit filios alienos, et dicit illos esse, qui et *ore* et opere *iniqui* sunt. *Quorum os locutum est vanitatem*, non veritatem, non legem tuam : *et dextera eorum* non operatur, nisì rapinas, oppressiones, homicidia, etc.

10. *Deus, canticum novum cantabo tibi : in psalterio decachordo psallam tibi.* 11. *Qui das salutem regibus, qui redemisti David servum tuum de gladio maligno, eripe me.* 12. *Et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem : et dextera eorum, dextera iniquitatis.* Duos priores versus interponit, quasì parenthesin ex affectu in Deum : deindè revertitur ad describendos *filios alienos*. *Qui redemisti David servum tuum de gladio maligno* scilicèt gigantis Goliath : tu igitur sicùt hactenus fecisti, *eripe me, et erue me de manu filiorum alienorum*, etc.

13. *Quorum filii sicùt novellæ plantationes in juventute suâ.* Declarat filios alienos ab affectu et opinione ipsorum : illi enim sunt filiì alieni, qui non noverunt, neque diligunt, nisì terrenam felicitatem, in fœcunditate et prosperitate *filiorum* et filiarum, in abundantiâ frumenti, vini, etc. *Quorum filii sicùt novellæ plantationes*, etc., id est : Tunc habentur felices *filii* hujus sæculi, quandò *filii* eorum sunt in juventute suâ similes *novellis plantationibus* arborum, virides, florentes, etc.

14. *Filiæ eorum compositæ, circumornatæ ùt similitudo templi.* Hæc est altera felicitas temporalis, *filiæ* formosæ et *ornatæ*, ut facilè viros inveniant, quibus nubant. *Filiæ eorum compositæ*, id est, splendidæ et speciosæ, ùt ex Hebræo desumitur. Quod sequitur de similitudine

templi videtur intelligendum de *ornatu* tabernaculi, in quo erant multa *ornamenta* purpuræ, byssi, auri, gemmarum, etc.

15. *Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.* Hoc est tertium genus felicitatis filiorum alienorum, *promptuaria plena* variarum frugum, aliarumque rerum, *eructantia*, etc., id est, redundantia, videlicèt præ nimià copià inclusarum opum, ut sæpè oporteat eas ex uno *promptuario* in aliud transferre.

16. *Oves eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis : boves eorum crassæ.* Hoc est quartum genus bonorum temporalium, *oves* fœcundæ et plurimæ, *abundantes in egressibus suis*, quæ plurimæ conspiciantur, cum *egrediuntur* ad pascua : et simul cum gregibus *ovium* armenta *boum*, et quidem *pinguium*.

17. *Non est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum.* Hoc est ultimum bonorum temporalium : *Non est ruina maceriæ*, id est, nullus hostis muros agrorum, domorum, urbium, vel arcium impiorum infestat, aut quatit, aut diruit, ut *transeat ad* iis nocendum. Hinc *neque clamor* bellicus, vel lamentum auditur inter eos, q. d., vivunt in altà pace et prosperitate. Ità Symmach., Theodoret. et alii.

18. *Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt : beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.* Hæc est conclusio Prophetæ, qui refert ex sententià filiorum alienorum, *beatum* esse *populum, cui hæc sunt*, quæ paulò antè descripserat; sed ex proprià sententià dicit *beatum* esse *populum*, non *cui hæc sunt*, sed *cujus Dominus Deus ejus*, id est, qui quantùmvis pauper et miser, Deum novit, colit et amat, et quem vicissìm Deus amat et curat : ex ipso enim solo omne bonum et summum bonum.

PSALMUS CXLIV.

SYNOPSIS.

Laudat Deum ob ejus immensam majestatem, potentiam, justitiam, sanctitatem, clementiam et bonitatem in omnes creaturas effusam. Præfigitur hic titulus : Laudatio ipsi David, id est, *laudatio Dei ipsi Davidi à Spiritu Sancto dictata.*

℣. 1. *Exaltabo te, Deus meus rex, et benedicam nomini tuo in sæculum et in sæculum sæculi.* 2. *Per singulos dies benedicam tibi, et laudabo nomen tuum in sæculum, et in sæculum sæculi.* Est procemium, q. d. Propheta : *Exaltabo te*, etc., id est, in hoc psalmo celebrabo te versibus meis, ut tu, qui altissimus es, altissimus etiàm habearis ab hominibus. Vocat autem Deum *regem*, vel ut ostendat Deum *regem* esse, qui omnes etiàm *reges* regit, et à nullo regitur; vel quià Deum præcipuè ob illa attributa celebrare intendit, quæ illi conveniunt, ùt *rex* est. Illud *in sæculum et in sæculum sæculi* significat hanc laudationem fore perpetuam, ità ut hìc incipiat et perseveret per successiones hominum canentium hos psalmos usque ad mundi consummationem, et deindè in cœlesti patrià nunquàm omninò deficiat.

3. *Magnus Dominus et laudabilis nimis : et magnitudinis ejus non est finis.* Incipit Propheta *laudare* Deum *à magnitudine. Magnus Dominus*, et ideò *laudabilis nimis*, id est, valdè. *Et magnitudinis ejus non est finis*, quià et latitudo *magnitudinis* Dei infinita est, et longitudo et sublimitas, et profundum pariter infinita sunt. Admonet autem nos hæc infinita *magnitudo* Dei, ut sicùt *magnitudinis ejus non est finis*, sic etiàm *laudationis* nullus sit finis. Ità S. August.

4. *Generatio et generatio laudabit opera tua : et potentiam tuam pronuntiabunt.* Ab essentià Dei magni regis transit ad potentiam : *Generatio et generatio*, etc., q. d. Ego solus non sufficio laudare, sed omnes *generationes*

laudabunt opera tua, et potentiam tuam, quæ in illis relucet, assiduè prædicabunt.

5. *Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur : et mirabilia tua narrabunt.* Distinguit Propheta opera Dei *mirabilia* in quædam gloriosa et pulcherrima, in quædam terribilia, et in quædam amabilia : de primis hìc loquitur. *Magnificentiam gloriæ*, etc., id est, omnes generationes laudando *loquentur* excellentiam gloriosi operis majestatis tuæ, quale opus est cœlum, quo nihil majus et pulchrius : et quià multa sunt in eo opere *mirabilia*, ideò laudantes *gloriosum* hoc opus, *mirabilia tua* magna et multa *narrabunt*. Per *sanctitatem Dei* hìc juxtà hebraïcam vocem intelligenda est majestas, sivè magnitudo, sivè *magnificentia* Dei, inquit Bellarmin.

6. *Et virtutem terribilium tuorum dicent : et magnitudinem tuam narrabunt.* Hoc est alterum genus operum Dei, quo terror divinæ majestatis significatur : *et virtutem* sivè robur et potentiam *terribilium* flagellorum tuorum, quibus impios castigare solitus es, *dicent*, et ex eis *magnitudinem* potentiæ tuæ *narrabunt*. Ad hoc opus pertinent diluvium generale tempore Noë, combustio quinque civitatum igne de cœlo demisso, plagæ Ægypti et Pharaonis, etc.

7. *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt : et justitiâ tuâ exultabunt.* Hoc est tertium genus operum Dei, quod ad misericordiam et benignitatem pertinet. *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt*, id est, omnes generationes repletæ *abundantiâ suavitatis*, benignitatis et misericordiæ tuæ, ex hac plenitudine *eructabunt memoriam* hujus abundantissimæ *suavitatis*, id est, mandabunt posteritati *memoriam* tantorum beneficiorum, et ipsi quoque *exultabunt justitiâ tuâ*, id est, ob fidelitatem quâ promissa beneficia præstitisti. Ad hoc genus pertinent innumerabiles consolationes, quas toti generi humano divina bonitas tribuit ex vicissitudine dierum et noctium, ex pluviis de cœlo, ex fœcunditate terræ, etc., sed hæc levia et parva sunt, si comparentur ad dona gratiæ, ad incarnationem Verbi divini, ad passionem Christi, ad missionem Spiritûs Sancti, ad vocationem gentium, ædificationem Ecclesiæ, justificationem, etc.

8. *Miserator et misericors Dominus : patiens, et multùm misericors.* 9. *Suavis Dominus universis : et miserationes ejus super omnia opera ejus.* Dicent præthereà omnes generationes : *Miserator*, etc. *Misericors Dominus* est, quià tollit miserias creando, gubernando, justificando, glorificando : *patiens* sivè longanimis, id est, perseveranter *misericors. Suavis est Dominus omnibus*, id est, *omnibus* benignus et *misericors*, nàm *miserationes ejus super omnia opera ejus*, id est, *in omnia opera ejus* : ità Ss. Chrys., Aug. et Hieron. Vel etiàm dici potest cum S. Hilario et aliis, *super omnia opera ejus*, id est, *misericordia* Dei excellit *omnibus operibus ejus.* Porrò quomodò hoc intelligendum sit, videri potest S. Th. 2. 2, q. 30, a. 4.

10. *Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua : et sancti tui benedicant tibi.* 11. *Gloriam regni tui dicent : et potentiam tuam loquentur.* 12. *Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam, et gloriam magnificentiæ regni tui.* 13. *Regnum tuum regnum omnium sæculorum : et dominatio tua in omni generatione et generationem.* Nunc transit ad qualitatem regni Dei, cantaturus posteà qualitates ipsius regis. *Confiteantur tibi*, seu laudent te *omnia opera tua*, de quibus hactenùs te laudavi, et omnis generatio te laudabit, ut suprà dictum est; sed *sancti tui benedicant tibi*, id est, qualitatem regni, de quà nunc dicturus sum, non noverunt nisi *sancti tui*, quibus per Spiritum S. revelatum est; illi ergò fideles tui, populus tuus peculiaris, laudent te. In quo autem laudaturi sint subjungit, dùm ait : *Gloriam regni tui dicent. Gloria regni* est potentia *regni*, quæ consistit in multitudine subditorum, et magnitudine divitiarum : Deus autem est omnium Dominus. *Ut notam faciant*, etc., id est, ut *faciant* filios hominum intelligere, *regna* sua terrena nihil esse, si comparentur ad Dei *regnum*, ad ejus potentiam, gloriam, magnificentiam et denique durationem; undè subditur : *Regnum tuum regnum omnium sæculorum*, etc., id est, reges terreni brevi tempore regnant, Deus autem in æternum.

14. *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.* Hic incipit explicare virtutes

propriàs regis, quæ in Deo perfectissimè inveniuntur, atque etiàm in Christo homine. Prima virtus regia est probitas vitæ, et præcipuè veracitas *in verbis : Fidelis Dominus*, etc., id est, verax, promissa omnia constanter observans et innocens, impollutus, immaculatus *in omni opere suo.*

15. *Allevat Dominus omnes qui corruunt : et erigit omnes elisos.* Hæc est altera regia virtus, misericordia. *Allevat*, in Hebræo est, *sustentat*, sivè *confirmat.* Dicitur autem Deus omnes *allevare et erigere*, quià ex naturâ suâ pronus est ad *allevandum et erigendum :* quòd si multos non *allevat*, neque *erigit*, id facit vel ad probationem et coronam, vel ad pœnam et supplicium, etc.

16. *Oculi omnium in te sperant, Domine : et tu das escam illorum in tempore opportuno.* 17. *Aperis tu manum tuam : et imples omne animal benedictione.* Tertia virtus regis liberalitas est : *Oculi omnium* viventium *in te sperant, Domine*, id est, ad te respiciunt sperantes à te cibum, undè alantur; *et tu das escam illorum*, id est, et tu per creaturas tibi subjectas, terram, solem, pluvias producis fructus copiosos in *escam omnium* viventium, idque *in tempore opportuno*, id est, quandò *tempus opportunum* est ut comedant. Vel, ùt S. Chrysost. habet : Dat Deus escam in *tempore opportuno*, quià non omnes fructus dat omni *tempore*, sed per *temporum* varietates varios fructus ex terrâ producit. In sequenti versu omnia verba sonant liberalitatem Dei : *Aperis manum*, id est, non strictâ *manu*, sed largâ atque apertâ, summâ liberalitate *imples*, id est, abundè satias *omne animal*, non solùm hominem, sed *omnia animalia, benedictione*, id est, abundanti refectione.

18. *Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.* Quarta virtus regia est justitia : *Justus Dominus in omnibus viis suis*, sivè *in omnibus* actionibus suis : tribuit enim omnibus quod illis debetur. Idem significant sequentia verba : *et sanctus*, etc.

19. *Propè est Dominus omnibus invocantibus eum, omnibus invocantibus eum in veritate.* Quinta virtus regis est, facilem se præbere omnibus accedentibus, atque

auxilium implorantibus. Hoc mirificè præstat Deus; nàm audientiam negat nemini eum *invocanti in veritate*, quæ particula omnes conditiones bonæ orationis includit.

20. *Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet, et salvos faciet eos.* Sexta virtus regis est benignitas, quà non solùm subditos *audit*, sed etiàm petita benignè concedit, modò sint quæ deceat regem concedere. *Voluntatem timentium se faciet*, id est, *auditâ* oratione præstabit, quod ipsi *volunt :* idipsum pro more suo repetit : *et deprecationem eorum*, etc. Addit postremò, *et salvos faciet eos*, ut declaret, quomodò Deus semper *exaudiat deprecationes timentium se;* quamvis enim sæpè videatur non *exaudire orationem timentium se*, tamen reverà semper *exaudit*, eo modo, quo expedit ad salutem eorum.

21. *Custodit Dominus omnes diligentes se : et omnes peccatores disperdet.* Ultima virtus regis est providentia, quà et protegit justos, ne ab injustis opprimantur, et peccatores dissipat, ne justis noceant, aut non tantùm noceant quantùm volunt. Tametsì aliquandò sinit justos à *peccatoribus* multa pati, tamen *custodit eos*, ne passio illis noceat, imò gratià suà facit ut multùm prosit. Quòd autem dicit : *omnes peccatores disperdet*, ideò verum est, quià *peccatores* vel convertentur ad justitiam, vel si injusti permanent, *disperdentur* per detrusionem in gehennam, ut ad justos in æternum appropinquare non possint.

22. *Laudationem Domini loquetur os meum : et benedicat omnis caro nomini sancto ejus in sæculum, et in sæculum sæculi.* Concludit Propheta psalmum, jungens finem cum principio, q. d. Propter hæc omnia quæ dixi, non solùm ego *laudabo Dominum*, sed opto ut *omnis caro*, omnis homo, omne quod spirat et vivit, semper *laudet nomen Domini.*

PSALMUS CXLV.

SYNOPSIS.

Hortatur, ut in nullo homine, quamvis magno, spem ponamus, sed totam fiduciam nostram in Domino collocemus. Titulus est : Alleluja : *additur in codicibus græcis et latinis :* Aggæi et Zachariæ, *quià hic psalmus ab illis decantatus est, cùm reverterentur è Babylone.*

℣. 1. *LAUDA, anima mea, Dominum, laudabo Dominum in vitâ meâ : psallam Deo meo, quamdiù fuero.* Incipit per dialogismum, et hortatur animam suam, ut *Deum laudet;* respondet ergo anima : *Laudabo Dominum in vitâ meâ,* etc., id quod S. Hilar. et S. August. de æternâ, alii de præsente *laude* exponunt.

2. *Nolite confidere in principibus : in filiis hominum, in quibus non est salus.* David hoc psalmo, utì et duobus sequentibus peregrinos potissimùm invitat, ut iter ad cœlestem Jerusalem suscipiant : à quo itinere dùm valdè retardat spes felicitatis terrenæ, quæ ab amicitiâ et obsequio *principum* dependet, monet Propheta : *Nolite confidere in principibus,* et mox declarat *in filiis hominum,* id est, *in principibus,* qui sunt *hominum filii,* nàm unus est princeps verus qui est conditor hominum, in quo confidere licet. *In quibus non est salus,* quod intelligi potest efficienter et formaliter : siquidem *in principibus* terrenis *non est salus,* quià salvare non possunt alios, neque ipsi *salvi sunt,* sed *salvandi* cum cæteris, si digni sunt.

3. *Exibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam : in illâ die peribunt omnes cogitationes eorum.* Non esse salutem *in filiis hominum,* multis rationibus demonstrare potuisset, unicam tantum affert, cui nemo contradicere potest, videlicèt à morte communi petitam. *Exibit* è corpore *spiritus,* id est, anima *ejus,* scilicèt hominis, et sic *revertetur* homo *in terram suam,* quià corpus ejus resolvetur in humum, undè formatum est. Et tunc *peribunt omnes cogitationes eorum,* scilicèt, qui in illo spem

suam posuerant, uti quotidiana docet experientia. Posset hoc etiàm intelligi de *cogitationibus* ipsorum principum morientium, tunc enim evanescent omnia consilia, omnes machinationes, quas in vità exequi statuerant. Ità S. Hier., Tirin. et alii.

4. *Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus, spes ejus in Domino Deo ipsius : qui fecit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt.* Rejectà confindentià vanà in principibus terrenis, docet Propheta fiduciam ponendam esse in solo Deo verò : *Beatus cujus Deus Jacob adjutor ejus,* id est, qui *adjutorem* et protectorem in hac vità *Deum* verum habet, qui est solus *Deus Jacob.* Posteà declarat quis habeat *Deum adjutorem*, ac dicit : *Beatus, cujus spes est in Domino Deo ipsius.* Probat denique optimum esse *sperare in Domino*, cùm sit potentissimus, et Dominus omnium rerum, *fecit enim cœlum et terram*, etc.

5. *Qui custodit veritatem in sæculum, facit judicium injuriam patientibus : dat escam esurientibus.* Dicit Deum non tantùm posse juvare, cùm potentissimus sit, sed etiam velle, quià justus et misericors est. Et quidem quià justus est, *custodit veritatem in sæculum*, id est, semper observat promissa : promisit autem auxilium sperantibus in se. Item, quià justus est, *facit judicium injuriam patientibus,* id est, justè *judicat* causam quam habent justi adversùs iniquos. Quià verò misericors est, *dat escam esurientibus*, id est, per admirabiles vias providentiæ prospicit sperantibus in se.

6. *Dominus solvit compeditos : Dominus illuminat cæcos.*

7. *Dominus erigit elisos : Dominus diligit justos.* Ut ostendat Deum omninò velle juvare sperantes in se, adjungit : *Dominus solvit compeditos* à *compedibus* concupiscentiæ malæ, et *illuminat cæcos*, præbens *lumen* sapientiæ et prudentiæ interioris, ac ab infirmitatibus animæ *erigit elisos*, vulneratos ac semivivos. Addit denique : *Dominus diligit justos*, ut homo per gratiam sanatus, solutus et illuminatus speret perseverantiam de Dei benignitate.

8. *Dominus custodit advenas, pupillum et viduam suscipit : et vias peccatorum disperdet.* Alià metaphorà docet Propheta Deum protegere et adjuvare peregrinos suos. *Custodit* enim *advenas*, qui non sunt cives Babylonis, sed

peregrini in terrâ alienâ. *Pupillum et viduam suscipiet*: pupilli sunt homines justi, qui humano præsidio destituti sunt. *Vidua* dicitur Ecclesia, quià est quasi *vidua*, cùm virum suum non videat in terris, et multis injuriis sit exposita. Hos igitur *suscipiet* Dominus in domum suam; et tunc vias per quas *peccatores* ambulant *disperdet* ac destruet.

9. *Regnabit Dominus in sæcula: Deus tuus, Sion, in generationem et generationem.* Denique, peregrinatione finitâ et peccatoribus exterminatis, adveniet *regnum* Christi sempiternum: *Regnabit* enim *Dominus* cum sanctis suis in sæcula: *regnabit*, inquam, o sancta *Sion*, Deus tuus cum filiis tuis in sæcula sæculorum.

PSALMUS CXLVI.

SYNOPSIS.

Hortatur ad laudandum Deum ob ejus beneficentiam, sapientiam, potentiam, providentiam, misericordiam et justitiam. Titulus est: Alleluja.

℣. 1. LAUDATE *Dominum, quoniàm bonus est psalmus: Deo nostro sit jucunda, decoraque laudatio.* Sensus est: *Laudate Dominum*, quoniàm *bonum* est, et utile psallere Domino. *Deo nostro sit jucunda, decoraque laudatio*, id est, efficite, ut *laudatio*, quam offertis Deo, dùm *psallitis*, sit illi *jucunda*, ùt reverà erit, si sit etiàm *decora*, id est, qualis decet ejus majestatem, pulchra, ornata virtutibus, etc.

2. *Ædificans Jerusalem Dominus: dispersiones Israëlis congregabit.* Incipit materiam divinæ laudis, et ait laudandum esse Dominum, quoniàm ipse *ædificavit Jerusalem*, et ad eam *congregabit dispersiones Israëlis*, id est, filios *Israël* in locis variis *dispersos*. Potest autem hoc intelligi cum Chrys. et Theodor. de terrenâ *Jerusalem*, ad quam captivitate solutâ redierunt dispersi Judæi. Item de ædificatione Ecclesiæ per Apostolorum prædicationem. Denique potest intelligi cum Ss. Hilar. et Aug. de cœlesti

Jerusalem, quæ quotidiè *ædificatur*, ascendentibus ad eam lapidibus vivis.

3. *Qui sanat contritos corde : et alligat contritiones eorum.* Docet, quomodò dispersiones Israëlis, in quocunque sensu superiùs explicato intelligatur, congregabit. Deùs scilicèt *sanat contritos corde*, id est, *cor contritum* et humiliatum non despiciens sanat à morbo peccatorum. Additur, *et alligat contritiones eorum*, id est, quasì fasciis, et instar periti chirurgi curat confractiones, vulnera, plagas, etc. Ità S. Hier.

4. *Qui numerat multitudinem stellarum : et omnibus eis nomina vocat.* Secundò laudandum esse dicit Propheta Deum à sapientiâ, quæ tanta est, ut in *numerato* habeat *omnes stellas*, quæ in Scripturis, Gen. 15 et Jerem. 33, comparantur arenæ maris, et reverà sunt *innumerabiles*. *Et omnibus eis nomina vocat*, id est, tàm perfectè et distinctè pernoscit Deus singularum *stellarum* naturam, situm, ordinem, magnitudinem, vires, influxus et omnes alias differentias, ut singulas *nominatìm* possit evocare. Ità Theodor., Genebr., Tirin. et alii.

5. *Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus : et sapientiæ ejus non est numerus.* Non tantùm *sapientia*, sed etiàm *virtus*, id est, potentia Dei laudatur, quià Deus non solùm novit numerum, naturas et proprietates stellarum : sed et vocando eas nominatìm dedit illis esse et moveri. Illud autem *sapientiæ ejus non est numerus*, significat non esse *numerum* earum rerum, quas Deus per *sapientiam* suam cognoscit.

6. *Suscipiens mansuetos Dominus : humilians autem peccatores usque ad terram.* Tertia laus Dei sumitur à misericordiâ et justitiâ. Dominus enim ùt pius et misericors suscipit *humiles et mansuetos* in protectionem suam, eosque exaltat usque ad cœlum : contrà autem ùt justus judex superbos *peccatores humiliat* et deprimit, ut humi jaceant, et viles atque abjecti vivant.

7. *Præcinite Domino in confessione : psallite Deo nostro in citharâ.* Antequàm pergat ad laudem providentiæ divinæ, iterùm hortatur ad canendum et psallendum Deo.

8. ***Qui operit cœlum nubibus, et parat terræ pluviam.***

Materiam confessionis esse docet providentiam Dei generalem, quà suis temporibus cogit aërem in *nubes*, non ut cœlum obscuret, sed ut *pluviam* necessariam *terræ* tribuat, sinè quà nihil in *terrâ* nasceretur.

9. *Qui producit in montibus fœnum: et herbam servituti hominum.* Declarat cui usui deserviat pluvia, nimirùm ut producatur *in montibus fœnum, et herba servituti hominum.* Illud *in montibus* significat *montibus* maximè necessarias esse pluvias, quoniàm valles et campi per aquas fluviorum irrigari possunt. Illud *servituti hominum* S. Chrysostomus exponit *fœnum* esse *herbam* jumentorum, ut jumenta homini deserviant. Vid. v. 14. psal. 103.

10. *Qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum* flebili suo crocitu *invocato* accipitur metaphoricè. Pergit igitur in explicandâ providentiâ Dei ergà bestias et volatilia, ut indè intelligat homo, quantò magis sperare debeat se à Dei providentiâ nunquàm esse deserendum; quod argumentum habetur etiàm Matth. 6 et Luc. 12. Cæterùm quod hic de *pullis corvorum* dicitur, videtur intelligi de omnibus avibus, ut posita sit species pro genere. Ità S. Gregor. Naz.

11. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.* 12. *Beneplacitum est Domino super timentes eum: et in eis qui sperant super misericordiâ ejus.* Concludit psalmum, dicens Deo non gratos esse superbos in suis viribus confidentes; sed humiles, qui Deum timent, et in eo confidunt, qui similes sunt *pullis corvorum* infirmis, de se diffidentes, et Deum invocantes. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit*, id est, non placet Deo *fortitudo equi*, quatenùs de eo superbiunt homines: *neque in tibiis viri beneplacitum erit ei*, neque complacet sibi Deus *in tibiis* robustis hominum, quatenùs in illis ipsi confidunt, ut Dei auxilio sibi egere non videantur ad evadenda pericula: *sed beneplacitum est Domino super timentes eum*, etc., id est, super humiles ac trementes ad mandata Dei, et qui non in suis viribus confidunt, sed in Dei misericordiâ totam *spem* suam ponunt. Ità passim interpretes.

PSALMUS CXLVII.

SYNOPSIS.

Hortatur rursùs populum Dei ad laudandum Deum ob multa beneficia in eum collata. Titulus est : Alleluja. *Cæterùm S. Hilarius et S. Augustinus hunc psalmum exponunt de cœlesti Jerusalem.*

℣. 1. *LAUDA, Jerusalem, Dominum : lauda Deum tuum Sion. Jerusalem* civitas sancta est, *Sion* pars ejus civitatis nobilior, et pro ipsâ totâ civitate accipitur : proindè idem est, *lauda, Jerusalem* et *lauda, Sion.*

2. *Quoniàm confortavit seras portarum tuarum : benedixit filiis tuis in te.* Hæc est ratio, cur debeat Jerusalem laudare Dominum : quià dedit illi securitatem et abundantiam. Deus igitur *confortavit seras portarum* Jerusalem, ut nullâ vi expugnari possint, et qui intùs sunt, securi sint. Atque in hanc tàm munitam civitatem benedictio divina abundantiam omnium bonorum intulit. Hæc quidem aliquo modo, sed valdè imperfectè conveniebant terrenæ Jerusalem; perfectè autem conveniunt cœlesti Jerusalem, ubi securitas est æternitas, et benedictio est fruitio summi boni.

3. *Qui posuit fines tuos pacem : et adipe frumenti satiat te.* Non solùm munitissima est sancta civitas Jerusalem, sed immunis à bellorum periculis. *Qui posuit fines tuos pacem*, id est, *pacem* diffudit per universam regionem tuam, usque ad ultimos ejus *fines.* Nec solùm hæc civitas abundat copiâ bonorum, sed habet bona optima, atque adeò ipsam medullam bonorum : *et adipe frumenti satiat te*, id est, *frumento* pingui et medulloso, id est, optimo. Hæc omnia propriè et absolutè soli patriæ cœlesti conveniunt, ùt patet consideranti. S. Hieronymus, qui cum S. Chrysostomo docet hunc psalmum Ecclesiæ Christianæ suo modo convenire, per *adipem frumenti* doctrinam Christi et sanctissimam Eucharistiam intelligit.

4. *Qui emittit eloquium suum terræ : velociter currit sermo ejus.* Hortatur nunc Propheta sanctam civitatem

ut Deum etiàm laudet pro beneficiis nationibus aliis præstitis, ex quibus cognoscet quantò majora dona sibi, quàm aliis concesserit Deus. *Qui emittit eloquium suum terræ*, id est, qui præcepta et decreta providentiæ suæ dat universæ terræ, et *ejus sermo velociter currit*, id est, cujus præcepta et decreta celerrimè deferuntur ad omnes res creatas, mox penetrant omnia, et executioni mandantur. Significatur his verbis ordo providentiæ divinæ se ad omnia extendens, idque summâ velocitate, quià Deus ubique est.

5. *Qui dat nivem sicùt lanam : nebulam sicùt cinerem spargit.* 6. *Mittit crystallum suam sicùt buccellas : antè faciem frigoris ejus quis sustinebit?* Ab universali providentiâ descendit ad effectum unum particularem, in quo apparet admirabilis potentia et sapientia Dei, ob quam meritò laudari debet Dominus. Effectus autem ille sensu percipitur, omnibus notissimus, in frigore scilicèt et calore aëris. *Qui dat nivem sicùt lanam*, id est, *nivem* demittit è cœlo tantæ magnitudinis, ut frusta singula floccos lanæ imitari videantur. *Nebulam sicùt cinerem spargit*, id est, tantâ densitate pruinam caliginosam, sivè *nebulam* ex pruinâ diffundit, ut *cinerem spargere* videatur : *cinis* enim fusus obscurissimam *nebulam* facit. *Mittit crystallum suam sicùt buccellas*, id est, jussu suo causa est, ut glacies frigidissima in terrâ existat. *Crystallus* vox græca est, et hoc loco glaciem significat. Illud *sicùt buccellas* significat fragmenta glaciei, quæ tempore frigidissimo passim inveniuntur in terrâ, ubicunque aliquid aquæ fuerat. *Antè faciem frigoris ejus quis sustinebit?* Hæc est apostrophe Prophetæ frigoris vehementiam admirantis, q. d. Quis tantum *frigus* tolerare poterit? Cæterùm est hebraica phrasis, *ante faciem* pro *coràm*, usitatissima.

7. *Emittet verbum suum, et liquefaciet ea : flabit spiritus ejus, et fluent aquæ.* Ostendit quantâ facilitate et celeritate Deus nivem, pruinam et glaciem, de quibus dixerat, iterùm recedere faciat : *Emittet* enim *verbum*, id est, mandatum *suum*, *et liquefaciet ea*, et continuò frigus remittetur. Modus autem, quo id faciet Deus, explicatur his verbis : *flabit spiritus ejus, et fluent aquæ*,

id est, jubente Deo surget ventus australis, *perflabit* undique aërem, et nix, pruina et glacies solventur in aquas.

8. *Qui annuntiat verbum suum Jacob, justitias et judicia sua Israël.* 9. *Non fecit taliter omni nationi : et judicia sua non manifestavit eis.* Concludit ostendens, quantùm intersit inter providentiam Dei ergà populum suum et alias *nationes.* Alias enim *nationes* docuit Deus per effecta naturalia, ut ex rebus creatis agnoscerent Creatorem, sed populum suum ipse docuit per Prophetas suos : *Qui annuntiat verbum suum Jacob*, id est, lauda Jerusalem Dominum, *qui annuntiat verbum suum* populo suo *Jacob*, loquens illi per Moysen et Prophetas, et qui demonstravit *justitias et judicia sua Israëli* per Moysen, cui Deus ipse legem dedit, ut eam traderet populo suo *Israël :* et ex hoc intelligis, quià *non fecit taliter omni nationi*, quià tibi soli non aliis *judicia sua*, leges videlicèt suas *manifestavit.* Porrò ista conclusio convenit quidem terrenæ Jerusalem ; sed multò magis convenit spirituali Jerusalem, nimirùm Ecclesiæ Dei, quæ recepit ipsum Verbum Dei incarnatum, multò subliniorem legem, *justitias et judicia* didicit : sed perfectissimè convenit cœlesti Jerosolymæ, cui Deus ipse coràm annuntiat *Verbum suum*, et in ipso *Verbo* vident omnes habitatores Jerusalem judicia Dei, ordinem, dispositionem, ac rationes providentiæ divinæ. Atque hæc videtur esse litteralis hujus psalmi expositio, præcipuè desumpta ex S. Chrysostomo.

PSALMUS CXLVIII.

SYNOPSIS.

Omnes creaturas invitat ad laudandum Deum. Titulus est : Alleluja.

℣. 1. *Laudate Dominum, de cœlis : laudate eum in excelsis.* 2. *Laudate eum, omnes Angeli ejus : laudate eum, omnes virtutes ejus.* Primo loco invitantur *Angeli*, qui in

cœlestibus, ut semper serviant humano generi, quod præceptum *non prœteribit*, id est, non irritum erit, ùt reverà non irritum esse experimento discimus. Ità S. Hilar.

7. *Laudate Dominum, de terrâ; dracones et omnes abyssi.* Transit ad elementa corruptibilia et mundum inferiorem, ubì sunt *terra*, aqua et aër: animantia *terrestria*, aquatica et volatilia, etc. Dixerat ergò: *Laudate Dominum, de cœlis*, jàm ait: *laudate Dominum, de terrâ*, quoniàm Dominus in principio creavit cœlum et *terram*. Posteà incipit particularia numerare, et primò meminit aquarum et piscium, nàm per *dracones* hìc intelliguntur magni pisces, et per *abyssos* intelliguntur aquarum profunda, in quibus pisces habitant. Ità S. Joannes Chrysostomus.

8. *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum: quæ faciunt verbum ejus.* Ab aquarum abysso transit ad aërem, ubì inveniuntur *ignes*, id est, fulgura, fulmina, coruscationes: item *grando, nix, glacies, spiritus procellarum*, id est, venti vehementes qui tempestates excitant, etc., quæ omnia *faciunt verbum ejus*, id est, obediunt præcepto ejus: quod Spiritus S. addi voluit, ut intelligamus Deum his rebus uti, tanquàm instrumentis justitiæ vel misericordiæ suæ ad malos puniendos vel bonos admonendos, ùt quandò v. g. fulmine quis percellitur, *grando* vineas urit, vi *procellarum* navigia pereunt, etc.

9. *Montes et omnes colles: ligna fructifera et omnes cedri.* 10. *Bestiæ et universa pecora: serpentes et volucres pennatæ.* Nunc ab aëre ad terram revertitur et enumerat primò partes ipsius terræ eminentiores, *montes et colles*, deindè transit ad ea, quæ nascuntur ex terrâ, et primò nominat *ligna fructifera*, posteà infructifera, quales imprimis sunt *cedri*: denique convertit orationem ad animantia, atque ista omnia ad Deum suo modo laudandum provocat.

11. *Reges terræ et omnes populi: principes et omnes judices terræ.* 12. *Juvenes et virgines: senes cum junioribus laudent nomen Domini: quià exaltatum est nomen ejus solius.* Postremò genus humanum citat ad laudes Dei,

atque ut omnes homines comprehendat, tres differentias hominum enumerat, potestatis, sexùs et ætatis. *Omnes* igitur sivè *principes*, sivè privati, sivè viri, sivè fœminæ, sivè *senes*, sivè adolescentes *laudent nomen Domini: quoniàm exaltatum est nomen ejus solius:* id est, quoniàm non est aliud *nomen* verè sublime et altum et omni laude dignum, nisì *nomen* Dei: omnis alia magnitudo habetur ab eo, qui solus Altissimus jure nominatur et est.

13. *Confessio ejus super cœlum et terram: et exaltavit cornu populi sui.* Hæc est ratio cur *exaltatum est nomen ejus solius*, quià scilicèt, *confessio ejus* est *super cœlum et terram*, id est, quià omnia, quæ in *cœlo* et in *terrâ* sunt, *confitentur* laudes ejus, ità pleni sunt *cœli* et *terra* gloriâ ejus. *Et exaltavit cornu populi sui*, id est, et ipse per se solus sublimis et excelsus *exaltavit* potentiam et gloriam populi sui Israël, quià elegit eum sibi in *populum* peculiarem, deditque illi divinas leges, ac singulari providentiâ curam illius gerit.

14. *Hymnus omnibus sanctis ejus: filiis Israël, populo appropinquanti sibi.* Hæc est conclusio psalmi, q. d. Igitur *hymnus* Deo canendus præcipuè convenit *omnibus sanctis ejus*, id est, *omnibus* Deo dicatis et consecratis, *filiis Israël* videlicèt, qui *populus* est præter cæteros Deo ipsi *propinquans* verâ cognitione et fide, vero cultu et adoratione. Porrò hæc non tàm dicuntur de *filiis Israël* secundùm carnem, quàm de *filiis Israël* secundùm spiritum. Ità S. Aug.

PSALMUS CXLIX.

SYNOPSIS.

Monetur populus Dei ut laudet Dominum suum præter cæteras gentes, ob gloriam sempiternam sibi promissam. Titulus est: Alleluja.

℣. 1. *Cantate Domino canticum novum: laus ejus in Ecclesiâ sanctorum.* Primus hic versiculus alloquitur eos, quibus dictum est suprà, *Hymnus omnibus sanctis ejus*,

etc. Sunt enim hi tres ultimi psalmi inter se connexi et unus continuatur cum alio : et forsàn hæc causa est cur in officio ecclesiastico in Laudibus tres isti psalmi quasi unus concinnantur. Ait igitur : O vos sancti, qui populus estis Deo propinquans, *cantate Domino canticum novum*, q. d. Cæteræ creaturæ cantant *canticum* ratione creationis, quod est *canticum* vetus; vos autem *cantate canticum* ratione renovationis, justificationis, glorificationis, quod est *canticum novum : laus ejus in ecclesiâ sanctorum*, q. d. Vos sancti *cantate Domino canticum novum*, quià decet ut laus Dei potissimùm audiatur in congregatione sanctorum.

2. *Lætetur Israël in eo qui fecit eum : et filii Sion exultent in rege suo.* Id est, *Israël* populus Dei electus, qui cantat canticum novum, cantando *lætetur in eo qui fecit eum*, in ipso conditore suo, qui non solùm creavit naturam, sed etiàm donavit gratiam, et sic fecit non solùm ut esset, sed etiàm ut esset *Israël.* Idem pro more repetit : *et filii Sion exultent in rege suo*, nempè Deo et Christo.

3. *Laudent nomen ejus in choro : in tympano et psalterio psallant ei.* Id est : Neque solùm cantent canticum novum cum lætitiâ et exultatione; sed etiàm instrumenta musica vocibus adjungant : id est, non ore tantùm, sed etiàm opere Deum laudent. Ait igitur : *Laudent* eum *in choro* vocibus consonis simul concinnentes, *in tympano et psalterio* manibus psallentes lætitiæ sonitum edant.

4. *Quià beneplacitum est Domino in populo suo : et exaltabit mansuetos in salutem.* Hæc est ratio cantici novi, quià *complacuit* sibi Dominus *in populo suo*, id est, amavit eum ab æterno ex merâ benignitate suâ. Et non *complacuit* solùm sibi Deus in mente suâ, sed hoc *beneplacitum* reipsâ implebit, quià *exaltabit mansuetos in salutem*, id est, populum suum humilem et mitem *exaltabit* usque ad summam excellentiam, quæ est æterna salus.

5. *Exultabunt sancti in gloriâ : lætabuntur in cubilibus suis.* Hic jàm describit futuram gloriam electorum, ob quam toto corde cantare debeant canticum novum :

Exultabunt sancti in gloriâ illâ cœlesti, ad quam non perveniunt nisi veri sancti : et simul *lætabuntur in cubilibus suis*, in loco illo summæ quietis in thronis cœlestibus.

6. *Exultationes Dei in gutture eorum : et gladii ancipites in manibus eorum.* In illâ supernâ felicitate adeò non sunt otiosi sancti, ut et ore cantent, et *manibus* gladios vibrent. Per *gladios ancipites*, sivè utrimque acutos intelligitur potestas judiciaria, quâ sancti omnes in die novissimo ferient persecutores suos. Ità Arnob., Theodor., Bellarm., Tirin. et alii.

7. *Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.* Ad hoc utentur Sancti gladiis bìs acutis, ut in die judicii vindictam sumant de hostibus suis, et eos increpent, atque eis exprobrent iniquitates suas. *Stabunt enim tunc justi in magnâ constantiâ adversùs eos qui se angustiaverunt.* Sap. 5.

8. *Ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis.* Tunc sancti per potestatem judiciariam alligabunt reges gentium *in compedibus et nobiles eorum*, id est, principes terræ *in manicis ferreis*, quandò cum Christo in extremo die judicii sententiam ferent adversùs Antiochos, Herodes, Nerones, et cæteros principes infideles et impios, ac dicent : *Ligatis manibus et pedibus projiciantur in tenebras exteriores.*

9. *Ut faciant in eis judicium conscriptum : gloria hæc est omnibus sanctis ejus.* Hìc apertè declarat Propheta quorsùm dixerit : *ad faciendam vindictam*, etc., *ut faciant*, inquit, sancti, qui in terris injustè *judicati* sunt, justum *judicium* jàm olìm *conscriptum*, decretum et firmatum. Et *gloria hæc* sedendi cum Christo in nubibus, et *judicandi* mundum et principes terræ erit *omnibus sanctis ejus.*

PSALMUS CL.

SYNOPSIS.

In hoc postremo psalmo invitatur populus Dei, ad laudes Domini in cœlo habitantis, cum omnibus musicis instrumentis, ut hoc modo demonstret ardentissimum affectum suum. Titulus est : Alleluja.

℣. 1. *LAUDATE Dominum in sanctis ejus : laudate eum in firmamento virtutis ejus.* Sensus est : O vos electi et sancti, *laudate Dominum* in sanctuario cœlesti habitantem : nàm per vocem *in sanctis ejus*, intelligitur sanctuarium cœleste, ùt Symmachus et Aquila, et etiàm alii habent. Quoniàm SS. PP. illud *in sanctis ejus*, exponunt de *sanctis* hominibus, quatenùs in eis Deus habitat, ùt in præcipuo sanctuario suo. Et *laudate eum in firmamento virtutis ejus*, id est, in fortissimo palatio suo, quod est cœlum, habitantem, vel in firmissimo throno suo cœlesti residentem, adeòque idem repetitur. Porrò quemadmodùm PP. dicunt, per sanctuarium intelligi *sanctos* homines, sic etiàm dici potest, per firmamentum sideribus plenum, intelligi posse ecclesiam sanctorum, qui veluti stellæ fulgent, et in quibus Deus sedet, ùt in præcipuo solio suo.

2. *Laudate eum in virtutibus ejus : laudate eum secundùm multitudinem magnitudinis ejus.* Docet Deum esse *laudandum*, non quià in cœlo simpliciter habitat : sed quià in eo habitat, ùt omnipotens omnium rerum Dominus. *Laudate eum in virtutibus ejus*, id est, ob magnas vires, et magnum robur ejus : *Laudate eum secundùm multitudinem magnitudinis ejus*, id est, magnificè *laudate eum*, quoniàm eximia est *magnitudo ejus*, cùm sit simpliciter et absolutè magnus.

3. *Laudate eum in sono tubæ : laudate eum in psalterio et citharâ.* Tria sunt musicorum instrumentorum genera, vox, flatus et pulsus. Hic nominantur *tubæ*, quæ flatu sonitum reddunt, *psalterium et cithara*, quæ pulsu chordarum resonant.

4. *Laudate eum in tympano et choro : laudate eum in chordis et organo.* Hic numerantur omnia genera : nàm *tympanum et chordæ* pulsantur : *chorus* est concentus vocum humanarum, quamvìs aliqui velint *chorum* esse instrumentum musicum nobis incognitum : *organum* inflatur et probabiliter dici potest esse instrumentum plurium tibiarum simul conjunctarum, ad cujus imitationem posteà facta sunt ea, quæ nos *organa* vocamus.

5. *Laudate eum in cymbalis benè sonantibus : laudate eum in cymbalis jubilationis : omnis spiritus laudet Dominum. Cymbala* quatiuntur, et tinnitum reddunt; dicuntur autem *cymbala jubilationis*, quæ magnum latumque *sonitum*, quales sunt campanæ apud Christianos. Mysticè à PP. instrumenta ista exponuntur vel pro sensibus corporis, ùt à S. Chrysostomo, vel pro virtutibus animi, ùt à S. Augustino. Psaltes deniquè concludit, *omnis spiritus laudet Dominum*, id est, *omnia* quæ vivunt, sivè spirituali *vita*, ùt Angeli, sivè animali, ùt bestiæ, sivè utràque, ùt homines : sivè metaphoricâ vità, ùt cætera omnia, quæ, licèt in se inanima sint, tamen Deo vivere dicuntur, quoniàm ità serviunt et obediunt Deo, acsi viverent et sentirent, et Creatoris mandata perciperent : undè est illud Ecclesiasticum : *Regem cui omnia vivunt.* Nos ità Dominum *laudemus* in terris, ut eundem aliquandò in æternum *laudare* mereamur in cœlis. Amen.

LIBRI PSALMORUM DAVID FINIS.

APPENDIX

De singulorum psalmorum ex ordine, secundùm hùcusque dicta, qualitate.

1. *Beatus vir qui non abiit...*) Laus et descriptio viri boni et contrà.

2. *Quare fremuerunt gentes?*) Laus Christi à persecutionibus in vitâ: item triumphus Christi.

3. *Domine, qùid multiplicati sunt.....*) Precatio regis pro populo: item pro victoriâ et triumpho de hostibus.

4. *Cùm invocarem...*) Gratiarum actio ob liberationem à malis: item precatio regis pro populo: item querula de hostibus.

5. *Verba mea.....*) Laudes bonorum et vituperationes malorum: item objurgatio malorum et triumphus de iis: item precatio querula de hostibus: item pro liberatione ab iis: item victoria et triumphus de iis.

6. *Domine, ne in furore tuo..... Miserere meî.....*) Precatio pœnitentialis pro peccato: item contrà morbum: item contrà varias calamitates: item ad malum amovendum in genere.

7. *Domine, Deus meus...*) Precatio pro liberatione ab hostibus.

8. *Domine Dominus noster,*) Præconium laudis Dei à rebus conditis: item laus hominis in genere: item triumphus Christi.

9. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo: narrabo.....*) Gratiarum actio ob victoriam: item laus et descriptio viri boni; item precatio querula de hostibus: item pro liberatione ab iis: item pro victoriâ et triumpho de iis.

10. *In Domino confido:*) Gratiarum actio ob beneficentiam: item laus et descriptio viri boni: item objurgatio malorum, et triumphus de iis.

11. *Salvum me fac, Domine,*) Precatio contrà hostes in genere.

12. *Usquequò, Domine,*) Laudes bonorum et vituperationes malorum : item precatio pro liberatione ab hostibus.

13. *Dixit insipiens in corde suo : ... abominabiles facti sunt in studiis suis :* (Laus et descriptio viri boni et contrà.

14. *Domine, quis habitabit .....*) Laus et descriptio viri boni : item laudes bonorum et vituperationes malorum.

15. *Conserva me, Domine,*) Laus et descriptio viri boni et contrà : item triumphus Christi.

16. *Exaudi, Domine, justitiam meam :*) Precatio querula de hostibus : item pro liberatione ab iis.

17. *Diligam te, Domine,*) Gratiarum actio ob victoriam : item de Christo et Ecclesiâ in genere.

18. *Cœli enarrant gloriam Dei,*) Præconium laudis Dei à rebus conditis : item à lege et bonitate : item de Christo et Ecclesiâ in genere : item pro bono sibi adipiscendo in specie.

19. *Exaudiat te Dominus ...*) Idem de Christo : item precatio populi pro rege.

20. *Domine, in virtute tuâ ...*) Idem : item precatio populi pro rege.

21. *Deus, Deus meus,*) Laus Christi à passione et morte illius : item precatio contrà varias calamitates.

22. *Dominus regit me,*) Gratiarum actio ob beneficentiam : item laus et descriptio viri boni : item triumphus Christi.

23. *Domini est terra,*) Præconium laudis Dei à rebus conditis : item laus et descriptio viri boni : item laudes bonorum, et vituperationes malorum : item triumphus Christi.

24. *Ad te, Domine, levavi animam meam :*) Precatio contrà varias calamitates : item ad malum amovendum in genere : item pro liberatione ab hostibus.

25. *Júdica me, Domine,*) Precatio ad Dominum, ut eum probet : item ut duplici igne eum urat.

26. *Dominus illuminatio mea .....*) Gratiarum actio

ob beneficentiam : item precatio pro bono adipiscendo in genere : item in specie pro se : item precatio contrà hostes in genere.

27. *Ad te, Domine, clamabo:*) Precatio pro victorià et triumpho de hostibus.

28. *Afferte Domino, filii Dei:*) Præconium laudis Dei à rebus conditis.

29. *Exaltabo te, Domine,*) Præconium laudis Dei à rebus conditis : item gratiarum actio ob liberationem à malis.

30. *In te, Domine, speravi,.. libera me. Inclina ad me..*) Laus Christi à passione et morte illius : item precatio pro liberatione ab hostibus : item pro victorià et triumpho de iis.

31. *Beati, quorum remissæ...*) Precatio pœnitentialis pro peccato.

32. *Exultate, justi, in Domino,*) Præconium laudis Dei à rebus conditis.

33. *Benedicam Dominum in omni tempore:*) Gratiarum actio ob liberationem à malis : item laudes bonorum ac vituperationes malorum.

34. *Judica, Domine, nocentes me:*) Precatio querula de hostibus; item pro liberatione ab iis.

35. *Dixit injustus ut delinquat.....*) Laus et descriptio viri boni et contrà : item laudes bonorum et vituperationes malorum : item objurgatio malorum, ac triumphus de iis : item precatio contrà hostes in genere.

36. *Noli æmulari in malignantibus:*) Idem.

37. *Domine, ne in furore... Quoniàm sagittæ.....*) Laus Christi à persecutionibus in vità, item à passione et morte illius : item precatio pœnitentialis pro peccato : item contrà morbum : item contrà varias calamitates.

38. *Dixi : Custodiam vias meas,*) Laus Christi à persecutionibus in vità : item precatio pro liberatione ab hostibus.

39. *Expectans expectavi Dominum:*) Præconium laudis Dei à rebus gestis in specie : item gratiarum actio ob liberationem à malis : item triumphus Christi : item precatio pro liberatione ab hostibus : item pro victorià et triumpho de iis.

40. *Beatus qui intelligit . . .*) Laus et descriptio viri boni : item laudes bonorum, et triumphus de iis : item laus Christi à persecutionibus in vità : item à passione et morte illius : item de Christo et Ecclesià in genere : item precatio contrà hostes in genere : item querula de iis.

41. *Quemadmodùm desiderat cervus . . . . .*) Precatio contrà hostes in genere : item pro liberatione ab iis.

42. *Judica me, Deus,*) Precatio querula de hostibus : item pro liberatione ab iis.

43. *Deus, auribus nostris audivimus :*) Precatio contrà hostes in genere : item pro liberatione ab iis.

44. *Eructavit cor meum . . .*) De Christo et Ecclesià in genere.

45. *Deus noster refugium et virtus :*) Gratiarum actio ob liberationem à malis : item ob beneficentiam : item de Christo et Ecclesià in genere.

46. *Omnes gentes, plaudite manibus :*) Præconium laudis Dei à rebus gestis in specie : item gratiarum actio, ùt proximè suprà : item triumphus Christi : item de Christo et Ecclesià in genere.

47. *Magnus Dominus et laudabilis nimis,*) Idem.

48. *Audite hæc omnes gentes :*) Laus et descriptio viri boni et contrà.

49. *Deus deorum Dominus locutus est :*) Laudes bonorum, et vituperationes malorum : item objurgatio malorum et triumphus de iis.

50. *Miserere meî, Deus,*) Precatio pœnitentialis pro peccato.

51. *Quid gloriaris in malitià ?*) Laudes bonorum et vituperationes malorum : item objurgatio malorum, et triumphus de iis : item laus Christi à persecutionibus in vità.

52. *Dixit insipiens in corde suo . . . abominabiles facti sunt in iniquitatibus : . .*) Objurgatio malorum et triumphus de iis.

53. *Deus, in nomine tuo . . .*) Precatio pro liberatione ab hostibus.

54. *Exaudi, Deus, orationem meam,*) Laus Christi à persecutionibus in vità : item à passione et morte illius : item precatio querula de hostibus.

55. *Miserere meî Deus, quoniàm conculcavit......*) Precatio pro victoriâ et triumpho de hostibus.

56. *Miserere meî, Deus, miserere meî,*) Precatio pro liberatione ab hostibus.

57. *Si verè utique justitiam loquimini:*) Objurgatio malorum et triumphus de iis: item precatio querula de iis.

58. *Eripe me de inimicis meis,*) Laus Christi à passione et morte illius: item triumphus Christi: item precatio contrà hostes in genere: item querula de iis; item pro liberatione ab iis: item pro victoriâ et triumpho de iis.

59. *Deus, repulisti nos,*) De Christo et Ecclesiâ in genere; item precatio regis pro populo: item precatio pro bono sibi adipiscendo in specie.

60. *Exaudi, Deus, deprecationem meam:*) Precatio pro bono sibi adipiscendo in specie.

61. *Nonne Deo subjecta erit anima mea?*) Gratiarum actio ob liberationem à malis: item ob beneficentiam.

62. *Deus, Deus meus,*) Idem.

63. *Exaudi, Deus, orationem meam,*) Precatio pro liberatione ab hostibus.

64. *Te decet hymnus, Deus, in Sion,* Precatio regis pro populo: item pro bono adipiscendo in specie.

65. *Jubilate Deo, omnis terra, psalmum dicite.....*) Gratiarum actio ob liberationem à malis: item precatio regis pro populo.

66. *Deus misereatur nostri,*) Precatio ad adipiscendum bonum in genere.

67. *Exurgat Deus,*) Gratiarum actio ob victoriam: item triumphus Christi.

68. *Salvum me fac, Deus:*) Laus Christi à passione et morte illius: item precatio contrà varias calamitates: item querula de hostibus: item pro liberatione ab iis: item pro victoriâ et triumpho de iis.

69. *Deus, in adjutorium meum intende:*) Precatio pro bono adipiscendo in genere: item ad malum amovendum in genere: item pro victoriâ et triumpho de hostibus.

70. *In te, Domine, speravi,.....libera me, et eripe me:*) Laus Christi à persecutionibus in vitâ: item à passione et morte illius: item triumphus Christi: item

precatio ad malum amovendum in genere : item precatio pro liberatione ab hostibus.

71. *Deus, judicium tuum regi da,*) De Christo et Ecclesiâ in genere : item precatio populi pro rege.

72. *Quàm bonus Israël Deus,*) Laudes bonorum et vituperationes malorum.

73. *Ut quid, Deus, repulisti in finem?* Precatio contrà hostes in genere : item querula de iis.

74. *Confitebimur tibi, Deus,*) Gratiarum actio ob liberationem à malis : item laudes bonorum et vituperationes malorum : item objurgationes malorum, et triumphus de iis : item triumphus Christi.

75. *Notus in Judœâ Deus :*) Præconium laudis Dei à rebus gestis.

76. *Voce meâ ad Dominum clamavi : voce meâ ad Deum...*) Precatio contrà varias calamitates : item ad malum amovendum in genere.

77. *Attendite, popule meus, legem meam :*) Præconium laudis Dei à rebus gestis in genere.

78. *Deus, venerunt gentes in hœreditatem tuam :*) Precatio contrà hostes in genere.

79. *Qui regis Israël, intende :*) Idem.

80. *Exultate Deo adjutori nostro :*) Præconium laudis Dei à rebus gestis in specie : item gratiarum actio in genere.

81. *Deus stetit in synagogâ deorum :*) Objurgatio malorum et triumphus de iis.

82. *Deus, quis similis erit tibi?*) Precatio pro victoriâ et triumpho de hostibus.

83. *Quàm dilecta tabernacula tua, Domine!*) Præconium laudis Dei à lege, bonitate et habitatione illius : item laus et descriptio viri boni : item laudes bonorum et vituperationes malorum : item precatio pro bono sibi adipiscendo in specie.

84. *Benedixisti, Domine, terram tuam :*) Idem.

85. *Inclina, Domine, aurem tuam,*) Laus Christi à persecutionibus in vitâ : item à passione et morte illius : item triumphus Christi : item precatio pro bono adipiscendo in genere : item precatio contra varias calamitates :

item ad malum amovendum in genere : item precatio contrà hostes in genere.

86. *Fundamenta ejus in montibus sanctis :*) Præconium laudis Dei ad habitationem ipsius : item triumphus Christi : item de Christo et Ecclesià in genere.

87. *Domine Deus salutis meæ,*) Laus Christi à passione et morte illius : item precatio contrà varias calamitates : item ad malum amovendum in genere.

88. *Misericordias Domini in æternum cantabo :*) Præconium laudis Dei à rebus gestis in specie : item laus Christi à persecutionibus in vità : item triumphus Christi : item precatio contrà varias calamitates : item ad malum amovendum in genere.

89. *Domine, refugium factus es nobis,*) Præconium laudis Dei à bonitate ipsius : item precatio contrà morbum.

90. *Qui habitat in adjutorio Altissimi,*) Laus et descriptio viri boni : item laudes bonorum et vituperationes malorum.

91. *Bonum est confiteri Domino,*) Præconium laudis Dei à rebus conditis : item laus et descriptio viri boni : item laudes bonorum et vituperationes malorum : item objurgatio malorum et triumphus de iis.

92. *Dominus regnavit : decorem indutus est :*) Idem : item de Christo et Ecclesià in genere.

93. *Deus ultionum Dominus :*) Præconium laudis Dei à rebus gestis in specie : item objurgatio malorum, et triumphus de iis : item precatio pro victorià et triumpho de iis.

94. *Venite, exultemus Domino :*) Præconium laudis Dei in se : item à rebus conditis.

95. *Cantate Domino canticum novum : cantate* . . .) Idem : item triumphus Christi.

96. *Dominus regnavit : exultet terra :*) Objurgatio malorum, et triumphus de iis : item triumphus Christi : item de Christo et Ecclesià in genere.

97. *Cantate Domino canticum novum : quià* . . . . . .) Præconium laudis Dei in se : item triumphus Christi.

98. *Dominus regnavit : irascantur populi :*) Idem : item triumphus Christi.

99. *Jubilate Deo, omnis terra : servite* . . .) Idem.

100. *Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine.*) Idem : item à bonitate: item laus et descriptio viri boni : item laudes bonorum et vituperationes malorum : item triumphus Christi.

101. *Domine, exaudi orationem meam, et clamor...*) Precatio regis pro populo : item pœnitentialis pro peccato : item contrà hostes in genere.

102. *Benedic, anima mea, Domino : et omnia .....*) Præconium laudis Dei in se : item à bonitate : item gratiarum actio in genere : item ob beneficentiam.

103. *Benedic, anima mea, Domino : Domine Deus...*) Idem : item à rebus conditis.

104. *Confitemini Domino et invocate .....*) Præconium laudis Dei à rebus gestis in genere.

105. *Confitemini Domino, quoniàm bonus : .... Quis loquetur...*) Idem : item precatio regis pro populo : item precatio contrà varias calamitates : item contrà hostes in genere.

106. *Confitemini Domino, quoniàm bonus : ... Dicant qui redempti...*) Idem.

107. *Paratum cor meum, Deus,*) Gratiarum actio in genere : item ob victoriam : item precatio pro bono sibi adipiscendo in specie.

108. *Deus, laudem meam ne tacueris :*) Laus Christi à persecutionibus in vità : item à passione et morte illius : item precatio querula de hostibus : item pro victorià et triumpho dè iis.

109. *Dixit Dominus Domino meo :*) Triumphus Christi.

110. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo : in concilio...*) Præconium laudis Dei à lege et bonitate.

111. *Beatus vir qui timet Dominum :*) Præconium laudis Dei à rebus conditis : item laus et descriptio viri boni : item laudes bonorum et vituperationes malorum.

112. *Laudate, pueri, Dominum*) Præconium laudis Dei in se : item gratiarum actio in genere.

113. *In exitu Israël de Ægypto,*) Præconium laudis Dei à rebus gestis in genere et in specie : item gratiarum actio in genere.

114. *Dilexi, quoniàm exaudiet Dominus ......*) Idem

in specie : item gratiarum actio ob liberationem à malis.

115. *Credidi, propter quod locutus sum:*) Idem quoad gratiarum actionem : item ob beneficentiam.

116. *Laudate Dominum, omnes gentes:*) Præconium laudis Dei in se : item à lege et bonitate : item triumphus Christi.

117. *Confitemini Domino, quoniàm bonus:.... Dicat nunc....*) Solemnis congratulatio in coronatione Davidis : item in translatione arcæ Domini in Sion : item in resurrectione tùm Christi, tùm nostrâ.

118. *Beati immaculati in viâ;*) Idem à lege et bonitate : item laus et descriptio viri boni : item laudes bonorum, et vituperationes malorum : item triumphus Christi.

119. *Ad Dominum, cùm tribularer, clamavi:*) Precatio ad malum amovendum in genere : item querula de hostibus : item pro liberatione ab iis.

120. *Levavi oculos meos in montes,*) Idem.

121. *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi.*) Gratiarum actio in genere.

122. *Ad te levavi oculos meos,*) Precatio ad malum amovendum in genere : item contrà hostes in genere.

123. *Nisì quià Dominus erat in nobis,*) Gratiarum actio in genere : item ob liberationem à malis : item ob beneficentiam.

124. *Qui confidunt in Domino,*) Laus et descriptio viri boni : item laudes bonorum et vituperationes malorum : item precatio ad malum amovendum in genere.

125. *In convertendo Dominus captivitatem Sion,*) Gratiarum actio in genere : item ob liberationem à malis.

126. *Nisì Dominus ædificaverit domum,*) Præconium laudis Dei à rebus gestis in specie : item laus et descriptio viri boni : item laudes bonorm et vituperationes malorum.

127. *Beati omnes qui timent Dominum,*) Laus et descriptio viri boni : item laudes bonorum et vituperationes malorum : item precatio regis pro populo.

128. *Sæpè expugnaverunt me...*) Objurgatio malorum et triumphus de iis.

129. *De profundis clamavi ad te, Domine:*) Precatio pœnitentialis pro peccato.

130. *Domine, non est exaltatum cor meum*) Laus et descriptio viri boni.

131. *Memento, Domine, David*) De Christo et Ecclesiâ in genere: item precatio pro bono sibi adipiscendo in specie.

132. *Ecce quàm bonum et quàm jucundum,*) Laudes bonorum et vituperationes malorum.

133. *Ecce nunc benedicite Dominum,*) Præconium laudis Dei in se: item precatio regis pro populo.

134. *Laudate nomen Domini:*) Idem: item à rebus conditis: item à lege et bonitate: item à rebus gestis in genere: item gratiarum actio in genere: item ob liberationem à malis.

135. *Confitemini Domino, quoniàm bonus: quoniàm in æternum....*) Idem: item à rebus conditis: item à lege et bonitate: item à rebus gestis in genere: item gratiarum actio in genere: item ob liberationem à malis.

136. *Super flumina Babylonis,*) Precatio contrà hostes in genere: item pro victoriâ et triumpho de iis.

137. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo: quoniàm...*) Gratiarum actio ob liberationem à malis: item ob beneficentiam.

138. *Domine, probasti me,*) Præconium laudis Dei à rebus conditis: item laus hominis in genere: item precatio pro bono sibi adipiscendo in specie.

139. *Eripe me, Domine,*) Precatio pro liberatione ab hostibus.

140. *Domine, clamavi ad te,*) Precatio ad malum amovendum in genere: item pro liberatione ab hostibus.

141. *Voce meâ ad Dominum clamavi: voce meâ ad Dominum...*) Precatio pro liberatione ab hostibus.

142. *Domine, exaudi orationem meam: auribus percipe...*) Precatio pœnitentialis pro peccato: item pro liberatione ab hostibus.

143. *Benedictus Dominus Deus meus,*) Præconium laudis Dei in se: item à lege et bonitate: item laudes bonorum et vituperationes malorum: item objurgatio ma-

lorum et triumphus de iis; item precatio pro victoriâ et triumpho de hostibus.

144. *Exaltabo te, Deus meus rex,*) Idem: item à rebus conditis: item à lege et bonitate.

145. *Lauda, anima mea, Dominum:*) Idem à lege et bonitate.

146. *Laudate Dominum, quoniàm bonus est psalmus:*) Præconium laudis Dei à rebus conditis: item à lege et bonitate.

147. *Lauda, Jerusalem, Dominum:*) Idem: item à lege et bonitate: item à rebus gestis in specie.

148. *Laudate Dominum de cœlis*) Præconium laudis Dei in se: item à rebus gestis in specie.

149. *Cantate Domino canticum novum: laus ejus...*) Gratiarum actio ob liberationem ab hostibus.

150. *Laudate Dominum in sanctis ejus:*) Præconium laudis Dei in se.